קובץ

כנסת חכמי ישראל

קונטרס א'

ערוך ומסודר ויוצא לאור, ע"י

כבוד הרב הגאון הגדול המפורסם לשם ולתפארת מוהר"ר

אברהם יואל אבעלסאן

שליט"א, רב ומו"צ דפה"ק אדעסא יצ"ו

אדעססא, תרנ"ג

בדפוס מ"א בעלינסאן.

extremely scarce
and important SIP

כנסת חכמי ישראל

קובץ מיוחד

למרנן ורבנן ותלמידיהון וכל מאן דעסקין באורייתא

(קונטרס א').

ערוך ומסודר ויוצא לאור ע"י הרב הגאון הגדול המפורסם מו"ה **אברהם יואל אבעלסאן** שליט"א, רב ומו"צ דפה"ק אדעסא יצ"ו

(בעהמ"ס שרשרות החשן על שו"ע חו"מ, וסי' תק"ע).

בשותפות עם המדפיס, שהו"ל יגדיל תורה כו'.

אדעססא, תרנ"ג.

בדפוס מ"א בעלינסאן.

КНЕСЕТЪ ХАКМЕЙ ИСРУЭЛЪ,

т. е. Сборникъ для духовныхъ Раввиновъ

(Вопросы и отвѣты по духов. части и Талмудич. казуистики)

Изданіе рав: А. І. АБЕЛЬСОНА и М. БЕЙЛЕНСОНА.

(выпускъ I).

ОДЕССА, 1893

Типографія М. Бейленсона.

Дозволено цензурою. Одесса 21-го Января 1893 года.

יושר דברי אמת

מאת כבוד הרב הגאון הגדול המפורסם לשם ולתפארת מו"ה **אברהם יואל אבעלסאן** שליט"א רב ומו"צ פה"ק אדעסא יצ"ו:

לעתירות והפצרות רבנים גאונים גדולים יראים ושלמים חכמי הדור מערים שונות יצ"ו במכתביהם הרבים אלי, נעתרתי כעת לקחת עלי בעזה"י את העמל הרב והטורח' לחדש אי"ה את תוצאות קונטרסי יגדיל תורה לאור כפעם בפעם, אשר יצא לו מוניטין בעולם וקנה לו שם טוב בבתי מדרשי החכמים ומוזכר לברכה בספרי גאוני זמננו, ואשר חדל לצאת מן קונטרס יוד ואילך מחמת חוסר תמיכה ומסבות שונות. — ומעת ההיא שפסק התחילו גדולי הרבנים להרגיש את החסרון הגדול בהחסרו, כי כן ע"פ רוב כל דבר טוב ומועיל או אז יבחן חין ערכו וייקר בעיני כל — בהחדלו מן הארץ. כי הי' קובץ מיוחד לתורה ולתעודה ולמו"מ בהלכה ושו"ת אף בבין רבנים רחוקים זה מזה למאות פרסאות ושקלו וטרו על פיהו זה עם זה כחברים מקשיבים פנים אל פנים. ועוד מעלה יתרה הי' לו, כי נשמר לצאת לאור על טהרת הקדש בלי ערבוב דברי חולין כו': — והן עתה למלאות בקשות כבוד הרבנים הגדולים יצ"ו הנ"ל, קבלתי עלי את העבודה הקשה והכבדה הזאת, הגם שידעתי כי בודאי תטרידני הרבה מעסק הרבנות, כי לא ארצה לעבור על דברי חברי, הם אומרים לי עלה לדוכן ואני עולה. ובשותפות עם המו"ל את הקובץ יגדיל תורה מוהרמ"א ב ע ל י נ ס א ן מדפים בפה, (שהוא הי' באמת הראשון להו"ל קובץ לרבנים כזה לא הי' עדן לעולמים), לשאת יחד במשא. אני בדידי והוא בדידי'. והי' הטוב יעזור לנו ויגמור עלינו לטוב.

וראינו לשלמות הפעולה. לתת פנים חדשות להקובץ ולשנות גם שמו לטוב בשם כנסת חכמי ישראל, לאשר קונטרסי יגדיל תורה כבר ספו תמו ונחשבו כעת ליקרי המציאות, והי' הקובץ „כנסת חכמי ישראל" הזה לקובץ בפני עצמו ויתחיל מחדש מקונטרס א' ומסימן א' ואילך: וזה הוא הקונט' הראשון אשר הוצאנו כעת לאור בעה"י תודות לשמו הגדול. ואם כי ראשיתו מצער, אך נקוה לה' כי אחריתו ישגא, להוציא לאור את הקונט' שלאחריו פי שנים ושלש בכמותו, בהיות מקום מוצא לכסף ההוצאות אי"ה:

ועתה רבנים גאונים יראים ושלמים, למען תת לזה הקובץ קיום ותקומה לימים הבאים אי"ה, כחפץ לבבכם, עשו נא גם אתם ומי לה' ולתוה"ק אלינו. באשר אין הדבר תלוי רק בכם, כי תהיו מעירכם לנו לעזור, כמו בעזר רוחני להאציל להקובץ מחדושי תורה פרי תבונת לבבכם כפעם בפעם, כן בעזר גשמי: דהיינו שיקבל כל או"א מכם מידינו מכל קונטרס שיודפס אי"ה, סך נכון עקזעמפלארין, על מנת לחלקם בבין חובבי תורה מנגידי ויקירי עדתו במקח הקצוב, וכן בבין הרבנים בעירות הקטנות הסמוכות לעיר תחנותו — או אז נוכל לשקוד אי"ה על עבודתנו זאת הקשה בלי הפסק, ולהגדיל תורה ולהאדירה בהוצאות קונטרסים לאור תמידין כסדרן. והיתה צדקתכם לפני ה' כפלים ברוחכם ומאדכם פי שנים ושכרכם מן השמים. המדבר לכבוד התורה ולומדיה היום יועש"ק ב' דר"ח אדר שנת תרנ"ג פ"ק אדעסא.

נאם **אברהם יואל אבעלסאן** חופ"ק הנ"ל, המעריך ומו"ל קובץ כח"י.

אדרעססע: ОДЕССА, Раввину А. І. АБЕЛЬСОНУ, Нѣжинск. ул., д. № 15. ;

או: Содержателю типографіи М. БЕЙЛЕНСОНУ. „

הצעה.

הרבנים השלמים החפצים לשלות את דבריהם חלקם בתורה בכדי לאספם בהקובץ, לתכלית השלמות יבוקש מצדם, כי יבחרו

א׳ לכתוב הכל בלישנא קלילא, לשון חכמים:

ב. וינקטו בדרך קצרה, שיהא מועט המחזיק את המרובה, ואל ישכחו כי הקובץ נועד רק לרבנים חכמים דידעי במחוג:

ג׳ ובכתב ברור ומפורש, ירוץ כל קורא בו:

ד. ואחר העיון בהרבה ספרים חדשים גם ישנים כי אולי כבר קדמוהו רבנן, ויהי׳ נתפס מן המשיגים לאמר, זה שחדש ישן הוא:

ה. ושלא לערב חול בקדש ודברי טפל ומלילות שפת יתר, שאפשר בלעדן. ובאתרא כו׳:

ו. שלא להרבות בר״ת מבונים. (ומקום שצ״ל קו א׳ לקצר סוף תיבה, שלא לכתוב שני קוים. שני קוים לר״ת, שלא לכתוב קו א׳. ודבור המוקף בחצי לבנות שלא להחסיר א׳ מהן בראשו או בסופו) ושלא להרבות בסימני נקודות להפסיק במקום שאין הפסק ולמעט במלות ודוק ודוק היטב וד״ל וכו״פ: (ומה טוב שיכתבו כלם בחבנית א׳. היינו בדיו שחור על נייר טוב ולבן, בפרמט רבע גליון הרגיל, מסורגל כ״ה שורות על כל צד ולהשאיר גליונות כעובי חצי אצבע מכל הצדדים, לבל יהי׳ מצורך להעתיק מחדש בשביל הדפסה. וגם שלא לשלוח חד״ת במכתב גלוי אשר עפ״ר נמחקים בהם כמה תיבות ושורות, מחמת חותם דבי דואר):

ז. למנוע עצם מדברי חדודין בהשגותיהם זה על זה, לקיים מש״כ ד״ת בנחת נשמעים:

ח. וכן שלא להפליג בתוארי הכבוד אחד על חברו יתר מדאי, לי״ל כולי האי (ברכו׳ ל״ג):

ט. יתנו כבוד לתורה ולאמת וקץ להשגותיהם זע״ז, כי אם לא ימלאו ביניהם פשר עד ג״פ, יגישו טענותיהם לפני רבנים אחרים מגדולי הדור, והם יחרצו משפטו:

י. נורצא מרבנן הראוי להוראה, בשלחו דבר להקובץ, יבוקש, שיוכיח עליו עדותו של הרב אבד״ק, בחותם ידו וגושפנקא דידי׳, כי ראוי הוא לכך, וכי בעצמו ובכבודו דוקא עיין יפה בחדושיו ובדק ומצא אותם טובים ונכוחים, וכי פרי לבבו המה ולא תמציאה דאתי לידי׳ מתוך איזה ספר ישן או חדש ובא רעהו וחקרו:

יא. וממילא מובן כי לא יקובלו הסכמו׳ מרבנים או ראשי ישיבות שאינם מפורסמים בעולם ושאינם נמנים בבין סופרי הקובץ:

יב. ובכדי להרגילם שיסדרו חד״ת בטוב טעם ודעת, שלא יפליגו הרבה בפלפולים לחדודי וגם שיכוונו עצם אל לבם מלהרבות שפת יתר ופטפוטי דברים בשטפא דלשנא, או מלכפול מלים ואמרים שלא לצורך מרישא לסיפא ומסיפא לרישא, כיש מהנוהגים כן, מה שהוא לטורח על המעיין ולצרה העודף בהקובץ, ע״כ יעדנו מעתה, לחד״ת של הני צורבי דרבנן, שכר הדפסה שלשה רו״כ לכל עמוד נדפס, במוקדם, ויקבלו אי״ה אח״כ קונטרסים בעד מעותיהם לפי החשבון:

יג. דין קדימה לחד״ת הלכה למעשה ולתשובו׳ בענינים השכיחים ונוהגים בזמנינו, על תידי דלא שכיחי, וכן גם להערות והגהות ובקיאות קצרות ומזוקקות לאמתה של תורה אשר יאמר עליהן, כי הוא זה:

יד. את האדרסה שלהם, יואילו נא לרשום במכתבם באר היטב שם העיר והמחוז, בכתב העמים בלי כל טעות:

טו. אין זמן קבוע להוצאות הקונטרסים לאור, והזריזות בזה איננה תלויה רק בכבוד הרבנים בעצמם, וכאמור:

טז. לאשר הקובץ הזה מיוחד רק לרבנים ואינו ספר השוה לכל נפש, מובן מאליו שאין להדפים ממנו הרבה שיהי׳ ביכולת לעשות בזה עסק ומסחור מה עם מוכ״ס וסוכנים, כנהוג בשארי מיני ספרים הנדפסים לכמה אלפים, וכפי מעוט ההדפסה אף לכשהיו נמכרים כלם במקח הקצוב לכל קוני׳ הלואי שהכניסו רק קרנא בהוצאות. ע״כ ביושר נבקש לפ״ד, שהרבנים היראים והשלמים ביחוד בעלי המאמרים הנדפסים, יהיו לנו מעירם לעזור וישאו מעט במשא הוצאות ההדפסה דהקובץ, דהיינו שיקבל כאו״א מהקונטרסים מספר כרכים במקחם הקצוב, לכה״פ לפי ערך כמות המאמר שלו, ויחלקם בבנין חובבי תורה מיקירי עדתו ובקהלות הסמוכות לו מסביב בבין המו״ל וד״ל דהם, שבודאי ישיבו לו כספו בכבוד, למען תמוך בידינו שנוכל כן לעשות מלאכתנו זאת מלאכת הקדש אי״ה הלאה כסדר ולהדפים עוד קונטרסי׳ בע״ה להגדיל תורה:

יז׳ קונטרס שלם מיוחד לרב אחד, לא יודפס בבין קונטרסי הקובץ הזה כלל, כי אין זה ממטרתו. אם לא רק בתורת ספר בפ״ע ע״ח מחברו כשארי ספרים מבלי כל שייכות לקונט׳ הקובץ:

יח׳ ומה״ט נמי, קשה לקבל מאמר ארוך יותר מדאי (אם לא במלוה דרבים דבר שהז״ג או משו׳ הק״ע וכיו״ב), כי אם להדפים כלו בפ״א, הרי״ז כהסגת גבול למאמרים אחרים, ואם להפסיק באמצע ולהשאיר מהלה לקונ׳ שלאחריו כנהוג, אינו מקובל בסדר הקובץ. והרב החכם השלם הוא יבין מדעתו לדון בזה מה שאפשר ומה שאי אפשר, ולדין הכל לזכות:

סימן א׳.

עובדא בא לפני באשה אחת שנעלם בעלה ולא ידעה אנה הוא בא ונתעגנה איזו שנים. ונשנ״ה לבקשהו ולא נמלא והלכה ונשאת לאיש שני. אח״כ נתודע להבעל שהיא עגונה ועדיין לא נתגרשה מבעלה הא׳ והיא א״א וגרשה. ואחר זה עוד זמן רב חפשה את בעלה הא׳ ולא מלאה אותו. ואמרו לה חברותיה כי בודאי מת, הלכה ונשאת לשלישי. ביני לביני בהיותה בפה אדעססא הכיר אותה בעלה הראשון ונתודע לה שהיא א״א עדיין מבעלה הראשון ותיכף גרשה בעלה השלישי ואח״כ גרשה הבעל הא׳ כמעגן. ועתה רוצה הבעל השלישי שגרשה להחזיר גרושתו. אם מותרת להנשא לו או לא. ומחמת גודל לערה של האשה שהיא עניה ואין לה מקום להיות וזה האיש טוב לה מאד ורוצה לישא אותה לחזרה, נכמרו רחמי עליה והתחלתי לעיין בדינה:

א. וכדי לבוא להענין הלזה נקדים דברי רבנו הרמב״ם בפ״א מהלכות סוטה הלכה י״ב: שתתה מי המרים ונקתה מהם וחזר וקנא לה עם האיש וכו׳ אבל אם קנא לה עם אחר ונסתרה עם האחר בעדים משקין אותה פעם שני׳ אפי׳ כמה פעמים עכ״ל. והקשו כמה גאונים המהרי״ט ור״א אמשטרדם והאו״ח הלא לפי מה דפסק הרמב״ם בפ״ד מה״ס ה״יז ויש לגלגל עליה בלהבא שלא תזנה תחתיו וכו׳ ולפיכך כשתזנה להבא מים בודקין אותה ויארעו לה אותן המאורעות לכך נאמר אמן אמן כו׳ אמן לשעבר אמן להבא עכ״ל. וקשה מאחר דפיסק דאם שתתה מי המאררים אף שבאותו פעם היתה טהורה אם תזנה אח״ז בקנוי וסתירה המים בודקין אותה א״כ למה משקה אותה פעם שנית ע״י איש אחר, הא ממילא יבדקו אותה המים ששתתה בפעם הראשונה גם על זנות זה. והוא באמת פלא. והנה המל״מ תירץ דמיירי בפעם הראשונה היו עדים במדינת הים שנטמאת ושוב אין המים בודקין ואז תועלת בהשקיה השני׳. אבל עדיין אינה מעלה ארוכה לפי הירושלמי דס״ל דדוקא אם באו עדים אח״כ אבל אם לא באו עדים סגולת המים במקומה עומדת, א״כ ממ״נ אם באו עדים הלא היא טמאה ובודאי אינה שותה פעם שנית דהא היא אסורה וקיימא. ואם לא באו עדים הלא המים בודקין תמיד. ועיין ברמב״ם פ״ג הלכה כ״ג דנראה דפיסק כהירושלמי. ותמי׳ על המל״מ דנעלם ממנו דברי הרמב״ם הלו:

ב. וכדי ליישב דברי רבנו הרמב״ם נקדים בעיקר דין דאמרינן כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל דמסתפק מהר״א ששון בתשובותיו סימן קל״ו איך הוא הדין אם הוא בועל שני דכבר זנתה עם איש אחר ואסרה על הבעל ואח״כ זנתה עמו וא״כ לא נאסרה על ידו לבעל דהא אסורה וקיימא ג״כ לא נאסרה עליו א״ד אם לא היתה אסורה מקודם היתה נאסרת עליו גם עתה היא נאסרת עליו אף שלא נאסרה על ידו לבעל. והנה המהרא״ם הביא ראי׳ דלא תלי זה בזה דאף שאינה אסורה לבעלה על ידו מ״מ נאסרת עליו, מהא דפסק הרא״ם ריש כתובות סי׳ ג׳ דקיים פסק ר״ת היכא דאם בועל עכו״ם אף דלא קרינן ונטמאה לבועל דהא הסורה וקיימא מ״מ נטמאה לבעל ואוסרה עליו, א״כ ה״ה איפכא אף שלא נאסרה לבעל על ידו מ״מ אסורה לבועל. ועי״ז השיג מהרי״י זאבי בספרו הבהיר בלמוד ק״ל דע״כ לא מלינו אלא דלא תלי איסורא דבעל בבועל אף היכא דלא אסורה לבועל מ״מ נאסרה לבעל אבל לא איפכא היכא דלא אסרה הבועל על הבעל דתהא אסורה עליו. אדרבא הלא מלינו בתוס׳ יבמות [לה.] ד״ה אע״פ דאם הי׳ הבועל מזיד דבכה ביאתו לאוסרה על הבעל ולו אבל מאחר דהיא היתה שוגגת דמותרת לבעלה מותרת נמי לבועל אף שהוא הי׳ מזיד ובכח ביאתו היתה אסירה לבעל ולו

מ"מ מאחר דלא אסרה לבעל אינה אסורה לבועל, והיא טענה חזקה על מהרא"ם. וראיתי בברי"י ח"ב באה"ע סימן י"א שהשיג עליו ואומר דמהתוס' אין ראי' דע"כ לא כתבו התוס' אלא גבי שוגג אבל במזיד שאני מאחר דביאתו היתה ראוי' לאסור אם הי' בפעם הראשונה מועיל לאסור עליו ג"כ ונדבר מזה להלן, אך טרם כל לכאורה יסוד הרא"י מדברי התוס' יש לסתור דמה מועיל לנו דברי התוס' מאחר דאיכא ירושלמי מפורש דאם הוא מזיד והיא שוגגת וגרשה היא אסורה עליו, וז"ל הירושלמי שם הלכה א' בסופו הוא מזיד והיא שוגגת פשיטא שהיא מותרת לביתה גירשה מהו שיהא מותר בה (כלומר הבועל). אפשר לומר מזיד ואת אמרת הכין, הרי מפורש דאסור בה. אך דנגד זה אמרינן בכתובות [ע] וכ"ת נעשה שהי' מפני מה לא אסרוהו התם אונס הואי. הרי מחמת שהיא היתה באונס ולא אסרה על אוריה לכן לא נאסרה על דוד א"כ נראה דלא כהירושלמי.) מ"מ אין הכרח דהלא הגמ' קאמר ואיבעית אימא כל היוצא למלחמות בית דוד גט כריתות כותב לאשתו ולהאי תי' א"ל דגם באונס אסורה ומאחר דבגמ' דילן איכא שני תי' ותי' השני תפיס הגמ' בשבת [נו] לעיקר וא"כ מאחר דבירושלמי פשט לה לאיסור ודאי ובגמ' דידן איכא שני תי' הי"ל למפסק כהאי דירושלמי, וכן בב"ש בסי' י"א סק"ג נסתפק בזה וכן הח"מ כתב דמהתוס' שבת אין ראי' דהלכה דבאונס שריא לבועל, לפי"ז אם נפסוק דאף היכא שאינה אסורה לבעל אסורה לבועל א"כ ה"ה ואפשר פשיטא דבבועל שני אסורה עליו דהא הוא הי' מזיד ולא גרע מהיא שוגגת:

ג. **אבל** צריכין אנו להבין באמת דעת התוס' מדוע הזכירו מסברא ולא הזכירו כלל הא דירושלמי דהוי היפך מדבריהם. ולתרץ הקושיא דירושלמי דמוכח בגמ' דכתובות איפכא נקדים מה שיש לדקדק בירושלמי דמשיב מזיד בה ואת אמרת הכין, והוא בלשון תמיה איך אפשר לומר כן ואיך ס"ד דנאמר דהוא מזיד בה ויהא מותר בה דבר שאין מסתבר כלל. והלא באמת כן הוא דמותר בה לפי פיסקא דהלכה וכפי הגמ' דכתובות וכ"ת מעשה שהי' מפני מה לא אסרוהו התם אונס הואי משמע להפך דהוא מלתא דפסיקא בלי שום הו"א להפך ואיך יהיו מחולקים הבבלי והירושלמי בסברות מחולקות מהיפך אל היפך דהירושלמי סובר דלא הוי שום סברא להתיר והאומר כן הוא מן המתמיהין ובבלי סובר בסברא פשוטה ודאית בלי שום הו"א להפך. עוד נדקדק בירושלמי גופי' דהו"ל לומר הוא מזיד בה. דעיקר הקפידא מחמת שהוא הי' מזיד וזה העיקר חסר מן הספר. וכדי לבאר כ"ז נקדים שתי הקדמות: (א) אם עדים מצאו נואף מנאף עם אשת רעהו ורואים שהוא ברצון האשה ג"כ כמוהו כמוה נהנים ומתרצים זה לזה הלא אין ספק לנו דנאסרת על בעלה, אף שהיא טוענת שהיתה שוגגת או אנוסה אין מאמינים אותה על זה, ואף לפי הדעה המבוארת באה"ע סי' ס"ח בשם רבנו יונה והרא"ש דאשה שילדה לאחר י"ב חדש והיא טוענת שנאנסה מותרת לבעלה זהו אם אין אנו יודעין כלל המעשה איך הי', אבל כאן שאנו רואים שהיא ברצונה רק שנתלה לאמר שתחלת ביאה היתה באונס ועתה כבר יצר אלבשה כמו שפסק רבא בכתובות [נא:] דזה מקרי אונס, זה בודאי לא תלינן ואמרינן דבודאי גם מתחלה היתה ברצון ואסורה לבעלה ע"פ דינא. וכן מבואר להדיא בס' תפארת ישראל על משניות בבכורות פ"ה מ"ד אות ל"א. ובפרט להירושלמי בפ"ק דכתובות דאפי' אם טוענת נאנסתי הויא ספק סוטה ואסור לבעלה לקיימה הובא ג"כ בהרב המגיד פי"ח מהא"ב וזה פשוט להלכה: (הקדמה ב'), נקדים קושית המפרשים דמקשים על האי משנה כתובות [כז:] דאמר ר' זכרי' ב"ה המעון הזה לא זזה ידי מתוך ידה משעה שנכנסו גוים להיכל עד שעה שיצאו ואמרו חכמים אין אדם מעיד ע"ע לאשתו

ואסורה עליו ולא נתיחד עמה עוד אף שידוע לר"ז בידיעת עצמו שהיא מותרת מ"מ כיון שע"פ התורה היא אסורה נאסרה עליו ואינו מועיל ידיעתו. ויקשה מ"ע פסקינן בכתובות [כג] יבמות [פח] וב"ב [לג] בשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת לא תנשא ואם נשאת לא תצא ומקשה הגמ' הבא עליה בא"ת קאי והתוס' כתבו דל"ל בחטאת קאי דהא איכא חזקת אשת איש והוי כודאי, ומה שתירצו דמחמת חזקת דייקא ומינסבא מרעא לחזקת א"א זה לא ס"ל להר"ן והרשב"א כיון דאיכא עדים דמסייע לה לא דייקא, ותי' הרשב"א בקדושין [סו] למי שהוא מסופק בדבר אבל מי שאומר שבריא לו הדבר להפך מותר בה וזה אם העד לא אמר בריא לי והי' מסתפק כמו הב"ד אזי הי' חייב אפילו מיתה ע"ז אבל השתא דהוא והיא אומרים בריא מותר להם אע"פ שע"פ הלכה הדין נותן שאסורה בודאי איסור. וא"כ קשה מ"ע הכא בשבויה אסורה לר"ז אף שלהב"ד הי' ספק אבל לר"ז בעצמו הי' ידוע לו ולא חל עליו האיסור. אבל התי' פשוט דכתבו התוספ' במס' סוטה [כח.] ד"ה מה ת"ל היא כו' דסוטה עשה הכתוב ספק כודאי איסור אפי' אם באמת טהורה ונתגלה בעדים שהיתה טהורה מ"מ כ"ז שהיתה בספקא ובא עלי' עבר בעשה דכן גזרה התורה דספק זנות דאשה נגד בעלה אף אם לפי האמת היא טהורה אסור כודאי איסור ונענש ככל עובר בעשה. וא"כ גבי שבוי' נמי דספק סוטה היא דרגלים לדבר דעכו"ם פרוצים בעריות הויא כודאי איסור אפילו אם היא טהורה דעכשים האיסור דכל ספק לב"ד אסורה אפילו אם היא טהורה, אבל שם גבי שנים אומרים מת הרי אנו מסופקין אם יש כאן בעל והאשה והנושאה אומרים שאין כאן בעל ועדיין לא נכנס תחת גדר זנות אשה תחת בעלה דהרי בא לנושאה להכי אם ברור לו שאין כאן איסור מותר לו לנושאה ולא חל עליו איסור של ב"ד למי שבריא לו. והוא תי' נכון. ועתה יתפרש לן הירושלמי דשואל הירושלמי אם היא שוגגת והוא מזיד פשיטא שהיא מותרת לביתה כ"ז שאנו יודעין שהיא שוגגת ושואל הירושלמי אם בסוטה כה"ג שהבועל ידע שהיא שוגגת אבל העדים שראו אותה באמצע העבירה ראו שהיא מזידה והדין נותן שאסורה לבעל כהקדמה הא' ואם גרשה מחמת הזנות כדין אם מותר בה דהא באמת לא אסרה לבעל אם הין עדים יודעים שהיא שוגגת אבל מאחר דע"פ דין היא אסורה ואין מועיל שעתה שהיתה באונס כמו שפסק הירושלמי פ"ק דכתובות והבעל מחויב לגרשה כדין סוטה אם מותר בה הבועל אם נימא מאחר שהוא יודע באמת שהיא היתה שוגגת ולא אסרה על בעלה ממילא מותרת נמי לבועל א"ד מאחר שלפי ראות ב"ד עכ"פ נאסרה על ידו אסורה ג"כ על הבועל הואיל ואסרה על בעלה לפי פסק הב"ד. וזה באמת שאלה נפלאה. וע"ז השיב הירושלמי מזיד בה שאנו רואין מזיד בה ואת אמרת הכין שתהא מותרת עליו מאחר שע"פ דין חשבינן לה למזיד ועי"ז גרשה הבעל כדין סוטה אסורה נמי עליו כפי הקדמה שניה, דבסוטה אסר הכתוב אפילו אם באמת היתה טהורה מ"מ מחמת ספק נחשב כודאי איסור כהקדמה שניה שכתבנו: ובזה נמצא דעת קדושים דברי רבנו הרמ"א בא"ע סי' י"א ס"ח שכתב וה"ה אם נאסרה בשבילו לבעלה אסורה לו. וכל המפרשים השתוממו על זה מה זה בא ללמדנו. אבל לפי האמור דברי הרמ"א קילורין לעינים דבא ללמדנו האי דינא דהירושלמי אם באמת היא מותרת לבעלה רק הב"ד אוסרין אותה מחמת דע"פ דינא הכי הוא דנאסרת מחמת דהב"ד פוסקין לפי ראות עיניהם, אבל הוא יודע כי מותרת היא וכו"א דיכא מותר לו, ע"ז חידש הרמ"א מאחר דנאסרה בשבילו לבעלה ע"פ הלכה אף דלפי האמת היא מותרת לבעלה ומותרת גם להבועל מ"מ אזלינן בתר ההלכה ומאחר שהב"ד מטילים איסור על בעלה חל נמי האיסור עליו אף שלא חטא כלל עמה. ולזה נזהר הרמ"א מלהזכיר בועל דמיירי שלא בעל כלל אפ"ה אסורה לו דעכשים סוטה

הכי דאפילו בגלוי וידוע קמי' שמיא דטהורה היא מ"מ עובר הבעל בעשה וממילא אסורה ג"כ לבועל:

ד. ועתה שרה קושיתנו מעל התוס' מדוע לא הזכירו כלל הא' ירושלמי שהביאו הש בעצמם בריש פרק כשם ולתרלה עכ"פ דסמכי על ההיא דכתובות [ע] דהירושלמי מתפרש אדרבא להפך דאם נודע שסוגגת היא לית דין ודיינא דאסורה לבועל רק בכה"ג קא אסרה היכא דנאסרה לבעל ע"פ ב"ד אסירה גם לו. והנה הירושלמי יליף לה מפסוק, דמסיק הירושלמי מניין שהדבר תלוי בו שמעון בר בא בשם ר"י כתיב ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה, בה הדבר תלוי אם היתה מזידה אסורה שוגגת מותרת. דעיקר תלוי איך היא לגבי בעלה אם מחזקינן אותה במזידה אסורה לבועל ואם מחזקינן אותה לשוגגת מותרת לבועל. ומתורץ כל הקושיות שהקשה המל"מ והמראה פנים דהירושלמי דינא אחרינא קאמרה. ולפ"ז כו"ע ס"ל דשוגגת מותרת לבועל וע"ז חקרו התוס' מאיזה טעם הוא הלא ונטמאה בתרא הוא אפילו באונס. ע"ז כתבו התוס' דסברא הוא דלא נאסרה לבועל רק משום דאסרה על הבעל וא"כ בשוגגת דאינה נאסרת (וסמיכתם דאינה נאסרת הוא מירושלמי הנ"ל בפשיטות) על הבעל אינה נאסרת על הבועל. בשלמא בלא פי' ר"י בעל התוס' הו"א כמו שכתב הבעה"מ ביבמות פ"ז דגם ונטמאה דתרומה וכהונה נמי ברצון דוקא ואתי לשפק סוטה ורבה פליג על הא דר"ש דאמר אשת ישראל שנאנסה אסורה לכהונה אלא שמותרת היא וא"כ איירי הקרא רק ברצון והטעם של הקרא דבאונס דמותרת לבעלה מותרת נמי לבועל אבל השתא שחידש ר"י דונטמאה הוא אפילו באונס ורק ונטמאה קמא דגלי קרא והיא לא נתפשה דמיירי ברצון אבל בלא הכרח קאי אפילו על אונס, א"כ דאי ונטמאה דבועל נימא נמי דקאי אאונס, דמ"מ אסורה לו וא"כ יקשה מ"ט פסקינן דמותרת לבועל וכן נמי בבועל שני מ"ט מותרת. ע"ז תי' לא מן הקרא ילפינן זה אדרבא זה ידעינן מכח הסברא המכריחה דבמקום שאין אסורה לבעל אינה אסורה לבועל. ובהכרח דקרא ונטמאה הוי ברצון דוקא ולא הקרא מכריח הדין רק הסברא מכריחה הדין והפירוש בקרא. אך אכתי אינו מיושב נימא דהקרא מפיק מהסברא דהא סתמא כתיב כמו ונטמאה בתרא. אבל כונת התוס' דהסברא נותנת דמקשינן ונטמאה דבועל לנטמאה דבעל וכ"ז שלא נתקיים על ידו ונטמאה לבעל לא יקוים ונטמאה לבועל, כלומר דונטמאה השני נמשך על ונטמאה קמא שהשני אינו בנמצא אם לא שנמצא הראשון זהו מצד הסברא שהכתוב הכי מתפרש שנקים שני לראשון והוי כאילו כתוב מפורש גם בהשני דמיירי ברצון דוקא דבעינן דוקא היכא דאסר בביאתו לבעל אזי נאסרת עליו ואין כונתם מצד סברותינו רק הסברא נותנת דגם ונטמאה שני מיירי באופן שנתקיים ונטמאה קמא. והתוס' באו רק לתרוצי אליבא דר"י דלא יקשה על שטתו הא דפסקינן דבאונס מותרת לבועל ומתרצי דהסברא דונטמאה דבועל מישך שייך עם ונטמאה דבעל ואינו נאסר לבועל בלא בעל. ומאחר דכונת התוס' דגזה"כ הכי הוא דהוי כעין היקש ונטמאה בתרא לונטמאה קמא א"כ אין נ"מ אם אינה נאסרת ע"י שוגגת או שכבר נאסרה מקודם ולא נאסרה על ידו, דהסברא נותנת דלא יתקיים ונטמאה השני אם לא נתקיים אצלה ונטמאה קמא, ושפיר מיושב אליבי' דר"י דשני ונטמאה קאי על מזידה דוקא והפליגי דמיירי בענין אחר לתרומה וכהונה מיירי בכל אנפי אפילו באונס דסתמא כתיב. ולפ"ז מוכח מהתוס' דדוקא כמו שהוכיח הלשון למודים דאם כבר נאסרה על בעל ואינו מתקיים ונטמאה קמא אינו מתקיים ונטמאה השני ובזה פשיטא להו להתוס'. ועי"ז הולידו נמי דבאונס דאם היתה ברצון הי' אסורה דהא הוא עביד מעשה האיסור מ"מ אינה נאסרת לבועל מכח הסברא הנ"ל דמישך שייכי הני תרי להדדי ונכונים דברי הספר הבהיר בלמודיו, ובזה יתורץ כל הקושיות

של הברכי יוסף, ובזה ניחא מה שדקדק עליו הב"י מ"ע לא הביא זה מהרא"ם הא אליבי' דהרא"ם קיימינן, דהמעיין בהרא"ם שכתב לא מסתבר וכו' נראה דרק מצד הסברא אינו מסתבר לפי שכל שנאסרה על הבועל במקום שאינה נאסרת על הבעל א"כ שפיר איכא לאפלוגי בין היתה אנוסה להיתה מזידה רק שאיסור אחר גרס לה, אבל התוס' הלא קיימי לתרוצי הפסוקים ולא כתבו בדרך שלילה רק בדרך חיוב דהסברא מכריח ויקשה נימא דהכתיב מפיק מהסברא ובהכרח דכונתם דהסברא הוא דלא נאסרה מן התורה אלא מחמת ונטמאה לבועל אלא במקום שנאסרה לבעל, א"כ קיימי על הפסוק, א"כ אין נ"מ דאין היקש למחצה ושני ונטמאה כחדא חשיבי לענין בועל שני וכדומה א"כ ה"ה לענין לא נתפשה נמי קאי על תרוייהו ושפיר קמה הראי' של הלשון למודים בספרו שהביר מדברי התוס' כמעט ראי' מוכרחת:

ה. הנה הראי' העיקרית העומדת כחומה נגד פסק זה הוא מה שהביא הברכי יוסף בשם שבות יעקב סי' ל"ד והה"ג סי' קע"ח וכן הובא בק"נ בכתובות בהרא"ש סימן ד' סק"ה בשם ר' אברהם ברודא וכלם חוברו יחדיו כתרנגולים של בית בוקיא על מהרא"ם ודחו דבריו בשתי ידים מהך סוגיא דסנהדרין [מא] וז"ל אמר רב חנן עדי נערה המאורסה (בחברה דאין צריכה התראה) שהוזמו אינם נהרגין מתוך שיכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו ומתיך שהם אינם נהרגין דהוי עפאי"ל גם היא אינה נהרגת, ומקשה נערה המאורסה דאמר רחמנא בסקילה היכי משכחת לה ומשני בשזינתה וחזרה וזינתה שכבר אסירה מזנות ראשון, ושוב מקשה הא יכולים לומר לאוסרה על בועלה שני באו ומשני באחד בועל שתי פעמים או שזינתה בקרובותיה ע"כ, הרי מפורש דנאסרה על בועל שני. ותמהו על גדולי הדור דשקלו וטרו בזה עם מהרא"ם מדוע לא דחו דבריו מהך גמ' מפורשת. והנה השער אפרים ירד להציל ולא הציל דפירש דהעדים יכולים להתגלג ולומר דסברו הכי דתאסור על הבועל אבל באמת אינו כן, ועי"ז שפיר דחה הברכי יוסף מדברי הב"י שם. ועוד דאין זה התגלגלות שיאמרו טעינו וסברנו כן במה שאינו אמת. והנה ראיתי בניב"י מהד"ת חלק אהע"ז סי' כ' שם בהג"ה דמפרש דעדי זנות השני' באו לאסרה ובאסרה על ידם ואח"כ באו עדי זנות הראשונה והאי דאמר בועל שני היינו לפי העדות הוא שני אבל באמת בזנות הוא הראשון דאל"ה הלא היא כבר בעולה ואיך יש בה חיוב סקילה. אך הלשון בועל שני אינו מדוקדק דהול"ל דלמא לאיסרה על הבועל. ועיין בנוב"י שם דלפי דבריו נסתר זה החידוש ולקמן נדבר מזה:

ו. ואשר אני נחזה בזה, נקדים מקודם דברי מיהרי"ז בספרו הבהיר שהביא הב"י הנ"ל שכתב דחקירה זו נאחזה בפלוגתא דרבוותא גדולי אמוראי בסוטה [כה] דבעי שם עוברת ע"ד צריכה התראה או לא ומביא רבא מהא דתנן אלמנה לכה"ג כו' אינה שותת מישתא הוא דלא שתיא הא קנוי מקנא לה ולמאי אי לאוסרה עליו הא אסורה וקיימא אלא להפסידה כתובתה אמר רב יהודא מדסקרתא לא לאוסרה לבועל כבעל. וקשיא על רבא וכי נעלם ממנו דאסורה לבועל ע"י הקנוי ולמה נכנס בדוחק הלזה דכל הכונה להפסיד כתובתה דסתם משנה בב"מ סוברת כתובה דרבנן ורק אנן פסקינן כרשב"ג, כתובות [קיא], ואיך הכתוב התורה מעוט דאינה בוחה משמע אבל קנוי יש בה ולמאי יועיל הקנוי הול"ל בפשיטות לאסור על הבועל. אלא הוא הדבר דרבא ס"ל מאחר שאינה נאסרת על ידו לבעל דהא היא אסירה וקיימא אינה נאסרת לבועל, א"כ נ"ל לענין לאוסרה לבועל. ורב יהודא ס"ל דלא תלי בועל בבעל. והנה רב יהודה לא היו דבריו בהדי' רבא דנאמר מדשתק חזר בי אלא רבא נשאר בסברתו ולפי האמת דנפשטה דעוברת ע"ד צריכה התראה נשארה סברת רבא להפסידה כתובתה ולבועל

באמת אינה אסורה והלכה כרבא דמאחר דלא נאסרה על ידו לבעל מחמת דאסורה וקיימא אינה נאסרת על הבועל, ומינה בבועל שני נמי דאינה נאסרת על ידו לבעל דאסורה וקיימא הינה נאסרת על הבועל עכ"ד. ועל זה הרעיש הברכי יוסף בקושיא חמורה על דבריו ז"ל איך יפרנס דברי הגמ' מקודם דמביא סתמא דגמ' ת"ש ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה מישתא הוא דלא קא שתיא אבל קנוי מקנא לה למאי לאו להפסידה כתובתה אמר אביי לא לאוסרה עליו ר"פ אמר להשקותה כשהיא נשואה. א"כ נמי נעמוד ונקשה על סתמא דגמ' וכי נעלם מעיני הגמ' דהקנוי לענין לאוסרה עליו ובהכרח דס"ל דאינה נאסרת עליו, וכן ר"פ דנטה לפרש לענין להשקותה כשתהי' נשואה יסבור דאינה נאסרת עליו, וזהו דבר שאי אפשר דהלא אחרי אשר הוטמאה מיירי אפילו בארוסה כדאיתא ביבמות [יא] והוא דבר מוסכם בלי חולק דארוסה שזנתה אסורה לבעלה בלי שום הו"א בעולם להפך. וזה באמת תמי' גדולה על מהר"ז הנ"ל איך לא ראה בזה הגמ' דעסיק בה באין התחלה לדבריו. אבל ת"ח אמר מלתא אין מזיחין לי' ובפרט גאון וכמעט חד בדרא כמוהרא"ז ז"ל ודבריו צדקו מאד דהא המשנה כוללת ארוסה ושומרת יבם אם זנתה איכא פלוגתא דאמוראי אי אסורה ליבמה כדאיתא ביבמות [לב:] ובסוטה [יח] איתא אמרי במערבא לית הלכתא כרב המנונא דשומרת יבם שזנתה מותרת ליבמה ואביי דמוקים לאוסרה עליו ס"ל כרב המנונא דש"י שזנתה אסורה ליבמה, וא"כ אתיא כמין חומר דלהכי לא הי' יכול הגמ' לומר לענין לאוסרה עליו הא תינח ארוסה אבל ש"י מאי איכא למימר דס"ל לסתמא דגמ' כהלכתא דשו"י שזנתה מותרת ליבמה, וכן ר"פ סובר הכי דשו"י שזנתה מותרת ליבמה ולהכי הוכרח לומר לענין שישקה אותה כשייבמה. ועיין יבמות [נח:] ר"פ אמר ובתוס' שם ד"ה ר"פ אמר, ועיין ירושלמי פ"ב דסוטה ה"ה במראה הפנים בד"ה ולא מעיני יבמה דאפי' בא עלי' היבם אינה נאסרת לו יעוי"ש. ואביי סובר דנאסרת עליו ומקנא אותה שתאסור עליו. וא"כ דברי הגאון מהר"ז ברירין וקיימין דשפיר מדייק איך לא ידע רבא דאיכא לאוקמי הא דאלמנה לכה"ג וכו' לענין לאוסרה לבועל. אלא ע"כ דס"ל דאינה נאסרת. ועתה נחזי אנן ר"פ דמוקים הא דארוסה ושו"י להשקותה כשהיא נשואה בהכרח לא ס"ל דיש להוקמי להפסידה כתובתה א"כ הא דאלמנה לכה"ג וכו' נמי אי אפשר לומר דמיירי להפסידה כתובתה אליבא דר"פ ובהכרח דר"פ יתרץ כהאי תי' דרב יהודה מדסקרתא דנאסרת על הבועל אף דלא אסורה על הבעל. והנה שם בסנהדרין מקשה האו"ת מאי מקשה הגמ' אלא אטו חברה דמקטלא היכי משכחת לה אליבא דריב"י, ותמה התוס' דלמא באמת לא מקטלא והקרא דנערה המאורסה מיירי בדלא חברה, ותי' התוס' בריש סימן ל"ח דהגמ' קאי אליבא דר"פ בסנהדרין [ח] דמוקי פלוגתא דר"מ וחכמים במוציא שם רע בפלוגתא דר' יוסי בר"י ורבנן, ורבנן דסברי מוצש"ר בכ"ג סברי כרבר"י דמקטלא לכך בעי כ"ג. והשתא פריך שפיר לר"י בר"י דמקטלא היכי משכחת לה אליבי' כאוקימתא דר"פ דמוכרח דמקטלא. ואחרי שזכינו לזה מתורץ שיטת מהרא"ם וסיעתו מאחר דאליבא דר"פ קיימינן שפיר פריך הגמ' דלמא לאוסרה לבועל שני דהא ר"פ לשיטתו בסוטה הנ"ל דס"ל בהכרח לאוסרה על הבועל אף שאינה נאסרת על ידו להבעל אבל לדידן פסקינן כרבא באמת כל היכא דאינה נאסרה על ידו לבעל אינה נאסרת לבועל ורק לר"פ לטעמי' מקשה דהא כל עיקר הקושיא הוא רק לר"פ. ודברי המהרא"ם וסיעתו קילורין לעינים בשיטתם:

ז. אך הגאון מוהר"ז נטה מעט מדרך הזה מה שחידש דרבא ור"י פליגי בזה מכח דברי הרמב"ם פ"ב מה' סוטה ה"ט דכתב שם אם היתה אסורה מחייבי לאוין או מח"ע וקנא לה ונסתרה אינה שותה אלא תצא בלא כתובה ותהא אסורה עליו אף משום זה.

ובהכרח דהרמב"ם מפרש דלרבא אינה אסורה לבועל מחמת דלא אסרה לבעל ולרב יהודה אסורה על בניהם דאסרה על הבעל נמי ומפרש הגמ' גבי על כל העריות מקנין קמ"ל כלומר דחל על הבועל דקנוי מוסיף איסור גבי בועל מחמת עשה ונטמאה. ולפ"ז נסתר מה שכתבנו באות ו' התי' בסוגיא דסנהדרין דהשתא אפי' לרב יהודה תלי בועל בבעל וכן לר"פ: והנה יש ליישב בדרך אחר הקושיא של סנהדרין הנ"ל דהח"ס בחלק א"ע סי' כ"ו כתב בזה אם תלי בועל בבעל הוא אם ילפינן כרבי דדרשינן תלתא ונטמאה לבדנה אז נוכל לומר דלא תלי בועל בבעל כמו דלא תלי לתרומה אבל אם נדרוש הואו של ונטמאה קאי על הבועל א"כ במקום דליכא נטמאה היינו לבעל ליכא הרבוי דואו של על הבועל ועי"ש. והנה בתמורה איתא דר' יהודה דהוא חכמים דר"מ לא דריש ואו דסובר דיורש אינו ממיר ולא דריש ואו דוהם המר ימיר וע"ש, וא"כ ר' יהודה ס"ל כרבי דלא דרשינן ואו דונטמאה רק תלתא ונטמאה כל אחד לבד ועל בועל ונטמאה לבד, ולפ"ז ר' יהודה סובר דלא תלי חדא באידך וכבר הבאנו להתומים דהכרית דהגמ' קאי אליבא אוקימתא דר"פ דפליגי ר"מ וחכמים דהוא ר' יהודה בר פליגתא דר"מ דאת לי' כר' יוסי בר"י וא"כ לדידי' שפיר פריך ואימא לאוסרה על בועלה שני בהו דהא הוא דריש כרבי מג' פעמים ונטמאה, ולשיטת הח"ס אם ילפינן משתי תיבות בועל ובעל לא תלי אהדדי ולדידן הלכה כר"ע דדרשינן ונטמאה ואו ותלי חדא באידך:

ח. אך לפ"ז נסתר מה שכתבנו באות ד' שיטת התוס' דילפינן מגלשה ונטמאה והפ"ס תלי חדא באידך בועל בבעל. אך באמת להגס נטה הגאון מהר"ז מדרכי הקודש ועי"ז גרס נמי דמוכרח לעשות מחלוקת בין הרא"ש והתוס' להרמב"ם בענין עכו"ם אם נאסרת עליו דמאחר להרמב"ם מתפרש קמ"ל דנאסרת נמי לבועל א"כ גבי עכו"ם נמי נאסרת עליו והא אנן לא פסקינן כן אלא כתוס' והרא"ש בזה. אבל הדברים כפשטם דהרמב"ם מפרש כפירש"י ואפ"ה ניחא הרמב"ם, דהנה הך דרבא דחייבי לאוין אינה שותת הא קנוי מקנא לה הוא נובע מהתו"כ וז"ל התו"כ פ' נשא כי תשטה אשתו ברא"ה לאיסות הכתוב מדבר להוציא אלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט כו'. והנה לכאורה ניחא דשפיר יכול לחול איסור טומאה דהרי הוי איסור כולל גבי בועל וכן גבי עריות הוי איסור כולל את הבעל והיינו נמי על הבועל ושפיר יש לפרש קמ"ל דהייל מחמת איסור כולל ומוסיף ומ"ע פי' רש"י דלא חייל· והתי' דהך דאלמנה נכה"ג הוא דברי ר"ש בספרי דסתם ספרי ר"ש כדאיתא סנהדרין [פו] ור"ש לית לי' איסור חל על איסור אפי' ע"י כולל ומוסיף ומאחר דריפא ר"ש סיפא נמי דעריות ר"ש ושפיר ני' רש"י דלא חייל על הבועל וכן גבי עכו"ם נמי אף דלא חייל על הבועל מ"מ חייל על הבעל. אבל הרמב"ם הא איהו פוסק בזה דלא כר"ש דאיסור חל על איסור ע"י כולל או מוסיף וא"כ שפיר פי' דבאלמנה לכה"ג חייל על הבעל ע"י כולל וכן בעריות ע"י כולל דבעל אבל גבי עכו"ם דליכא כולל נסאר כמקדם דאף דלא חייל על הבועל חייל על הבעל, דבעל אינו תלוי בבועל, בועל תלוי בבעל אבל לא איפכא ורק בעריות ובאלמנה לכה"ג קושטא קאמר הרמב"ם דבאמת חייל מחמת כולל או מוסיף. וא"כ אדרבא הרמב"ם סיבר בזה כהתוס' והרא"ש גבי עכו"ם דאינה נאסרת עליו. ולפ"ז נמי הא דפסק הרמב"ם בפ"ב הי"ב נמי כרבא ס"ל דכ"ז שלא נאסרה לבעל אינה נאסרת לבועל ואפ"ה כתב דאסורה הוא מחמת דאיסור חל על איסור ובאמת נמי נאסרת לבועל מחמת דנאסרה ג"כ על הבעל מחמת איסור חל על איסור וממילא נאסרת על הבועל אבל כ"ז נקטינן וגרבא היכא דלא נאסרה על הבעל כגון בועל שני או אנוסה אינה נאסרת על הבועל בשום פנים ורק באלמנה לכה"ג נאסרת נמי על הבעל בכולל דבועל ועריות בכולל דבעל. ובזה מדוקדק מאד לשון הרמב"ם בהלכה י"ב שמפיק מפי השמועה למדו כו', מחמת דהזכיר כל החלוקות

דנאסרה על הבעל אסורה על הבועל לעולם כדרך שאסורה על בעלה. ולמה הצריך כ"כ לעולם וכדרך שאסורה על בעלה. והוא דהרמב"ם אשמועינן דחל איסור על הבועל אפי' אם הוא יודע שלא זנתה עמו ומ"מ חל איסור עליו לעולם כדרך שאסורה לבעלה, ועי"ז מסיק מפי השמועה למדו כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל כמו שהבעל הלא אינו יודע זה ובודאי תמיד היא אסורה עליו כמו כן על הבועל אף ביודע האמת מ"מ אסורה עליו כאילו לא ידע. כשיטת הירושלמי דלעיל:

ט. וראיתי להברכי יוסף שתירץ הרמב"ם בהלכה ע' דהרמב"ם מחלק בין בעל וביעל דבועל הוא רק מן עשה ונטמאה וזה קאי דוקא היכא דאינה אסורה בלאו הכי אבל אם אסורה בלא"ה לא קאי על זה ונטמאה אבל גבי בעל דאסור בלאו דלא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמאה וזה קאי אפילו היכא דאסורה בלא"ה כל שנבעלה בעילת איסור אסורה לו. וכמה תמוהים דבריו ז"ל הלא שלאו דאחרי הוטמאה איירי בודאי נבעלה והעשה דונטמאה איירי בסוטה שנאסרה ע"י קנוי וסתירה כדאיתא ביבמות [יא], והרמב"ם הלא קאי בספק סוטה ע"י קנוי וסתירה וזה ילפינן מונטמאה וזה קאי דוקא היכא דאינה אסורה בלאו הכי והיך כתב הרמב"ם ותהא אסורה עליו אף משום זה, הרי בטל חילוקו מעיקרא. **ועוד** דלאו מלתא דפסיקא הוא דיותר קרוב דהלאו בל אחרי הוטמאה קאי נמי על הבועל כמו על הבעל ועשה ונטמאה קאי על הבעל והבועל בספק סוטה. ויעוי' במל"מ פ"ו מהלכות יבום הלכה י"ט בשם הירושלמי ויעוי' תוס' יבמות [ג] ד"ה לפי כו': **ומה** שהקשה הברכי יוסף לשיטת מהרי"ז מ"ע לא הביא הב"י בסי' קע"ח דעת הרמב"ם דפליג על הרא"ש, הב"י סיבר אם לא נאסרה לבעל אינה נאסרת לבועל אבל איפכא אם נאסרת לבעל לא איכפת לן אם אינה נאסרת לבועל ובגמ' מתפרש כפשוטו קמ"ל דהו"א הואיל ואינו יכול להתקים בבועל לא תשתה קמ"ל דשותה אף שאינו יכול להתקים בבועל והוי קשה לי' להרמב"ם קושית התוס' שם הא נוכל לידע זאת מאלמנה לכהן גדול ושאר חייבי לאוין ובהכרח דבאלמנה אל על הבעל דאי לאו הכי נא הי' חל על הביעל ורק הגאון רי"ז בהלשון למודים קאי לפי סברת מהרא"ם דמדמי בועל לבעל דאם אינו חל על הבועל אינו חל נמי על הבעל א"כ בהכרח הרמב"ם מפרש פירוש אחר דהא באלמנה ס"ל דחל וה"ה איפכא דחל אבל איהו לדידי' ס"ל כדאמרן והכל מודים להתוס' והרא"ש בענין עכו"ם דמותרת לו. וראיתי להקרבן נתנאל בכתובות בהרא"ש סימן ד' אות ח' שהקשה על ר"ת מיבמות [לה], ולפלא בעיני, שם הכונה דנאסר האוסר הבעל שהי' האוסר לה עד עתה מחמת דהוי אשתו נאסר בה ע"י בועל אבל לא קאי כלל על להבא, ואפי' אם נפרש על להבא הלא העכו"ם לא נאסר כלל דאטו הוא מצווה על ונטמאה ונטמאה וכן אפי' בפנויה לא מבעי לדעת התוס' יבמות [עז:] ד"ה עכו"ם אלא אפי' אם ניתא דהאסור מן התורה זה עליה שאסור לה להבעל לעכו"ם אבל לא עליו שהוא אינו מוזהר על בת ישראל אם לא שהיא אשת איש עובר בעשה ודבק באשתו ולא באשת חברו או משום גזל ולע"ג דבריו ז"ל, ולדקו דברי ר"ת: **עכ"פ** בין לפי שיטת מהרי"ז מיושב הקושיא מסנהדרין כפי מה שכתבנו באות ז' ובין לפי מה שכתבנו באות ח' דניחא דברי הרמב"ם בפ"ב דסוטה ה"ט ולא צריכין לחזור בפירושו מפלוגתת רבא ור"י, א"כ יתישב הקושיא מסנהדרין [מא] כמו שכתבנו באות ו' מה שהקשה הבר"י על הש"ס דתירץ שהיא דסנהדרין דיכולים לומר לאוסרה על בועלה שני באו היינו שהעדים יכולים להתגלל דסברי כן אבל אינו לפי האמת א"כ למה צריך הגמ' לומר כשזנתה מביעל ראשון יתרץ בעדים אחרים כמו אשה חברה אליבא דר"י בר"י. אי משום הא ליכא קושיא בשלמא באשה חברה דצריכה רק לידע דין המפורש בתורה דאסור לזנות בזה אינה צריכה

התראה אבל לבועל דהוי רק מדרש חכמים, אטו מאן דלא ידע חדא מלתא לאו חבר הוא אם שכח או לא למד ושפיר יכולים להתגלגל דעתו בזה. אבל מ"מ אין דעתי נוחה בזה דנימא דהוא רק טעותא דעדים. אבל מלבד מה שכתבנו לעיל בשני תי' עוד נראה לתרץ, דמאחר דהוי עשאי"ל א"כ שוב אינה נאסרת על בעלה ג"כ דהוי עשאי"ל דאם באנו לאוסרה על בעלה בעדות זה יקשה נמי הא בעינן עדות שאי"ל ומקיימינן כאשר זמם במלקות דלא תנהג כמוש"כ התוס' במכות [ג], אבל הכא ליכא לחיוביהו מלקות דאם באנו להלקותם יאמרו דבאו להורגה והוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וגם בלא"ה הא לא עברו על לאו דל"ת רק כאשר זמם דלאו דל"ת הוא רק היכא דלא שייך עונש אחר ומספיקא לא נוכל לא להורגם דלמא לאוסרה על בעלה באו, וכן לא להלקותם אולי באו להורגה וליכא מלקות וא"כ אינה נאסרת על בעלה מזנות ראשון אם לא שיאמרו בפירוש לאוסרה על בעלה או בזה"ז דליכא מיתה וא"כ שפיר פריך הגמ' לאוסרה על בועלה שני דבפעם הראשונה לא נאסרה כלל על הבועל רק עתה כשזנתה וחזרה וזנתה שאז נאסרה על הבועל והשתא איכא עדות ברורה דאל"ה יאמרו שבפעם הראשונה שבאו לאוסרה על הבועל וממילא נאסרת על הבועל ועוד מדאמרו בתי פעמים שזנתה בהכרח שבפעם שניה הוא על איסור הבועל דאם על מיתה אטו בתרי קטלי קטלו לה ובהכרח דבפעם שניה הוא על איסור וא"כ הוי עדות שני' על הבועל עדות שאי"ל ונאסרת עליו דהא על פעם ראשונה הוי גם עדות הבעל עדות שאי אתה יכול להזימה. ואפשר שזהו כונת הש"א דהעדים סוברים דהוא בועל שני אבל באמת הוא בועל ראשון דעל בועל זנות ראשון הוי עדות שאי"ל אפי' לענין איסורא לבעל:

י. והנה יש לחקור בהיפך, אם היתה מזידה ורק לא ידעו עדים בדבר והבעל ג"כ אינו יודע והדין נותן אף אם אמרה טמאה אני לא היתה נאמנת כגון שלא הי' רגלים לדבר, ואפ"ה נראה שהיא אסורה לבועל אף שאינה נאסרת לבעל והוא מדברי תשו' הרא"ש כלל ל"ב הובא בב"י סימן י"א. והרא"ש מביא ראי' מהא דמקשה הגמ' ומעשה שהי' מפני מה לא אסרוה ויקשה מאחר שלא נאסרה על אוריה נהי לא נאסרה על דוד הרי חזינן אף דלא נאסרה על אוריה מ"מ נאסרה על דוד לולא שהי' אונס. וק"ל על הרא"ש מאי ראי' דלמא הקושיא הלא היתה מעוברת מדוד שילדה אח"כ בן ואוריה הלא לא הלך לביתו ולפי הנראה משטחית הכתובים שהיתה מעוברת מדוד טרם בא אורי' שהרי לכך שלח אותו לביתו כדי שלא יהא חלול השם שידעו שהיא מעוברת ממנו וא"כ הלא הי' להם לאוסרה על דוד. ואין לומר איסתפי. חדא דאקלעו יומי וירחי מעת שהיתה אצל דוד. שנית הלא קי"ל בשו"ע דאם יש רגלים לדבר כגון יחוד וכדומה לא אמרינן איסתפי כדאיתא בשו"ע סי' ד' סי"ד ברמ"א שם ובב"ש וא"כ הוי כעדים וגם על אוריה היתה נאסרת להו"א דלא ידע סברא דאונס הואי אבל לעונש א"ל דאם אין ידוע לשום אדם רק להבועל ואינה נאסרת על הבעל אפשר לומר דאינה נאסרת על הבועל ג"כ. ואולי זהו כונת רש"י דרש"י סובר דאם לא הי' ידוע לשום אדם לא היתה נאסרת אפילו על דוד ורק הרבה עדים ידעו בדבר והקשו התוס' בד"ה מפני מה לא אסרוה כו' ואין נראה דנהי דידוע לרבים הי' שהביאה לביתו מ"מ לא ראו כו' שבפני אדם לא שימש; אבל לפי דברינו א"ש שיטת רש"י דעדים ראו היחוד ואח"כ כי היתה מעוברת ואקלעו יומי וירחי אזי נאסרת ולא אמרינן איסתפי ומאוריה נתעברה אלא מדוד והוי כעדים נמי על השמוש ושפיר הי' להם לאוסרה עליו אבל אם לא היתה מעוברת ואקלעו יומי וירחי בודאי לא היו אוסרים אותה על דוד. אך אכתי קשה על דוד גופי' זה ס"ל לרש"י ז"ל דמתחלת דלא היתה נאסרת על אורי' דהוי תיגין דאסתפי אם לא היו עדים של יחוד לא היתה אסורה על דוד כלל דכל שלא נאסרה על ידו לבעל יהי' באיזה

אופן שיהי' אינה נאסרת על הבועל ולהכי פירש דקושית הגמ' דהיתה נאסרת ע"פ ב"ד ע"י העדים כנ"ל. אך התוס' והרא"ש ס"ל דבכה"ג דהוי מחמת חסרון ידיעה של בעל ואילו הוי ידע היתה אסורה לו הוי כמו חתיכה של חלב והבעה"ב סובר דבודאי שומן הוא ואוכל מ"מ למי שיודע ההפך אסור לו. וראיתי בתשו' מהר"ם מינץ סי' כ' שהקשה על התוס' שפי' שדוד בעצמו לא הי' לוקחה לאשה מאחר דלא הי' ידוע לאורי' ולא היתה נאסרת עליו ממילא לא היתה אסורה לדוד אפי' אם גם היא היתה מזידה. ובמחילה מכ"ת שנעלם ממנו הא תשו' הרא"ש דכלל ל"ב שבאופן זה הויא חתיכה דאיסורא על הבועל ואסור בה וכן דעת התוס' ולא דמי לאונס שאפי' הי' ידוע בעדים לא היתה נאסרת אזי אינה אסורה לבועל אבל לא שאינה נאסרת מחמת חסרון ידיעה. גם ראיתי שם דבר מתמיה שכתב להסביר דלהכי באונס אינה אסורה לבועל אף שהוא מזיד משום דבלא"ה קשה איך חל איסור על הבועל הא אין איסור טומאה חל על איסור א"א שהרי היא אסורה עליו באיסור א"א, אך התירוץ דחל ע"י כולל מיגו דחל על הבעל חל נמי על הבועל אבל באונס דאינה אסורה על הבעל אינו חל נמי על הבועל וכמו כן בבועל שני דלא חל על הבעל כמו כן אינו חל על הבועל. ובמחילה מכ"ת שזה טעות גמור הא דאין איסור חל על איסור אבל מ"מ מתלי תלי וקאי וכי מופקע האיסור הראשון חל איסור השני אפי' לר"ש דס"ל דאין איסור חל על איסור כלל אפי' לענין לקוברו בין רשעים גמורים מ"מ אמרינן ביבמות [לב.] איסור אחות אשה מתלי תלי וקאי אם פקע איסור אשת אח אתי איסור אחות אשה וחייל וא"כ ה"נ הלא אימתי אסורה לבועל לאחר גרושין ואזי כבר ליכא איסור אשת איש וחל האיסור טומאה דבועל. והוא פשוט: **אבל** דעת רש"י הוא דלא היתה אסורה לדוד אף דידע בבירור שנבעלה מחמת דלא היתה אסורה לאוריה אף אם היתה במזיד. והנה דעת רש"י מוכרחת מהגמ' דאמרה הגמ' מפ"מ לא אסרוה היינו הסנהדרין הו"ל לאוסרה על דוד ויקשה כקושית התוס' כהא היו צריכין לאוסרה חלילה לאותו צדיק לעשות איסור ולישא אותה ולהיות עמה באיסור כל ימיו ולמה תפס הגמ' מחמת שהיו עדי יחוד. אלא בהכרח דאם לא היו עדי יחוד דלא היתה נאסרת ומחמת דלא נאסרה על אוריה ע"פ הוראת ב"ד אף שהיתה מעוברת הוי אמרינן דאשתרי כדאיתא ביבמות [פ:] ומאחר דלא נאסרה לאוריה ע"פ ב"ד אינה אסורה על דוד ולהכי מקשה הגמ' רק שהב"ד יאסרו אותה מחמת שהיתה נאסרת על אוריה ג"כ ע"פ ב"ד אבל לא במה שידע בעצמו. הרי חזינן דאיכא גמרא מפורשת בספקו של מהרא"ם דמותרת לבועל היכא דלא אסרה על הבעל, מאחר דהגמ' תפסה דוקא שהב"ד יאסרוה ע"פ בירור של אוריה אזי נאסרת עליו אבל כ"ז שאינה אסורה ע"פ ב"ד היינו שהב"ד דוקא יאסרו אותה לבעלה מותרת גם לבועל: **עוד** יצא לנו מזה ראי' לשיטת רבנו יונה דנאמנת לומר אונס הואי דליכא דידע דהוי אונס וראיתי בתשו' מהרי"מ דהקשה איך מתרץ הגמ' אונס הואי הא אמרינן כתובות [נא] דשביי מלכות אסורות בכי האי גוונא דסברי מנסב קא נסיב לי. והיא הלא היתה רוצה באמת לדוד לפי כבודו שהיתה נכדת אחיתופל ראש הסנהדרין ורא' דנסיב לה וא"כ הלא אסורה היא. והנה תירוצו שם אינו מובן דכתב שהיתה אסורה מצד הודאתה שהודית דעמאה היא אני לך והיתה נאמנת מחמת דהיו עדים בדבר וע"ז מתרץ אונס הואי ולא היתה נאמנת ממילא לא נאסרה על דוד. ונעלם ממנו שדוד לקחה אחרי מות אורי' וא"כ לא מהנית כלל הודאה שתאסור על בעלה וכ"ז שלא אמרה טמאה הלא לא נאסרת וממילא אינה אסורה על דוד. אבל התי' פשוט דע"כ לא אמרינן שם בכתובות אלא במלכות עכו"ם דלא איכפת להו אם בעליהם חיים ולא משגחי בהם כלל אבל מלך ישראל דכתיב וכתב לו ספר התורה וקרא בו כל ימי חייו האם הוא יקח

אשת איש ויראה עמה חיים להיות לו לאשה נשואה בהיות אישה בחיים ואף אם הוא ירצה לעשות כדבר הרע הזה הלא כל ישראל לא ישמעו לו וימרדו בו ולא שייך כלל דין זה במלך ישראל ובפרט לדיק כדוד וא״כ ידעה בודאי שלא ישא אותה דהרי בעלה אוריה חי ואיך ישא א״א על תמיד ולהרוג את אוריה זה לא עלתה על דעתה וגם אולי לא ימות במלחמה ואין כאן קושיא כלל: ועיקר כפרש״י והתוס׳ כפי שיטת רבנו יונה אף דאין לה מגו נאמנת נומר דאנוסה היא ומותרת לבעל ולבועל. לפ״ז יוצא לנו מדברי רבנו רש״י ז״ל שכל שלא אסרה הבועל על בעלה איבור ע״פ ב״ד היינו דוקא בעדות אינה אסורה נבועל נמי אף שהניהם היו מזידים א״כ פשיטא בבועל שני דאינה נאסרת כלל על ידו דבבר אסורה וקיימא אינה נאסרת עליו ובפרט היכא דליכא עדים שבעלה כנ״ל:

יא. ובזה יש ליישב לפי שיטת רש״י קושית המל״מ המנורה בסוטה [ו.] אמר רב עמרם הא מלתא אמר לן רב ששת ואנהיר לן עיינין ממתניתין סוטה שיש לה עדים במדינת הים אין המים בודקין אותה מ״ט דאמר קרא ונסתרה והיא נטמאה ועד אין בה דליכא דידע בה לאפוקי הא דאיכא דידע בה ואנהיר לן עיינין ממתניתין דקא תני ושבאו לה עדים שהיא טמאה דאתו עדים אימת אי נימא מקמא דתשתי זונה היא אלא לבתר דשתאי אי אמרת בשלמא אין המים בודקין אותה שפיר אלא אי אמרת מים בודקין אותה תגלה מלתא למפרע דסהדי בקרי ניניהו עכ״ל הגמ׳. והנה המל״מ פ״א מה׳ סוטה ה״ד הביא פירוש א׳ דהא דאמר רב ששת דאם יש עדים במדינת הים אין המים בודקין לאו דוקא באותו קנוי וסתירה אלא אפילו יש עליה עדים על טומאה אחרת שמקודם הקו״ש הזאת שוב אין המים בודקין אותה בשום פעם. ומביא ראי׳ מהא דמקשה הגמ׳ על רב ששת מהך דתנן ואלו שמנחותיהן נשרפות שבאו לה עדים שהיא טמאה ואי אמרת אין המים בודקין כל שיש עדים שהיא טמאה א״כ הוי קדושת המנחה בטעות דהא לא היתה ראוי׳ כלל למנחה מאחר דמים המאררים לא יבדקוה כלל, וע״ז משני רב יהודה מדסקרתא כגון שזנתה בעזרה אחר שהיקדש בכלי, ומקשה הגמ׳ והלא פרחי כהונה מלוין אותה לשומרה, ומשני כגון שזנתה מפרחי כהונה. והנה בהכרח דלא הי׳ מן השומרים אותה זה האיש שנחשדה ממנו ע״י קו״ש שהוא לא הי׳ נאמן כלל להיות מן השומרים הלואי שלא יקלקל פעם שנית, ובהכרח דכונת רב יהודה שזנתה עם איש אחר והפ״ה סובר ר״י בתירוצו דאין המים בודקין אותה ומנחתה נשרפת, הרי מוכח מרב יהודה מדסקרתא מתוכן תירוצו דאפילו זנות דאיש אחר אין המים בודקין דאל״ה איך מועיל לשרוף את המנחה הלא המים יבדקו אותה מהקו״ש שעליה הובא המנחה: אח״ז הביא מפירש״י דרק על עדים שיודעים מזה הקו״ש שנטמאת אין המים בודקין אבל לא על זנות אחרת שאדרבא מועיל סגולת המים שיובדקה על הטומאה שיש עלי׳ עדים נמי, אך לפ״ז יקשה מאי מקשה רבא על ר״ש מהך משנה דהלו מנחותיהן נשרפות שבאו לה עדים שהיא טמאה נימא שבאו עדים אחרים שלא על קו״ש זה דשפיר קדיש המנחה דהרי על זנות זה היתה נבדקת. אבל לא קשה דאם בכה״ג דבאו עדים על זנות אחר היו מנחותיהן נקרבות כדין והמים היו עושים פעולתן לא לבד על זנות דקו״ש זה אלא אף אם בזאת הפעם היא טהורה מ״מ היא נבדקת על הזנות שיש עלי׳ עדים, אך לפ״ז קמה כחומה ראית המל״מ דמאי מתרץ רב יהודה דזנתה בעזרה מהמלוין שלא לא מקלקל כלום להמנחה ואכתי הקשה אמאי נשרפת מאחר שהוא זנות דאיש נכרי ויוכל להיות דבאו עדים אחר השתיה והמים יבדקו אותה גם על זנות זה דהא בודקין על זנות דלהבא ג״כ. ומה שהי׳ המל״מ דלפי פירש״י נפרש דברי ר״י שזנתה עם אותו החשוד שנסתרה עמו הלא קמה כחומה מאי בעי הכא להיות מן המלוים

והוא לא הי' נאמן כלל והכהנים זריזים הם והוא דבר שאין הדעת סובלת לומר כן:

יב. וכדי לתרץ קושיא זו ולבאר הסוגיא נקדים קושיא שני' של המל"מ מה שהרבה להפליא על שיטת רש"י דלפי פירש"י מאי מייתי ראי' מן המשנה והלא שאין אוכלות בתרומה ושבאו עדים שהיא טמאה והנה בודאי המשנה מיירי שבאו עדים אחר השקיה דאל"ה זונה היא ופשיטא שאסורה לאכול בתרומה אלא ודאי שבאו עדים אחר שתיתה וקמ"ל המשנה דלא נימא הסדי שקרי ניהו מדלא בדקו אותה המים קמ"ל מתניתין דלא מחזקינן אותם לשקרנים מפני דלא בדקו אותה המים משום דאיכא עדים דידעו בה שהיא טמאה זהו החדוש דקמ"ל המשנה, והנה זה פשוט דהמשנה סתמא קתני שבאו עדים שהיא טמאה אפי' עדים על טומאה אחרת קמ"ל דלא מחזקינן להו בשקרא מדלא בדקו אותה המים א"כ חזינן דאפילו על עדי טומאה אחרת לא בדקי מיא דאל"ה דעל טומאה אחרת בדקי לה הלא בהכרח הם הסדי שקרי מדלא בדקו אותה המים, ע"כ קושית המל"מ. ואנחנו חזקנו את דבריו ז"ל דבהכרח המשנה רמזה דאפי' עדי טומאה אחרת דנדייק בלשון המשנה דבמשנה ו' פרק ג' תני ושבאו לה עדים במדינת הים, נקטה המשנה מלת ,לה' וכן במשנה ב' פ"ד נקטה המשנה ובאו לה עדים היינו בסוטה דעסקינן בה בקו"ם שהיתה בה והוצאה עי"ז לשתית המים ומ"ש דהמשנה בכאן החסירה מלת לה ונקטה סתמא ושבאו עדים שהיא טמאה משמע עדים דעלמא ולא מהאי ענינא דקו"ם דאיירינן בה דוקא ולכן החסירה המשנה כאן מלת לה להורות זה ועיין תוספות יו"ט. א"כ מפורש בהמשנה דאפי' עדים דעלמא נמי וא"כ קמה כחומה קושית המל"מ לפי שיטת רש"י הלא סהדי שקרי ניהו. ותי' המל"מ דראית הגמ' כן הוא מדחזינן דנאמנים על טומאה אחרת בהכרח שאני אומרים דלהכי לא בדקו אותה המים משום דגם בהאי טומאה דקו"ם ג"כ יש עדים במדינת הים שהיא טמאה ודאי ולא בדקו אותה המים גם מהאי דקו"ם דהשתא ופשיטא על טומאה הראשונה שמעידים העדים בפנינו. אך על תירוץ זה מתמיה המל"מ יהא הדין אף דשתה מים ולא נבדקה וגם ליכא שום עדות טומאה על הקו"ם זה תתאסר לבועל מכח הוכחה הנ"ל דהא להכי מחזקינן העדים לעדים כשרים דתפסינן שבודאי איכא עדים על האי קו"ם דנטמאה א"כ תהי' אסורה לבועל בודאי ודבר זה לא שמענו מעולם דתהי' אסורה בלי שום עדות אחרי שתית המים ומקרא מלא דבר הכתוב דאחרי שתית המים היא בדוקה וטהורה היא, עד שנשאר בתמיה קיימת על שיטת רש"י. אך לפי מה שכתבנו לעיל שיטת רש"י לבועל שני בלא"ה אינה אסורה מאחר דאיכא עדי טומאה בפנינו שכבר נטמאת מקודם א"כ אף אם איתא עדי טומאה על הקו"ם השנית א"כ הוי בועל שני ומותרת לו דלא אסרה על הבעל וממילא מותרת נמי לו והדרא מהדר קושית המל"מ על רש"י לפי שיטתו בכתובות [ט] שהוכחנו דס"ל דכל שלא נאסרה על ידו לבעל אינה אסורה עליו וזה פשוט: ודברי רב ששת ורבא דמקשה מתפרשים כפשיטו דהא רבא ס"ל לפי מה שכתבנו לעיל מספר הבהיר לשון למודים מהגאון מהרי"ז דלרבא ס"ל להלכה כן דלבועל שני מותרת ושפיר מתפרש מימרא דרב ששת אליבא דרבא כפי' רש"י כפשוטו דבעינן עדים על אותה טומאה אבל רב יהודה מדסקרתא לשיטתו איהו סובר לעיל דאסורה ג"כ לבועל שני כמו שכתבנו לעיל באות ה' ולדידי' בהכרח צ"ל דיפרש דברי רב ששת כפירוש רבא כפשיטו דא"כ יהא מוכח מהמשנה דלבועל שני מותרת מאחר דלא אסרה על הבעל ואיהו הא סובר אפילו היכא דלא אסרה מ"מ אסורה על הבועל ובהכרח דאיהו באמת יפרש דברי רב ששת כפירוש הראשון שבמל"מ דאפי' עדי טומאה אחרת נמי אהבד סגולת המים ושבאו לה עדים שנטמאת מנחתה נשרפת אפי' עדי טומאה אחרת ולהכי שפיר מתרץ לפי שיטתו כשזנתה בעזרה היינו מאיש

אחר לא מהאי החשוד דמאי בעי התם אלא מאינש אחרינא ושוב אין המים בודקין ומנחתה נשרפת. ובזה נבין הני תרי גרסאות בגמ' סוטה הנ"ל דאית גרסי מתיב רבא ואית גרסי מתיב רב. וכבר כתבנו כמה פעמים וביררנו בדברי הגאונים הקדמונים שאמרו שבכ"מ דאיכא שתי גרסאות בגמ' הן שתי שיטות מאמוראי חכמי התלמוד גופא והראנו נפלאות בדבר זה בחבורנו שרברות החשן על חו"מ ה' יזכני להוציאו לאורה במהרה, וגם כאן הוא כן דלפי הגרסא מתיב רבא הם מפרשים כפי' רש"י ושפיר גרסי מתיב רבא אבל אם נפרש כפי' רב יהודה מדסקרתא גם בדברי ר"ש לא כפשוטו ומטעם ההכרח של קושית המג"מ דא"כ תהי' אסורה לבועל שני וא"כ יהי' סתירה מרבא על רבא להכי גרסי רב ולא רבא כדי שלא יקשה מרבא על רבא. והנה הרמב"ם מפרש כפרש"י דבעינן דוקא שבאו עדים מהאי טומאה כמו שמבואר בדבריו וכל מעיין בפ"ג מהל' סוטה המרהיטת לשונו משמע כן ועי' בספר ע"א סי' נ' דהכריח זה מהא דכתב הרמב"ם שם ועוד שמא בעלה אינו מנוקה מעון לפיכך לא בדקו אותה המים את אשתו. ופירש הוא ז"ל ג"כ דהרמב"ם מפרש כפירש"י דדוקא אם יש עדים על סתירה זו אין המים בודקין אבל עדי טומאה אחרת המים בודקין וא"כ הוי לן לתפוס דסהדי שקרי ניהו לכן הוסיף עוד טעם משום דשמא בעלה אינו מנוקה מעון, אך דבריו אלה לא נצרכין בזה, מלבד שאין דרכו לכתוב פרוקים וישובים בחבורו יד החזקה להוסיף טעמים לתרץ קושיות מאחר שמעתיק דהעדים נאמנים כדברי המשנה אינו בא לתרץ קושיות בקשה על זה, מלבד זה הלא יהי' נסתר כל יסוד הבנין של רב ששת לכל הפרושים דהוכיח ר"ש דלא בדקו מיא דהא"כ הני סהדי שקרי ניהו ואיך מקבלין עדותן ולפי דברי הרמב"ם ז"ל אין כאן שום הוכחה דדלמא הבעל אינו מנוקה מעון להכי לא בדקו אותה המים: ומה שכתב המל"מ שם הלכה ח' בד"ה אחרי שכתבתי כ"ז כו' דאם הבעל אינו זוכר מהעון המים בודקין ואם זוכר בודאי לא ימחה שם המפורש בחנם ללא תועלת מאחר שיודע שהמים לא יבדקו אותה א"כ ל"ל הכי כמו שכתב בעל הע"א, דהא אם אינו זוכר המים בודקין ואם הוי זוכר בודאי לא הוי משקה אותה. ואם נימא שאולי משקה אותה כדי להטעות את הב"ד כדי שיתירו הב"ד אותה לו אחרי קו"ם הא תינח למ"ד דלאחר קו"ם אין בידו למחול אבל למ"ד דיש בידו למחול א"כ למה צריך להשקותה ימחול לה. ואם נאמר דר"ש סובר דאינו יכול למחול א"כ תקשה מאמוראי קדמאי מרב ורב ששת על מ"ד דיכול למחול (וביותר לפ"מ שכתבנו לתרץ קושית רע"א בתמה על מ"ד דיכול למחול איזו תועלת תביא המחילה הא אמרינן דע"י קו"ם רגלים לדבר שזנתה מדנסתרה אחרי הקנוי א"כ מאי מהני מחילתו באיסורא דזונה היא ואף שנעקר הקנוי דהקנוי יכול למחול והוי סתירה בלא קנוי אבל מ"מ העדות של הקו"ם לפנינו שבודאי זנתה והוא באמת תמי' עצומה. אבל הת' דאיכא רגלים לדבר להפך דלא זנתה דהלא היא מאוסה בעיניו אפילו ספק נמי מאוסה בעיניו ומה מביאו למחול לה, אלא בודאי הכיר בה ויודע בלבו שלא זנתה ולהכי מוחל לה א"כ איכא הוכחה וחזקה כנגדה דחזינן דמוחל לה בודאי לא זנתה, אבל א"ל טעם אחר דלמא טרחה וארצי קמי' בעניינים אחרים כמו דאמרינן מתנה כמכר דאי לאו דטרח וארצי קמי' לא הוי יהיב לי' וכמו כן הכא אבל לא מטעם דהכיר בה דלא זנתה. אבל באמת הלא בזה איכא פלוגתא רב אחא ורבינא במגלה [כו.] ב"מ [עז.], וא"כ לרבינא גם הכא אסורה ולא מהני מחילתו דדלמא מטעם אחר, אבל לרב אחא מהני מחילתו דבודאי לא זנתה. ומיושב בזה מה דקשה הלא בכל התורה רבינא לקולא דהכא עיקר סברתו שנוי' לקולא בב"מ או במגלה להרמב"ם ובב"מ להרא"ש וממילא נולד הכא חומרא, אך כל זה שם) אבל הכא לד"ה תהני מחילה דהרי עדים יש שזנתה ובלא"ה הרי אסורה

לו, ול"ל כדי שיתירו ב"ד לו ובודאי הכיר בה שלא זנתה בפעם הזאת שהרי רואה בה שזונה היא ובד"ה אינו יכול למחול שבודאי מחמת טובה אחרת וא"כ דלמא להכי מבקש אותה כדי שתהי' מותרת לו ולא מחמת היכרות שבודאי כשרה היא בעיניו ולא זנתה שהרי באמת זונה היא ובד"ה אינו יכול למחול ומאחר שבאו עדים אח"כ שזונה היא אגלאי מלתא למפרע שבד"ה אין בידו למחול. ועוד הרמב"ם כתב ועוד שמא בעלה אין מנוקה מעון משמע דלא ידעינן ורק אנן תולין בזה. אבל הענין פשוט דדבר זה הוא פלוגתא דתנאי והמשנה דתני ושבעלה בא עליה בדרך זה הוי אינו מנוקה מעון וכמו דאיתא בספרי הובא באו"ח על קדושין [כז]: ומה שכתב המל"מ לדחות דאשמועינן רבותא דאפי' בעת הסתירה דהיתה ראוי' לשתות מ"מ אם בא עליה אח"כ מתבטל הענין עיי"ש ואהו זה ילמדנו המשנה ותאמר סתמא שבא עליה בעילה אסורה וגם זה הוא בכלל, וגם למה נקט דוקא עליה יאמר שבעלה בעילת איסור אפי' בדרך, ועוד דהו"ל להמשנה לומר אפי' בא עליה בדרך והוי ידעינן דרבותא היא. אבל העיקר שזה פלוגתא דתנאי והמשנה דהתם הוא ר' יוחנן בן זכאי דאיהו דר"ש הכי וביטל המים המאררים והמשניות הקודמות הם ר' שמעון דהתם אליבא דר"ע דאיהו ס"ל דרק בחטא שבא עליה דוקא אחר הסתירה וא"כ רב ששת דקאי על הך משנה דקתני שבעלה בא עלי' בדרך דהני משניות סוברות דרק לאחר סתירה ולזה הלא יש עדים המלוים אותם דלא בא עלי' בדרך, ובזה ניחא שיטת רבנו רש"י ז"ל דבכל המקומות ביבמות [נח] ושבועות [ה] קדושין [כז] סוטה [כח] פירש דאינו מנוקה מעון שבא עליה אחר סתירה, ורק בסוטה [סז] פירש אפי' בשעת זנות, ואי בהך סוגיא מוכח דאפי' בשעת זנות מ"מ דלא פירש בכל מקום כן. ולפי האמור א"ש, דשם קאי על המשנה דריב"ז אבל המשניות הסתמיים סוברים דרק בא עליה בדרך, וא"כ הרמב"ם פסק כהני תרי דינים או מחמת שבאו עדים דאז אין בכח סגולת המים לבדוק או מחמת דאינו מנוקה מעון דפסק בזה כריב"ז, אבל עכ"פ מהא דר"ש מוכח לפי פרש"י דרק עדים שעל סתירה זו אין בודקין המים ובהכרח דלבועל שני מותר א"כ הרמב"ם דפי' כרש"י ניחא הא דפסק הני תרי הלכתא הא דהמים בודקין לשבא ואפ"ה מבקש אותה פעם שנית ע"י איש אחר דדלמא היו על פעם הראשונה עדות במדינת הים ולא בדקו אותה המים כמו שאמרנו אליבא דפירש"י דלהכי מכשרינן להעדים של טומאה אחרת ולא אמרינן סהדי שקרי נינהו משום דאמרינן גם בפעם השני בהקו"ם יש עדים במה"י וא"כ תהי' הפעולה מהשקאה השנית שיבדקוה המים וא"ש הקושיא שהקשינו באות א'. ועתה תבנו לדינא מאחר שהרמב"ם בהכרח מפרש כפירש"י איהו נמי סובר כוותי' בהלכתא דבועל שני הותיל ולא אסרה על הבעל אינה נאסרת עליו וכמו היא דכתובות דאם לא היו עדי סתירה שתהא נאסרת ע"פ ב"ד אזי לא היתה אסורה לדוד אף שידע שזנתה מטעם אחר דע"פ דינא דב"ד אינה נאסרת לבעל אינה אסורה לבועל ואפי' הרא"ש דפליג בזה וס"ל כהתוס' יהיב טעמא דהוי כחתיכה דאיסורא שהוא יודע שלבעלה נמי אסורה רק מחמת חסרון ידיעה אבל היכא שבאמת לא אסרה על בעלה מותרת לבועל וכן הוא לשון ר"ת הובא בשו"ת מהר"ם יב"י בסימן י"א אלמלי לא הי' זה אונס לב"ש היתה אסורה לדוד אבל האונס התירה דלגברא נמי שריא אבל דלגברא אסירא אילו הי' יודע הבעל לבועל נמי אסירא והיא כפי שיטת הרא"ש ועכ"פ בעינן שאם הי' יודע הבעל היתה אסורה עליו ובלא זה אינה נאסרת. ומעתה לפי מה שכתבנו מיושב מאד הרמב"ם מקושיות הגדולים שהבאנו באות א' יעו"ש:

יג. מה שפלפל הב"י בדברי הירושלמי שהביאו התוס' פ' כשם שהבאנו לעיל אות ג' ותי' דהתוס' סוברים שפי' בירושלמי כהמל"מ דר' יוחנן פליג על הא דרבי בא, אכתי הו"ל להתוס' להביא הירושלמי ולפרש פירושו כדי שלא יסתור הגמ' כתובות [ט]

ולפסוק כר׳ יוחנן. אבל לפי פירושנו לעיל אות ג׳ הוא ענין אחר ודין אחר והדרבא הירושלמי סובר בפשיטות דאונס מותרת לבועל ועיקר איסורה לבועל מחמת שהב״ד אוסרין אותה לבעלה. ובזה ניחא נמי מה שהב״י הקשה בד״ה כרש ק״ק לשיטת ר״י סוף ד״א דדוקא גבי בעל מחלקינן בין אונס לרצון ונאנסה מותרת לבועל מחמת סברא כיון שלא אסרה על בעלה אמאי איצטריכו לסברא, דאשכחן קרא גבי בועל דבדידה תליא מלתא, ותירץ דהגמרא דכתובות פשיטא להו בלאו קרא דאונס שריא ושיים ודוחק, ובאמת עדיין לא תי׳ כלום דדלמא באמת הגמ׳ כתובות סמיכתה על האי קרא ורק דלא גחית השתא בזה דמובא אגב גררא. אבל לפי דברינו הקודמים לא קשה מתרי טעמי דהתוס׳ שברי דזה ילפינן מסברא דונטמאה דבועל קאי על ונטמאה דבעל דהוי כעין היקשא דקרא משפא לרישא נדרש אימתי ונטמאה לבועל אם כשהיא ונטמאה לבעל ולהכי לא הביא הגמ׳ בשום מקום הך דרשא דר׳ יוחנן. שנית אי״ל, דהתוס׳ יבמות לא ס״ל הך דינא דהירושלמי דאם נאסרה לבעל אף שלא כדין רק מחמת חסרון ידיעה נאסרה לבועל ומינה אם לא נאסרה לבעל אף שלא כדין רק מחמת חסרון ידיעה לא נאסרה לבועל, והוא כדעת הש״י כתובות הנ״ל. ולדידהו בשניהם הוי איפכא אם נאסרה לבעל שלא כדין והבועל יודע בעצמו שלא זנתה עמו אינה אסורה לו וכן איפכא אם באמת היא אסורה לבעל רק לב״ד אין ידוע אסורה לבועל כמוש״כ התוס׳ בהדיא בכתובות [ט] בד״ה מפני מה. וזה לא נראה להו ע״פ גמ׳ דידן להכי נדו מהשיא ירושלמי ותפשו הסברא דונטמאה דבועל תלוי בונטמאה לבעל והוא כפי אמתית הדבר אם טמאה היא באמת אף שאין אנו יודעין אסורה ואם טהורה באמת מותרת. ואי״ל דבירושלמי ר׳ יוחנן אזיל לשיטתו בזה דכתבנו בישוב הסוגיות ביבמות [מד:] תוס׳ ד״ה ה״נ כיון שבא עלי׳ וביבמות [נו:] שיטת בעל המאור והרמב״ן גבי אשת ישראל שנאנסה אסורה לכהונה דלשיטת בעה״מ נלמדא בתרא דרבה מותרת לכהונה רק לבעלה אסורה והא דקשה הך משנה דסו״פ ד״א הוא כגרסת הש״ל שם פסולות לכהונה היינו לבעליהן הכהנים ולהרמב״ן אסורה מטעם הדרבא ובת כהן כי תהי׳ לאיש זר המובא בסוגיא דיבמות [סח] דס״ל כהרשב״א דבמזיד הויא זונה מכל ח״כ ופשיטא מאשת איש ובשוגג היא אסורה מטעם דרשא הנ״ל אבל אין שם מלקות. והרבה מקשים ומפרקים רבותינו בעלי התוס׳ בזה. ולפי הנראה בהסוגיות שם הוא פלוגתא דאמוראי לא אביי ורבא כמוש״כ המל״מ שם רק רב ור׳ יוחנן דר״י דריש כי תהי׳ אלמנה וגרושה במי שיש לו אלמנות וגרושין ללמד על עכו״ם ועבד דפוסלים אותה מדוע שביק ח״כ וחייבי לאוין. והוא אחת משתי אלה או דס״ל דבאמת בכולם מותרת באונס ורק עכו״ם ועבד שאני דגרע כמו דס״ל לר׳ יוחנן דבכל ח״ל לא הוי ממזר ומעכו״ם ועבד הוי ממזר כמו כן הכא לענין פסול דמחמת דאין תופס קדושין בשום מקום גרע. ובזה ניחא קושית המל״מ על ההיא שיטה הסוברת דלא הויא זונה באונס א״כ אמאי אמרה המשנה כתובות [יד] מעשה בתינוקת אחת באשקלון שירדה למלאות מים מהמעין ונאנסה דאסורה לכהונה שם הי׳ עכו״ם ועכו״ם פוסל לר״ה מהך קרא דר׳ יוחנן ובת כהן כי תהי׳ אלמנה וגרושה מי שיש לו אלמנות וגרושין אף דלא נדרוש הך דרשא כי תהי׳ לאיש זר דלמ״ד דאפי׳ באונס הוי זונה הוא דיליף מכי תהי׳ לאיש זר דהדרא לאיסורא דזונה וכן הוא דעת הרמב״ם ולמ״ד דלא הויא זונה ממילא לא דריש האי לאיש זר לזה ושפיר מקשה המל״מ אבל הך קרא כי תהי׳ אלמנה וגרושה ד״ה מודים בה או דר׳ יוחנן ס״ל דבאמת בכל ח״כ אפי׳ באונס נעשית זונה וילפינן מהך דכתבו התוס׳ בדמ״ד הנ״ל דמדכללה זונה בהדי חללה וזונה אסורה וכמו שאמר רבה הכל היו בכלל זונה ורק באשת ישראל גלי ולא יותר וממילא ח״ל לא פסול כלל ורק בעכו״ם ועבד מטעם הנ״ל, ולדידי׳ אונס

בא"א או דאינה אסורה כלל כמו בכל ח"כ או דפשיטא לי' דנעשית זונה והוי בכלל חללה וא"כ לדידי' הפסוק ונטמאה ונטמאה לא איצטריך כלל דממ"נ או דמותרת באונס או דהויא בכלל זונה. אבל רב סובר דעיקר הלמוד מלאים זר על ח"כ ולאוין ועכו"ם ועבד מאלמנה וגרושה, או כפי שיטת רש"י דגם ח"כ בכלל עכו"ם ועבד דלדידי' לא הוי אלמנה וגרושה במציאות דאין קדושין תופסין ולא ס"ל כלל דעשאה זונה בבעילת זנות. שיטה שלישית היא שיטת ר"י בעל התוס' דע"י קדושין לא מקרי זר אלא מעיקרא ורק ילפינן מונטמאה ונטמאה ורק בעכו"ם ועבד משום דאין לו אלמנות וגרושין והיא שיטת רבא בסו"פ ד"א, והארכנו הרבה בבאור השיטות והסוגיות. עכ"פ ר' יוחנן או דס"ל באונס אינה נאסרת כלל או דהויא בכלל זונה לא צריך להאי דרשא דונטמאה ונטמאה ואי דיקשה למאי איצטריך ונטמאה לרצון ולא לאונס א"כ הויא זונה כבר הקשו התוס' קושיא זו בסוטה שם [כט] ד"ה שכן כו' ותי' דהו"א דבספק אינה אסורה לתרומה מחמת דיש לה חזקת היתר להכי בא הכתוב לאוסרה בספק אפי' לכהונה ולתרומה יע"ש. ובזה ניחא הא דהקשו האחרונים בסוטה [כט] דאמרינן שם דלתרומה לא איצטריך קרא דספק זונה כזונה הא איצטריך האי קרא לאונס דלא הויא זונה כלל דקאי שם אליבא דר' ישמעאל דמשיב לר"ע ולדידהו לא אתי ונטמאה על אונס דהויא בכלל זונה דר' ישמעאל לשיטתו במה שאמר ר' יוחנן משמו דיש למוד רק על עכו"ם ועבד אבל חייבי כריתות הויא זונה. עכ"פ יוצא לנו מזה דלר"' יוחנן לא צריכא הא דונטמאה לאונס. ויותר נ"ל דס"ל באונס לא הויא כלל זונה ומותרת רק בעכו"ם ועבד והוא כשיטת בעה"מ והרשב"א ורק דק"ל האי משנה דכתובות בעכו"ם ועבד מודה וא"כ ליכא למימר אליבא דידי' האי סברא שכתבו התוס' דנטמאה דבועל תלוי בבעל על אונס הא איירי רק ברצון ובאונס מותרת לכהונה, ואף אם נאמר דהך משנה דדייק רבא בסו"פ ד"א הוא דיוקא גמור אבל הא איהו אמר בשם התנא ר' ישמעאל ולפ"ז שפיר אצטריך האי בה, אבל התוס' הא קיימי בשיטת רבא דבאונס אסורה ושפיר דרשינן הך היקשא דונטמאה ונטמאה מכח סברא דקאי האי ונטמאה על ונטמאה קמא וכן הרמב"ן והרא"ה נמי ס"ל דדרשינן אונס מכי תהי' לאיש זר א"כ לא אצטריך האי ונטמאה על אונס דהא בפירוש כתב הרמב"ן דלית לן האי מגו מחוך שלא נאסרה על הבעל ואשת איש דמיא לכל חייבי כריתות ולהכי השתמשו בדרשא דירושלמי מפסוק לטמאה בה אבל הגמ' כתובות סוברת כרבא דסו"פ ד"א א"כ לא אצטריך כלל האי דרשא דבה דילפינן מהיקשא דקאי על אונס ואתקש בועל לבעל. היוצא לנו משתי השיטות דלשיטת הרמב"ן והרא"ה והוא שיטת ר' יוחנן בירושלמי דעיקר תלוי בבעל אם היא נאסרת על בעלה יהי' באיזה אופן שיהי' אפי' ע"פ טעות אסורה לבועל ג"כ ואם אינה נאסרת על בעלה אפי' ע"פ טעות ובאמת אסורה מותרת לבועל, ולשיטת גמ' דידן דילפינן מכח היקשא דונטמאה דסברה דקאי זה על זה אזי בעינן דתהי' באמת טמאה ואם באמת נטמאה אסורה לבועל אבל לא ע"פ טעות, וכן איפכא אם באמת נטמאה אפי' שאין אנו יודעין את זה אסורה לבועל מחמת שבאמת נטמאה. ורש"י נוטה לדעת הירושלמי כפי גרסתו מפני מה לא אסרוה. ולפי הגהה דהתוס' הוי מפרשי מפ"מ לא אסרוה כלומר דוד וב"ד שבודאי שקלו וטרו בזה הדין או דגרסתם היתה מפ"מ לא אסרה וחסר והו כלומר מפ"מ לא אסרה דוד על עצמו ולפי גרסא זו הוא דלא כהירושלמי. א"כ רש"י ורמב"ן ורא"ה כשיטת הירושלמי ותוס' ור"ת והרא"ש ס"ל מהך דונטמאה וא"כ בבועל שני ממ"נ מותרת אליבא דכל השיטות אם לשיטת הירושלמי דעיקר תלוי אם ב"ד אוסרין אותה על ידו על הבעל הלא לא אסרה על הבעל ולשיטת הבבלי כפי שיטת התוס' ושיטתם דעיקר תלוי אם אסרה על הבעל והלא הכא לא אסרה ומותר בועל שני לכל השיטות. לפ"ז נסתר הוכחת הב"י בכל סברותינו דלמה דילפינן מבה אזי אסורה

בבועל שני דלא תלי בבעל. אדרבא לפי מה דכתבנו אם ילפינן מכאן אפי' בבועל ראשון ואסרה על הבעל אם רק הב"ד אינם אוסרין על ידו מותרת לבועל וכן איפכא אם נאסרת ע"פ ב"ד על הבעל אף שבאמת לא נטמאה אסורה על הבועל הרי עיקר איסור דבועל תלוי רק אם אסרה על בעלה וכפי שיטת רש"י ולפי שיטת התוס' מכח סברא דונטמאה הא איהו בעצמו מודה דלדידהו בעינן דתהי' אסורה באמת על ידו לבעל אזי נאסרת לבועל ממילא בועל שני מותרת לו דלא נאסרה על הבעל ובפרט לפי המ"ד בירושלמי בה אם הוא שוגג והיא מזידה מחמת דיצאתה על ידו להכי אסור בה ולפי פירושנו לא פליגי כלל אהדדי ועיקר אם יוצאת על ידו אזי היא אסורה לו כמו שהוכחנו מהרמב"ם ורש"י. והתוס' והרא"ש פליגי אם היא יוצאת על ידו שלא כדין מותרת לבועל ומינה אם אינה יוצאת על ידו אבל באמת היא אסורה על ידו נאסרת עליו ובזה הרמב"ם ורש"י ולפי הנראה הרמב"ן והרא"ה קיימי בשיטתייהו הולכים בשיטת הירושלמי דעיקר תלוי אם יוצאת על ידו ואם אינה יוצאת על ידו כלומר שהבעל אינו מחויב לגרשה ע"פ דינא מותרת לבועל אמי אף שידוע לבועל שהיא אסורה. ולר"ת והתוס' והרא"ש אזלי בתר אמיתית הענין ואם באמת נאסרת על ידו אף באינה יוצאת ע"פ ב"ד אסורה לבועל ואם ע"פ האמת לא אסרה אף ביוצאת על ידו היא מותרת לבועל אבל בועל שני דאינה יוצאת על ידו וגם לא אסרה על בעלה מותרת לכל הדעות:

והנה הגמ' סנהדרין כבר ייבבנו לעיל בג' אנפי ועיין בתשו' נוב"י מהד"ת אה"ע סי' כ' בהג"ה מבן המחבר וכן הובא בפ"ת בא"ע סימן קע"ח אות ל"א שייסבו ג"כ הגמ' הנ"ל ואדרבא לפי פירושם ראי' מגמ' זה דמותרת לבועל שני וכן בתשו' ח"ס חלק אה"ע ח"א סי' כ"ו בד"ה נחזי כו' ויש מן האחרונים סוברים דגם בזה לא נאסרה על הבועל מאחר שכבר נאסרה עכ"ד. ונאמן הח"ס בעדותו שיש מן האחרונים שפוסקים דבבועל שני מותרת וכן באבני מלואים סי' י"א אות ב' הביא השגות מהמל"מ ושבות יעקב מגמ' סנהדרין. ולפי הנראה לא חשש לזה ומסייע למהרא"ם דמותרת מתוס' סוטה ולא תפס אפי' להשגה מדלא חש להשיב ע"ז. והנראה לי לפי דעתו דהגמ' סנהדרין סוברת איסור חל על איסור אפי' באיסורים שוים להכי חל איסור בבועל שני אבל לדידן דקי"ל אין איסור חל על איסור אינו חל על בועל שני ובפרט באיסורין שוין, ומ"מ מחמת דלפי הנראה פשטות הגמ' דסנהדרין מורה דאסירה על בועל שני, לכן אשנויי קשה לסמוך, אך כ"ז אם שניהם מזידים אבל בבועל שני והוא שוגג דאז אין שום ראי' מסנהדרין הוא הדין כפי כל השיטות וכמעט גמ' מפורשת דכתובות ד"ע הנ"ל כפי מה שבררנו בעזרת השם דמותרת לבועל היכא דלא אסרה על הבעל. עוד ראי' מדברי התוס' יבמות [ג:] ד"ה לפי שאינה בצרת צרה דהקשו הא משכחת צרת צרה גבי בועל שנשא אחיו הסוטה ואח"כ נפלה היא וצרתה ליבום ואח"כ נפלה צרתה עם צרה שלה לפני אחיו השני וא"כ משכחת צ"ל, ותי' בתי' הא' מאחר דלא אשכחינן גבי בעל צרת צרה אין לנו להחמיר גבי טומאה דבועל יותר מטומאה דבעל. ולכאורה הוא תמוה האם חסרון בהאיסור הלא גם גבי בעל הי' אסור צרת צרה רק מחמת שהיא אסורה על כל האחים בשוה אבל לא מחמת קלות האיסור דבעל. ולפי האמור א"ש דכל טעמא דאסורה לבועל מחמת דאסרה על הבעל ולהכי צרת צרה דלא גרם איסור לבעל לו יהא מחמת שאינה במציאות עכ"פ לא גרם לו בזה איסור אינה נאסרת ג"כ עליו אף שאלו במציאות אבל סיבת האיסור של הבועל ליכא א"כ ה"נ גבי בועל שני אף דבכח האיסור של הבועל לאסור על הבעל אם הי' הוא הראשון ומלדו יש במציאות אבל עתה דלא אסרה ליכא סיבת האיסור שגורם האיסור על הבועל מאחר שלא אסרה על הבעל ואף דלפעמים יצוייר בזה מ"מ עתה אינו במציאות ולא אסרה אינה נאסרת עליו, והנותאים שוים לשכב היתר בלי שום הפרש והיא ראי' נכונה. ע"כ נראה להלכה

ולמעשה דהש הי׳ הבועל שני שוגג מותרת לו אחר שנרשה בעלה הראשון כמו בנ״ד ובפרט שהי׳ קלת ספק בכשרות עדי הקדושין. באתי עה״ח היום יום א׳ ו׳ ניסן תרנ״ב לפ״ק פה אדעסא. נאום **אברהם יואל אבעלסאן**.

סימן ב׳

לכבוד ידי״נ הגאון כו׳ מו״ה **אלי׳ פוסק** נ״י אבד״ק אלגאפאליא.

ע״ד מש״כ להעיר על לקוטי מהרי״ל שכ׳ אמר מהרי״ל שכיר יום היינו כ״ד שעות חייב לעשות במלאכתו. והוא תמוה שהוא נמנע המליאות וגם נגד המבואר בש״ס פ׳ הפועלים ובטו״ע סי׳ של״א. והזכרתי הערה זאת בתוך שארי הערות על המהרי״ל שאלחתי לידי״נ הגאון כו׳ מו״ה שלמה פריידעס נ״י אבד״ק ליאדי, וע״ז השיב לי ע״פ מש״כ בשו״ת חוט השני סי׳ ל״א, שס׳ לקוטי מהרי״ל הורק מכלי אל כלי ע״כ לא עמד טעמו בו וכו׳. וגם כאן נראה דהי׳ כתוב חצי כ״ד שעות, ופירושו דאף שהיום ארוך הרבה עכ״ז אין מחייבין אותו יותר מפני שהוא נגד כח אנשים לעסוק במלאכה בלא שינה ואכילה. וע׳ שבת [פט] דל פלגא דלילותא, וע׳ בנחא״ה ח״ל בתשובתו שם נק׳ שטאקהאלם שהיום ארוך שם הרבה בתקופת תמוז, שהושבין התענית לפי ערך שהיו ישראל מונים בעת החורבן. עכ״ד:

והנה נראה דעת הרה״ג נ״י במהרי״ל, שלעולם פעולת הפועל אינה בעה״ב הוא י״ב שעות. אולם לשון כל פועל בכניסתו משלו ויציאתו משל בעה״ב שנא׳ תזרח השמש כו׳ יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, לא משמע הכי לכאורה, דנראה מסתימת לשונו שכן בחדש טבת שהיום רק שמונה שעות וכן בחדש סיון שהיום ארוך י״ז שעות, פועל דאורייתא עובד עבודתו מזריחת השמש עד צאת הככבים. וכן נראה מסתימת לשון הפוסקים. ויעוין ערובין [סה] דאר׳נב״י אנן פועלי דיממא ויעו״ש בסוגיא דקאי לענין עסק כל היום בתורה אף בתקופת תמוז. ויעו״ש בתוס׳ ד״ה אלא לשינתא כמו לילי תקופת תמוז, ועלה קאי רנב״י יעו״ש:

איברא דבמדינות הצפוניות הרבה כמו בשטאקהאלם וקאפנהאגין וכיו״ב ששם בחדשי סיון תמוז לילה כיום יאיר, יש לחקור כמה שעות שעור עבודת הפועלים בכל יום בחדשים אלה. אולם יעוין בתפא״י פ״א דברכות שחקר כבר לענין מצות התלויות בזמן כמו ק״ש לילית ותפלה שבת ויו״ט וכיו״ב זמנם איך, במדינות האלו היושבים באזור הצפוני יעו״ש. ויעוי׳ מש״כ בענינים אלו בחלוקות השעות של לילות הארוכות וימים הארוכים באורך דברי הגאון מלבים ז״ל בס׳ ארצות החיים באהן יהודה סק״ג ובהמ״ל ס״ק כ״ז כ״ח, ומה שהשיב לו בזה תשובה נאותה עמתו הרה״ג אב״ד דוואלטשיסק בסיף חלק ראשון מארצה״ח:

והנה לפמש״כ הב״י בטעם השמטת הרי״ף והרמב״ם להך דאר״ל פועל בכניסתו משלו וכו׳ משום דלפירוש ר״ח ר״ל קמ״ל רק שהפועלים שינו מכפי דין פועל דאורייתא וס״ל להרי״ף והרמב״ם דזהו בכלל מש״א הכל כמנהג המדינה יעו״ש. א״כ אין הספק אלים כ״כ גם בגלילות הצפוניות דהולכין בכל זה אחר מנהג העיר והמדינה. ואף לפי דעת רש״י כתב הב״י דהוי מלתא דלא שכיחי בעיר חדשה, וגם הפועלים נאספים לשם ממקומות הרבה שמנהגם מחולק, ולכן השמיטו הראשונים מלכתוב הך דינא דר״ל. ולפ״ז אין לתמוה על שלא בא זכרונו בספר דין זה של הפועלים באזור הצפוני כמה שעור עבודתם מה״ת, מפני שהוא עוד יותר רחוק המציאות שיארעו תלתא לרעותא,

בעיר חדשה ולקוטאי ומקום שלילה כיום יאיר. אולם אם יקרה מקרה כזה וידרש מאת דייני ישראל להגיד כדת של תורה מה לעשות בעיר חדשה ולקוטאי במקום שלילה כיום יאיר, נלע"ד דלא שייך כלל בזה דין תורה, דבמקום שיש לילה זמן חשוב איזו שעות ע"ז נאמר תזרח השמש וגו' יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב, משא"כ בגלילות של אזור הצפוני שלילה כיום יאיר ואין שם ערב ובקר רק עיני האנשים תלויות אל מורי השעות על פיו יצאו ועל פיו יבואו, א"כ יתכן לומר דלא שייך כלל בזה דינא וילפותא של הכתוב תזרח השמש וגו' מאחר דאין כאן לילה כלל, ובודאי כל כה"ג תלוי רק במנהג ואף בעיר חדשה ולקוטאי נלע"ד דסומכין בזה ע"פ אומדן דעת ב"ד כמה שעות יעבוד הפועל עבודתו ביום, ויוכלו לכוף זא"ז לקיים כפי אומד דעת ב"ד, ויעוין בשטמ"ק ב"מ פ' הפועלים שכ' בשם הרמ"ך בני העיר שנתישבו מחדש כו' ואי לקוטאי ניהו כו' לא רצה אינם יכולים לכוף זא"ז אלא הולכין על ד"ת מיהו נראה לומר דהיכא דאמרי מעקרא נקבע לנו מנהג כדי שלא נסי' אגודות ואיכא אדם חשוב בהדייהו ומסכים בקביעות מנהגן עמהן, יכולין הן לכוף זא"ז כדין ולהסיע על קיצתן שבני העיר כופין זא"ז וכ"ע עכ"ל. וכ"ש בנ"ד סובר אני דלא שייך כלל דינא וילפותא של הכתוב תזרח השמש ותלוי בכל ענין בהסכם ב"ד חשוב וקביעות מנהגן בזה ע"פ התורה והחכמה:

איברא דלכאורה נראה דע"פ ד"ת י"ל דיעשה הפועל גם במדינות שתחת אזור הצפוני, בטול השבות בעובד הפועל במקום שיש לילה ויום. אולם מלבד שי"ל דהא אין המקומות שוים בענין אורך היום ואיזה מקום נתפוס לקבוע בדוגמתו שעור השעות באזור הצפוני ואם נאמר שנתפוס את שעור העיר הקרובה וכמוש"כ הרמ"ך דבלקוטאי הולכים אחר מנהג העיר השכונה הקרובה להם, י"ל דלפי מזג האקלים שבקצה הצפון לא יוכל האיש לעבוד הרבה שעות כ"כ כמו בשארי אקלימים, והקדמונים חשבו שלא יתכן בו ישוב כלל מפני שהדה"ר וכל שארי הברואים נבראו בחגורה ממוזגת שלנו, יעוי' כוזרי שני מאמר רביעי אות רס"ד, וסופרי הארצות כותבים שהנסיון הורה לדעת כי יושבי אזור הקור באירופא המה קטני הקומה משאר עמי האברים וקטורים הלחים מן האור הצב אשר שם בימות הקיץ מחליאים ומחלישים הרבה בעת ההיא. ולכן לדעתי אין לנו בזה דעת תורה כלל שנובע מקרא דתזרח השמש כו' כ"א הדבר תלוי בב"ד שבמקום ההוא על פיהם יצאו ועל פיהם יבואו לפי דעתם דעת תורה ונוטה במקום שאין מנהג: ובכל זה רק במדינות ומקומות שאין שם חוק ודת קבוע מהרשות בענין זה. אמנם במדינה שקבוע מהממשלה קצב וסכום מספר השעות שחייבים שתם פועלים שכירי יום לעסוק במלאכתן לבעה"ב, פשיטא דדינא דמלכותא דינא ואין לך מנהג קבוע מזה וחייבים להתנהג כפי החוק והדת במדינה ההיא:

ומש"ב הרה"ג הנ"ל שאין מחייבין אותו יותר מפני שהוא נגד כח אנשים לעסוק בלא אכילה ושינה עכ"ל. נפלאתי מאד מאי שיאטי' דאכילה כאן, הא ודאי דכל פועל אוכל באמצע היום כשירצה, דאל"כ לא יכול לעשות כל היום כלו, ויעוי' ברכות [טז.] והפועלים אוכלין פתן ומברכין לפניהם ולאחריהם. ואולי אגב ריהטא כתב כן: והנה אחרי מופלג בהעירותי הערה זו נפרם מאמר תמוה הנ"ל במהרי"ל בצרוף עוד הערות בו ושלחתי לכמה מגדולי הזמן שליט"א נשמעו הדברים בין החיים, וסופר א' הציג את הפליאה הזאת במחברת שנתית כנסת הגדולה להרה"ח ר"י סובאלסקי. והמו"ל כ' ליישב הפליאה במלות אחדות וז"ל: ,אולי בחזן מתא ועי' ב"מ [נג] עכ"ל. ובאמת בסוגיא שם מוכח חזן מתא הוא שומר העיר גופה וממונה הוא רק בלילה לבד, יעו"ש בפירש"י ד"ה בחזני העיר, וכן יש לדחוק בלשון הברייתא עד מתי ש"ש חייב לשמור עד כדי הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה, דהברייתא מיירי אופן השמירה להשומר ביום כדי

אכלני חורב ואופן השמירה בלילה להשומר בלילה כדי אכלני הקרח, אבל חזן מתא השומר את העיר גופה וממונה הן ביום והן בלילה אין זכר לו בש"ס. וגם ביום שכל האנשים נעורים אין דרך למנות כלל שומרים זולת בשעת חירום (ולפי שעה נעלם ממני זכרון חזן מתא שעובד ביום ובלילה להלכה בפוסקים ובשו"ע, זולת יעקב אע"ה שהי' רועה ושמר צאן לבן גם בלילה כמו חזן מתא בנטירותא יתרתא, איך שיהי' לשון המהרי"ל שכיר יום היינו כ"ד שעות חייב לעשות במלאכתו לא משמע שקאי דוקא על שומר העיר או על רועה, ועדיין צ"ע בזה): **ורב** גדול אחד הגיד לי זה כבר שלדעתו צ"ל י"ד שעות חייב לעשות, וכוונתו אל מה דר"ל שצריך הפועל להוסיף על השתים יום שהוא י"ב שעות עכ"ד. ולכאורה יל"ה דהא רק מבקעה"ש צריך להוסיף עד צה"כ ומאי שייטי' דב' יתרות. ואולי י"ל דצריך לקיים שתי השעות הן של פירש"י להוסיף מבקעה"ש עד צה"כ והן של פיר"ח להוסיף שעה א' בבקר קודם נץ החמה. ואכתי יל"ע בזה מנ"ל להחמיר על הפועל ולהטיל עליו שתי החומרות ביחד. ומה גם דלדעת ר"ח תוספת הערבית הוא מן התורה ורק מעשה מנהג בימי בזה. ויש להאריך בזה לעת הפנאי:

משה מישל שמואל שפירא חופ"ק ראגאוה·

סימן ג'

מה שהקשה על מש"כ בחדושי לחו"מ סי' ז' דבד"נ מד"ת צריך כ"ג בד"נ וכן בשור המועד, ועל זה תמה כ"ת מדברי הרמב"ם בפ"ה מהל' סנהדרין, וז"א דנהי דקרא הוא אסמכתא מ"מ לדעת הרמב"ם הוא הלמ"מ, ואע"ג דבלשון הש"ס קבלה היינו מפי הנביאים כמבואר בהר"ן דר"ה ותענית ורפ"ק דבב"ק, מ"מ בלשון הרמב"ם כשהוא אומר מפי השמועה או מקבלה היינו שהיא קבלה הלמ"מ, וכעין זה בדברי הר"מ בפ"ג מה' ביאת מקדש ה"ע. תדע שלא נזכרו בנביאים ובכתובים מנין סנהדרי קטנה ושיעור שכוונתו שהיא הלמ"מ ודינו כד"ת לכל מילי כמוש"כ הכ"מ בפ"א מה' אישות והרשב"א בתשו'. ויעיין מעכ"ת בדברי הרמב"ן פ' שופטים אקרא דע"פ שנים או שלשה עדים ע"ש בשם רס"ג ומה שהשיג עליו, אבל משם נראה דמד"ת צריך כ"ג ולא חלק בזה אדם וגם כונת הרמב"ם ז"ל דהוא קבלה מפי משה מסיני אע"פ שלא נכתב רק ע"א של סנהדרי גדולה:

ובחדושי נסתפקתי האוכל ערלת חו"ל דאסור מהלמ"מ אם מתחייב מלקות לפמש"כ הר"ן ר"פ כלל גדול דאין עונשין מהלמ"מ כמו דאין עונשין מן הדין, ולא דמי להאוכל טרפה אע"ג דכתב הרמב"ם בה"ש דמלבד דרוסה כולם הלמ"מ, דהתם כתיב בקרא טרפה אלא דשם טרפה הוא ע"י ארי ובא הלמ"מ שגם זה נכלל בכלל הל"ת, וכן מעביר בשבת כתיב בקרא העושה מלאכה יומת ובא הלכה שגם זה נכלל בכלל הל"ת: אבל ערלת חו"ל בקרא כי תבאו אל הארץ כתיב ובא הלכה לאסור איסור אדם אפשר שאין לוקין.

ישראל יהושע חופ"ק קוטנא·

סימן ד'

בעמדי היום בענין כסוי דוחה שבת בחולין [פה] דתלי לה בפלוגתא אי נשים סומכות רשות אז אסור, ובחפצי לברר היטב הלכה זו, ראיתי לפני תומי בס' הנקרא בכורי אביב שמביא דברי א"ז של כבוד מחותני הגה"י, ה"ה הגאון בעל עטרת ראש, שחידש דבר גדול בחגיגה [טז] שמביא ר"י משום אבא בן אליעזר פ"א הי' לנו עגל של שלמים והבאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו, לא מפני שסמיכה בנשים אלא כדי לעשות נחת רוח להן, ופרכינן אי בעינן סמיכה בכל כחו משום נ"ר דנשים עבדינן עבודה

בקדשים, ומשני דה"ל אקיפו ידייכו. ואמר הגאון בעל עט"ר דשיפא לא מפני שסמיכה בנשים אלא כדי לעשות נ"ר לנשים ת"ק קא משיב לי' לר"י כדי שלא יקשה עליו המעשה ולרבי יהודה שרי ג"כ באקפת יד, אבל לר"י דנש"ר מותר לכן לסמוך בכל כחן: והקשה עליו הש' בכ"א הנ"ל דהלא ר"י ג"כ אסר בכל כחו ולא שרי רק באקפת יד ות"ק אסר לגמרי, והביא מתוס' מפורש בערובין [צו] ובר"ה [לג] (וגם הי' יכול להביא מתוס' חולין [פה] דמפורש שם דלר"י מותר דוקא באקפת יד). וכתב עליו שא"ו שגג בדבר שהוא מפורש. אך כשנעיין היטב נראה שבאמת השיג בעה"מ הנ"ל על הגאון בעל עט"ר ונעלם ממעכ"ת שהוא מחלוקת בין בעלי תריסין, רש"י ז"ל ס"ל דלר"י מותר לנשים לסמוך בכל כחן, והוא מפורש ברש"י חולין [פה] בד"ה נש"ר והט"ג דלא מחייבא ולא אמרינן עבודה עובדת בקדשים וכו'. הרי מפורש דברי רש"י שמותר להן לעבוד עבודה בקדשים וזה רק אם סומכות בכל כחן הוי עבודה בקדשים ולא באקפת יד כדמוכח בגמ' בחגיגה שהבאתי. ובזה יתישב קושית רע"א בדו"ח שתמה על רש"י שפי' דלב"ש לא גמרינן שלמי חובה משלמי נדבה הלכך לא דחייא סמיכה דידהו יו"ט, והקשה הגאון רע"א דמאחר דב"ש סברי דלא גמרינן שלמי חובה משלמי נדבה והוי סמיכה שלא לצורך א"כ בחול נמי אסיר דהוי עבודה בקדשים לדידהו ולמה נקט רש"י לא דחי' יו"ט. ולדברינו יתישב היטב דרש"י לשיטתו בחולין שלר"י מותר לסמוך בכל כחן הגם שאינן מצוות וכן לב"ש הגם שאין מחויבים לסמוך בזבחי שלמי חובה בכ"ז בחול מותר ולא הוי עבודה בקדשים כי רשות היא להם ורק ביו"ט פליגי ב"ש דמשום רשות לא עבדינן איסור שבות:

ולפי הנחתנו זאת יתישבו כל הקושיות שהקשה בעל השאגת ארי' על רש"י ז"ל בסי' ק"ה על מה דפסק רש"י דלר' יהודה דלית לי' נשים סומכות רשות עובר על בל תוסיף, יעוש"ה בסי' ק"ה וסי' ק"ו אחר אנחנו בעז"ה נברר הדברים על מכונן:

א) הקשה איך יוכל יעבור על ב"ת שלא בזמנו והלא נשים כיון דאינן מצווין הוי לדידהו שלא בזמנם, ואפי' אם נאמר כיון דאנשים מצווים הוי בזמנו, עכ"פ איך מוכיח הגמ' בערובין [צו] דתפלין הוי מ"ע שלא הז"ג מדברו נשים להניח תפי' הלא כיון דס"ל לר"מ דאין נש"ר, א"כ אם גם יהי' מ"ע שהז"ג הלא אז ג"כ אינה עוברת על ב"ת דבשבת הוי שלא בזמנו לכ"ע. יתורץ היטב לפי דרכנו, דאם איתא דהוי מ"ע שהז"ג והיא אינה מחויבת ומאחר דאית לי' לר"מ דאסיר להן לסמוך אם הוי משאוי עכ"פ ואיך מכניסה בשבת, דבשלמא אם הוי שנ"ר שלא תוכל להניח תפלין גם היא וגם הוי קצת מצוה לפי דברינו דלולא זאת לא הוי שרינן לה לסמוך ממילא הוי גם תכשיט לה, אבל למאי דקאמר דלר"מ אסור ש"כ א"כ אסורה להניח תפלין א"כ הוי כמו משאוי בשבת ונשים עם בפ"ע הן כמבואר בשבת ופסקינן כן. וכן מוכח מרש"י בפי' דקאמר בערובין שם נש"ר ואין ב"ת ומשום איסור משאוי הוי תכשיט לה, הרי ברור ימלל דתלי בזה אם עוברת היא בחול מחמת איסור ב"ת הוי בשבת איסור משאוי עכ"פ אבל אם רשות היא לה להניח תפי' והוי קצת מצוה א"כ גם בשבת הוי תכשיט לה והוכחת הגמ' הוא מהמשאוי (עי' בסוף התשו' שמישב כן לשיטת התוס'):

ב) מה שהקשה איך מוכיח דאית לי' לר"מ דאסור ש"כ מתקיעה דמעכבין עליהן דלמא התם הוי משום שבות אבל באמת אית לי' שנ"ר, תמהני דאם יסבור שנ"ר ומותר להן לעבוד עבודה בקדשים א"כ למה לא נתיר איסור שבות, אלא ע"כ דיש איסור ב"ת בסמיכה וכן אסיר לתקיעה מחמת זה. ונפלא שהוא בעצמו הביא דברי רש"י בחולין ולא עמד עליהן:

ג) קושיתו דמאי ראיה דלר"י אין עוברות על ב"ת משרי לסמוך, הלא שם הוי אקפת יד, לדברינו ליתא דמתיר ג"כ סמיכה בכל כחו, וממילא קושיתו השני' דמנלן דלרי"פ יש

איסור ב"ת הלא גבי סמיכה לא שייך שם איסור ב"ת ג"כ ליתא דהפלוגתא הוי בסמיכה גמורה:

ד) וכן קו' דמאי מביא ראי' בחולין לר"י אשה ודאית נמי תקעה מסמיכה הלא שם ברי באקפת יד ובתקיעה יוכל להיות בעובר על ב"ת ג"כ ליתא לפי דברינו הנ"ל, ומובן:

ה) מה שמביא ראי' מר"ה [כח] דבשלא בזמנו ליכא איסור ב"ת גם אם חבריו מצוין ובכ"ם בנשים שאינן מצוין כלל דליכא לגבייהו בל תוסיף, נוכל לתרץ דרש"י פסק כרבא דס"ל שם דבכוונה גם שלא בזמנו יש איסור ב"ת ונשים מכווני לשם מצוה. והשיא דערובין כבר הוכחנו דקושית הגמ' היא ממשאוי ולא מחמת ב"ת דשם לא יכוונו לשם תפלין וליכא איסור ב"ת וקושית הגמ' דמאחר דבחול מכווני לשם מצוה והאסור לשן מחמת ב"ת א"כ יש איסור משאוי ומבואר באריכה באות א':

ו) מה שהקשה איך ס"ד דאביי דהוי מ"ע שהז"ג א"כ מאחר דל"ל לר"מ נש"ר א"כ עובר על ב"ת, לפי דברינו באות א' ובאות ה' יתישב שפיר דגם רש"י מודה דשם הוי שלא בזמנו כאשר באתרי באות הקודם, דמאחר דמכונת לשם הכנסה בבית ולא להניחן לשם מצוה א"כ גם רבא מודה דאינה עוברת על ב"ת ומאחר דס"ל לאביי דתכשיט לאיש הוי תכשיט לאשה לכך שריא להכנים משום בזיון דתפי' לביתה, והגמ' דערובין קא דייק רק למ"ד דעם בפ"ע הן:

ומתוך דברינו יתישב במה שמקשה לשיטת הרא"ש שפוסק כהראב"ה שמותר לסוגיא הסופר בר"ה, והנה הראב"ה בעצמו מוכרחים אנו לתרץ כמו שכתב השאג"א שסובר דאמרינן מתוך שלא לצורך כלל דהוא קאמר בפי' דבסמיכה שרי רק אקפת יד אבל דעת הרא"ש נוכל נומר דאזיל בשיטת רש"י, ולפי"ז הקושיא שהקשה אי נימא דהגמ' מיירי בהולאה מאי קאמר ור"י לטעמי' ניחא לדידן שמותר לר"י לסמוך בכל כחו. ומאי דקאמר נמי תקעה תקעה כדין קאמר כמו לאיש. אך קושיתו האחרונה הכבידה, דמאי קאמר רבינא מה לתקיעה שדוחה שבת במקדש, הלא שם לא שרי רק תקיעה ולא הוצאה: והנ"ל בזה, דכשנדקדק גם לפי פשוטו ג"כ קשה דברי רבינא דמאי קאמר מה נודאה שדוחה שבת במקדש, הלא במקדש כל הגזרה שמא יעבירנו לא שייכא דכהנים או ב"ד זריזים הן ומתחלה לא גזרו עליהן אבל במקום דגזרו לא שרי בשום אופן בשבת. ע"כ י"ל שפירכת רבינא הוי ממקום אחר ופירכת הגמ' הוי רק בהותר מכללו תאמר בכסוי שלא מלינו שהחכמים ינאו פ"א חוץ לגזרתם. כ"נ לדחוק לפי חומר הענין:

עב"פ זכינו להעמיד יסוד זה שלרש"י ואולי גם להרא"ש שרי סמיכה בכל כחן, וכן ראיתי בשעה"מ שמביא עוד ראי' מהמאירי שסובר כן. ובחפשי בספרים ראיתי בהריטב"א שנראה דמוקים ג"כ הגמ' דחגיגה כבעל עט"ר בכתב בערובין [צו] דלשיטת ר"י שאין ב"ת יש לרי"ס קאמר דבסמיכה יש חשש שמוש בקדשים אפי' למ"ד באקפת יד, מזה מוכח דיי"מ שלר"י מותר לסמוך בכל כחן ולרי"ס מותר ג"כ באקפה ואסור רק עבודה גמורה, וזהו כדברי בעל עט"ר. ולפ"ז קושית הבעה"מ הנ"ל על עט"ר בטלה ולא ראה ולא ידע מכל זה. (טבח תרנ"ג אדעסא) **דובער אבעלסאן.**

שאלת הרבנים תורה.

סימן ה'

חקירה. דינא דאחריות מכירה שהמוכר מקבל עליו אחריות, אם חיובו כלוה ממש או רק כערב והמקח הוא הלוה דנותן המעות עבור השדה והמוכר מקבל עליו אחריות וערבות שאם יטרפו ממנו ישלם כמו ערב. ע"ז כתב הגאון מו"ה עזריאל ארי' ליב

נ"י שהי' אבד"ק פלאצק וכעת בק' מאריאמפאל וז"ל במכתבו נד"ז: **צא** ולמד עד היכן כחו של אחריות מכירה גדול מערבות אלף פעמים ככה, שהרי הרמב"ן ז"ל והרא"ש ז"ל בשלהי ב"ב הוכיחו כשבא בע"ח לטרוף לקוחות או נגזל אין לוקח יכול לומר לא אתן השדה עד אשר שתברר חובך, שמא יש להמוכר עדים או שובר שפרע, וסוד ה' ליראיו, מדאצטריך גמ' בתלמודן לאשמועינן המוכר שדה לחבירו באחריות ובא בע"ח לטורפה, דינא הוא דאזיל ראובן המוכר ומשתעי דינא בהדי'. אלמא דאם לא אתי למיטען טריף לי'. ואם איתא דאחריות המוכר הוי רק ערבות וגוף הקרקע שלקח הוי הלוה. היתכן שיוכלו להפקיע את הלוקח מגוף חובו דהיינו הקרקע שקנה ושיחזור על המוכר בשקבל אחריותו שהוא רק ערב, בלי שיברר תחלה בבירור גמור שאין לו שום צד לגבות מהלוה דהיינו שיבורר שהבע"ח יש לו לטרוף על הקרקע בלי ספק. אלמא דאחריות הוא כקבלן וכנו"כ כיד דמי כמ"ש וזה רא' עמוקה למביני טעמי התורה ואמתותיה. וגדולה מזו אמרו הראשונים ז"ל דטעמא דבע"ח גובה את השבח דקרינן להו דאקני שאנו רואין כאילו קנה המוכר את השבח בחלוף האחריות שיש לו על המוכר, אלמא דאין שעבוד הלוקח על השבח שהוא ברשותו רק על המוכר בשביל אחריותו. והרי אתה רואה שאחריות כנו"כ כיד דמי. עכ"ד:

סימן ו'

חקירה שחקר הרב הגאון מו"ה דוב בעריש פילשטיין נ"י מהרבנים דפה"ק, הא דקי"ל חיישינן לזילותא דבי דינא, אם דוקא שהב"ד התירו מקודם ואח"כ יחזרו בהם ויאסרו את אשר התירו דאז ילעיזו עליהם שהי' יכול לבוא מכשול על ידם ואז יהי' זילותא להב"ד, א"ד אפי' כי אסרו ואח"כ יצטרך להתיר ולסתור ההוראה שלהם הוי זילותא לגבייהו. והביא רא' מהא דב"ב [לב.] גבי מעלין לכהונה ע"פ ע"א דפליגי לפי הס"ד בזילותא דבי"ד, אף שהב"ד הורידו אותו מכהונה ואח"כ כי אתא עד השני להעלותו בחזרה סבר ר"א דאיכא זדב"ד, הרי אף מאיסור להיתר נמי הוי ז' דבי דינא, והיא רא' נכונה לכאורה. מכ"מ יש לדון בזה. חדא דא"ל מאיסור להיתר בעינן תרי זימני כמו שפירש"י כתובות [כו:] ד"ה דחיישינן לז' דבי דינא שהורידוהו ב' פעמים, בזה יתישב קושית התוס' שם בד"ה והסקוני' כו' דמקשו מב"ב [לא:] דמשמע בפעם א' נמי איכא ז' דב"ד. ולפי האמור ניחא, דשם מהיתרא לאיסורא איכא זילותא בפעם א' אבל להתיר מה שאסרו איכא ז' רק בשתי פעמים דמחזי כי חוכא. אבל מכ"מ אין דעתנו נוחה דנאמר גבי הא דר"נ שם שהב"ד החליטו השדה להאחד, אף שהב"ד עשו היזק לאחד ולקחו ממנו שדה מכל מקום לא נקרא מכשול כעין להתיר את האסור דבממון אפשר בחזרה. ונראה כונת רש"י דס"ל דמהיתר לאיסור ליכא זילותא דבי"ד אבל גבי כהן שהיתר הוא איסור אם כהעלוהו הב"ד להיות לכהן ע"פ הע"א וקידש אשה ע"מ שהוא כהן ואח"כ כשבאו שנים והורידוהו ממילא נתבטלו הקדושין כדין שהמקדש את האשה ע"מ שהוא כהן ונמצא שאינו כהן שאינה מקודשת והלכה ונשאת לאחר ועתה כשיקבלו ב"ד את העד השני ויצטרף להעד הראשון ונמצא שהי' כהן למפרע והאשה שנשאת היא א"א גמורה, א"כ יצא בהורידתם מכשול איסור א"א ושפיר הוי זהב"ד גדול שהיו יכולים להכשיל באיסור א"א. ואולי מיירי נמי בכה"ג. ובזה יהי' ניחא שתי קושיות חמורות בסוגיא זו שהקשו הראשונים ז"ל: (א), למה צריך לאייר מחלוקתם באתי עד א' מקודם ואח"כ אתו שנים ואח"כ בא עוד ע"א ונצטרף להראשון, יאייר באתו שני עדים והורידו אותו ואח"כ אתו שנים המכשירים למ"ד חיישינן לזדב"ד אין מעלין אותו עוד. בשלמא הגמ' מוכרחת לאוקמי כן מחמת לשון המשנה מעלין לכהונה ע"פ ע"א, אבל המשנה גופא למה נקטה

בכה"ג למ"ד דפליגי בזדב"ד. אבל לפי האמור א"ש, דאם באו שנים הפוסלים ואסרו אותו שלא יהי' כהן ליכא זילותא לב"ד כלל אם יחזרו מאיסור להיתר רק דוקא בכה"ג שהי' יכול לגמות מכשול איסור א"א על ידם. וא"כ שפיר מיושב שיטת רש"י דכאן בעינן שתי פעמים כדי שע"י שאסקוהו לכהן קידש אשה אשה ע"מ שהוא כהן וע"י הורידתם נתבטלו הקדושין ונשאת לאחר באיסור א"א מה שבאמת הוא כהן כאשר יעלוהו לבסוף ואיכא זדב"ד. אך תינח כל זה לשיטת רש"י, אבל עכ"פ יהא מוכח משיטת התוס' דמהיתר לאיסור נמי איכא זדב"ד. אבל המעיין בסוגיא יראה דגם לשיטת התוס' יהא מוכח נמי הכי, דאמרינן שם דא"ל ר"נ לרבא השתא דאותבן את ואותבן רש"מ בשורא לא עבדינן בה עובדא, נפק ועבד בה עובדא מאן דחזא סבר טעותא היא בידי' ולא היא דתלוי באשלי רברבי. ויקשה הא ר"נ הסכים לרבא בקושיתו דהכיא ברייתא דשנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת דת"ק ור"מ בר"י ס"ל לתרוייהו דחיישינן לזילותא דב"ד ולחכמים די בשהתירו ב"ד ולרמב"י בעינן שתהי' נשאת ממש ע"פ ב"ד אז חיישינן לזדב"ד, ועיין בתוס' ב"ב שם ד"ה אבל ניסת כו'. ואיך נשכח מר"נ בעת מעשה משנה מפורשת שהיא דמעלין לכהונה ע"פ ע"א דלכו"ע לא חיישינן לזדב"ד. וגם מ"ע לא חש רבא לשאול ממנו זאת. והגמ' גופא מ"ע לא שקיל וטרי בהאי סתירה. אבל לפי האמור א"ש הא דר"נ עביד עובדא דלא חיישינן לזדב"ד הוא רק כעין עובדא דידי' דליכא מכשול שהב"ד התירו את האסור וכמו כן גבי כהן שאסרו אותו להיות כהן שבזה הסכים לכ"ע דלא חיישינן לזדב"ד, אבל מ"מ מודה ר"נ דבהא דחכמים ור"מ בר"י שהב"ד התירו בודאי חיישינן לזדב"ד. וזהו כונת הגמ' לא מחמת טעותא אלא משום דתלי באשלי רברבי, איך שייך טעותא הלא הודה נרבא דמהך ברייתא מוכח דחיישינן לזדב"ד ואיך הוא"ל דפכה כ"כ בנהרה, אבל כונת הגמ' לומר לא מפני שטעה באיזה חילוק דבעובדא דידי' לא שייך זדב"ד, לא כן דתלי באשלי רברבי דבעובדא כעין דידי' לא שייך זדב"ד וכן הסכים רבא ולא שאל לו כלל מדוע הדר בי' דהודה לחילוק שלו דמאיסור להיתר או בד"מ דליכא מכשול כ"ע מודים דלא שייך זילותא דב"ד. כן יש לדחות. מ"מ החקירה גדולה היא ויש לעיין בה הרבה:

אברהם יואל אבעלסאן המו"ל.

סימן ז'

חקירה. ביהכנ"ס שכרו ש"ץ לימים נוראים ולא דברו עמו מאומה, אח"כ נתודע להם שהוא פנוי נתאשה שע"פ המנהג אין לוקחים ש"ץ פנוי על ימים נוראים. אי הוי מוס במקח ויכולים לחזור בהם. או דלמא כיון שהוא רק מלד מנהג חסידות וע"פ דין הכל כשרים להתפלל אי"י לחזור בהם: **אם** דבר שהוא מדת חסידות או מחמת חומרא לבעל נפש אי הוי מום במקח או לא, יעוי' בחו"מ סי' רל"ד בטרפה באיסור דרבנן ויעוי' ביש"ש בפ"ק דחולין סי' כ"ב ויעו' בח"ס האו"ח סי' ס"ה דכ"ד ד"ה ואסר אותה נפשו כו':

א"י אבעלסאן המו"ל.

סימן ח'

שאלה. עיסה שנפלה לתוכה בריה שאינה בטלה קודם שהפרש חלתה דהדין דהעיסה אסורה באכילה, אם מחויב להפריש ממנה חלה. ולכאורה יש ראי' מנדה [מז] עיסה שנדמעה וכו' ר"י ור"ש פוטרין וכו' אתי דמוע דרבנן ומפקיע חלה דרבנן. וא"כ ה"נ כיון שהעיסה אסורה מדרבנן פטורה מן החלה דרבנן. ויש לדחות דמדמוע אין ראי' דהוי גזה"כ כדאיתא בר"ש וברע"ב בפ"א דמס' חלה מ"ז. ותדע שהתוס' שם בנדה

ד״ה אתי דמוע כ׳ מכאן מביא ריב״א ראי׳ דתרומה כו׳ ומיהו ראי׳ דהכא כו׳ דלעולם מדאורייתא נאסר לזרים מטעם תערובות התרומה אבל שגם החולין כו׳ ליפטר מחלה כו׳ עכ״ד. ואי נימא דהיכא שעיסה אסורה פטורה מן החלה אין מקום לדחוי של התוס׳. ויש לכאורה ראי׳ שעיסה אסורה פטורה מן החלה מסנהדרין [קי״ב] במעשר שני בגבולין ופרש״י בל״ב משום דאין לה היתר אכילה בשעת גלגול לא קרינן בה ראשית עריסותיכם. אך יש לחלק בין איסור מל״ע לאיסור מחמת בלוע וכמו״ש המג״א באו״ח סי׳ תרמ״ט סק״כ דהשלטי גבורים ס״ל דלמאן דפוסל אתרוג שאסור באכילה ה״ה אם נאסר מחמת בלוע, והמג״א חולק דאפשר לומר דוקא היכא דהאיסור מחמת עצמו. והנה לר״ת דס״ל דמין במא״מ דטעם כעיקר דאורייתא נהפך ההיתר לאיסור, יעו׳ ברא״ש פג״ה סי׳ נ״א וז״ל ופי׳ ר״ת דטעם כעיקר דאורייתא כיון שנתן האיסור טעם בהיתר נהפך כולו להיות איסור ולוקין עליו בכזית כאילו הוי כולו איסור עכ״ל. וא״כ לר״ת אין חילוק:

מהרב הגאון מו״ה **אברהם צבי** אבד״ק מערס.זן •

סימן ט׳

יש לחקור הא דקי״ל גזל שאינו יכול להוציאו בדיינים אפילו בקרקע אין יכול להקדישו כהיא דמסותא בב״מ [ו], איך הדין אם יכול לפייס את הגזלן בדמים שיניח את הגזלה אם הוי כמי שיכול להוציאו בדיינים דעביד איניש דזבין דינא, או מאחר דצריך למעות לא מקרי יכול להוציאו. ולכאורה יש לשמוע הא מגטין [לח] גבי אמתי׳ דר׳ אבא ב״ז דשלחו לי׳ שיכתוב גיטא דחירותא. ויקשה הא שחרור הוי כמו הקדש ואיך יועיל דהוי ברשות הגזלן, אלא מאחר דהי׳ רוצה להניחה בעד ממון כמו שאמרו שם דמצי פריק לה ושפיר הי׳ יכול לשחררה. ולאיבעית אימא נוכל לומר דלא הי׳ מועיל וילפרך לשחררה שנית רק שהי׳ תקנה שהזלזל בפני העכו״ם ויניחה. א״כ מוכח לכאורה דבכה״ג דיכול להוציא ע״י מעות מקרי ברשותו [וע׳ בגליון הש״ס שם ול״ע דבריו ז״ל], ואולי האי כללא דר׳ יוחנן דאינו יכול להקדישו הוא רק בגזלן ישראל, אבל בגזלן בעכו״ם דאין חזקתו חזקה אפילו בשלו לענין נשבע ונוטל וכדומה ע״ז לא אמר ר״י כלל דאינו יכול להקדישו וא״כ אין ראי׳ לנ״ד. וראיתי במכתבו של הרב הגאון האבד״ק קאסטנטין ישן דתירץ ע״פ דברי הריב״ש שנ״ע דהביא בשם תוספי הרא״ש דדוקא קדושת דמים אין יכול להקדיש אבל קדושת הגוף יכול להקדיש אפי׳ אינו ברשותו דביתו בבדק הבית מיירי ושחרור דמי לקדושת הגוף, אבל עדיין אינו מספיק דר״ת סובר בהדיא דהכתוב מיירי נמי בקדושת מזבח כמו שהקשה על רש״י הובא בתוס׳ גטין [מ:] ד״ה הקדש כו׳ יעו״ש:

סימן י׳

אגב ראיתי בתשובתו [להרב המאוה״ג החסיד המפו׳ מוה׳ שמחה שע״פ האב״ד דא״פ] דהקשה על הנתיבות בסי׳ קס״ג דלהכי לא מהני יאוש גבי חוב מחמת דאיכא שעבוד הגוף והוי כקרקע ואין יאוש לקרקע. וע״ז תמה הרב הנ״ל הא לא עדיף מעבד ובעבד גופי׳ מהני יאוש כמו דאמרינן דל״א נתיאשתי מפלוני עבדי יצא לחירות, ולכאורה היא קושיא עצומה. אבל אחרי העיון דברי הנתיבות נכונים ע״פ דברי הפ״י בגטין [לח] על רש״י בד״ה בחזקה כו׳ דכתב יאוש גבי גזלן שמיאש מפני אלמותו של גזלן אינו מועיל בקרקע או בעבדים דאינו מתיאש בלב שלם דחושב שיבוא זמן שיוכל לקחת ממנו בחזרה. וכעין זה כתבו התוס׳ ב״ב [ד:] דהיו מצפין שירד מגדולתו, כלומר אף שנתיאשו אין זה יאוש, אבל אם מיאש עצמו מעבדו מחמה דיתחייב במצות ויהי׳ כישראל מיאש א״ע בלב שלם ולהכי הוי יאוש יעו״ש בפ״י הנ״ל. וזה כונת הנתיבות כהפ״י. ותמהני על

הרב הנ"ל שמביא להפ"י בקושיתו השני': ב. הקשה הרב הנ"ל על הפ"י הנ"ל בגטין [לח:] ברש"י חזקה כו' דבקרקע ע"כ יאוש הוא מטעם הפקר דהא הקרקע קאי ברשותו ולא מהני סלוק מדבר שאינו ברשותו, אבל הפקר מועיל בקרקע אפי' כשאינו ברשותו מאחר שיכול להוציאו בדיינין, משמע מדבריו אף דהוא גברא דלא צייח דינא ג"כ יכול להפקיר ולהקדיש, ובשט"מ ב"מ [י:] כתוב שם דבעינן דוקא לייה דינא והכא בגזלן מיירי דלא צייח דינא. ולדעתי כונת הפ"י, מאחר דעי"ז נקנה לגזלן בודאי הוי צייח דינא וניחא לי' להוציא מתחת ידו כדי שעי"ז יזכה בהשדה ושיועיל ההפקר אף שאין מועיל לגזלן לחוד ובעינן הפקר לכל הוא מפקיר לכל, ומה שאין הגזלן מניח לאחר לזכות בהשדה זה אינו מזיק להפקר כמו בשו"ע או"ח סי' רמ"ו לענין הפקר הבהמה בידו של עכו"ם יעו"ש. וא"כ אין קושיא מהשט"מ שם לענין שיהא שייך להקדש בודאי הגזלן לא יניח אבל הכא שיועיל ההפקר נגד הגזלן שעי"ז יזכה הוי כלאית דינא וניחא דברי הפ"י ודוק: **א"י אבעלסאן.**

סימן יא

אשה שבאה בעיר שאין מכירין אותה ורוצית להנשא, משפטה מפורש האשה שאמרה אשת איש הייתי וגרושה אני נאמנת. והנה בשו"ת בית דוד שדא בה נרגא, לפי המנהג עתה שהנשואות לובשות לציף א"כ יש לדמות להא דאמר ר"י אמר רב הוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עלי' משום נדה ואף אמתלא לא מהני משום שעשתה מעשה ללבוש בגדי נדות, וה"נ דכוותה שהחזיקה עצמה לנשואה לכסות ראשה. ואני בעניי לא הבינותי הדמיון, דהתם כיון שלובשת בגדי נדה הרי היא מחזקת עצמה עתה לנדה משא"כ בנ"ד בהא שלובשת כדרך נשואה אינה חזקה כי היא עוד נשואה, כי יוכל להיות שהיתה נשואה זה כמה וכבר נתגרשה. וגם אין לדמות זאת להא דאם באו עדים שהיתה א"א שוב אינה נאמנת לאמר גרושה אני וא"כ ה"נ דכוותה בהא שלובשת כדרך הנשואות אגן סהדי שהיתה א"א וא"כ שוב אינה נאמנת לאמר גרושה אני, גם זה אינו, דהתם בעת ידיעת העדים שהיתה א"א הי' להם ידיעה ודאית על אותו הזמן שהיא א"א אלא שאח"כ נולד להם הספק, דלמא היא עתה מגורשת, והוא כמו אין ספק מוציא מידי ודאי ואינה נאמנת להוציא א"ע מחזקה ודאית שהי' להעדים שהיתה א"א. משא"כ הכא בעת דאגן סהדי ומחזיקין אותה שהיתה ודאי א"א תומ"י ביחד נולד גם הספק דלמא כבר נתגרשה, באופן שחזקת ודאי של א"א לא הי' מעולם בפ"ע בלתי ספק שמא כבר נתגרשה. ויש לדמות זאת לסברת התוס' בחולין [י"א] דחזקה שלא נתבררה מעולם ל"ה חזקה וה"נ דכוותה, כי בעת שהיתה א"א לא נודע להם אז אלא אח"כ בבואה לעיר האחרת והיא לובשת בגדי נשואה, נודע כי היתה בזמן מהזמנים א"א ובאמת נראה להתיר שהיא נאמנת:

מהגאון מו"ה **אליעזר ליפמן וואלק** האבד"ק פאדבערעזע מחוז ווילנא
(אחיו של הגאון הגדול מו"ה צבי הירש האבד"ק פאלאצק).

סימן יב

שאלה א'. מי שמת לו קרוב ולא נודע לו עד שבא אל האבלים לגדול הבית, ובשעת קבורה הי' במקום קרוב תוך עשר פרסאות, אך ביום השני והשלישי הי' במקום רחוק, ואח"כ בתוך שבעה ר"ל בא לבית הגדול, אם צריך שיהי' כל הימים במקום קרוב או די רק ביום הקבורה. יעו' בס' קצור שו"ע סי' רי"ד ס"ו:

שאלה ב'. במלוה על המשכון בהיתר עסקא דדינו שהוא שומר שכר על המשכון ואם אבד חייב באחריותו, כמבואר בסי' ע"ב בנתיבות אות איך הדין אם

פרט הלוי העסקא ועדיין לא קבל המשכון, אם הוא עדיין ש"ם מחמת הנאה הראשונה או לא. ולכאורה יש לפשוט מהע"ז בסי' קע"ו ס"ח בד"ה אלקו השותפות יעו"ש, ויש לחלק ול"ע:

מהגאון המפורסם מו"ה **שלמה פריידעש** האבד"ק ליאדי.

סימן יד

הרמב"ם בהל' תשובה פ"א ה"ב כתב דפעיר המשתלח אינו מכפר בלא תשובה אלא על הקלות עשה ול"ת. וע' בכ"מ שהקשה מנ"ל להרמב"ם אליבא דרבנן דעשה ול"ת מכפר בלא תשובה, וע' בל"מ שם. ונראה ראי' להרמב"ם מכריתות [יח] איתבי' רבא לאביי דלס"ל דידיעות ספק מחלקות לחטאות מאכל היום אכל למחר כו' מכאן ועד שלש שנים מצטרפין זע"ז ואמאי הא כיפר עלי' יוה"כ. וקשה דלמא מיירי במבעט כלומר שלא עשה תשובה בכפרת יוה"כ דאין מכפר לו, ואף דמתניתא סתמא קתני הא אשכחן דמתרץ רבא גופי' דס"ל כר"י יע"ש בתוס' [ז.] בהס"ג כאן במבעט על סתמא דמתניתין, והכא ליכא הוכחה דאתי' כרבי וא"ל כחכמים דבעינן דוקא תשובה. אבל להרמב"ם ניחא, דהכא הוי רק ל"ת דמעילה הוא רק בל"ת ויוה"כ מכפר אפי' בלא תשובה אפי' לרבנן:

הרב החו"ב מו"ה **שמואל ארי' שפירא** מסטאוויסק.

סימן טו.

א. פסחים [כ"ב:] והרי אבר מה"ח דכתיב לא תאכל הנפש עם הבשר ותניא מנין שלא יושיט אבר מה"ח לב"נ דכתיב לפ"ע לא תתן מכשול הא לכלבים שרי. ותמה המלפה איתן, הא ילפינן מבשר בשדה טרפה לא תאכלו על אבר שילא חוץ לממחילתו דאסור משום אמ"ה, כדאיתא ביו"ד סי' יד בש"ך סק"ח בשם הרשב"א, ומפורש בכתוב לכלב תשליכון אותו. ותירץ הגאון הגדול הצדיק המפורסם אור המאיר לכל מדינות אשכנז מורנו הרב **עזריאל הילדסהיימר** ה' יאריך ימיו ושנותיו, ע"פ הגמ' חולין [קב:] דס"ל לר' יוחנן דהאי קרא ובשר בשדה קאי על בשר מן החי, ואבר היוצא איסורו כמי משום במה"ח, ואפ"ל ע"כ לא התיר הכתוב בבהמה אלא בשר מן החי, אבל אבר מה"ח אסור בהנאה. והאריך בזה בחריפות אבל איני זוכר כעת. עכ"פ מתורלת קושית המ"א בטו"ע. ודפח"ח:

ב. הגאון המהולל המפורסם בתורתו בחכמתו ובנדיבתו בכל קצוי ארץ **מ"ר צדוק הכהן** רב הכולל למדינת צרפת שליט"א כי הוא עמוד התכון לכלל ישראל, בפרט בדבר ישוב אה"ק ע"י השר הצדיק עדמונד **ראטהשילד** נ"י, חקר בחבורו הנחמד **העבדות**, איך פסקינן דאסור לשחרר העבד משום דלעולם בהם תעבודו חובה, איך אפשר שתוה"ק שהיא נרופה במדת החסד והטוב תצוה ע"ז. וכל ענין העבדות אין הדעת סובלתו, כאשר הרבה מלכים בטלו את העבדות **ואדוננו מלכנו המנוח האדיר החסיד והטוב אלכסנדר השני ז"ל** סי' בראשם כידוע, ותהי' תוה"ק מחזקת בעבדות ולאסור לשחרר. והיא באמת פליאה גדולה: אמנם בעיוני בכל חבורו הנחמד הזה, מצאתי מחוך דבריו תירוץ נכון. דהקשו המפרשים בגטין [לח] דאמר שמואל כל המשחרר עבדו עובר בעשה דלעולם בהם תעבודו, דבר שמפורש בו פלוגתא דר' ישמעאל ור"ע ור"א וגם ר"ג מהא דשימא עין טבי עבדו ושמא שיכול לשחררו שמזכיר שמואל בעצמו [בב"ק עה] וסו"ל בקצרה: הלכה כר"ע: ונראה, דיש שני טעמים על עשה זו: א), לפי שברצון התורה להרחיק ענין העבדות מהעברים בכל היכולת (כמבואר בארוכה בחבורו הנ"ל חלק א') ומכח הלאו דלא תרדה בו בפרך, ע"כ הוכרחה לצוות על העבדות ולאסור השחרור בעבד כנעני. לפ"ז אפ"ל דבזמן שאין עבדים עברים אינו נוהג גם האיסור שחרור דעבד כנעני, דלא יבא לידי איסור לאו דלא תרדה:

ב), דעלם העבדות באמת לא רצתה התורה כלל ואדרבא נוח לה שלא יעבוד אדם באדם. רק מחמת שהעבדים הכנענים היו מופרסים במדות רעות ומגונות למאד, כאמרם ז"ל [פסחים קיג:] ה' דברים צוה כנען את בניו כו' אהבו את הגזל אהבו את הזימה ושנאו את אדוניכם ואל תדברו אמת. ועוד הרבה בחבור הנ"ל מקומות בדחז"ל מרוע מזג העבדים עד להבאית. ע"כ חששה תוה"ק לכשישתחררו העבדים שאז דינם כישראלים גמורים ויתערבו עם בני ישראל, פן יקלקלו אותם כי ילמדו ממדותיהם הרעות וממעשיהם המכוערים לעשות כמוהם, לכן אסרה התורה את השחרור ואין פרץ ואין יוצאת: **והשתא** ניחא הא דשמואל פסק כל המשחרר עבדו עובר בעשה דלעה"ת, דבא להשמיענו דעיקר הקפידא הוה על העבדות שתהי' בו ולא בישראל חברו כטעם הא', ולהכי ג"כ ס"ל לשמואל דהמפקיר עבדו א"צ גט שחרור דכיון שאינו עבדו עוד אין אנו חוששין לו כלל. אבל רב יהודה ויתר אמוראי ס"ל דעיקר הקפידא על השחרור שלא יתערבו בישראל כטעם הב', ולהכי ס"ל שבהפקירו עדיין לא אזלא לה החששא וצריך גט שחרור בכדי לעכבו בכל מה דאפשר מלבא בקהל ישראל. ולפ"ז ניחא הסתירה מגטין [לח] דמשני מצוה שאני, ובברכות [מז] מקשה מצוה הבאה בעבירה היא, דבגטין מרא דשמעתין שמואל דסובר דהקפידא היא על העבדות כנ"ל ושפיר משני מצוה שאני, אבל בברכות רב יהודה אמרה וס"ל כאידך אמוראי דקפדת השחרור שלא יהי' כישראל וא"כ הוי מצוה הבאה בעבירה, דהא השחרור שיהי' כישראל זה גופא אסור וכאן משחררו שיהי' כישראל להצטרף למנין עשרה, ועי"ז הוכרח לשנות מצוה דרבים דוחה זה (ועיין שו"ת נודב"י מהדו"ק בסופו תשובתו לחתנו בענין גדר של מצוה הבאה בעבירה): ובזה יתורצו כמה קושיות בסוגיא, וביותר דברי הרשב"א שחידש דבאמת ב"ה ליכא איסור דלעולם בהן ת, ונסתר מגטין [לח] דמקשה מהאי שפחה וחב"ת, דהרשב"א לשיטתו, דאיכו כתב מפורש דהאיסור הוא בנוגע לעבדות כשמואל, והמוראי [שם] סברי דעיקר האיסור השחרור (דשו"ע רק אליבא דר"י ורבינא במכוון הזכיר רק ר"י ולא שמואל). ותי' זה קילורין לעינים, ויתורץ קושית התוס' [שם] ד"ה כל כו': ובזה נבוא עד חקר בהקירת הרב הגאון הנ"ל, דהא דנאסר השחרור לעבדים הטעם הוא כרב יהודה ויתר אמוראי, כדי שלא יתערבו בבני ישראל לקלקלם, ויען דת ישראל אינה מחזרת כלל להרבות לה גרים, כי די לה בבני יעקב כמה שהם בלא גרים, וכבר אמרו חז"ל [קדושין ע] קשים גרים לישראל כספחת [ובאמת גם בני דתות אחרות באמונתם יוכלו להיות מחסידי אוה"ע לכשירצו]. עכ"פ בעבדים כנענים שסורם רע, אסרה התורה השחרור לבל יהיו למוקש לבנ"י, שלא ילמדו ממעשיהם הרעים, מעין הטעם לתכ"נ האמור על השבעה עמים בכבוש א"י כמפורש בתה"ק. אבל חלילה לתוה"ק להחליט את העבדות בתוכנו ואף כי לאסור את השחרור, כי דרכיה דרכי נועם:

אברהם יואל אבעלסאן המעריך ומו"ל את הקובץ כה"י.

הערה מהמו"ל כנסה חכמי ישראל

בקונטרס זה לא הספיקה השעה לערוך ולסדר תשובות ארוכות מרבנים גאונים אחרים יצ"ו בעיון נמרץ כדבעי, ותבאנה אי"ה בקונטרס ב' המוכן לצאת לאור בקרוב בעזה"י.

נמצא למכירה:

א). **מגלת יוחסין**, למשפחת תומארקין, ווילדא, בעלינסאן, בהרב כו'.

ב). **ילקוט משפחות**, למשפחת אלכסנדראוו, תומארקין, פרומקין, קאזארנוווער, פריידעש וכו'. —

אדרעססע:

Одесса, содержателю типографіи М. Бейленсону.

אהלי שם

מגדולי חכמי ישראל

מאתי

אברהם יואל אבעלסאן.

מחיר ב' המחברות 40 קאפ׳. אדרעססע:

ОДЕССА, Ямская ул., д. № 20.

Раввину А. I. АБЕЛЬСОНУ.

אדעססא, תרנ"ד.

בדפוס מ"א בעלינסאן.

Дозволено цензурою. Одесса, 5-го Іюля 1893 года.

סימן טז. חקירה בענין משפטי (יוריספרודענץ).

איך הוא הדין בפריעת בע"ח לפי מחוקקי הרומים הקדמונים ואיך הוא הדין ע"פ חוקי תורתנו הק': אם יש לו להבע"ח כח על גופו של הלוה להושיבו במאסר או להשתעבד בו. והנה הרב הג' הצדיק פאר הדור מוה' צדוק הכהן רב המדינה בצרפת האריך בחבורו הנחמד העבודות והבית, דע"פ חוקי הרומים הקדמונים הי' יכול המלוה לעשות עם הלוה כל מה שירצה אפי' לנתחו לנתחים ומכש"כ להושיבו במאסר או למוכרו לעבד, יעוי' בספרו הנ"ל בפרק א' בד"ה אם כו' שהאריך בזה בטוב טעם והכריח שע"פ התורה אין לו להמלוה שום שעבוד על גוף הלוה. והנה כ"ה בחו"מ סי' צ"ז סט"ו דאין המלוה יכול לכוף להלוה לא להשכיר א"ע ולא לעשות שום מלאכה להמלוה כדי לפרוע חובו. ואפי' התנה על עצמו שיתפום המלוה את גופו וכתב לו בשטר, אינו מועיל ואינו יכול לא לאסרו ולא להשתעבד בו: אבל הרב הנ"ל הקשה ע"ז ממקרא מפורש (מלכים ב' ד' א') ואשה אחת מנשי בני הנביאים צעקה אל אלישע לאמר עבדך אישי מת וגו' והנושה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים: ויאמר אליה אלישע מה אעשה לך וגו' הלא מפורש דהנושה רצה לקחת ילדיה לעבדים בעבור חוב בעלה המת, והשופטים לא מיחו בידו, כי בודאי צעקה מתחלה אל שופטי העיר וגם אלישע השיב לה מה אעשה לך. משמע כי הי' המשפט כן. דאל"כ היו השופטים והנביא אלישע מוחים ביד המלוה. והיא קושיא גדולה. והנראה אחרי ההתבוננות בחבורו של הרב הצדיק הנ"ל, כי הבליע במתק לשונו תירוץ נכון על קושיא זו. דיש לחקור בזה על כמה אופנים: א), מה הדין כשיש להלוה לשלם ואינו רוצה: ב), כשאין אנו יודעים מעמדו של הלוה, אם יש לו ואינו רוצה לשלם או אין לו: ג), אם ברור לנו שאין לו לשלם: ד), אם אין לו ונתן חיוב על עצמו להשתעבד בגופו לנכות חובו עד שישולם בשכר עבודתו: והנה על ספק א' אם כופין הוא דינו פסוק פריעת ב"ח מצוה וכל מצות אם אומרין עשה סוכה ואינו עושה כו' כופין אותו. והנה הב"י בטוח"מ סי' צ"ז הות ליה הביא בשם האגודה דכופין אותו ע"י מאסר שישלם חובו אם יש לו. ומדבריו ז"ל נראה דסובר דדעת הרא"ש כלל ס"ח ס"ז והרשב"א בתשובה סי' א' ס"ע והריב"ש סי' דאין מושיבין במאסר. ולפי הנראה מדברי הב"י דס"ל דפליגי הפוסקים אהדדי דלדברי הרשב"א והרא"ש והריב"ש אין מושיבין במאסר ולדברי האגודה מושיבין (והנה לכאור' קשה הא קי"ל דבמ"ע כופין כו' ופריעת בע"ח מצוה. י"ל דע"כ לא קאמרינן אלא למ"ד שעבודא לאו דאורייתא וכל ענין הפרעון נכנס תחת גדר מצוה, אבל למ"ד שע"ד לא נכנס בגדר מצוה ורק הב"ד גובין נכסיו דמשועבד לבע"ח ובאין יכולת לגבות כגון שהטמין והבריח נכסיו אין להם לכנוס בכפיות אחרות. והרא"ש והרשב"א והריב"ש ס"ל שעד"א והאגודה סובר שלי"ד ולכן ס"ל דכופין ע"י מאסר). והנה רבנו הרמ"א בד"מ תמה על האגודה דאם יש לו לשלם פשיטא דכופין דהרי פריעת בע"ח מצוה ככל המצות. ויש לדחות קושיתו כמו שכתבנו דהאגודה אתי לאשמועי' דאף דפסקינן שד"א בכ"ז כופין בגופו נמי, או דאתי לאשמועינן דשעבודא לי"ד: והנה האגודה הביא ראי' משבת [קכח:] דבי ר"ג כפו לאבא בר מניומי, דח"ו לומר דאב"מ דהוי מאמוראי לא ירצה לשלם חוב, אף דהר"ג לא ידע מקודם דהוא ת"ח אבל זה בהכרח ידע דיש לו דאל"ה לא היו כופין ומאחר דיש לו למה באמת לא פרע. ובהכרח דהאגודה מיירי באין אנו יודעין אם יש לו או לא ומ"מ מספק אנו יורדין לכפי' דלמא אערומי קא מערים לומר שאין לו. לפ"ז הני פוסקים דפליגי מיירו ג"כ בכה"ג דאין אנו יודעין וס"ל דאין יורדין לגופו מספק. וא"כ נפשט' שני הספקות הראשונים: בודאי יש לו היו כופין בזמנים הקדמונים אפי' למ"ד שעבודא דאורי'

ובאין אנו יודעין אם יש לו פליגי בזה הפוסקים להאגודה היו כופין מספק ולהרא"ש וסיעתו לא היו כופין: אמנם בספק ג' כשידוע לנו בבירור שאין לו, לד"ה אין כופין ואין עושין שום נגישה להלוה ואסור אפילו לעבור לפניו שלא יתבייש, דגופו אינו משועבד לחוב, ואפי' נתן שטר ע"ע שיעשה אצלו מלאכה או להושיבו במאסר כשלא ישלם לא הי' רשאי בזמן התלמוד, מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל: אך אם התחייב עצמו בשטר בשעבוד לעשות לו מלאכה בעד החוב והוי כמו שסכרו מתחלה לכך, דהא התנה אם לא ישלם לו יתויב לעשות מלאכה עבור המעות שקבל, א"כ לכאורה יכול לכופו. אך באמת גם זה במחלוקת שנוי' בחו"מ סי' של"ג ס"ג, דלדעת המחבר בפועל שהשכיר עצמו למלאכה וכבר קבל המעות מ"מ חוזר והמעות שקבל הוי חוב וא"י לכופו למלאכה, אבל מדברי מהרי"ק נראה דאם אין לו לשלם מחויב לעשות המלאכה וא"י לחזור בו. והקצוה"ח שם סק"ו הכריע כוותי' וכתב דהדבר תלוי אם פועל גופו קנוי כמו ע"ע אזי בעינן גרעון כסף ובלא כסף א"י לצאת דנוטל גופו הקנוי לבעה"ב בעד הכסף, אבל למ"ד דע"ע אין גופו קנוי והתורה גילתה דאין שום שעבוד הגוף ויכול לחזור בו א"כ אינו נוטל כלום מבעה"ב דגופו לא נשתעבד כלל, הוזר בו והמעות חוב עליו: לפ"ז י"ל דהלכה כהדעה דא"י לחזור בו דגם פועל גופו קנוי, ואם חוזר בו לכה"פ צריך להחזיר את המעות. ושפיר בא הנושה לקחת ילדיו לעבדים שהיו ילדים גדולים לאחר י"ג שנה ונתחייבו עם אביהם לשלם החוב ובאם לא ישלמו התחייבו להיות עוסים במלאכת המלוה עד שיכלו את חובם, ומתחלה בעת ההלואה הי' המדובר ביניהם כן אם ישלמו כסף הרי טוב ובא"ל ישלמו בשכירות עבודתם, ומסתמא נתן להם על שכירות מלאכתם ואינם יכולים לחזור בהם כלדעת המהרי"ק וקצוה"ח. ושפיר השיב לא אליסע מה אעשה לך דהדין עמו: אך מכ"מ קושית הרב הג' מוהר"ל הכהן הי"ו במקומה עומדת לפי שטת השו"ע וסיעתו דיכול לחזור בו והשכירות נשאר חוב. ע"ז י"ל דיש חלוק בין בזמן שבהמ"ק הי' קיים לזמן התלמוד, דבזמן שבהמ"ק קיים שהי' נוהג דין ע"ע ואז גם פועל הי' גופו קנוי והחוזר בו לוקח מבעה"ב גופו כסברת הקצוה"ח, לכן מחויב להשיב כספו תחת קנין גופו, אבל בזמן שאין בהמ"ק קיים דנתבטל קנין ע"ע דאין גוף קנוי לשעבוד א"כ גם קנין הגוף דפועל אינו ויכול לחזור בו והמעות חוב עליו. ואין ראי' מהא דמלכים דאז הי' בזמן הבית אבל לאחר החורבן אין קנין הגוף, ושפיר עולה פסק השו"ע דיכול לחזור בו דאין שום שעבוד הגוף בעד חוב בשום אופן ויפה כתב הרב הג' הצדיק מוה' לדוק הכהן יצ"ו שלפי רבותינו בעלי התלמוד אין שום שעבוד הגוף בעד שום חוב בעולם: ואין להקשות מהריטב"א הובא בנמקי' באלפסי יבמות (ד' י"ח) שכתב דע"ע נוהג בזה"ז שצריך גט שחרור, שדבריו נגד סוגיא ערוכה בגיטין [סה] אפי' לענין קנין הגוף שאינו נוהג בזה"ז. והוא הריטב"א לא כתב דבריו אלא לפי גרסתו כסוגיא דיבמות [מו] אבל לגי' הסוגיא דב"מ [עג] דר"פ לא שאל ורבא רק לענין רבית ולא לענין גט שחרור כלל, דהסוגיות דיבמות ודב"מ מחולקות בזה והסוגיא דב"מ עיקר מצד הכרעה דסוגיא דגיטין דאין ע"ע בזה"ז נוהג כלל: ואף כי בזמנינו אין שום נ"מ בהלכות אלה, כי רק ע"פ חוקי הממשלה יר"ה יחרץ משפט, בכ"ז הוא ענין נאה להיוריסטען החוקרים עד תכלית כל החוקים מהטעמים הקדמונים, לדעת ולהבין גם חוק ומשפט לבני יעקב מימי קדם:

סימן יז.

שאלה. איך הי' מנהג המלוכה בישראל אם מוגבלת (קאנסטיטוציאנעלל) או בלתי מוגבלת: הנה מצינו פלוגתא בסנהדרין כל האמור בפרשת מלך (שמואל א'

ע' י"א י"ט) רב סובר דלא נאמרו רק לאיים עליהם ושמואל סובר דמותר בה ומותר לעשות מה שלבו חפץ בלי שום רשות מהעם. והנה איך הסכרעה, יש להביא ראי' מהא דירושלמי פ"ג דב"ב הובא ברשב"ם ב"ב [לח:] בד"ה גמ' ירוש' רב אמר אין חזקה לגורח ולא מארץ לארץ ושמואל אמר יש חזקה לגורח אמר ר"כ קרא מסייע לי' למר (כלומר לרב) ויתן לה המלך סרים א' לאמר השיב את כל אשר לה ואת כל תבואת השדה מיום עזבה את הארץ ועד עתה (מלכים ב' ח' ו'). והנה יקשה מהקרא לשמואל. ואמר הרב הגאון מוה' מאיר שמחה האבד"ק דווינסק, דרב לשטתו דס"ל כל האמור בפרשה הוא רק לאיים ושפיר יקשה איך צוה המלך להחזיר השדה, ובהכרח דאין חזקה לגורח. ושמואל לשטתו דכל האמור בפ' מלך מותר בה א"כ צוה ע"פ רצונו אף שהוא נגד הדין, ואין ראי' מהך קרא דהמלך עשה ע"פ הכח של מלכות ויש לו רשות לעשות כפי מה שירצה. ולהכי אמר שמואל דינא דמלכותא דינא. לפ"ז מאחר דקי"ל אין חזקה לנכסי גורח והוא לפי הנראה מהראי' של ר"כ מהקרא, א"כ נראה מזה דמלכות ישראל היתה מוגבלת. אבל אחר העיון אין בדברי הרב הנ"ל ממש. כי הרמב"ם פסק דאין מחזיקין בנכסי גורח, א"כ הלכה כרב דנאמרה רק לאיים ומלכותם היתה מוגבלת, והרמב"ם פסק מפורש כל האמור בפ' מלך מלך מותר בה בפ"ד מה' מלכים ה"א וע"ש בהלכה ו' וע' בהגמיי' אות ב'. א"כ מוכח דברי לקח מזה ולתן לזה דאף לעצמו מותר. א"כ נראה דמלכות ישראל ע"פ התורה אינה מוגבלת ויכול המלך לעשות מה שירצה:

אברהם יואל אבערסאן חופ"ק אדעססא יצ"ו.

סימן יח.

ב"ה כ"ב לעומר **מאורות** לפ"ק ליאדי.

בבוד ידי"נ הרב הגאון הג' כו' מוה' **אברהם יואל אבערסאן** שליט"א כו'.

אבקשהו בטובו להשיב לי דעת קדשו להלכה למעשה: מי שבא לקדש ביום השבת בבקר והיו לפניו יין ופת כסנין, וטעה ובירך ברכת מזונות, ונזכר שלא קדש על היין מקודם. ובשו"ת שואל ומשיב מהדורא חמישאה סי' ח"י נשאל בזה, ופסק שם למעשה דיקדש על היין וישתה את הכוס ואח"כ יאכל את הפת כסנין בלא ברכה ולא הוי הפסק, משום דכיון דאסור לאכול עד שיקדש וישתה היין הוי כצרכי הסעודה כו' עכ"ד. ולא הבנתי לכאורה ד"ק. הא מבואר במג"א בהל' שבת סי' רע"ה סקי"ב בשם הרילב"ח, דמה דאסור לאכול קודם הבדלה, כיון דהוי רק איסור דרבנן, לכן הוי הפסק עיי"ש במחה"ש, וא"כ הלא גם בכאן בקדושא רבא של יום השבת בבקר, דהוי ג"כ מדרבנן כידוע (ע' בסי' רפ"ט מג"א סק"א) וא"כ הוי הפסק הך קדוש על היין והשתי' בין הברכה במ"מ ובין האכילה וצ"ע. לכן לפענ"ד להלכה למעשה להפך, שיברך שנית ברכת מזונות.

ולאות דעתו דעת תורה של הדר"ג שליט"א אחכה כו'. ידידו ואוהבו

שלמה פריידעס אבד"ק הנ"ל.

תשובה. במה שנדק לן באחד שברך על פת כסנין קודם שקדש על היין בקדושא רבא, שהגאון בעל שו"מ פסק דיקדש על היין ואח"כ יאכל המזונות, והוא כנגד דברי המג"א בסי' רע"ה סקי"ב בשם הרילב"א מאחר דמה"ת מותר לאכול הוי הפסק (הס' שו"מ אין כעת תח"י). ולא אדע מדוע לא ק"ל הא הם ג"כ דברי רבנו הרמ"א שם שפסק שיאכל מקודם כדי שלא יהא ברכה לבטלה, וה"נ הו"ל לטעום מקודם ואח"כ יקדש דהא קיי"ל טעם מקדם כדי שלא יהא ברכה לבטלה. והקושיא מהרילב"א לא קשה

כ"כ, דהא בזבה בטבלה ביום ז' לספירתה [נדה סז.] דלהתו' האבעי' קאי על הטבילה אבל הרמב"ם פי' דהאבעי' על הביאה וביא איסורא דרבנן שמא תראה וחסתור ע' פ"ו מהל' א"ב הי"ד, וכמו שאמר שם אבל אסרו היינו החכמים, ומ"מ פסק שם דאם ראתה וסתרה חייב קרבן. הא הוי ביאת היתר מה"ת. אלא בהכרח דדבר האסור מדרבנן מקרי איסורא לדאורייי' ואסור לעשות כן מפני שמצוה לקיים דברי חכמים, והרמב"ם לשטתו דסובר דכל מילי דרבנן הוא בחיוב לאו דלא תסור, וכן בבא עלי' סמוך לוסתה אף דהוי דרבנן, ומ"מ אמרי' בשבועות [יז] דחייב קרבן, והא הוי חולין בעזרה אלא ע"כ דדבר האסור מדרבנן הוי כמו איסור דאורייתא. אבל התוס' לשטתייהו דס"ל להגמ' בשבועות שם דוסתות דאורייתא דאי דרבנן לא הי' חייב חטאת דביאת היתר הוא מה"ת והוא כשטת הריטב"א, והא דחייב לשמוע דברי חכמים מדברי קבלה אל תטוש תורת אמך. וריטב"א יסבור נמי כהתוס' (דהוא מבעלי התוס'), והשו"מ הכריע בזה כהרמב"ם. וא"כ לא מקרי הפסק. אבל הא דפסק נגד הרמ"א בשם גדולי הפוסקים דיאכל מקודם משום חשש ברכה לבטלה משום דמקרי הפסק ול"ד לגביל לאחורי, הוא פליאה גדולה: אך נבין באמת מ"ע דהרמ"א שמתיר לאכול מקודם לעבור איסור דרבנן בקום ועשה. ונראה דדעת הרמ"א וסיעתו הוא כמו שחידש הנתיבות בחו"מ סי' רל"ד סק"ג דבאיסור דרבנן בשוגג הוי היתר גמור, דלא גזרו רבנן על השוגג, הם אסרו רק במתכוין לעבור על דבריהם אבל בשוגג לא. וא"כ לפי סברתו ה"ה וכש"כ באונס בודאי אין כאן איסור, וא"כ הכא דאוכל קודם הבדלה הוא רק מחמת שלא יעבור על ברכה לבטלה דלדעת רוב הפוסקים הוא איסור דאורייתא לאו דלא תשא וגו' הוי כשוגג, והוי כאילו לא אכל כלל קודם הבדלה. ולפ"ז שפיר פסק הרמ"א דיאכל קודם. ומה שקשה ע"ז לכאורה מסכת [ג:] בבעי' דר"ב אם התירו לרדותה קודם שיבוא לידי חיוב חטאת. הלא עושה הרדיה רק כדי שיופקע ויתבטל איסור שבת א"כ לא עבר כלל אדרבנן, דהיכא דאינו עושה רק כדי שלא לעבור על איסור אז ליכא כלל איסור דרבנן. זה אינו סתירה להמעיין בסוגיא שם דים לחלק: והנה התוס' חולין [ה:] ד"ה לדיקים כו' דמקשים מהא דר' ירמי' דטעים קודם הבדלה והא אין הקב"ה מביא תקלה כו'. הא הוי בשוגג ולא הוי תקלה כלל. ובהכרח דלא כהנתיבות: אבל לפי הנראה פליגי בזה בעלי התוס' בפסחים [קב:] מגיהו לאחר המזון הקשה ה"ר נסים איך יאכל קודם הבדלה הא אמרינן לקמן אסור לאדם שיטעום קודם שיבדיל כו' ותירץ דהכא מיירי כשאכל מבעוד יום עד שחשכה כו'. והק' מורי ה"ר יחיאל דלקמן אמרינן על הך ברייתא ש"מ טעם מבדיל ולפי' ר"כ דמיירי באכל מבעו"י אין להוכיח כלום אלא י"ל דודאי בחנם אין לו לאכול קודם הבדלה אבל כשאין לו אלא כוס א' מותר לאכול קודם הבדלה כדי לעשות על הכוס בהמ"ז. ותמה מרן מהרש"א דיקשה עליהם ג"כ קו' ה"ר יחיאל איך מוכח מכאן דטעם מבדיל דלמא הכא משום דאוכל בהיתר. והנה המעיין בדברי התוס' רואה כי רבנו מהרש"א המאיר לנו בכל הש"ס נטה כאן מפשטן של דברים, כי ה"ר נסים מתרץ דמיירי דאכל מבעו"י ותיכף משחשכה הפסיק סעודתו ופסקה הברייתא דיברך על הכוס בהמ"ז והבדלה, אבל לא אכל כלל משחשכה. ומדויק לשון ה"ר יחיאל: ולפי' ר' נסים דמיירי באכל מבעוד יום אין להוכיח כלום. היינו שלא אכל כלל קודם הבדלה רק מבעו"י: והנה ה"ר יחיאל סובר כהתו' דאסור לעבור איסור דרבנן אפילו לצורך, דתמיד נבאר עובר אדרבנן. והתוס' בתירוצם סברי (שעכ"פ לא יקשה עליהם קושית מהרש"א) דהתם נמי מיירי בשכח וטעם קודם שהבדיל, א"כ בשוגג אין כאן איסור כלל, כהנתיבות ודמי ממש להדדי, דהכא אוכל כדי שיברך בהמ"ז וליכא איסורא וכמו"כ התם בשכח ליכא איסורא, ובתרווייהו לא עבר על איסורא דרבנן: ולפ"ז

פליגי בזה רבנו נסים ור"י בעל התוס', והתוס' בחולין קיימי בשטת רבנו נסים. וא"כ בנ"ד נמי שאוכל קודם קדוש או הבדלה כדי שלא יצא בברכה לבטלה דמי כמי שאוכל קודם הבדלה כדי לברך על כוס בהמ"ז דלשטת רבנו נסים והריצב"א אסור ולשטת התוס' דפסחים מותר, והרמ"א וסיעתו ס"ל כשטת התוס' דפסחים: והנה יש להביא ראי' מגטין [נד] כהנתיבות דמקשה שם מהסיפא דמעשר בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל, ואח"כ מהסיפא דמטביל כלים בשבת בשוגג ישתמש בהם במזיד לא ישתמש בהם. ותמהו התוס' דהסיפא דמעשר בשבת והמטביל כלים תרי בבי נינהו, אמאי מקשה מהסיפא דמעשר שהיא בבא שניה תחלה מסיפא קודם לרישא. ונראה דמהסיפא דמטביל כלים לא הי' יכול להקשות ברישא דהו"א דלהכי המטביל כלים לא ישתמש בהם משום דאי עביד לא מהני ובאיסור דרבנן ג"כ אמרינן אי עביד ל"מ יעוי' בתשו' רע"א סי' קע"ד והכא הלא יתוקן האיסור דאי אסור להשתמש בהכלי לא תקן כלום, אבל בשוגג מותר כדעת הנתיבות דלא עביד איסורא כלל בדיעבד ולא שייך לומר אי עביד ל"מ, להכי מקשה מקודם מסיפא דהמעשר בשבת דשם ל"ל משום דאי עביד ל"מ דיחזור לטבלי' דמאחר דמה"ת הוי מעשר גמור אין חכמים יכולים לעקור דבר מה"ת בקום ועשה כדאי' ביבמות [פט] וכ"פ הרמב"ם בפ"ה מה' תרומות ה"ח, ומאחר שנעשה תרומה שוב לא שייך לומר בזה אעל"מ מאחר שלא יתוקן האיסור כסברת הפוסקים גבי שחיטה דהרי שחוט לפניך, ובהכרח דשם הטעם משום קנסא וסיפא דומיא דרישא דבת בוקתא היא, ולהכי פריך מקודם מהמעשר בשבת דשם בהכרח משום קנס ורישא נמי משום קנס ומיושב תמיהות התוס': עכ"פ יוצא לנו מזה, דהוי ניחא לי' הסיפא דמטביל כלים בשוגג דמותר דלא עשה כלל איסור ולא שייך לומר אעל"מ דבמקום דבמזיד אמרינן אעל"מ גם בשוגג כן כדאי' בנובי"ע מהד"ת חאה"ע סי' קכ"ע וכן ביו"ד סי' ע'. ומאחר שמוכח כהנתיבות דאיסור דרבנן בשוגג ליתא לאיסור כלל א"כ הלכה כהרמ"א וסיעהו דיאכל מקודם. וכן נראה מנדרים [עו] דמפירין נדרים בשבת מחמת שעובר היום. ולא יוכל להפר, ויקשה נימא דלא יפר מחמת שבות דשבת ומאחר דלא הי' יכול להפר עתה מותר לו להפר למחר. אלא בהכרח דאיסור דרבנן במקום שטושה כדי שלא יעבור דאורייתא מותר, כמו כן לענין הבדלה הדין עם הרמ"א שיאכל מקודם. ומכ"מ דעת הסו"מ לא אדחי, דהוא סמך על דעת התוס' חולין וסיעתם והריצב"א וסיעתו דלא יאכל מקודם דאיסור דרבנן נמי אסור אפי' כה"ג דלא כהנתיבות: ועוד י"ל דקדוש שאני דעיקר קדוש נתקן על סעודה שאחריו לכן אינו אוכל מקודם: לכן נלע"ד העיקר כהרמ"א, ומ"מ בדין קדוש יכול לעשות כהסו"מ ובהבדלה יעשה כמו שפסק רבנו הרמ"א ז"ל: (אדעססא תרנ"ג)

אברהם יואל אבעלסאן חונה פ"ק יע"ו.

סימן יט.

שאלה. איש אחד נשא אשה והתנה עמה שלא תהא אלמנה משלשה אנשים, והיא ג"כ אמרה בפירוש כי היא אלמנה משני אנשים וכן בעת נשואין הקפיד בפירוש שתהי' האמת כדבריה. ואח"כ נתגלה הדבר שעוד הי' לה בעל שלישי שמת במרחקים וע"פ ע"א שהעיד שמת בעלה הותרה להנשא, וא"כ היתה אלמנה מג' אנשים, ורוצה עתה לגרשה בע"כ מחמת הטעאה זו: ולכאורה הוי מק"ט כי הקפיד ע"ז בפירוש בשעת נשואין, כמבואר בשו"ת גליא מסכת בקו"א ס"ה הובא בפ"ת באה"ע סי' ל"ח אות ה' דנגד חדר"ג אמרינן דלא מחיל ואין לחייבו בחיובי ממון יעו"ש. וא"כ ה"נ הא הקפיד שלא תהי' אלמנה מג' אנשים וחשש לקטלנית הוי כעין מק"ט:

אבל נראה דיש לדון בדבר מאחר שהותרה ע"פ ע"א וידוע שטת רש"י בשבת [קמה:] ד"ה לעדות אשה דהתרת ע"א באשה הוא משום דאפקעינהו רבנן לקדושין מיני' והוי פנויה למפרע וכ"כ הרשב"א הובא במהרי"ק שורש ל' וכ"ה בחדושיו. ויעוין בשמ"ק כתובות [ג] דהסכים דלהכי מאמינים ע"א אף שאינו נאמן ע"פ דינא דחיישינן למשקר הוא מחמת דאפקעינהו רבנן לקדושין מיני' והוי כפנוי' למפרע. א"כ הויא רק אלמנה מפני אנסים כיון דלמפרע פנוי' היא. והנה יש ראי' לשטתם מהא דיבמות [קיח.] בתוד"ה לדבריה הוא דחוששין, תימא נר"י היכי מייתי סייעתא לר"י כו' ליכא עברה כלל אבל בדר"ע אילו לא נחוש לדברי צרה ואכלה בתרומה איכא עברה בודאי. והוא באמת פלא. אבל לפי האמור א"ש דמאחר דהיא נשאת ע"פ עצמה והסיתר משום אפקעינהו רבנן לקדושין מיני' והוי כמי היתר דהיא מותרת דנפקע האישות שלה ונראה אסורה: **אבל** לכאורה שטת רש"י והרשב"א מוקשה מאד: א', הקשה הרשב"א בעצמו א"כ אמאי הוי ממזר מן השני מדאורייתא מאחר דאפקעינהו רבנן לקדושין: ב', הנ"י הקשה מהא דאחיו של ראשון מיבם מדאורייי' וחולץ מדרבנן ואחיו של שני לא מיבם ולא חולץ מדאורייתא ורק מדרבנן אצריכוהו חליצה, ואיפכא הו"ל להיות, מאחר דאפקעינהו לקדושי מן הראשון, וקדושי השני הוי קדושין מדאורייתא א"כ ייבם מדאורייתא. אבל צריכין אנחנו לעיין מ"ט הנ"י מקשה מיבום ולא קשה לי' ממה דהולד ממזר דאורייתא מהשני והרשב"א מקשה מממזר ולא קשיא לי' מיבום. ונראה דשטת הנ"י הוא כן. דלכאורה יקשה לרש"י הלא בגמ' יבמות [פז] לא נזכר כלל מהא דהפקעת הקדושין. אבל הענין הוא דלקח אשה מבעלה לא גרע מאחר דבר שבממון, דהאשה שדה של הבעל כדאמרי' בכמה מקומות נסתפה שדהו ומקרא מלא דבר הכתוב לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו וגו'. הרי הם נחשבים כמו שאר קניניו אף יותר מזה אשתו האהובה לו. והלא אם בא ע"א להעיד שמת אחד האם ירדו היורשים לנחלה ע"פ העדאת ע"א ולמה תגרע אשתו האהובה לו מהנחלה שלו. וזה הטעם דילפינן דבר דבר מממון דגם לאסור אשה לבעלה או להפקיעה ממנו שתנשא לאיש אחר גם זה מין ממון הוא ושפיר ילפינן ג"ש דבר דבר מממון. אך לפי שטת רש"י א"ש דמאחר דלא בא הבעל ולא הודיע אם הוא ברצונו ובמזיד בודאי פשע ואפקעינהו רבנן לשעבודו עליה כי אשה משועבדת לבעלה גם ע"פ התורה והוא ימשל בה. ועי"ז בבא ע"א שוב הפקיעו רבנן חלק האישות שנוגע לבעל, ודמי כמו המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך גט שחרור דהעבדות משעבוד הגוף בטלה ונשאר האיסור שהטילה התורה לא מכח האדון, כמו כן הכא בהאשה מאחר דהפקיעו רבנן את קנינו באשתו נשאר רק חלק האיסור והוי שוב כשאר איסורין דנאמן בו ע"א, דכל הטעם הוא משום דילפינן דבר דבר מממון כי גם זה ממון אבל שוב כי נפקע הקנין מממון נשאר איסור לחוד ודמיא לשאר איסורין דנאמן בהם ע"א אפי' אשה. ובזה ניחא מאי דקשה לן למה חידש רש"י האי סברא דהפקיעו רבנן לקדושין רק בשבת [קמה:] דהם הא אמר לעדות שהאשה כשרה לה, א"כ כלל זה לעדות אשה בבכור שהניהם מדינא דאורייתא, לכן פי' רש"י שם שהפקיעו רבנן האישות ונשאר איסור לחוד ואז אשה נאמנת בכל האיסורים. לפ"ז ל"ק כלל מהא דהוי ממזר מפני דהאיסור נשאר, וכמו בעבד דאסור בב"ח כמ"כ הוי א"א אף דנפקע האישות מצד הבעל הוי ממזר מצד האיסור. אבל ביבום הוא רק מכח קנין האישות שיש לאחי המת ולפ"ז לא הוי' צריכה חליצה מדאוריי' ושפיר דקדק הנ"י להקשות רק מחליצה ולא מהא דהוי ממזר. והנה הרשב"א יש לו שטה אחרת וסובר דלהכי הפקיעו חכמים הקדושין באופן שהאשה תידוק ותתנסב כמו דאמרינן אשה דייקא ומנסבא, ומאחר שבא בעלה הרי חזינן דלא דקה שוב לא הפקיעו חכמים. ואכתי יש להקשות

מנ"ל דלא דקה שפיר דלמא דקה עד מקום שידה מגעת אבל לא אסתייע מלתא שיבורר לה. ע"ז י"ל דמספיקא אסורה וספקא דא"א בחזקת איסור הוי ממזר ודאי. כ"ז בממזרות אבל ביבום שמת הבעל אזי שפיר י"ל דלמא דקה שפיר ואפקעינהו לקדושין ומספקא הלא בחזקת היתר עומדת ליבם ומספיקא מותר ליבם דלמא לא דקה שפיר וביותר אפי' דקה שפיר ג"כ מותרת להנשא לו דלאו אשת אחיו, אבל לשני אסורה מדאורייתא דלמא לא דקה שפיר ולראבון מחויבת להתיבם מדאורייי'. להכי הוי ק"ל להרשב"א ממזר, ומתרץ שפיר אבל מיבום לא הוי ק"ל מידי, ואי דישאר קושית התוס' יבמות [קיז]. א"ל דשם הוא אביי ואביי לטעמו בנדרים [ד] דיכול לומר היום את אשתי ולמחר אין את אשתי והוי כמו שהתנה בשעת הקדושין דתהי' אשתו עד הזמן שלא יעיד ע"א שמת ואז יופסק האישות, אבל לדידן דלא קי"ל כאביי אין יכולת ביד חכמים להפקיע הקדושין ורק הענין דזכותו באשתו הפקירו ואיסורא דא"א קאי, לפ"ז גם אליבא דרש"י ז"ל לא הפקיעו האיסור ונשאר הרשב"א יחיד בדין זה ואין הלכה כמותו נגד כל הגאונים. וא"כ שפיר הוי השעאה ואינם יכולין לכופו לעניני אישות, ואין עליו חדר"ג כלל כנ"ל: (אדעססא תרנ"ג)

אברהם יואל אבעלסאן חופ"ק יצ"ו.

סימן כ.

ב"ה ב' ג' ניסן רנג"ל, סטראלק.

כבוד הגאון המופלג בתו"ב מו' אברהם יואל אבעלסאן נ"י מוצ"ק אדעססא.

הגיעני ספרו כנסת חכמי ישראל לעשות חזוק לד"ת. אך רוב טרדותי וחולשתי לא יתנוני לעיין בדבריו. אך להשקפה ראשונה בדבר הוראתו בסי' א' לא הי' ראוי לענ"ד לקבוע בדפוס קולא זו. ויסוד ההיתר עפ"ד מהר"א ששון סי' קנ"ו דבבועל שני אספר דלא נאסרה עליו. והקשו עליו השבות יעקב והבעל אפרים מסנהדרין [מא.] לאוסרה על בועל שני באתו. וע' במנחת אהרן סנהדרין שם ובנודע בשערים מה"ת סוף כתובות. וכת"ה שי' פלפל בזה. ולכאו' הי' נראה דהנה בפתחי תשובה סי' קע"א סקל"א הביא בשם מר זקני הגאון מאור הגולה מוה' יצחק הלוי איש הורוויץ אבד"ק האמבורג להקשות בהא דמוקי הגמ' בזינתה וחזרה וזינתה דנערה המאורסה בסקילה הנ"ל דכיון דזינתה פ"א הרי לא היתה בתולה ע"ש. ובש"ס (ד' וואהרשא) בסוף סנהדרין הובא זה בשם הגר"ע איגר ז"ל. ונקדים ליישב דברי המהרש"א זקני בהא דמקשה הגמ' היכי מיקטלא הא יכולין לומר לאוסרה על בעלה באתו, דדלמא מיירי במת הבעל. ותירץ דיכולין לומר להפסידה כתובתה באתו ע"ש. והקשה חתני נ"י דלמה לא כתב לתרץ דיכולין לומר לאסרה על כהן באתו, דהא עכשו נצטרך לדחוק דאתי' כמ"ד בסוטה דא"צ כלל התראה ועפי הו"ל לתרץ כהנ"ל. אך דהנה מהר"א ששון סי' י"ז (הביאו הנוב"י) הקשה היכי אמר דיכולין לומר לאסרה על בעלה באתו דא"כ הו"ל שראו בעדות מיוחדת דלא מיקטלא ולמה אמר שראו כאחת. וע' בחמדת שלמה תשובה פ"ו בשם הגאון החריף ר' משולם מפרעסבורג (חתן זקני מהמבורג) ובת' ר"ע איגר סי' נ"ט. אך י"ל דהנה זקני הפ"י הקשה בגטין [יח] דמה מועיל הזמן הא יכולה להטמין גיטה ולומר גרושה אני דמהימנא מדרה"מ. ותירץ דא"כ למה קבלה התראה ע"ש ובק"א לכתובות [כב]. ולפ"ז הוצרכו להיות יחד ולהתרות בה דאז לא תוכל לומר גרושה אני. ולפ"ז שפיר מקשה והא אתרו בה, דכיון שאו' שהתרו בה וקבלה, ע"כ שלא נתגרשה א"כ כיון שיודעים שלא נתגרשה שפיר המ"ל בעדות מיוחדת, דהא לא תוכל לטעון גרשתני דהא אין האשה מעיזה פני', דמה"ט היא דמהימנא, א"כ לא שייך החשש שתטמין גיטה רק כשהיא מגורשת באמת ואינו בעלה, אבל הכא הא ידעו שהוא בעלה. ומשני דלא אתרו בה. ויל"ד לכאו' מאי

בה דקאמר. אך דבנו"ב מה"ת חא"ע סי' י"א מקשה להבה"ג דלאסור אשה על בעלה בלא התראה בעי כמכחול בשפופרת, א"כ אין ראי' ממה שהתרו בה, דהלא לא יכלו לאוסרה לבעלה בלא התראה אם לא ראו כמכחול, וזה א"א כמבואר במכות [ו.] ע"ש. וי"ל דבאמת התרו בו בהבועל והתיר עצמו למיתה ואח"כ ראוה יחד והיא לא מיתתה, א"כ בודאי עשה הבועל אשר זמם, אבל בה לא התרו מש"ה יכולין לומר לאוסרה על בעלה בהנו. ומקשה שפיר דאי לא התרו בה א"כ הוי מיקטלא. ומשני באשה חברה. היינו דכיון שהתרו בבועל למיתה ממילא יודעת גם היא דחייבת מיתה אי לא נתגרשה מקידם. ומקשה כיון דאינהו לא מיקטלו איהי היכי מיקטלא כו'. ולכאו' מאי מקשה הא כיון דא"ל התראה א"כ איהי מיקטלא. ובתוס' שם [ט:] ד"ה עדי הא"ב כו' כתבו דהו"מ לשנויי הכי. ולהנ"ל הכונה כך, דהא העדים לא ידעי אם היא מגורשת ואולי תטעון גרשתני. ואין לומר דהא אין אשה מעיזה פני' כנ"ל, חדא דדלמא באמת נתגרשה כיון שלא התרו בה. ועוד דכיון דעתה מיירי שלא הוזמו עדיין ומחזיקי' שבאמת זינתה א"כ נאסרה על בעלה בלא"ה. וע"כ לא כתבנו דאין האשה מעיזה פני' אלא כשהיא מותרת לו משא"כ כשאסורה לו, שאז ע"פ העדים לא יהי' בעלה עוד שפיר היא מעיזה. ומשני דה"נ לא מיקטלא. ומדייק הכי נמי קאמר דיש בזה ב' טעמים דשמא נתגרשה ועוד דהוי עדות שאא"ל. ומקשה אלא באשה חברה דמיקטלא היכי משכחת לה. ולפ"ז שפיר מקשה זקני המהרש"א דדלמא מיירי כשמת בעלה דאז אינה יכולה לומר גרשתני שלא בפניו וגם אינו בעלה עתה, וגם לאוסרה על בעלה לא מצו אמרי כיון דמת. ואין לומר דאכתי מצו למימר לאוסרה לכהן בהנו, דא"כ לא הוצרכו לפניהם להיות ביחד רק בעדות מיוחדת הוי אסורה לכהן, דאי אמרה גרושה אני נמי הוי אסורה לכהן. ועוד דהא היו יכולין לומר שהודו בפניהם שזינתה דהא לאחר מיתת בעלה אסורה לכהן ונאמנת כמבואר ברמב"ם ובש"ע אה"ע סי' ו'. וע"כ הוכרח המהרש"א לתרץ דלהפסידה כתובתה בהנו. ומשני הגמ' כשזינתה מכבר דנאסרה והפסידה כתובתה. ומקשה דהא יכולה לומר לאוסרה על בועלה שני בהנו. ולכאו' מאי מקשה דלמא מיירי במת הבועל, ועוד דהא ע"כ מיירי שמת הבועל דאל"כ בלא"ה יתחייבו העדים בשביל הבועל שרצו לחייבו מיתה, דהא ע"כ התרו בו כהנ"ל. ועכצ"ל דר' יוסי בר' יהודה אזיל בשטת אביו ר' יהודה ביבמות [נז.] דמפותת אביו אסור וס"ל שם [מט.] כר"ע דאין קדושין תופסין בחייבי לאוין, א"כ י"ל שרצו לאוסרה על בנו. ועתו"ס ב"ק [ה.] ד"ה דאי. א"כ שפיר נאסרה על בועל שני אף דלא נאסרה בשבילו על בעלה דהא ר' יהודה לא דריש טעמא דקרא דכתיב והיא נטמאה וכמ"ש הד"ג (דף ו.) לשיטת הח"ס חאה"ע סי' כ"ו. ועי"ש בחיו"ד סי' רכ"ד. וכ"ז להס"ד דאתי' כר' יוסי בר' יהודה, אבל אח"כ מקשה מ"ש נערה מאורסה דנקיט. ומשני אלא אפי' הא דלא יתבא תותיה יכולין נומר כו'. והא דקאמר אלא היינו דחזר בו מדלעיל, והיינו דאיירי באתרו בה והוצרכו להתרות כדי שלא תאמר גרושה אני וכמ"ש זקני הפ"י הנ"ל. אך די"ל דהא דנאמנת לומר גרושה אני הוא משום דזנות לא שכיחא, והשטמ"ק ריש כתובות כ' דהא דזנות לא שכיחא היינו משום דבעלה משמרה וא"כ יש לה חזקה דמסייע לה. ולפ"ז בארוסה דלא יתבא תותי' א"כ ה"א דכיון דלא תוכל לומר גרושה אני א"כ התראתם הי' לחייב מיתה, אלא דאפ"ה יכולים לומר לאוסרה על בעלה בהנו והתראתנו היתה שלא תאמר נתגרשתי, לפ"ז לא צריכא לאוקמי בזינתה וחזרה וזינתה דמיקטלא אלא במת בעלה דאז אין יכולין לומר לאוסרה על בעלה בהנו, ואין יכולין לומר להפסידה כתובתה בהנו דהא מבואר בכתובות [פט:] ובאה"ע סי' ק"ה ס"ז דארוסה אין לה כתובה מטעם דלא יתבא תותי' וממילא י"ל דלהמסקנא לא נאסרה על בועל שני משום דדרשי' טעמא דקרא משום דנאסרה מחמתי' על בעלה

וכשיטת הלשון למודים כנ"ל: **אך** לפמ"ש בתשובת הח"ס חיו"ד סי' רנ"ד דרק להחמיר דרשי' טעמא דקרא ולא להקל [הגה שחמותי עליו מקדושין [סח.] וע' נחלת יעקב להגאון מליסא לשבת [ד.] בהג"ה שם ול"ע בר"ן ריש פסחים דב"י הוא משום אכילה, א"כ בנודר הנאה מחמלו למה יעבור בב"י הא בדיל מיני'. אלא די"ל הואיל ואי בעי מיתשיל כו' כמבואר בפסחים (מו.) ואכמ"ל] אין מקום ליישובנו הנ"ל. ונראה ליישב קו' מר זקני הגאבד"ק המבורג דאיירי בגמ' דעל זנות הראשון לא היו עדים אלא שהיא והבועל מודים לזה והבעל מאמין לדבריהם, וזו כונת הרמ"א סי' י"א שהביאו הד"ג (דף ד'.) ובשני' היו עדים דבזה אין נאמנים הבע"ד עצמם להקל עי"ז לבועל שני, משא"כ בעדי זנות בראשונה אין נאסרת על בועל ראשון כהר"א ששון א"כ שפיר הוה בתולה לסקילה, אך דאי הוי רק בהודאה א"כ אינו לוקה דהא מועיל אמתלא א"כ יוכלו העדים לומר לחייב בעלה מלקות באנו לפמ"ש התוס' ביבמות (יא:) ד"ה מאי כו' דבבא עלי' בעלה לוקה. ואין לומר דהא חסר עדיין לבעלה והאיך יאמרו לחייבו מלקות באנו דהא אין חושדין את הבעל שיעשה איסור שיבא למלקות, דכיון ששם משקרים אחרי שהוזמו, יוכלו לומר שראו ג"כ שהבעל בא עלי' אחרי שראינו שזינתה: **ותתני** הרה"ג נ"י אמר ליישב קו' השבו"י הנ"ל ע"פ קו' הנוב"י מה"ת דאי לאוסרה על בועלה שני באו הי' די להם להעיד על דבר כיעור לבד שהיתה נאסרת עליו ג"כ, וע' שם אחרי' סי' י"א, וע"כ דלחייבה מיתה באו ע"ש. אך אפ"ל דמיירי שהעדים האחרונים הזימו לעדים הראשונים בזנות הראשון לומר עמנו הייתם אבל העידו על זנות השני' וכמ"ש במכות [ה.] עמנו הייתם באחד בשבת אלא בתרי בשבת הרג א"כ לא הורע חזקת האשה כלל, ומיושב קו' הנוב"י הנ"ל דהשתא לא היו יכולין לאוסרה בדבר מכוער לחוד והוצרכו להעיד שראו שזינתה אלא דאפ"ה מחויבין מיתה, דאי לאוסרה על בעלה באו לא הוצרכו להזים להעדים ראשונים והיתה אסורה מכחם מאז. ולפ"ז שפיר מקשה הגמ' דהא יכולין לומר לאוסרה על בועל שני באנו. דאי לא הזמנו העדים ראשונים ותיאסר על בעלה, היתה אסורה להבועל הראשון אבל עתה תהי' אסורה רק על הבועל השני וא"כ מיושב ד' הר"א ששון דהגמ' שם מיירי שלפי דבריהם לא זינתה מקודם כלל והשני הוא הראשון, ומיושב קו' זקני הגאון זצוק"ל מהמבורג. ודפח"ח:

אך האמת יורה דרכו ליישב המהר"א ששון, דהגמ' מיירי שהעידו עדים שראו שזינתה אז אע"פ שהוא בועל שני שלא הוסיף באיסור לגבי בעלה כיון דנטמאה לבועל כתיב וכמ"ש הד"ג בשם הח"ס. אלא דהר"א ששון מיירי רק שהיתה ספק סוטה בקנוי וסתירה והיא והבועל אומרים שיודעים בעצמם שלא עבו זנות, וגהי דעשאוה כודאי זינתה היינו למי שמסופק משא"כ באו' ברי לי וכמש"כ הד"ג נ"י (בשם הרשב"א) דף ו', ועפמ"ג בפתיחה לשחיטה, אלא דקנסתו התורה לפי בעל ידו נאסרה להבעל. ואין אדם נחשד אא"כ הרהר ולא יהי' חוטא נשכר. וכשהוא בועל שני דלא נאסרה על ידו בתוספות אז אינה אסורה עליו. א"כ בנ"ד שזינתה לעיני כל גם הר"א ששון מודה דאסורה מכח נטמאה, ונסתרו בזה כמה הוכחות שהן נגד הר"א ששון הנ"ל. ואף דהוא מביא מדברי הרא"ש בתשו' דיודע בעצמו שטימאה, אינו ראי' דגם הוא מיירי בהכי, אלא דהתם בא לומר דלא משגחי' במה שנאסרה אי לא נאסרה על בעלה בביאתו, דאפי' הי' בעלה מותר בה ג"כ נאסרה כמ"ש בבשמים ראש סי' רפ"ב דמשום מעלה באשה נגע בה ויש מועל אחר מועל ע"ש. אבל ודאי דהרא"ש מיירי שהוא טוען שלא בעלה ואפ"ה כל שיש עדים אסרי' לי' אנן, כיון דהוי קנוי וסתירה. אך דלפ"ז מאי מקשה בסנהדרין שם לאוסרה על בועלה שני באנו, דהא הי' די להם להעיד על קנוי וסתירה, אך י"ל דהא בלא זה קשה מאי מקשה שם היכי קטלי' לה, הא יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו,

דנהי דלא הו"מ לתרץ דהו"ל רק בקנוי ושתירה, דהא אין אוסרין על היחוד, אמאי לא מפני דהיתה גרושה לכהן ובלא"ה אסורה לו ובודאי דלהרגה באו, ועכ"ל דאכתי יוכלו לומר לאוסרה על היבם באנו דאפי' הי' חלל פטורה מחליצה כיון דהוי סוטה. א"כ השתא נמי יוכלו לומר דלאוסרה על יבם בועל שני אחו, ולא סגי להו בקנוי וסתירה. ובזה מיושב ג"כ הא דלא מפני דהבועל שני הי' כהן וא"כ אפי' אתג מיתת בעלה ג"כ יהא אסור מלד זונה להבועל השני, ולהנ"ל ניחא דאכתי יאמרו דלפוטרה מחליצה מבועל שני אחו. אך דבגוף הדין איסור חליצה יש לעיין בב"ע ואחרונים ועתו"ס יבמות [מט:] ד"ה סוטה כו' בבעל לא כתיב הוי' ולא תפסי קדושין:

ובהיותי בזה לא אבין ד' התוס' בסנהדרין שם ד"ה לאוסרה דהומ"ל דאיירי שזינתה ולא ידעי עם מי, דהא אכתי יוכלו לומר לאוסרה על כל העולם באנו, אך לענ"ד ודאי אין הכונה שהעדים העידו עתה להורגה ע"ז שזינתה ולא ידעו עם מי, דזהו הוי מחקירות דבעלה עדותן באומר א"י, והאחרונים האריכו בכך דקידשה בלילה שלא ראו מי המקדש ע"ש בכנה"ג, רק דכונת התוס' דאיירי שזינתה מקודם ולא ידעו עם מי ועתה אמרו שזינתה עם אחד, א"כ לא יוכלו לומר לאוסרה על בועל שני שהרי כבר נאסרה לכל העולם. ועי' בשו"ת ר"א כהן מלבוב בסופו ובנוב"י אה"ע סי' ע"ב אם לאוסרה על בעלה צריך דרישה וחקירה והיינו משום דמפסדת הכתובה כמ"ש הב"ש סי' י"ז סקס"ג משא"כ לאוסרה על הבועל דא"ל דו"ח (ובזה ניחא מה דלא מפני דלא מצי למימר לאוסרה על בועל שני באנו דהבועל השני הי' כהן וא"כ בלא"ה אסורה עליו מכח זונה, ולהנ"ל ניחא די"ל דרצו שלא יחולו הקדושין מלד דהוי בועל שני כדעת התוס' ביבמות [מט:] דהא זונה יש לה כתובה מהבעל כדאיתא ר"פ יש מותרות ועתה לא יהי' לה כתובה, דהגמ' באמת לא בעי למימר כמ"ש התוס' שזינתה ולא ידע עם מי משום דצריך דרישה וחקירה לענין הפסד הכתובה כהב"ש הנ"ל גם לענין הבועל, ולא הוי נאסר אי הוי אמרי' בעדים שהודית לפניהם שזינתה כיון דזהו אינו בכלל דרישה וחקירה. אלא דמדברי התוספות במכות [ב.] ד"ה זוממי כו' שכתבו או שלא הכירו הבועל, נראה דאפ"ה חייבת מיתה. אך דפשטות דברי הרמב"ם בפ"ד מעדות ובמל"מ שם מורים דמכלל החקירות שידעו איזו עכו"ם עביד במה הרג אי בסייף או בארירן וכל שלא ידעו עדותן בטלה, וע"כ צריך לפרש שלא הכירו הבועל אם הי' קטן או גדול והוי התראת ספק, ולכך סיימו כגון שהוא קטן כדפירשתי ולא הביאו גם שלא הכירו ע"כ דזהו חד מלתא. ומהא דסנהדרין [ט] פלוני רבעני לרצוני כו' פלוני בא על אשתי לרצוני כו' לפמ"ש הריטב"א (שהבאתי בדבור הקודם) והרשב"א בתשו' (הביאו הנוב"י סי' ע"ב בחאה"ע מהדו"ק) היינו דפלגי' דיבורא דהוי לאונסו ולאונסה. אך כת"ס שפיר כ' לתוס' בסנהדרין וכתובות דלא אמרינן פלגינן דיבורא בחד גופא ע"כ שהוא אחר משום דלא אזלינן בשיטת הרמב"ם, או משום דאין לנו נ"מ ואמרינן שהוא בעל לאשה אחרת ג"כ הוא חייב מיתה, משא"כ באשה הנבעלת דלר"ת שהביאוהו התוס' ברפ"ק דכתובות דביאת עכו"ם אינה אוסרת, א"כ נפ"מ לנו דאם אין מכירין הבועל שמא הוא עכו"ם ואינה נהרגת אז. ובזה יתישב קושית הגאון מוהר"ר יהושע מקוטנא נ"י בס' ישועת ישראל סי' ל' לדעת הרמב"ם דסייף וארירן הוי מכלל החקירות אם כן בקנס נמי דבעי חקירות צריך לידע מי הי' המזיק, ולפי זה בשני שורים שרדפו אחד גדול וא' קטן בלא"ה למה יצטרך לשלם כלל, ע"ש שנדחק לחלק בין ד"נ לקנס, ולהנ"ל א"ש דאין לנו נפ"מ איזו הרג כיון שיש בכל אחד להזיק, משא"כ סייף וארירן שמא הארירן אין בו כדי להזיק: אך דמלבד זה הקשה בנוב"ת חאה"ע סי' י"ב דהיכי מיקטלא בלא התראה הא בעינן כמכחול בשפופרת. וצ"ל דבקנוי מודה דלא בעי כמכחול

בשופרת מדהתרה לה הבעל שלא תלך עמו והלכה ע"כ שזינתה, וא"כ לא אפשר שתיהרג בזינתה ולא ידעי מי הוא דהא ליכא קנוי. ועגוב"ק חאה"ע סי' ע"ב בסתירת היתר השני בהשגתו על הח"ל, וע"כ דהפי' דאיירי שזינתה מקודם בזנות הראשון וא"י מי הוא וכמ"ש שם: ועיד דבכה"ג ליכא לאוקמי קרא בזינתה פ"ב משום דבעי' כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו, ועי' נוב"ק חאה"ע רסי' ע"ב ד"ה הנה צריך כו':

שוב מצאתי בשו"ת ברכת יוסף חאה"ע סי' י"ג גם הוא נטה קו להיתר בדיעבד שנשאה בשוגג בצירוף כמה סניפים, וכמה מדבריו אשר הד"ג נ"י כוון לדבריו. והי' אתי להאריך וקצר היריעה מהשתרע:

שם סי' ו'. ודאי אין חילוק בין פ"א לפ"ב בענין זילותא דב"ד. והרשב"א בחי' ריש נדה כ' דבמע"ל גזרו לתלות בין ברה"י בין בר"ה משום דלא ליהוי מילי דרבנן כחוכא. ובמג"א סי' קפ"ד סק"ז וח"ס חאו"ח סי' י"ד וחכמת שלמה סי' ע'. ובדאו' אין משגיחין במה דיהי' חוכא, כמבואר בפ"ה דטהרות המסוכן ברה"י כו'. ומיושב קו' הבכור שור חולין ד' ל"ה על הפר"ח במעשה דווילנא מערובין ע"ו, דשם בערובין דרבנן חיישי' לזלזול, ובחולין [כ.] כולא מלתא כבהמה, ובפסחים [ב:] אמינא לך אנא דרבנן. ובר"ן סוכה פ"ד ד"ה והלכתא כו' דספה"ע כו'. וא"כ בכתובות כ"ו דתרי ותרי אוקי אחזקה לא שייך משום זילותא להחזיק למי שאינו שלו או לפסול לכשר מחזקה דסוקלין האיך נוכל לפסלו מכח זילותא. אבל שם בחזקת הבתים שהביא גם האחר עדי אבהתי' דכל דאלים גבר שפיר איכא זילותא דאין הדין יוצא לאמתו. וכן בחרי ותרי ונשאת לא' מעדים ואומרת ברי לי לכך לא תצא. משא"כ הכא דאיכא חזקה, לכך הולרך רש"י לפרש דהכא הורידוהו ב' פעמים כהנ"ל. וביתר מכתביו הי' לי לכתבו אך טרדותי וחלישותי לא יתנוני אולי חזון עוד למועד:

הק' יוסף לעווינשטיין האבד"ק כע-אלק.

סימן כא.

ב"ה כבוד הרב הגה"ג נודע בשערים, סו"ע הריס, שמו מפארים מוה' **אברהם יואל אבעלסאן** נ"י

אחר, דרך מבוא השלום, באתי להציע מלתא דתמיה לי בקונט' כנסת חכמ"י שהו"ל, בדברים הנוגעים לדינא למען יצא לצדק דיננו. וזה החלי, בעזר גואלי:

סי' א. **מה** שהביא באות א' קושית מהרי"ט. נ"ל ליישב דמשקין אותה בשביל הבועל, דהמים הראשונים בודקין רק אותה ושמא זכות תלה לה: עי"ל דדוקא היכא שלא בדקוה המים משום שהיתה טהורה בודקין כשנטמאת אח"כ, אבל אי זכות תלה לה אין בודקין כלל, לכך משקין אותה עוד הפעם שמא לא יתלה לה עוד הזכות מרוב עוניה כעת: **מ"ש** באות ג' ליישב הקושיא מכתובות [כז:] להרשב"א משום דשבויה הוי כסוטה, ק"ל הא חשש שבויה מדרבנן. ונ"ל ליישב, דהרשב"א לא התיר רק באיכא עדים דמסייעים. עי"ל דהרשב"א מפרש לא תלא שאין כופין לגרש אבל מפרישין אותם. ועי' בטאה"ע (סי' קס"ד): **ומ"ש** לפרש הירוש'. ק"ל שכ"כ משום חסרון תבה אחת „הוא", ולפי' חסרים כמה תבות ואין הרישא סיפא ולא הסיפא רישא: **מ"ש** באות ד' דע"כ כונ"ת דהסברא נותנת דמקשי' וא"כ מוכח כהנ"ל דאבועל שני אינה נאסרת, לע"ד י"ל כונתם דנטמאה איירי בחד גוונא והא דלא הוי טומאה גבי בעל לא הוי טומאה גבי בועל. וא"כ אין ראי' להנ"ל ומסתבר ככתוב בברכ"י: **מ"ש** באות ו' לפרש קושית הש"ס בסוטה [כה.] מסו"י דסבר דמותרת ליבמה ור"פ ג"כ סובר הכי. ק"ל א"כ ישקנה אח"כ: **ומ"ש** בשם התומים דהקושיא בסנהדרין [מא.] קאי לר"פ. ק"ל דלמא איירי התם באינה ידועה לחברה רק העדים אומרים שהיא חברה, דהשתא ע"כ אתו לקטלה: **מ"ש** באות ז'

דע"כ חכמים דר"מ ר"י. ק"ל א"כ איך מוקי התם אביי דר"מ כר"י: **מ"ש** באות ח' להקשות למה לא פרש"י קמ"ל דחייל בכולל ומוסיף. י"ל דלשון הש"ס מוכח דסבר דונטמאה משמע שנאסרה רק משום זה: **מ"ש** באות ט' דבפעם הראשונה לא נאסרה גם על הבעל דהוי עשאי"ל. ק"ל א"כ מאי משני בחד או בקרוב הא אכתי י"ל לאוסרה אבעלה: **מ"ש** בסוף לפרש דברי תוס' יבמות [ג'] ד"ה לפי בתי' הרא"ש דאיסור הבועל משום הבעל וצ"ל ל"א לבעל, ק"ל הא גם צרה ל"א לבעל, רק כשמת אסורה לאחיו, וא"כ למה הצרה אסורה לו כשמת אחיו. לכנ"ל דכונתם דונטמאה איירי בחד גוונא בפניהם, לכך כיון דבבעל נה קאי על ל"ל אמרי' הכי בבועל ג"כ. וא"כ אין ראי' מזה להתיר בבועל שני:

ונ"ל דבר חדש, דאף להמתירין, אם לא הי' ידוע לב"ד מקודם מהראשון, מודים דאסורה גם להשני, דהא כ"ז שלא העידו בב"ד לא נאסרה להבעל דהיא והבועל אינם נאמנים. וא"כ קרי' גם לגבי בועל שני ונטמאה לבעל. ובזה ניחא הא דסנהד' [מא.] די"ל דאיירי שהעידו בב"א על ב"פ. אך א"כ הו"ל לשנות דאיירי שהעידו מקודם על הראשון:

סי' ו. מ"ש דלרש"י מאיסור להיתר ליכא זדב"ד ובכתובות איירי שקידם אשה ע"מ שהוא כהן, ובזה הונח לו הא דנקט באתי ע"א מקודם. לע"ד שתי תשובות בדבר. חדא דא"א דאיירי בכה"ג א"כ איך אמרי' דמשום זדב"ד לא אסקי' לי' ומפקי' א"א כיון דמדינא הוי כהן. ועוד בכה"ג ג"כ משכחת באתו שני עדים כגון שקידם את האשה מקודם וגם אחר שהורד משכחת באשה שלא ידעה מזה:

סי' ח. השאלה תמוה. דהא חיוב אלה רק לתקן המאכל כמ"ש במ"א (סי' ח' סק"ב) וע' בט"ז (ס"א סקי"ז) ובהגרע"א שם. וא"כ כיון שאסורה באכילה ודאי פטור ובדמוע בנדה [מז] מותר לכהנים. ומסנהד' [קיב.] אין ראי' כלל דהתם האיסור בשעת גלגול והשאלה בנאסר אחר הגלגול:

סי' יא. הערה לדינא דאף אשה שמעוטפת כנשואה נאמנת לומר גרושה אני. ולי נראה דא"נ, דהא במתני' מבואר הטעם שהפה שאסר כו' ולרי"ו בעי' תכ"ד ולרמ"ה בעי' שתעסוק בזה, והטור שהקיל כ' משום שלא ידענו שהיתה א"א אלא על פיה, וב"י דחה דבריו אך הביא בשם ה"ה שפסק כן משום דא"א הייתי משמע דעכשו פנויה היא· משא"כ בנ"ד:

סי' יב. שאלה א'. הנה מלשון הש"ס מ"ק [כא:] שבא ממ"ק משמע דבעי' שיבא כעת ממ"ק וכ"כ משיטת ריב"ב שכ' „ומסתברא שאם הלך מי שאינו גדול הבית לבה"ק לקבור את המת ונשאר גדול הבית בבית „כיון שהלך להתעסק בצרכי המת" מונה עם הגדול אפי' בא ביום הז' ממקום רחוק". ש"מ דאם לא הי' מתעסק בלה"מ מונה לעצמו משום שנתרחק אח"כ. אכן מלשון הרמב"ן במלחמות ות"ה מוכח דסגי ביום הקבורה שכ' „ואין חילוק בזה בין שהי' בה"ק רחוק או קרוב „שהרי במ"ק הי' להם בשעה שחל עליהם אבלות". ונר' דלהרא"ב"ד דהטעם משום שיודיעוהו ויבא בעי' שיהי' גם ביום ב' במ"ק דהעיקר תלוי בשני שאפשר להודיעו. ובזה ניחא הא שכ' רב נטרונאי דבבא למ"ק ביום ב' סגי. ומיושב קושיות הרמב"ן עליו:

שם שאלה ב' יש לפשוט מאומן שאמר טול שלך הוי ש"ח כמבואר בסי' ש"ו, וכ"כ בנה"מ (סי' ע"ב סק"ח) דבנכייתא כשכלה הזמן פטור. וזה דמי לנ"ד (סטראלק, תרנ"ג)

דברי מוקירו **שמואל אביגדור הלוי** חתן הרב דפ"ק יצ"ו·

סימן כב.

ד"ש כבוד הגאון המהולל המו"ב מוה' **אברהם יואל** ס"י.

גם אני ראיתי כעת במחברתו סי' ז' בדבר שהוא מחמת חסידות אי הוי מום במקח. כעין זה איתא בב"ק [עח.] דלא מלי א"ל אנא בעינא למיעבד מלוה מן המובחר. ועתו"ס דשבועות [טו.] ד"ה ללמדך, ובב"י אה"ע סי' קט"ו דמצד מדת חסידות לא יוכל לגרש. ובב"י חו"מ סי' ז' בשם המהרי"ק, ותשו' את"ז הרש"ל סי' כ'. ועמהרש"א ריש כתובות ד"ה ותנשא. והרדב"ז בתי' להרמב"ם פי"ב דתרומות (הביאו המהרי"ט אלגאזי פ"ה דבכורות) דמצד חסידות אין לו טענה להמוכר שי"ל לא אפסיד מחסידותך, ועדב"ז ח"ג סי' רל"ו ובמהרי"ט חחו"מ סי' פ"ה. וגינת ורדים חיו"ד כלל ה' סי' ב'. ובברכי יוסף סי' א' ססק"ז וסי' כ"ה סק"ד. וכתב סופר סס"י ע"ז, ובדברי נחמי' חאה"ע סס"י כ"א ובלל"ח ברכות [יז:] בפלוגתא דרשב"ג ורבנן, ובשו"ת השיב משה סי' כ"ב. ומטרדותי אקצר.

הק' **יוסף**.

סימן כג.

(בע"ה ד' סיון תרכ"ג אתרקאוו)

לכבוד ידי"נ הרב הגאון המפו' חו"ב שיע"ה מפיץ תורה ברבים בכנת"י כו' כש"ת מוה' **אברהם יואל** נ"י שלמא רבא למר ולאורייתי'.

אתמול קבלתי ספרו היקר כנת"י יהי ה' עמו ויקובל לרצון לפני גאוני דורנו הי"ו שיכתבו גם הם ויכניסו בכנסת דברים נאותים להלכה למעשה. בהביטי בו בחפזי ראיתי כי יש להעיר בכמה דברים וביחוד בסי' ח'. ובפרט בסי' י"א, יעוי' בתשו' חמ"ס סי' ובשו"ת בגדי ישע סי' מ"ג, וגם דבריו לע"ג כו'. ובדבר הנ"פ הנה יש בזה עקולי ופשורי:

א. הנה השליח השני אינו מכיר כלל האשה ושהיא אשת הבעל המגרש. וצריך ב' עדים כשרים שיעידו על שמה ושהיא אשת פ', כמבואר ברמ"א סי' קמ"ב כעי' י"א בשם תה"ד סי' רל"ח ויעוי' בשמ"ג בענין שליח סומא דמשמע ג"כ כדברי תה"ד. ולענ"ד אפשר להביא ראי' מגיטין [כט:] אמר שליח לא ידענא לה א"ל זיל יהבי' לאבא בר מניומי דאיהו ידע לה כו' ולא אמר דאבא בר מניומי יעיד דהיא אשתו וע"כ דע"א לא מהני. והא דאמרי' שם מי קא"ל אב"מ ולא את אפ"ל דהיינו אם ישיג עוד ע"א (אמנם י"מ דלא הוי' השליח רוצה לחפש אחרי' ולדברי' אין ראי' משם). וגם הב"ש סקי"ע אינו מכשיר בכה"ג בע"א אלא בדיעבד ויעוי' בחו"ג סי' ק"כ סקי"ב דס"ל דתה"ד דינא קאמר. והא דכהאים ואשתו לפנינו סגי בע"א אפי' קרוב, הוא מטעם דהבעל נאמן מדאורייתא דאו"ח ולא לו, משא"כ כשאין הבעל לפנינו:

ב. אמנם לפי"ז צ"ע לכאורה בשליח המביא גט ומכירה משמע ונסתימת הפוסקים דא"צ שום עדות ע"ז וסומכין עליו לבד (ובזמן הש"ס דהאשה היתה נשאת ע"פ גט שבידה אפ"ל דהשליח נאמן מטעם מגו שהי' מוסר לה הגט שלא בב"ד ויעוי' חו"מ סי' כ"ו בש"ך ס"ק דהשליח נאמן מטעם מגו שהי' לו) מקודם אבל בזמן הזה שנותנים להאשה מעשה ב"ד לראי' ואין הגט ראי' תו ליכא מגו, ואפ"ל דכיון דהשליח בעצמו עושה מעשה הגרושין אמרי' בי' אין א"ח ולא לו, ונאמן כדאמרי' בקדושין [סג:] בבא ואמר אני קדשתי' נאמן להוציא*) ואינו נאמן לומר פ' שמת קדשה (ויעוי' תוס' חולין [מד:] ד"ה וכן העדים דאף דבדבורא בעלמא

*) הג"ה. ובזה נלע"ד טעם נכון להיש מי שכתב שהביא הרמ"א סי' קמ"א סעי' ל"ב דמקום שאפשר לכתחי' לא יהי' השליח קרוב כו'. ויעוי'

חשידי, אך למעבד מעשה לא חשידי). וגם בעדים צ"ע בזה"ז דאין כותבין מקום הדירה מנא ידעינן שפ' שבגט הוא בעל זאת דכמה פ' איכא בעלמא. וא"כ איכא חששות דבפ' ג"פ [קסז:] דממטי לי' גיטא לאתתא דלאו דילי'. ובשלמא ע"י שליח שהביא אף שאינו מכיר את האשה בעצמו סומך על עדים שמכירין אותה, שספרו כל הענינים והפרטים המורים שהוא בעל האשה הזאת. ואף אם נשלח הגט ע"י הפאסט אם בא להעיר שהאשה שם, ומסתמא כבר היו חליפות מכתבים מהבעל והאשה ונודע שהבעל הוא במ"כ והוי כמקום דירה בזמן הש"ס. משא"כ בנ"ד שהאשה מפאלעסטינא, ואין אתנו יודע עד מה מעניניה עם אישה, נראה דלא סגי בעדים שיעידו רק שמכירין אותה ושהיא אשת איש ששמו ככתוב בגט, כ"א שיאמרו ג"כ שיודעים שאישה הוא כעת באדעססא, ולכה"פ נלך לדעת הפאמיליא של הבעל והי' הענין מבורר עפי, ולפה"נ לא תשיג פה עדים אם לא תביאם עמה מפאלעסטינא, כו':

בלבוש בסה"ג שלו סעי' פ"ב בטעמו של דבר וז"ל כיון שעדות בפ"נ ובפ"נ תלוי בו. ועוד שהרי השליח יכול להיות מסב' של ב"ד כו' עכ"ל. ודבריו צע"ג, דהא בהדיא תנן האשה עצמה מביאה גיטה. ואף שאפ"ל דיש לה מגו דהא אם גיטה בידה נאמנת אפי' בשאינו מקוים לדעת הרמב"ם פ"ז מה"ג הכ"ב ופי"ב ה"ב, וכן הוא בשו"ע סי' קמ"ב סעי' י"ג (ונראה להביא ראי' לדבריו מכתובות [כב:] גרושין איכא לברורי כו' אחזי לן גיטך ומשמע אפי' אינו מקוים) אמנם במתני' איתא שם אף הנשים שאינן נאמנות כו' נאמנות להביא גיטה וכדאיתא בר"ס קמ"ב. הרי דקרוב נאמן לומר בפ"נ ובפ"נ. גם טעמו הב' צ"ע דהא נהגינן דאפי' שליח שאינו קרוב לא מצרפין לב"ד. אמנם עפמ"ש אפ"ל דהנשים דנאמנות איירי שיש עדים שמכירין אותה, דבסברה לא סמכינן אקרוב. ואף דבהשולח [לד:] במי אדם הבאים משם לכאן כו' ואיירי שם גם באופן דאין בני מ"כ יודעים שם שבמ"כ משמע דהיו סומכין על השליח לבד, אפ"ל איירי בשליח שאינו קרוב ומכיר את האשה שהיתה עמו במ"כ. אבל שליח קרוב אף דנאמן לומר בפ"נ ובפ"נ, אמנם על הכרה אין סומכין עליו, דבזה ליכא חזקה אין א"ח ולא לו דהא לו היא שהיא קרובה. ולכן נלע"ד אם שליח קרוב מביא גיטה צריכין ב' עדים שיכירוה, ואין השליח הקרוב נאמן בזה. ועוד לע"ג בזה ולא עיינתי בזה כ"א מעט מאד בחפזי לשלוח היום מכתבי להדר"ג מפני הכבוד:

ג. ובדבר השמות אשר הדר"ג כותב כי הם פשוטים ואינם צריכים לבאור כלל. אני בעניי לא פשיטא לי כ"כ. והנה בשמו שמחה זלמן דמתקרי שמחה. ע"כ דאינו יודע שה"ק של זלמן, ועול"ת בלא שה"ק של זלמן. ואם הוא איש שאינו עול"ת, מסתמא נקרא מפי רובא שמחה זלמן, ומפירתא שמחה:

ד. אך מ"ש באשה ששמה חיה גיטל ומכונה זשעניא. לענ"ד הי' נל"ל דמתקריא בצרוף ג' טעמים. (א) לדברי הב"ח דעל שם חדש נל"ל דמתקרי. ויעוי' בתשו' הר המור להגאון ר"מ בנעט סי' ל"ד דפסק בנדון כזה לכתוב דמתקרי: (ב) ואף אם היתה החניכה שייכא לשה"ק, אם נקראת בב' שמות אף אם שניהם קודש. ונקראת רק בחניכה אחת מסתפקא לי' להט"ג בלק"ש בכמה מקומות לחוש לדברי הב"ש בענין משה ליב, יעוי"ש סי' ה' וסי' ט', דמסתפקא לי' להקדים מטעם זה שה"ח: (ג) כיון דגם בשם הראשון פתוך שה"ח, הוי כשה"ח לכתוב אחריו על שה"ח דמתקרי, יעוי' בשם ארי' חא"ע סימ"י ס"א. ויש להאריך בכל פרט ואין עתותי בידי:

ה. שם זשעניא. מסתמא שמה בלע"ז Женя ומדקדקי ל"ר מעתיקים אות ж באותיות עבריות זש. אמנם הוא רק להורות שיש איזו תערובות קטנה ממבטא ש', אך לא שהבטא שין ממש. ולדעתי הי' צריך לסדר זעניא, ולא לברוא אות מלאכותי מב' אותיות ולהרכיבם בהרכבה שאינה קולעת כלל. ויעוי' בשו"ת הראנ"ח ח"א סי' פ"ז בשם גאמילה קיירא"ה (ד' קלב.) הובאו מקצת דבריו בשו"ת ר"ח כהן סי' ע"א בתשו' לבעל מרכה"מ, דבאותיות לעז שאין לנו אות בלשוננו המורה עליו ממש כותבין אות הקרובה למבטא ההוא. וגם בעמרכה"מ פסק כוותי'. ויעוי' בתה"ד סוסי' רל"א לענין שם העיר קרימס קרימז. ויעוי' במהרשד"ם סי' ר"ה דאין לעשות נקודה על ג' של

גאמילה דגט נקרא ספר יעו"ש. ויעוי' בט"ג שנ"ג סוסק"ח דגאמילה מבטאה כמו דזיאמילה. ומ"מ שני בג' לבד אף בלי נקודה. וכ"כ מהרא"ש סי' ג' (ד' קג.) והובא גם בעז"כ בשם גאמילה, ואף הס"ם ומהרי"ט (שהובא בב"ש) ומהרש"ך ח"א סוס"י מ"ו ס"ל לעשות נקודה על הג' אך לא אשתמיט א' מהם לכתוב דזיאמילה. ומסתמא אין הקריאה ממש דזיאמילה כ"א קרוב לזה, לכן יותר טוב לכתוב ג':

ו. ואף דלדעתי נראה דרכוך היוד שהזכיר הט"ג כ"פ לפסול אם חסרו, כמו יאליא הידיא ודומיהם, לפי מבטאנו שמות האלה, אין קורין יַאצְיֶא, אֵידְיָא, הֶענְיֶא בשוא על אות שלפני היוד וסגול על היוד, כ"א מערבין היוד עם הות שלפני' לרכך אות שלפני היוד ועל שניהם יחד קורין הסגול, והוי ג"כ כאות מלאכותי. אמנם אפ"ל באמת דבמקום הט"ג הי' מבטא אֵידְיֶא הד' בשוא וכמ"ש הט"ג בשם אידל סוסק"ה שבשם אידיא הד' בחטף. וגם אפ"ל דאפי' למבטאנו אפשר לבטא אֵידְיָא הֶענְיָא דהיינו שאות שלפני היוד והיוד שניהם בשואים והנקודה היא תחת הא' והוא כמעט ממש במבטאנו (ואף בזה לענ"ד לצרף סברתי לסניף להכשיר אם נחסר יוד הריכוך). ובשם טשארני טשיזא, יעוי' בשו"ת איתן האזרחי מסי' כ"ח עד ל"ב, דשקלו וטרו הגאון ר"י והמחבר בשם טשיזא, ויעו"ש דנראה דלא פליגי, רק מר חשב דמבטא טְשִׁיזא כמו תְּשַׁע (מאות) הט' בשוא ממש ולכן ס"ל דכותבים דוקא טשיזא. ומר סבר דמערבין הט' והשין ביחד ועל שניהם יחד היא התנועה והוי כצדיק רכיך לכן ס"ל לכתוב ציזא: ואף אי נימא דלל"כ טשיזא אף בנקרא בל' רכיך, משא"כ בשם זשעניא. דאם נבטא הז' והש' איך שיהי' לא יהי' בשו"א כמו Женя . לכן לענ"ד לכתוב זעניא וכהרא"ג"ה. וכן שם העיר Нѣжинъ כותבין נעזין:

ז. גם מה שחתם העד בן שלמה זלמן. יעוי' בתה"ד סי' רל"ד וברמ"א סי' ק"ל סעי' י"א ובברה"מ בבאורו סי' כ"ו, דאין לשנות ולחתום כנוי העדים שלא להוציא לעז על גיטין הראשונים. ובנ"ד אם הי' אבי העד עולי"ת בשם שלמה לבד ודאי דלא הי' צריך לחתום רק בן שלמה. ואם הי' עולי"ת שלמה זלמן הי' צריך לחתום עד אחר (אמנם אולי אפל"פ בתה"ד דאין לכתוב הכינוי במכונה או בדמתקרי אבל אם נקרא בשה"ק ובה"ח ביחד אין קפידא, ולא עיינתי בזה עוד כלל): סוף דבר ע"ד הגט בעצמו אף שלענ"ד יש איזו תיובות וכמש"ל מ"מ אחר שהוא בדיעבד אולי הייתי מסדרו אחר העיון למסרו ליד האשה, אך אם לא יהיו עדים כשרים כמש"ל לא אסדרו וכן לא אסדרו משלית ב' לשלית ג' לשלחו לפלאטאיוא כו' ואבקש את הדר"ג לכתוב לי חות דעתו בכל הנ"ל.

ידידו עוז דוש"ט מכבדו ומוקירו כערכו הרם, **אברהם יחזקאל** בהר"ש ז"ל **ארלאזאראוו.**

סימן כד.

השלום וברכה לכבוד ידי"נ הרב הגאון המפורסם חו"ב סוע"ה עמוד הימיני כו'

מוה' **אברהם יואל אבעלסאן** נ"י.

בדבר הג"פ ששדרנו, הגט נסדר אצלינו בהכשר לכתחלה בשם **אניוטא** כי שם זה שם רוסיא הוא ונקרא בכתיבתו „Аннота" והות io בלשון רוסיא יורה על יו במלאפום, ועל הוראת יָא ברוסיא io כזה, ומי שטעין וכתב אות א' בשמות ג"פ על הוראת המלאפום הגט פסול אף בשעת הדחק. ויעוי' בס' עמודי אור בסי' ל"ג. ומה שיש לחקור דנכתוב **אנויטא**, לדעתי הוא שנוי גמור, כי אם היוד בתחלה ואחריו הויו מלאפום אניוטא, בין אם יקרא הנ' בשוא בין במלאפום, המלאפום קאי גם על היוד כמו על הנ', ואם הנ' בשוא קאי רק על היוד, אבל אם נכתוב אנויטא המלאפום ו' לא

קאי על הי׳ רק על הנ׳ והוראת היוד תהי׳ על משקל הוי׳ גוי נוי בחולם תלוי גלוי במלאפים ושם זה לא נקרא כזה והשבדל גלוי [א״ה. השם אגויטא אם השורק תחת הנון אזי היוד כמו בשם הטניא טעיא שיתערב רכוך היוד בשם. וצריכים להתבונן איך אנו קוראים השם אגויטא, אם המלאפום משמש רק לצורך הנ׳ אפשר יש לכתוב היוד אחר הויו, כי בא היוד רק לרכך ולהרגים קצת יוד, אך אם המלאפום לתשמיש היוד אזי בודאי צריכים לכתוב כמוש״כ הרב הגאון הזה אגיוטא וצ״ע]. נהדר לראשונה באות א׳. ע׳ בט״ג בשם יוטא במלאפום, אשר בברדי לשונם ג״כ לדבר על המלאפום כחיריק ועל הקמץ כשורק, בכ״ז להנקראת יוטא במלאפום כותבין יו ולא יא יעו״ש באות י׳ ומה״ע הכשיר לכתוב לאשה יִטא יוטא. ויתברך כ״ה בכט״ס

כנפשו ונפש אוהבו מוקירו ומכבדו **אהרן ז׳ וואלף** במוהר״י **ווייל** חופ״ק קיטב.

(והרב הגאון הנ״ל האריך בתשובתו בחריפות ובבקיאות ואנכי קצרתי ועוד חזון למועד).

סימן כה.

א. **ע״ד** מה שהעיר הגאון מוה׳ אליעזר ליפמן וואלק נ״י בכנה״י קונ׳ א׳ סי׳ י״א על דברי שבית יהוד, דלא דמי דהתם מחזקת עלמה עתה לנדה כו׳ וגם ל״ד לבאו עדים שהיתה א״א, דהתם בעת ידיעת העדים הי׳ להם ידיעה ודאית על אותו הזמן משא״כ הכא דגם בשעה שלובשת הצעיף תומ״י נולד הספק דלמא כבר נתגרשה: **ודברתי** עד״ז עם הגאון הגדול מ״ו אלכסנדר משה לפידות שליט״א, ועמדנו בזה וכי מי עדיף זה מהא שאמרה א״א הייתי דאינה מחזקת עלמה כלל שהיא עתה א״א, דלשון „הייתי" מחזקת על שעבר, ומ״מ אינה נאמנת רק תכ״ד מגד ספה שאסר, לדעת הא׳ בשו״ע אה״ע קנ״ב. ומכש״כ בנ״ד שבשעה שאנו רואין אותה שהיא לובשת כדרך הנשואות אנן סהדי שהיתה ודאי א״א בזמן מן הזמנים וגם על שעה זו הספק שקול, שיש להעמידה בחזקת א״א יעוי׳ במ״מ פי״ב מה׳ גרושין: **וע״ד** מה שטען דהחזקה לא נתבררה, וכי במחבא קדשה, רק דאנן לא ידעינן הזמן אבל החזקה נתבררה בבירור גמור באיזה זמן לכל העומדים שם בעת נשואין וא״כ כיון שראינו לובשת בגדי הנשואות אנן סהדי שנתקדשה רק שאין אנו יודעים זמן הנשואין משא״כ בגדר חזקה שלא נתבררה דחסרון הידוע הוא לכל העולם מתי נעשה הדבר, וצדקו דברי הבית דוד:

ב. **באתי** להודיע לעדי לרבים בענין כופר הכל בזמן התלמוד שחייבו חז״ל שבועת היסת מפני חזקה שאין אדם תובע כו׳ ודבר זה מלוי מאד בדין ודברים, וע״פ ד״ת פטור לגמרי מצד דאלים חזקה אין אדם מעיז ולכן במקום דלא יכול לשבע כמו בלא ידע או בחשוד, היו פוטרין אותו בלא כלום, ואין אומרים ישבע שכנגדו כו׳ משום דהממון של נתבע ואינו נאמן בשבועתו להוציא ממון, וכן לא היו מאיימין בהיסת כח״מ פ״ז סעי׳ כ״א מפני דלמא יפרוש מפום האיום א״כ אנו גורמין לו היזק בזה: הכלל בזה דכל מי שהוטל עליו השבועה, אות הי׳א שהממון הנדון שלו הוא ובחזקתו, וזכאי הוא בדינו וכדי לברר הדבר נתנו לו השבועה כדי לפטור. ולפי הנודע בטיב העולם שאין אדם יורד לשבע בב״ד בשום אופן ואפי׳ בנק״ח מפני גודל הגנות ופחד השבועה אפילו על האמת, ודבר ברור שמי שהי׳ מוטל עליו השבועה הי׳ מוכרח לשלם, שלא ישבע בשום אופן ומכש״כ בסך קטן ובע״ד חשוב ונכבד בעדתו, תמיד שהיו פוסקים לו שבועה הי׳ כאומרים לו „לא חן לו", וזה הי׳ כעול במשפט במה שנותנים השבועה להנתבע דבזה היו מכריחים אותו לשלם. וזה הפך דעת התורה וכונת חז״ל, דלפי זה הי׳ בעסק השבועות כן: מי שדינו לשבע וליפטר הי׳ משלם ומי שדינו להיות נשבע ונוטל לא נטל כלום: **האמנם** בזמננו אין כל נ״מ בזה לדינא, נאסר כל המשפטים

עד השופט המקוים מהממשלה יר"ה יבואו ועל פי חוקי המדינה יקום דבר, כי דינא דמלכותא דינא. בכל זאת, כמו שיש חפץ לחכמי היוריסטען לחקור ולדרוש אחרי חוקי הפרסים והרומיים בזמנים הקדמונים רק לשם דרשה בעלמא, כן יש חפץ לחקור ולדעת את יושר החוקים שהיו נוהגים אצלינו בניי מקודש בד"מ אף שלא להלכה כלל:

ואף שכן נתקן בתקנת הגאונים כבחו"מ סי' פ"ז סעי' כ"ב, מ"מ החסרון לפי טבע העולם במקומו עומד כאמור, מפני שנקל הי' לקבל קב"ח משבועה. ועוד דלפי משמעות הלשון „יש לו" להטיל כו' משמע על הנתבע ולא הב"ד, ולפי קו המשפט והגיון ישר הי' להם להפוך השבועות אפילו בלא רשות הבע"ד ואז מי שדינו לטול הי' נוטל ומי שדינו ליפטר פטור משא"כ כנ"ל. ואף שבלא זה הי' יכול הבע"ד בעצמו להפוך השבועה מ"מ היכא שכנגדו חשוד או דנשבע על טענת שמא דהתם אין יכול להפוך ובשני אופנים אלה הי' מוכרח לשלם כמבואר אשר לענד"נ דלא גרע כ"ד מחשוד על השבועה שהיו פוטרין אותו בלא כלום כיון דלא הי' יכול לשבע בשום אופן, ומה לנו אם מצד שלא היו מאמינים לדבריו או מצד שלא הי' לו פה לשבע ובדרבנן לא אמרינן מתוך כו'. ולענד"נ שהיו נשענים על דברי הרמב"ם פכ"ד מה' סנהדרין ז"ל: יש לדיין בזמן התלמוד לדון דיני ממונות ע"פ הדברים שדעתו נוטה להם שהם אמת כו' וכן להפוך השבועה. וכ"פ הרמ"א בח"מ סי' ע"ו סעי' ד'. ועפ"ז נראה שהי' רשות להדיין להטיל השבועה לכתחלה על התובע כדי שיעמוד הנתבע בשלו, או לפוטרו בח"ס לפי טיב הבע"ד והמקום באומדן דעת הדיין כדי לדין דין אמת לאמתו: וכן אנחנו רואים היום באמת נוהגים כן שופטי הממשלה יר"ה לדון כמה פעמים באומדן הדעת ויוציאו משפט כאור לאשורו:

ג. ב"ק [כז:] תוד"ה קמ"ל תימה מ"ט אין הולכין ב"ר בממון ליתי בק"ו מד"נ כו' וי"ל דגבי דיינים המיעוט כמי שאינו דב"ד מפקי מיני' משא"כ בשאר רובי דאיכא מיעוט כו'. וכבר דברו האחרונים בכונת תי' הנ"ל. ולע"ד נראה פשוט, דיש לחקור בטעם יסוד כונת התו' בדין אחרי רבים להטות, אם הוא מצד שהשנים החולקים עליו בודאי מכוונים האמת מפני שדעתם רחבה מדעת המיעוט, או מצד שהוא גזה"כ ובכל גווני הדין כרבים מפני דבלא זה לא תתום המחלוקת דהמיעוט יאמרו שהם הרבים מפני גודל דעתם. אבל ברוב מנין לא יוכלו לאמר כן כמובן. ולכאורה יש לי ראי' הגיונית דאין הטעם מפני שדעתם רחבה, דהרי לא קבע התורה באיזה אופן יחשבו רבים, רק היכא שישבו ג' יהי' שנים רוב והיכא שישבו י"א יהי' שש רוב והחמש מיעוט וכן בע"א. וכשיחלקו שני בתי דינין בשתי עירות בב"ד אחד הי' ג' ובשני י"א, ושניהם חלקו בדין אחד היינו באותו ספק עצמו, ולשניהם אמרה תו' אחרי רבים להטות. ואיך נאמר בזה הטעם מפני שהשנים חולקים על היחיד נתברר שאין דעת היחיד נכונה ויש לפסוק הדין כמותם מפני שהם שנים ודאי כוונו האמת, הרי בב"ד השני שישבו י"א וחלקו באותו ספק עצמו יהי' החמשה המיעוט ונתברר מתוך זה שאין דעתם נכונה, ומפני זה צריך אתה לומר דאין זה הכרע במה שהב' הסכימו לדעת א' שזה אות שכוונו האמת דהרי שם בב"ד השני הסכימו חמשה לדעת א' ומ"מ לא פסקו כמותם: ובספק הזה עמד בעהמ"ח שע"מ בספרו אם יש לילך אחר רוב דעת או רוב דעות. ומחלוקת ישנה היא שחלקו בזה אבות העולם בערובין [יג] „אלו אמרו הלכה כמותנו" מפני שהם מחדדי טפי כיבמות [יד. כ.] אזלינן בתר רובא היכא דכי הדדי נינהו כו'. ומהכרעת הב"ק למדנו דאף שאלו ואלו דא"ח ב"ש מצד חריפותם וב"ה מצד הכרעת דעתם באור כונת התורה הוא אמת מצד דין אחרי רבים, וע' בזה בדרשות הר"ן דרוש י"ד וז"ל, שזה נמסר לכל חכם וחכם שיאמר הדבר בדעתו. כן שיאמר אמת או לא יאמרהו הדבר נמסר למשקל דעתו כו'. ע"ש ונראה שהוא מסכים בטעם יסוד אחרי רבים שהוא מצד רוב דעות והתורה מסכמת לדעתם בכל ענין ואין דעת היחיד כלום

כנ"ל והדברים עתיקים ולא חלק אדם בזה מעולם. וזה באור גמ' סנהדרין [פח] אר"י בתחלה לא היו מרבין מחלוקת בישראל כו' משרבו תלמידי שמאי והלל רבו מחלוקת בישראל. וק' דהי' להם ג"כ לעמוד על המנין כדה"ת אחרי רבים להטות. א"ו דבזמנם נתחדש המחלוקת בעלם היסוד דאחרי רבים בערובין [יג:] ובש"א הלכה כמותנו אע"פ שאנו מועטים מצד הדעות מ"מ הדין הוא כסברתנו מפני רוב הדעת כיבמות [יד] ונעשה כתו' כשתי תורות: הכלל בזה דלסברת ב"ש ענין רוב הוא מצד הכרע הדעת ולכן נשאר גם דעת היחיד ויש לחוש גם לדעתו ובמקום שהיחיד חריף ומחודד נחשב כרוב ולכן עשו כדבריהם ביבמות [יג], ולב"ה הטעם מפני רוב דעות ולכן נתבטל דעת היחיד לגמרי דמצד הרבים נתחדש הדין ונתחייב הבע"ד מצד גזה"כ אחרי רבים להטות: **ויש לי** בזה ראי' גמורה ביסוד הדבר דמפני רבים נתחדש הדין בכללו, וזה, דהנה דין תערובות חד בתרי נלמד מסנהדרין מהא דאחרי רבים כמו שפירש"י חולין [צח] גיטין [נד], וא"כ כל הקלין והחמורין שגדין בדין תערובות חד בתרי ע"כ צריך אתה לאמר כמ"כ בעיקר הדין, ובדין תערובית חד בתרי דעת הרא"ש שמותר לאכול שלשתן בב"א, א"כ ע"כ צריך אתה לאמר בכונת הכתוב אחרי רבים שאין זה מצד הכרע הדעת שהרבים מכוונים האמת, אלא דכמו דגבי חד בתרי אמרינן דהאיסור נתהפך להיתר כמ"כ נ"ל גבי דיינים דנשתנה הדין מפני דעת הרבים כנ"ל. ואפשר לומר דדעת הרשב"א באוסר לאכלן כולם בב"א סובר כסברת ב"ש בכונת התו' בדין אחרי רבים שזה הוא רק מפני בירור שהרוב מכוונים יותר להדעת הנכונה וא"כ לא נתבטל דעת המיעוט בכללו, רק שאין הרוב חוששין לו מפני שלפי דעתם בבירור המרו. וכמ"כ גבי חד בתרי אסור לאכול כולם בב"א מפני שלא נתבטל המיעוט כנ"ל: **ובזה** יעלה אל נכון כונת התוס' ב"ק הנ"ל דגבי דיינים אין בהם מיעוט כלל דנימא סמוך מיעוטא. משום שהתורה והדת מסכימין לדעתם בכל ענין דהאיסור נתהפך להיתר כנ"ל גבי חד בתרי לדעת הרא"ש. וזה הוא רק ברוב דאיתא קמן דמקרא ילפינן (כהולין י"א ברש"י) אבל בשאר רובי דגמרינן מהלכה נשאר המיעוט קיים אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה: **ובזה** יש ליישב קו' הפמ"ג בריש שער התערובות וז"ל, ויש לעיין דל"ד לסנהדרין דב' מזכים וא' מחייב בטלה דעתו משא"כ לאכול שלשתן יחד להרא"ש אוכל אחד איסור. ולפי הנ"ל ל"ק כלום, דלסברת הרא"ש אין הטעם מצד רוחב דעת המרובין רק מפני גזה"כ אפי' נאמר שהיחיד כוון האמת לאמתו מ"מ הדין כרבים וכן גבי איסור אף שבודאי יש בה א' של איסור מ"מ גמרינן זה החדוש מסנהדרין דמצד הרוב נעשה היתר כנ"ל, באופן במחלוקת הרא"ש והרשב"א תלוי' בבאור כונת התורה בענין אחרי רבים להטות כמו שבארתי לעיל מחלוקת ב"ש וב"ה בד"ז. ויש לי בענין זה כמה אריכות דברים ואכמ"ל: (י"א אייר תרנ"ג) **מאיר ארי' וואינער** הופ"ק ווזין יל"ו.

סימן כו.

ע"ד הקושיא בגיטין [עד] דאמרינן שם נותנו לאביו או לאחיו או לא' מן הקרובים והק' הריטב"א דאימתי היא יכולה לתן לא' מן הקרובים כשאין לו אחים, וא"כ בלא"ה אינה זקוקה ליבם וא"כ למאי תתן מאתים זוז. לולא המליצה כתה"ר כ"מ לענין הבחנה בכלו מזמן הגט או לענין קטלניה כדברי בני, כי אז לא הי' שייך דאית הגאב"ד דק' מעזריטש דבר שלכתחלה ולזה שוב אין מועיל ס' מגורשת משום דהוי ס' איסור דרבנן כמו לענין פירות או שכבר נשאת. וה"ל דגם לזה מהני ס' מגורשת משום דהוי ס' איסור דרבנן קטלנית והבחנה, דז"א דמקרי אתחזק לאיסורא ודבר שיל"מ ול"ע: **ועי"ד** שמישב הגה"צ מעזריטש קושית האחרונים שם דמאי מקשה הגמ' על רב יהודה דלמא מיירי שלא כפל התנאי ולשטת הרמב"ם במעכשו לא בעינן תנאי כפול וא"כ משו"ה נותנת לבניו או לאחיו דממ"נ היא מגורשת אם הי' כונתו במעכשו א"כ קיימה התנאי ואם לא

הי' כונתו במעכשו וא"כ לא כפלי' לתנאו והוי התנאי בטל ומעשה קיים. ותירץ ג"כ מדקאמרי רבנן לא נתנה זקוקה ליבם משמע דמותרות להתיבם, ואי איירי בכה"ג א"כ היא אסורה להתיבם דשמא לא הי' כונתו מעכשו, וא"כ תנאו בטל ומעשה קיים והרי היא גרושת אחיו עכ"ד. לפלא בעיני הנה במקום שאתה מוצא הקושיא ספר המקנה שם אתה מוצא ישובו. ולענין קושיתו מאי מותיב לרב יהודא דלמא לענין פירות או לענין נשאת לאחר א"כ מאי מקשה הגמ' וכו"ע מיהו הנאה הוי הא אפי' לר"י דסובר כשתמן, לאו דפסיקא לי' דע"מ לאו כמעכשו דמי אלא ספוקי מספקא לן בכונת הנותן אם מעכשו או לא. וכמוש"כ התוס' בד"ה אדמפליגו כו' וא"כ דלמא להכי אמר רשב"ג נותנת לבנו לאחיו למען תהי' ספק א"א לא ודאי, או לענין פירות דהיא מוחזקת מחמת ספק אלא ודאי דזה קאי לענין יבום והוא קושיא על הרשב"א על דברי כתה"ר י"ל דסברת התוס' אינה אליבא דהו"א וס"ד רק למסקנא דכי אתי ר' יוחנן ואמר הכל מודים ודוק. ובעיקר הדבר ענין נפלא כי בתוספתא נמצא בדברי רשב"ג לאביו ולאחיו ולקרוביו ולא ביאר דלענין יבום קאי וי"ל כדברי כתה"ר דלקרוביו קאי לענין נ"מ אחרת לא לענין יבום. ובירושלמי במקומו ובקדושין פ"ג מבואר בדברי רשב"ג והיא פטורה מן החליצה אבל לעומת זה נחסר שם מלת לקרוביו כ"א לאביו ולאחיו. וזה דבר נפלא וראי' אמתית לדברי כולנו:

נח יצחק בהגאון ר' בנימין ז"ל דיסקין חופ"ק לאמזא.

סימן כז.

בקונט' א' מכנת"י סי' י"ד, הביא רב אחד ראי' להרמב"ם הל' בפ"א מה' תשובה ה"ב, דעל הקלות השעיר מכפר בלא תשובה, מכריתות [יח] דפריך למ"ד ידיעות ספק מחלקות לחטאות מהא דמעילה דמצטרפות אף לג' שנים. והקשה דלמא איירי במבעט בכפרת יוה"כ. א"ו דמעילה דאינו רק בלאו יוה"כ מכפר אף בלא תשובה עכ"ד. ולדעתי אינו. כי המעיין שם בש"ס כריתות [יח] קאי שם הגמ' אליבא דרבי ופליגי אליבי' אמוראי אי ידיעת ס' מחלקת לחטאות או לא. וע"ז פריך הש"ס מברייתא דמצרפין המעילות ואפי' לג' שנים והיינו מדלא מצינו שום מחלוקת מסתמא גם רבי ס"ל דמצטרפין המעילה אפי' לזמן מרובה. וא"כ הא רבי ס"ל בסנהדרין [פג] ובפסחים [לג.] דהזיד במעילה במיתה, וא"כ הו"ל חמורות דבעי תשובה. אולם רבי לשטתי' דס"ל יוה"כ מכפר בלא תשובה אף על החמורות. ומשו"ה מקשה ליהוי כידיעת ס'. ובאמת הקושי' שהקשה דלוקמה במבעט אינה מתורצת גם לר' לשטתי'. דהא במבעט גם לר' אינו מכפר כדמוכח בשבועות [יג] דאמר מודה ר' בכרת דיומי' דאל"כ כרת דיוה"כ לר' לית לי'. והק' התוס' תי"ל מדאצטריך אך חלק. ותי' די"ל במבעט. אלמא דאף אי רבי ס"ל דיוה"כ מכפר בלי תשובה אף בכרת דיומי' מ"מ במבעט אינו מכפר. וא"כ גם לרבי קשה נוקי במבעט (ומזה תשפוט דמה שרצה הכותב הזה לרפאות השבר על נקלה במש"כ להביא מזה ראי' להרמב"ם דמהני כפרה בלא תשובה, לא חלי ולא מרגיש דמבעט גרע טובא דאפי' לר' אינו מכפר ובודאי לדידן גם בקלות אינו מכפר במבעט). אמנם באמת אמינא להכותב הזה, דמאי קשיא לי' דוקא על סברייתא דצירוף המעילה לזמן מרובה, דדלמא איירי במבעט, אמאי לא קשי' לי' נמי על הא דפריך מקודם מאכל ושתה בהעלם א'. והתם נמי ליקשי לי' דלמא איירי בלא עשה תשובה ביוה"כ ויוה"כ אינו מכפר בלא תשובה (ועל קושי' זו לא הי' הכותב מפרפר בסיוע להרמב"ם). וגם לרבי קשי' דהא מודה בכרת דיומי'. אך האמת דדחיקא לי' לאוקמי המשניות האלו בלא עשה תשובה ביוה"כ ובמבעט, דהטו ברשיעי עסקינן, ומשו"ה פריך שפיר: ודאתאן עלה, הנני להזכיר את אשר שמעתי בימי חורפי מכ' אחי הרב הגאון מאור הגולה מו' ירוחם יהודא שליט"א מד"ה בק' מינסק יצ"ו שהשיג ע"ד המהרש"א הל' בפסחים [לג.] בתוד"ה ומינה דרבי דסובר הזיד במעילה במיתה דיליף מתרומה לית לי'

כך דצירוף את המעילה לזמן מרובה, דיליף להא מלתא כמי מתרומה שלא יצטרף ע"ש. והשיג עליו כ' מר אחי שי' דבמח"כ הגדול נעלם ממנו הגמ' בכריתות [יח] הנ"ל דמקשה מצירוף המעילה לזמ"ר למ"ד ידיעת ס' מחלקת לחטאות וזהו רק לרבי ואי רבי לי"ל צירוף המעילה לזמ"ר מאי פריך. והוא באמת תמהון גדול על רבנו מהרש"א ז"ל:

ובעת נ"ל להמליץ בעד רבנו מהרש"א ז"ל בטוב טעם אשר יאמר כי הוא זה. דהנה הצל"ח שם בפסחים [לג] כ' ג"כ דהא דתנן צירוף המעילה לזמ"ר היינו בהנאה דליכא מיתה אבל באכילה דילפינן מתרומה לא מצטרף ע"ש. והוא תמוה מאד חדא דהא מבואר במעילה [יט:] אכילתו ואכילת חברו כו' ואפי' לזמן מרובה. הרי דאפי' באכילה מצטרף. ועוד מאי סברא היא זו, דבאכילה לא יצטרף ובהנאה יצטרף יציבא בארעא כו' דהא אכילה חמור מהנאה. ועוד אטו באכילה ליכא הנאה. ואמנם נ"ל בבאור דבריו עפ"מ שמבואר בשבת [סט] בהזיד בלאו ושגג במיתה חייב קרבן, והיכא דליכא אלא לאו לחודי' לכ"ע בעי דשגג בו. ומעתה באמת בכל אכילה מעל דנהי דמטעם אכילה ילפינן מתרומה דלא מצטרף מ"מ מטעם הנאה מצטרף דבזה ליכא מיתה וגם ילפי' מתרומה. ומ"מ נפ"מ בהזיד בלאו דאז מטעם הנאה דליכא מיתה הוי מזיד ואינו מועל, ומטעם אכילה אינו מועל משום דאינו מצטרף דאיכא מיתה באכילה. ומעתה גם לרבי מועל אף לזמ"ר וגם באכילה מטעם הנאה דנהי דמשום אכילה אינו מועיל צירוף, מ"מ עכ"פ מועיל צירוף באכילה מטעם הנאה, ומיושב היטב גם דברי המהרש"א, דכונתו דבאכילה ליכא צירוף, ומ"מ מעל מטעם הנאה, ונפ"מ היכא דהזיד בלאו כנ"ל. והיא עלה עמוקה בעז"ה: תמו בזה דברי **בנימין בישקא לאדזמאן** חונה פה"ק טרעסטינא ·

תשובה. מה שהקשה כתה"ר על סי' י"ד בכנה"י קונ' א', דאיך אפשר להביא ראי' להרמב"ם, הלא שם מקשה רבא אליבי' דרבי כמו שאמר מקודם כי קאמר ר"ז אליבא דרבי והא רבנן הוא, דרבי הוא דאמר י"ס מחלקת לחטאת ורבי הא סובר דיו"כ מכפר בלא תשובה כדאי' סופ"ק דשבועו' וכריתות [ז]: נראה דלדקו דברי הכנסת. דיש לדקדק בגמ' שם מ"ט כי מקשה רבא מ"ט לא א"ל כמו מקודם על ר"א בר אבין דהברייתא רבנן היא. ב' קשה, שם דמקשה אליבא דר"ל דס"ל ג"כ כר"ז דידיעת ספק מחלקת לחטאת באשם מבע"ל, מ"ט לא קא מקשה תיכף אליבא דר"ז. ג' קושיתו על תוס' פסחים ומהרש"א דכ' דלרבי אין צירוף במעילה והכא הא סובר רבא דבריי' רבי היא מדקא מקשה מינה אליבא דרבי ומפורש דמועיל צירוף: וכדי לתרץ נראה לנו לחקור, על מה סמך רבא להקשו' מכך משנה דלמא רבנן היא. והנראה לומר ע"פ הירושלמי סופ"ג דהוריות וירוש' שבועות פ"ב ה" דטעמא דר"ל דס"ל דידיעת ספק מחלקת לחטאות משו' דהידיעה גורמת להתחייב אשם תלוי מועיל נמי הידיעה לחלוק חטאות ובכהן משיח שאין ידיעת ספקו מביא א"ת אין ידיעת ספקו מחלקת לחטאות ולפ"ז בח"ש דאין ידיעת ספקו מביא אש"ת אינה מחלקת לענין חטאת עכ"ד הירושלמי. ועתה לר"ז לפי"מ דמתרץ אליבי' דהוא אמר אליבא דרבי ולרבנן דרבי מודה דאין ידיעת ס' מחלקת, יקשה בהברייתא למה השיבו רבנן דאין ידיעת ספק מחלקת לא"ת מקרא על שגגתו אשר שגג, דהו"ל להשיב לרבי אתה לומד מחטאות גם בחטאת אין ידיעת ספק מחלקת לחטאות. ולפי הנראה מפשטות הברייתא משמע מדלא הזכירו כלל חטאת דע"ז לא פליגי. אבל באמת אין צורך מאחר דהחליטו דאין ידיעת ספק מועיל לחלק לא"ת ממילא אנו יודעין דאין ידיעת ספק מועיל לחלק לחטאות (ובזה נטינו מעט מד' הירושל' ע"פ גמ' דילן דר"ז יסבור דרק אם ידיעת ספק מועיל לחלק לא"ת להכי מחלק לחטאות נמי), דכל הסברא דיועיל ידיעת ספק לחלוק חטאו' מחמת דמועיל ידיעת ספק הלזו לחייב א"ת, ומאחר דס"ל דאין מועיל לא"ת ממילא אנו יודעין דאין מועיל לחטאת. אך כ"ז לר"ז לפ"מ דחידש הגמ' אליביה, אבל רבא הלא בהכרח לא ס"ל סברת הירושל' דהא מקשה דלא יצטרפו ב' הלאי זיתים מחמת ידיעת ספק דיו"כ בהכרח דס"ל לרבא דיוכל להיות למוד וסברא אחרת דיהני ידיעת ספק לחלוק חטאות לא מכח חיוב א"ת,

שוב הדרינן לפשטא דברייתא דהם פליגי ארבי בא"ת אבל בחטאת מודים לי' ובזה ל"פ כלל אם מפרשינן דרבי ס"ל ידיעת ס' מחלקת לחטאות רבנן דילי' מודו לי' דבזה לא פליגי. וא"כ שפיר מק' רבא מסתמא אף אי אתיא כרבנן מ"מ ממילא נדע דגם רבי הכי ס"ל כפשטא דברייתא דבחטאת ל"פ מדלא השיבו לי' דבחטאת נמי פליגינן עלך. ואם כסברת ר"ז בפי' דברי ר' דידיעת ס' מחלקת לחטאות גם רבנן הכי ס"ל, ואי אשכחינן דרבנן לא ס"ל הכי בהכרח דהפי' בד' רבי נמי דבחטאת בעינן ידיעת ודאי, ומתורלת קושיא ג' דשפיר מקשה רבא מהך בריי' דאכל היום. ומעתה יתורץ נמי מה דמקשה דוקא אליבא דר"ל דיתלה רבי חטאת באשם זהו דוקא לשיטת ר"ל דחידש בהדיא בירושלמי כן דידיעת ס' בהעלם הוא מכח ידיעת ס' דמחייב לחילוק לא"ת אבל לר"ז לא הי' יכול להקשות דלמא כרבא ס"ל, ואם דיקשה מהך ברייתא דאכל ושתה בהעלם כו' ע"ז יש לתרץ בא"ת. ועתה מובן כונת התוס' ומהרש"א בפסחים [לג] דס"ל דרבי לא ס"ל כלל סברא דלירוף ולא יקשה עלייהו מהך דרבא. ולפי האמור רבא לא מוקי כלל כרבי ורק מקשה מרבנן ארבי. ועתה א"ש ד' הכנסת בסי' י"ד. דהכנסת נחית בפי' התו' ומהרש"א דפסחים הנ"ל שהם מפרשים דרבא דמק' מקשה לא מכח דמוקמי הך בריי' דאכל היום כר' וכמ"ש וניחא הכל בס"ד: וליתר טעמא ואיך ניחא לר"ז הקושי' מרא"ב"ח, א"ל שפה חדשה בזה, דלרבא לשטתו שפיר מקשה, דרבא ס"ל דידיעת ס' ל"ה ידיעה ולהכי לא מהני לחלק כדאמר רבא [כב:] מה' שניהם כלמוד דאשם ודאי ל"ב ידיעה תחלה, הרי דס"ל דספק ידיעה ל"ה ידיעה כלל. ואי דיקשה אליבי' מ"מ לא מהני לר"ע גבי אתיכ' של חולין ואתי' של קדש ואכל א' מהן ואח"כ בא חברו ואכל את השני' דיביאו שניהם אשם א' ויתנו ועטמא דר' יוסי דלא מהני אמרינן שם [ז] דבעינן ידיעה תחלה ס"ל נרבא כסברת מהרש"ל שבת [עא] על רש"י ד"ה ה"נ. ובודאי סברתו דגבי שניה גרע מידיעת ספק דידיעת ספק עכ"פ נשחט עבורו הקרבן דאיכא ב' ספקות, ספק אכ חטא והוי ידיעת ס', וגם ספק מתחלה עבור מי נשחט הקרבן דאולי בעד חברו נשחט. וא"ל דזהו הטעם דר' יוסי דבספק כהאי לא מהני ולהכי לא פי' רש"י דמ"ד דאשם ודאי בעי ידיעה ר' יוסי, דס"ל לרש"י כסברתנו דבשנים גרע טפי דהוי ב' ספקות, אבל יכול להיות באחד גברא ידיעת ספק נמי מהני ור"ש סובר איפכא דאף דבחד גברא ל"ה ידיעה בשנים עדיף דעכ"פ נשחט הקרבן על ודאי חטא. ואי משום דלא ידעינן מנו החוטא רבא מוקים דר"ש ס"ל דיש ברירה אפי' בשנים אף בתולה בדעת אחרים והוי כמו הוברר הדבר בשעדו נשחט והוי כמו ודאי ידיעה. ולפ"ז אליבא דרבא ליכא למ"ד דידיעת ס' הוי ידיעה. אבל אם נמצא דרבי ס"ל די"ס הוי ידיעה שוב א"ל דר"ע ור"ע לא משום דל"ב ידיעה כלל אלא דס"ל די"ס ידיעה מעלי' וכן ר"ש נמי ס"ל די"ס הוי ידיעה ולא מבו' ברירה. ור' יוסי דס"ל אין שנים מתנים הוא רק משום דס"ל דאין ברירה והוי ב' ספקות. ולפ"ז ר"ז ס"ל דאין ברירה ובהכרח דר"ש ס"ל די"ס הוי ידיעה שוב א"ל דר"ע ור"ע נמי משום י"ס הוא ולא דלא מלרכי' דעה כלל. ולפ"ז לרבא נמי א"ל הכי אי הוי ס"ל די"ס הוי ידיעה א"ל דכל הני תנאי ס"ל דהוי ידיעה. אבל אי לא אשכחין תנא דאמר בפירוש י"ס הוי ידיעה שוב א"ל דר"ע ור"ש טעמייהו דל"ב ידיעה כלל ור"י ס"ל דבעי ידיעה ור"ש ס"ל דברירה והוי נמי ידיעה ודאית בכה"ג, אבל לר"ז דס"ל דאין ברירה בכה"ג, בהכרח דר"ש ס"ל דידי"ס אפי' בכה"ג הוי ידיעה ור' יוסי פליג ור"ע ור"ע ס"ל נמי דידי"ס הוי ידיעה ואיהו כר"ע ור"ע ור"ש ס"ל ורבי נמי הכי ס"ל ולא קשה כלל מהך משניות. ורבא שפיר מקשה מאחר דלשטתו ליתא למ"ד דס"ל די"ס הוי ידיעה ורק ר"ע ור"ע ס"ל דל"ב ידיעה כלל לשי'. וא"כ אין אנו מוכרחים לתי' דאתי' כרבנן דפלוגתא דתנאי היא ואם אפי' רבנן דילי' ס"ל דגבי חטאת י"ס מהני מכ"מ איכא ר"י דס"ל די"ס ל"מ וי"ס גבי חטאות דמהני לחלק, משו' די"ס הוי ידיעה לכפרה הוי נמי ידיעה לחלק ולא מכח אשם, להכי לא יכול להקשות בפשיטות אליבא דר"ז דלמא לס"ל כהירוש' וס"ל דרבנן דר' נמי מודו לר'. ומ"מ ל"ק מהנך בריי' מאחר דאשכחינן דר"ע ור"ע ור"ש הכי ס"ל שוב אין קושיא. והמעיין בסוגיא ימלא כמה קו' מתורלות במש"כ. וע' ארלוס"ח סי' א' בארך יהודה ויתורץ בדברינו כל קושיותיו:

אברהם יואל אבעלסאן חונה פס"ק אדעססא יל"ו.

סימן כח.

א. יבמות [עה:] א"ל ההוא מדרבנן לרבא ממאי דהאי פ"ד באותו מקום אימא מרישא א"ל מדלא מנה בי' דורות ש"מ כו'. ע' חולין [מה:] לוי הוי יתיב בי מסותא חזי' לההוא גברא דעריי' לרישא אמר כתנזמנז מוחי' דדין לאו דלא חיי לא שלא מוליד. וא"כ מאי ראי' מדלא מנה בי' דורות הא בפלוע מראשו ג"כ אינו מוליד:

ב. כתובות [לח.] נערה שנתארסה ונתגרשה ריה"ג או' יש לה קנס ופרש"י דנקט שנתגרשה דאל"ה חייב מיתה ואין שם קנס ואם בשוגג דלא ידע דהיא ארוסה ג"כ לא משכחת לה מתנא דבי חזקי'. ולכאו' לריה"ג הי' יכול לומר נתארסה בלבד עי' ב"ק [מב] בעל השור נקי ריה"ג או' נקי מדמי ולדות ומסיק רב אדא בר אהבה דבכונה תליא מלתא ע"ש בתוס' ובתו' כתובות [לה] דלר"א בר אהבה ריה"ג לית לי' לתנא דבי חזקי'. וא"כ ל"ל לריה"ג בברייתא לומר אשר לא אורשה פרט לנערה שנתארסה ונתגרשה הול"ל פרט לנערה שנתארסה:

ג. קדושין [י.] תוד"ה כל הבועל. הקשו הא גמרינן קיחה קיחה דבהערא' קונה כו'. ר"נ תי' דהכוא דיבמות מיירי אחר הקדושין דלעשות אותה כנשואה מהני הערא'. ועי' יבמות [נה.] תוד"ה קיחה שהקשו דל"ל ובעלה תיפוק לי' מקיחה דעריות. ותי' דאי לאו ובעלה לא הוי גמרינן קדושי כסף מקיחה דעפרון אלא הוי ילפי' קיחה דהכא מקיחה דהכא אבל השתא דכתי' ובעלה ע"כ הוצרך ליליף מעפרון על קדושי כסף דאי מוקמית על קדושי ביאה א"כ ובעלה ל"ל. וק' לפי פי' רבנו נסים וכן הרי"ף שמסכים לו א"כ הא אצטריך ובעלה לקדושי ביאה דמקיחה דעריו' נילף רק דהערא' קונה לעשות אותה כנשואה והוי הערא' כדין חופה ולא עיקר קנין ואצטריך ובעלה שביאה קונה לעשותה כארוסה. ולפי פי' זו מנ"ל באמת ק"כ הרי נילף קדו' אשה מאשה:

ד. ב"ק [נא:] בור שעומקה כרחבה ח"א לעולם יש בה הבל עד שיהא רחבה יתר על עומקה ובשוה חייב. לכאו' מכאן ראי' בבי"א אפשר לצמצם כפי' התו' חולין [כח:] ד"ה לפי. ולפי' ר"ש שם שדוחה ראית התוס' מדפליגי במחלה ע"מ ומישב שם דגם אם נאמר דא"א לצמצם מ"מ כשר במע"מ מטעם רובא דשמא יש יותר ממחלה ואפי' שוה ג"כ כשר ולמעוטא לא חיישינן, קשה לי מאי יתרץ הכא למ"ד דחייב עמקה כרחבה, דגם אם נאמר דרובא הוי לחיוב' דשמא עומקה יותר ואפי' שוה ג"כ חייב הלא בממון לא אזלינן ב"ר וצריך לחוש למעוטא שמא רחבה יותר:

ובעמדי באותו ענין דאפשר לצמצם, אמרתי להביא פה מה שהרגלתי קו' התוס' חולין [לח] ד"ה אלא. למאי דמוקי הגמ' תחת אמו פרט ליתום דזה פירש למיתה וזה לחיים איך אפשר לצמצם בידי שמים ותי' בדוחק דמיירי כשיבוא אליהו ויאמר כו'. ולכאו' בפי' ר"ש הנ"ל אפשר ליישב הגמ' דבאמת א"א לצמצם בי"ש, דהנה נראה כשנולד לאחר מיתת אמו אזי נקרא יוצא דופן וממעטינן לי' מכי יולד, ואם נולד בשעה שאמו פרשה למיתה אז ממעטינן לי' מתחת אמו. וא"כ אף שא"א לצמצם אבל מאחר דחזינן דזה פירש למיתה וזה פיר' לחיים, ע"כ אין לקרוא אותו יוצא דופן דיכול להיות שהוא נולד ואמו חיתה וגם בשוה הלא הוי רק יתום ולמיעוטא שמא נולד ואמו מתה לא חיישינן ולכך אצטריך קרא תחת אמו דלא נוכל להכשירו לקרבן וא"ש:

אחר כתבי זאת נתכבדתי במכתב גי"ק הרב הגאון הגדול כבוד מו"ה ישראל איסר שפירא שליט"א אבד"ק מעזריטש יצ"ו, וז"ל הטהור: כבוד הרב החריף ובקי וכו' מו"ה דובער אבעלפאן נ"י. כו':

ועי"ד קושיתו לפי' הר"ש חולין [כח:] דהא דאמרי' מחלה ע"מ כו' א"כ תקשי מב"ק [נא] בור שעומקה כרחבה דהא אין הולכין בממון אחר הרוב. הנה לא נתנני עוד העת לעיין בזה אך בהשקפה ראשונה אפשר לומר עפ"מ שראיתי בשיטה שם בשם א' מהגדולים דהסוגיא אזלא אליבא דרב עיי"ש. וא"כ אפשר דגם הר"ש הולך בפי' זו ורב סובר דהולכין בממון אחר הרוב כידוע. וגם אפ"ל דכמו דאמרי' גבי טבח ששחט בחנם וקלקל דעליו להביא ראי' שהוא מומחה ופטור, דאף דאמרי' רוב מצוין אצל שחיטה מומחין הן מ"מ כיון שקלקל תלינן דלאו מומחה הוא ה"נ כיון שהוזקה הבהמה ונבעה לא הי' דהא מיירי אליבא דשמואל שהיו ספוגין של נמר, וא"כ תלינן שפיר שמתה בקבלה ולא הי' רחבו יותר על עמקו. ועוד הי' אפ"ל דכמו דאמרי' חולין [כט] דבעי רוב הנראה לעינים ה"נ אפ"ל

דאמדו חז"ל דכל עוד שלא נראה לעינים רחבו יותר על עמקו אינ בי' הבלא כו':
ישראל איסר שפירא אבד"ק מעזריטש.

ה. חולין [לז:] אמר רבא אמרו רבנן בטעמא וא"ר בקפילא וא"ר בס' הלכך מבשא"מ דהיתר' בטעמא בדאסירא בקפילא. ופרש"י כגון בב"ח שאינו בן ברית יכול לטועמו. וקשה לכאורה מאי האי דנקט בב"ח הלא כמה איסורי' יש שאין ב"ב יכול לטועמם. ואמרתי ליישב דרש"י לשטתו בדף צ"ח: דאיסור מטעם בטול וע"כ גם אם לא נרגש טעמו ג"כ צריך ס'. וא"כ קשה מאי קאמר רבא דבאיסורא בקפילא מאי מהני קפילא, דלו יהא דלא נרגש הטעם הלא מטעם בטול קאתינן עלי' וצריך ס' עכ"פ. לכך פי' רש"י דרבא מיירי בבו"ח ורבא לטעמי' בד' ק"ח דדרך בשול אסרה תורה ולא מטעם בטול רק דאם אין מרגישין טעם לא הוי כלל איסור מעיקר' ולכך מהני קפילא. ולפי דברינו נצרך ליישב דמאי דקאמר הגמ' ומבשא"מ דאסירא וליכא קפילא דתרתי קאמר מין בשא"מ דאסירא באיסורי' עקריים ל"מ קפילא, וליכא קפילא קאי אבב"ח ומלתא באפי נפשה היא:

ו. הא דקיי"ל חנ"נ ואפשר לסוחטו אסור, איך הדין אם האיסור נהפך להיות היתר. כגון אשה שנדר' משומן ונבלע בחתיכה של בשר ואח"כ הפר לה בעלה והוא מיגז גייז והוי כאילו נסחט האיסור, אם מותרת לה החתיכה בשר: **והנה** לכאורה יש לפשוט מדברי החו"ד שכתב בספרו נחלת יעקב בתשו' סי' ב' חתיכת נבלה שנתערבה בדבש בדרכו של דבש להפוך דבר המעורב בו לדבש והלא נעשה הדבש היתר, ומ"מ כתב דהוי לן לאסור כל הדבש מאחר שקודם שנתהפך לדבש יהי' טעם נבלה בכל הדבש ואף שאח"כ הותר הנבלה וגם הטעם נהפך להיתר, מכ"מ לא עדיף מנסחט האיסור דהחתיכה נשארה באיסורה, ומה שהותר הדבש הוא רק משום דמעיקרא נמי הוא נעל"פ בהדבש. אבל מהר"ן באלפסי עכו"ם ע"ז ע"ב משמע דהסיתר הוא מה שנתהפך ונסרח אבל מה שנתן טעם מקודם לא איכפת לן מאחר שאח"כ נהפך כלו להיתר וכה"ג לא שייך למיגזר אטו בב"ח דבב"ח אינו במציאות כה"ג. אך מד' התוס' חולין [לז:] ד"ה וכאל מן המנין כו' וי"ל לפי שמתחלת בשולו קודם שילא החלב לגמרי נאסר החלב שבכחל מפני טעם בשר שבו דאפשר לסוחטו אסור. ותמה בגליון הש"ס מאי שייך אפשר לסוחטו בכאן דהא הוי כמו כנוס בכלי. אבל לאחר העיון כונת התוס' בפשיטות דטעם הבשר הנבלע בחלב הוא בודאי אסור ואח"כ כי נבלע החלב עם טעם הבשר בבשר הכחל אף שטעם החלב נגד החלב הוי היתר והוי כנסחט האיסור הייגו החלב מהבשר מ"מ אפשר לסוחטו אסור, והיינו ממש כנ"ד. הרי חזינן דאף דהותר האיסור מ"מ אמרינן בזה אפשר לסוחטו אסור ונשאר באיסורו. ועדיין צ"ע:

ז. בקונט' א' מכנה"י סי' ט"ו הובא בשם הרה"ג מו"ה עזריאל הילדסהיימער נ"י תי' על קושית מלפה אימן פסחים [כב:] דמקשה הגמ' והרי אמ"ה דכתיב לא תאכל ותניא מנין כו' הא לכלבים שרי. והלא בש"ך יו"ד סי' י"ד הביא בשם הרשב"א דמבשר בשדה טרפה ל"ת ילפי' על אבר שילא חוץ למחילתו דאסור משום אמ"ה ומפו' בכתוב לכלב תשליכון. ותי' הרה"ג הנ"ל ע"פ גמ' חולין [קב] דס"ל לר"י דובשר בשדה טרפה קאי על בשר מן החי ואבר היולא איסורו נמי משום במה"ח, ואפ"ל דע"כ לא התיר הכ' בהנאה אלא במה"ח אבל אמה"ח אסור בהנאה. ולפענ"ד לאחר עומק העיון לא מלאתי בתירוצו כדי ישוב לקו' מלפה אימן הנ"ל. כי הכתו' ובשר בשדה כולל ד' איסורין בשר קדשי' שילא חוץ למחילתו, עובר שהוליא ידו שאין מועיל לו שחי' ונשאר באיסור אמה"ח, בשר מה"ח וטרפה. ולר"י קאי טרפה על במה"ח, ולאו דטרפה ילפי' מכל נבלה כדרש' הספרי, ולר"י לקי על במה"ח משום לאו דטרפה כמפורש ברמב"ם, ועל כלם קאי היתר הנאה, וע' פסחים [כג.] תוד"ה אותו וביומא [לו:] תוד"ה לאו דנבלה. ורק גבי בשר קדשים שילא חוץ למחילתו איכא מיעוט מפורש להוציאו מכלל היתר הנאה כלשבקודש דאסור בהנאה, וחוץ איסור זה קאי ההיתר על האיסורין שנזכר בפסוק, וא"כ נזכר בפירוש היתר הנאה על אבמה"ח ג"כ מאחר דמיירי הקרא גם בעובר שהוליא ידו שהוא אסור משום אבמה"ח ועי' רש"י חולין ולדקו דברי המל"ח: **אמנם** יש ליישב קושיתו, דהכא בהו"א אמרינן דהסיתר לא קאי כלל רק אטרפה דאתקש לאיסור קד' שילא חול"מ, ורק אחר שחידש דאמה"ח מותר בהנאה שוב מקשינן כולהו לאמה"ח ורק איסור יולא אסור בהנאה:

ח. בקובץ המסדרונה קונט' ה' הובא בשם הרה"ג מוהרע"ה נ"י הנ"ל קו' על בדייתא דתו"כ הובא בקדושין [לג] איש אינו לי אלא איש אשה מנין כשהוא אומר תיראו הרי כאן שנים א"כ מה ת"ל איש איש סיפק בידו לעשות אשה אין ספוק בידה לעשות שרשות אחרים עליה. והקשה הא אמרינן שם [לא] איזהו מורא ואיזהו כבוד מורא לא

עומד ולא יושב במקומו ולא סותר דבריו ולא מכריעו. שכל זה הוא בשלילה ואיך שייך בכל זה אשה אין ספוק בידה לעשות: עוד הק' ביבמות [ה] יכול יהא כבוד או"א דוחה שבת ת"ל איש אמו ואביו תיראו ושבתותי תשמורו כולכם חייבים בכבודי. וגם זה תמוה נהי דפתח בכבוד וסיים במורא עכ"ד. ולפלא שלא ראה כי כבר הקדימו הרא"ש בקו' ז על פרש"י בחומש. והנה תירוצו שם אינו מובן, שהקשה איך אפשר שיהיה לאב הא אינו עושה מעשה עמך וגם הלא אפשר לקיים שניהם (הנה מה שדחה הכי' אם הדין נותן שידחה שוב הוי עושה מעשה עמך וכתב שהוא דוחק גדול, תפס הגרעק"א בחי' לב"מ [ל] בד"ה האי לסברא ברורה וישרה והלכה לאמת) ובודאי אין הו"א דישמיענו הברייתא דלא יעשה הבן בפועל לחלל שבת ורק דכונת הברייתא היינו שבודאי לא ישמע לו רק מדינא דמורא לסתור דבריו אם רצה הבן לאמור לאביו לא תעשה מויך מחמת איסור שבת אף דאפשר לקיים שניהם שישתוק (היינו שלא יעבור על איסור מורא לפי הבנת הרה"ג נ"י בזה) אפשר שהושב שבהזכירו לו איסור שבת יחזור מצוויו וימחול על כבודו ואינו צריך כלל לדחי' ועל קושב זה שו"ט הברייי' ומדויק מאד דבודאי בהתחלה הוא ענין כבוד אבל מה שאנו בונין עליו הוא מצות מורא וקאמר קרא דאף אם סתר את דבריו לא עבר על מצות מורא עכ"ד. ובעניי לא אוכל להלום את דבריו כי אינם מובנים כלל ואולי חסורי מיחסרא ונשתבשו הדברים בהעתקה או בהדפסה: אבל עיקרן של דברים כ"ל, דבכל צווי האב לעשות איזה מורא וכבוד אם עושה רצונו הוא מכבדו אם אינו ציית לו ואינו מקיים פקודתו אזי עובר על מורא, כי מורי שיראים אין עוברים על פקודתו, וכן אם מצוה האב שלא לעשות דבר אם מקיים הוא מכבדו ואם עובר ועושה אינו ירא מלפניו. ומקרא מלא הוא בדברים (כ"ח נ"ח) אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת הכתובים בספר הזה ליראה את ה' וגו' וכן רבות. הרי אם אינו מקיים דבריו אינו ירא ועובר על מורא. ורק הברייתא אומרת איזהו יראה וכבוד באם האב אינו מצוה כלל רק שהבן מחויב לשמור בעצמו מאמר שגורם בזה בזיון להאב ובמעשה שמכבדו בזה, אבל באם שהאב יצוה אז בכל צווי יש כבוד ומורא בקיום וכבוד ומורא יתבטל בעברו על דבריו והוא פשוט: ומה שהקר שם אם גבי מורא יכול למחול עי' בס' החינוך מצוה רי"ב שגם על מורא יכול למחול. ועי' ר"ן דבצער הגוף אינו יכול למחול דאפי' באינש דעלמא לא מהני מחילה. (אדעסא תרנ"ג):

דובער אבעלסאן.

סימן כט קהלת שלמה.

א. בשו"ע יו"ד סי' ס"ב. ע' בלבושי שרד בחדושי דינים להל' אמ"ה דין כ"ו שכתב בנתערב רגל שנחתכה מאווזא חיה ברגלי אווזות שחוטות כולן אסורות כו'. ולפענ"ד לכאורה יש להעיר בזה לפמ"ש הטו"ז בהל' כלאי בגדים סי' ש"ב סק"א דהיכא דא"א למכור התערובות לעכו"ם מותר להפיל א' לים ולתלות בזהו האיסור עי"ש. וא"כ בכאן דא"א למכור לב"נ דאסור להם אמ"ה ובטול ברוב לא מהני לב"נ עי' בפמ"ג כאן ובפתיחה להל' תערובות ובשו"ת נוב"י מהד"ת חאה"ע סי' מ"ב. הרי יש להתיר להפיל רגל א' לים וכל הרגלים יהיו מותרות לאכילה לישראל. שוב ראיתי דאפשר לדחות זאת, דהא אפשר למכור הרגלים לשני ב"נ קצת לזה וקצת לזה, דכל א' מהב"נ מותר לאכול קצת מהן דספק מותר לב"נ כמ"ש הפמ"ג באו"ה בסדר הנהגות או"ה בסדר שני אות מ"ג ועי' בשו"ת מנחת משה חיו"ד סי' ד' אות ז': והנה בענין מכירת במ"ע לב"נ, עי' בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' י"ט וכתב שם לחלק בין בהמה לעוף כו'. ותמה בשו"ת מנחת משה שם אות ה' כיון שיש להם בביתם אמ"ה מעוף אמאי אסור לתן לו אמ"ה מבהמה ועי' במס' עכו"ם [ו.] כפ"מ דאית לי' בהמה לדידי' עכ"ד. ולפע"ד י"ל עפמ"ש התו' שם [יד:] ד"ה מקום כו' דלכן אסרו למכור בהמה דקה אף היכא דאית לי' לדידי' משום דשאני כו' שמתאוה כו'. וא"כ א"ש ד' הח"ס דכאן ג"כ מתאוה לבמ"ע דבהמה דטובים יותר לעשות מהם מטעמים כידוע ועי' שו"ת תורת חסד סי' ה' אות ה':

ב. בשו"ע אה"ע סי' ס"ב. ע' בבה"ט סקי"ז ובפתחי תשו' סק"א שהביאו בשם מהרי"ט ורדב"ז דמחזיר גרושתו צריך לברך ז' ברכות. וראיתי בס' לב"ד הזהב פ' תצא דהקשה ע"ז מדברי הרשב"א בחי' על ברכות נט: בענין כלים חדשים שכ' שם דבמכרן וחזר וקנה א"צ לברך וה"ז דומה למחזיר גרושתו, והר"ז סתירה לד' מהרי"ט הנ"ל כו' עכ"ד. ולא ידענא מאי מקשה, הא הרשב"א ז"ל לא כתב כלל בענין ז' ברכות במחזיר גרושתו רק הביא הא דמחזיר גרושתו אינו חוזר מעורכי המלחמה דבמס' סוטה (מג) ומזה הוא דלמד הרשב"א ז"ל דכמו דמחזיר גרושתו אינו חוזר מעה"מ אלמא דאינו שמחה כלכך כמ"כ בכלים חדשים במכרן וקנה אינו שמחה ואינו מברך שהחיינו. אבל בענין ז' ברכות דאין זה משום שמחה רק על היצירה של אדם וחוה כמ"ש הרדב"ז הנ"ל בודאי מודה

הרשב"א ז"ל דגם במחזיר גרושתו צריך לברך ואין בזה שום סתירה:

ג. בס' משובב נתיבות להגאון בעל קצוה"ח כ' בחו"מ סי' ג', דבל"ת לא היו מכין בזמן הבית עד שת"נ, והביא ראי' מדאמרינן גבי עריות ניתן להצילו בנפשו משמע דבאחר ל"ת לא היו מכין אותו עשת"נ עכ"ד, והובא בס' תורה מציון חוברת ד' סי' כ"ה. ולא הבנתי כלל ראייתו דהא שבזמן הבית היו מכין אותו עשת"נ בעשה הוא רק מדרבנן כמ"ש הפמ"ג על או"ח בפתיחה הכוללת חלק ד' אות ח'. וא"כ שפיר נוכל לומר דגם בל"ת היו מכין אותו בזמן הבית עשת"נ מדרבנן, אבל גבי עריות הוי חדוש דמדאורייתא ניתן להצילו בנפשו. וצ"ע:

ד. ראיתי בס' תורה מציון שנה ב' חוברת א' סי' י"ט שהק' שם גדול א' היאך משכחת שעדים יחייבו פרוטה להפוסקים דגם בממון בעינן שיכול להזימו והא קי"ל דמשלשין בממון וא"כ יהי' על כל א' מהעדים חיוב פחות משוה פרוטה ואין ב"ד בזמן הבית נזקקין לזה עכ"ד. ועי' בשו"ת שאילות שמואל בהכללים אות כ' ובשו"ת עולת יצחק סי' רמ"ב מש"כ בזה. ולפענ"ד דמשכחת לה בעדות בשטר דלא שייך בזה כלל דין הזמה כמ"ש הפנ"י בגיטין [יז] ובקו"א שם לדף ג. ע"ש, ועי' בש"ך הל' עדות סי' ל"ד סקי"ג ובסיל"ת סק"ב. ובזה י"ל מה שהק' בשו"ת שו"מ מהדורא תניינא סי' א' על גמ' ב"ב [קנה:] דצריך קרא למיפסל קטנים מעדות ותיפוק לי' דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה כו'. ולפי הנ"ל א"ש דנפ"מ בעדות בשטר דמשום עדות שאי"א לא איכפת לן, לכך צריך למילף מהקרא. וכבר העלה הש"ך ז"ל בסי' כ"ח סקי"ד דעדות שבשטר דאורייתא הוא ע"ש:

ה. בשו"ע יו"ד סי' רמ"ב סעי' ל"א חכם שאסר כו'. ראיתי לרבנים גדולי דורנו יחיו שחקרו אם דוקא כשנשאל החכם הראשון על דבר זה או דגם כשהורה החכם הראשון מעצמו לאיסורא ולא נשאל כלל על הדבר. והאריכו הרבנים הרבה לפלפל בזה. ועי' בס' ידות נדרים כאן אות י"ט דכ' לבאר גוף הענין דהאיך שייך לומר חתיכה דאיסורא כו' הא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. וצ"ל דכיון דהבעלים שאלו להחכם וסמכו עליו הוי כדבר שבידו ויכול לאסרו, וכעין שכתב הפנ"י במס' גיטין [נד] כו' ע"ש. וא"כ מוכרח דאם הורה החכם מעצמו לאיסורא ולא נשאל כלל על זה אז אין יכול לעשות חד"א על הבעלים: והנה בהגהות יד שאול כאן כתב ליישב קו' התוס' בנדה [כ:] דהאיך שאלה ילתא הא כבר טימא לה רבב"ח. ותירץ דכיון דמשועבדת לבעלה לא שייך שוי' אנפשה חד"א עכ"ד. אכן התו' אזלי לשיטתם בסוף נדרים וביבמות [כד] דסברי דאף במשועל"ב אמרי' שוי' אנפשה חד"א וכמ"ש שעה"מ בה"א פ"ט הט"ו, ולכן שפיר הקשו התו' בנדה לשיטתם:

ו. נדרים [ז.] אמר אביי מודה ר' עקיבא לענין מ' בזמן הבית כו'. והק' הגאון מו"ה שלמה קלוגר ז"ל בספרו קנאת סופרים ד' ע"ב ע"א תבו' ס"ח אמאי לא קאמר נפ"מ בדבר דשייך אידנא לענין איסור דמודה ר' עקיבא דאם נולד עוד ספק בזה שהוא מותר דהוי ס"ס כו' ע"ש. ולפענ"ד ל"ק עפמ"ש הש"ך ביו"ד סי' נ"ג סקט"ו וסי' נ"ה סק"ד וסי' ק"י בדיני ס"ס סקל"ד דספק חסרון ידיעה לא הוי ספק לאצטרופי לס"ס ועי' בפמ"ג בסי' ק"י בדיני ס"ס בשפ"ד אות ל"ד שכ' דספק בהוראה לא הוי ספק כלל ועי' במנחת יעקב כלל א' אות ו' ובשו"ת בית שלמה חיו"ד סי' קס"ב ובשדי חמד חלק דברי חכמים סי' ס"ח. ועתה מיושב לבעת הקושיא, דהא ר' עקיבא הי' חוכך להחמיר ולכן לא הוי ספק לענין ס"ס: ובפשיטות טפי יש לתרץ לכאו' דהא ר' עקיבא דעתו נוטה טפי וקרוב לאיסור, וכמש"כ בפה"מ להרמב"ם ז"ל ובתפארת ישראל ולכן לא הוי ספק לענין ס"ס:

ז. בקובץ יגדיל תורה קונט' י' סי' קמ"ה אות ה' כתב רב א' לפרש דברי הרמ"א ביו"ד סי' ק"ח סעי' ו' דלא כפי' הט"ז והש"ך והגר"א, אלא דבא לאשמועינן בנחרסקה הבריה דאפי' באינו מינו בטל לאפוקי מדעת הדרישה והטו"ז בסי' ק"ד כו' ע"ש. ולא נהירא חדא דלפי דבריו חסר עיקר הרבותא בד' הרמ"א כאן. דהו"ל לכתוב בהדיא דאף דניכר האיסור אלא שאין יכול לבררו בטל. דזהו כל המחלוקת שבין הרמ"א והטו"ז בסי' ק"ד. ואיך כתב הרמ"א סתם הלשון מין בשא"מ דיש לפרשו כשא"א להכיר האיסור ובזה אף הטו"ז מודה דבטל וכמ"ש בשו"ת צמח צדק מאדמו"ר חיו"ד סי' ע' אות ג' ע"ש. ועוד דלמה כתב זאת הרמ"א ז"ל כאן דוקא בברי' והו"ל שנחרסקו הא אף

בכל הדברים המתבטלים הוי זאת חדוש גדול, והו"ל לכתוב זאת לקמן בסי' ק"ט בכל הדברים המתבטלים. אלא ודאי דכונת הרמ"א ז"ל לאפוקי מדברי האו"ה:

ח. בשו"ע יו"ד סי' ק"ב כל דבר שיש לו מתירין כו'. ע' בשו"ת מנחת משה חיו"ד סי' ב' שכתב דחזקה לא מהני בדשיל"מ. ובספרו החדש שו"ת ברכת משה סי' מ"ב כתב דגדול א' השיג ע"ז מגמ' ערובין [לב] דמהני חזקה שליח עושה שליחותו והחזקה דאין בי"ד מתעצלין לגבי חדש כו' ע"ש. ואני מצאתי בצל"ח פסחים [ז.] ובשעת רחסנה"כ סי' ק"ח שכ' להדיא דבדשיל"מ ל"מ חזקה ע"ש. והא דהוכיח הגדול הנ"ל מגמ' ערובין הנ"ל, נלפע"ד דאינו הוכחה כלל, דמהא דמהני חזק' שליח עושה שליחותו בעירוב ל"ק כלל דכבר כתבו התו' שם [מה:] ד"ה אבע"א כו' דבעירוב הקילו בדשיל"מ ע"ש. ומלבד זה הלא כ' הצל"ח בעצמו בשיטת רחסנה"כ הנ"ל דבדרבנן מותר בדשיל"מ בחזקת היתר ע"ש ובעירוב הוי דרבנן כמ"ש המל"מ בה' בכורות פ"ד דין א' ע"ש. ומהא דמהני חזקה דאין ב"ד מתעצלין לגבי חדש כו' ג"כ ל"ק כלל דהך חזקה הוי בירור גמור ובדרך אגן סהדי כו' והוי כודאי ולכן מותר גם בחדש: **וכבוד** יקירי הרב הגאון הג' מוה' **אברהם יואל אבעלסאן** שליט"א רב דק' אדעס בתשובתו אלי העיר להביא ראי' מסוף הסוגיא דערובין הנ"ל דאמרינן שם גבי טבל חזקה שליח עושה שליחותו וטבל הוי דשיל"מ כו' עכ"ד. וזה יש ליישב לפמ"ש בבית אפרים בכללי חזקה של המגיני שלמה אות ע"ז דלענין ספק לא מקרי טבל דשיל"מ עי"ש היטב (וע' בקובץ יגדיל תורה קונ' ז' סי' פ' שכת' זאת מדנפשי' ולא ראה ד' המג"ש הנ"ל). והנה בשו"ת באר יצחק חיו"ד סי' א' ענף ב' האריך ג"כ בענין זה ע"ש. ומ"ש שם להוכיח מהרמב"ם ה' מעשר שני פ"ו הי"א דמחלה על מחלה חולין והוכיח מזה דהרמב"ם סובר דמהני חזקה בדשיל"מ, לפע"ד אינו ראי' דהא כ' הצל"ח בפסחי' [ז] דמעות מ"ש ל"ה דשיל"מ וע' ב"א על ריאה בתשו' סוס"י ב':

ט. שם סי' ק"ט סעי' א' חתיכה כו'. ראיתי בקובץ תורה מציון שנה א' חוברת ד' סי' י"ג שכ' שם רב גדול א' דישב ביבש מבשא"מ במבושלים בטל ברוב אף מדרבנן כו' ע"ש. וע' היטב בש"ך ה' מליחה סי' ס"ע סקנ"ז ובמנחת יעקב כלל ב' אות ו' דמבואר שם דאף במבושלים בעינן ששים. ומה שתמה שם הרב הגדול הנ"ל על הפמ"ג בפתי' לתערובות מגמ' ערוכה בחולין [קח] דאמרינן סלק את מינו כו' ע"ש. המעיין בפמ"ג שם יראה דהוא בעצמו הביא גמ' זו ודחה די"ל טכ"ע דרבנן לרבא או שארי תירוצים עי"ש:

י. בקובץ שמעתתי דרבנן סי' ז' אותו' נסתפק בעשה שליח לבער חמצו אם קיים מ"ע דתשביתו לפ"ד התוס' רי"ד בקדושין פ"ב ע"ש. ולכאורה לפמ"ש בשו"ת בית אפרים חחו"מ סי' ס"ז בכונת ד' תוס' רי"ד הנ"ל אינו ענין כלל למצות בעור חמץ דאין המצוה מוטלת על הגוף עצמו רק על החפץ שלו ודמי' לשחיטת פסח דשלוחו כמותו. ועי' בס' הכלבו שכתב וז"ל וכל מצוה שאפשר לעשות ע"י שליח כשחיטה ובעור כו' והובא בקצות החושן בסי' שפ"ב ע"ש:

יא. שם סי' י"ב אות ז' שאל חכם א' מדוע השמיטו הפוסקים משנה דכלאים פ"ח אם כלב מין חיה כו' ע"ש. והנה הרמב"ם והשו"ע לא השמיטו זאת דברמב"ם ה' כלאים פ"ט ה"ח כ' וז"ל או חיה עם בהמה ככלב עם העז, וכ"כ בשו"ע יו"ד סי' רצ"ז סעי' י' וכמו שהגיה הבאה"ג שם. וע' בלבוש שם שכ' ככלב עם הזאב ובודאי כוא ט"ס וכן יש להגיה בלחם חמודות ה' כלאים או' כ"ב:

יב. שם בקונט' ב' חקר דין בדף י"ט ע"א בד"ה ומה שנ"ל כו' כתב ליישב קושית הבית אפרים חיו"ד סי' ל"ג בהא דהמשה שנתערבו פסחיהן דלכך לא בטל ברוב משום שלא ידעו מהפסול עד שנזרק וקודם שנולד הספק לא נתבטל כו' עכ"ד. ותמיהני עליו הא בזה לא יתורץ רק בנתערבו לפני זריקה אבל אכתי תקשי בנתערבו לאחר זריקה למה לא בטל ברוב ויהי' מותר הבשר באכי':

יג. בקובץ יגדיל תורה קונ' י' סי' קמ"ו תמה על מה שאומרים בסוף תפלת י"ח עושה שלום כו' ואמרו אמן. דבלאם למי אומר עי"ש. וע' במג"א סי' ס"ו סק"ז בשם מט"מ שאומר כן להמלאכים כשומרים את האדם ע"ש. וע' בפמ"ג בס' בהמ"ז סי' קפ"ט אות א' שכתב וז"ל ואם יחיד מברך כו' איך ישיים ואמרו כו' עי"ש ונפלאתי על כ"ק דלא זכר דברי המג"א הנ"ל ול"ע:

יד. שם סי' קנ"ג ציון א' אות י"ז בענין לאו שאין בו מעשה אם נשים חייבות כו' עי"ש. והנה התשב"ץ חלק א' סי' ג' כתב דחייבות ורש"י והרמב"ם ריש תמורה דעתם דפטורות. ובבאר הגרהס במס' חגיגה [ד] כתב ליישב דעת החינוך בהא דנשים פטורות מל"ת דלא יראו פני ריקם משום דהוי לאו שאין בו מעשה עי"ש. וקשה לי הלא החינוך בפ' בא מצוה ח' כתב דנשים חייבות בלאו דנותר, והא בנותר אין בו מעשה:

שם סי' קס"א אות ג' כ' דבכל הלכות שבת מותר ללמוד לאור הנר כו' ע"ש. ועי' בשו"ת רמ"ץ חאו"ח סי' י"ט אות א': שלמה פריידעש חונה פ"ק ליאדי, בעהמח"ס כרם אמד ג"ח.

סימן ל. גרגרים קצרים מהנוספות אשר אתי בכתובים להגהותי "ציוני מהר"ן" שנדפסו בווארשא בסוף ד"ח הרמב"ם.

א. כתב הרמב"ם בה' מעה"ק פ"ט הי"ג. הלחם המורם מן התודה ספק תרומה היא לפיכך אין חייבין עליה מיתה וחומש כתרומה כו'. וכ' הכ"מ בפ' התודה בעיא דלא איפשטא ופסק בה לקולא לענין מיתה וחומש. ומן הדין לא הי"ל לרבנו לכתוב פטורו ממיתה דהא מיתה בידי שמים היא וקמי שמיא גליא ומיפשט בעיא אלא שנגרר אחר לשון האיבעיא כו' ע"כ. ועי' במל"מ שכ' דכ"מ לענין מלקות. ועי' גם להגאון מהרי"פ בחי' הש"ס שלו במנחות [עז] הנספחי' לס' קשות מיושב שכתב ליישב עפ"מ דמעולם הי' קשה לו בכל היכא דפליגי בענין כריתות כגון חייבי כריתות שלקו אי נפטרו מכרת או לא. וכן בחייבי מיתה בי"ש בבע"מ ששימש לאיזו נפקותא איפלגו. הלא קמי שמיא גלי' אם האיש הזה חייב כרת או מיתה או לא. וניחא לי' דאיכא נפקותא לידע פטור או חיוב לענין לקברו בין רשעים גמורים, ובזה מיושב גם קו' הכ"מ על נכון ע"ש. אבל באמת אין זה עולה כלל לקו' הכ"מ, דקושיתו היא, מנ"ל להרמב"ם להכריע דאין חייבין עלי' מיתה ואולי באמת קמי שמיא גלי' דמחויב הוא מיתה, ואי לענין מלקות ולקברו בין רשעים גמורים לא הי"ל להרמב"ם לומר רק דהוא ספק וממילא לא היינו מלקין אותו ולא קוברין אותו בין ר"ג רק כדין כל הספקות. ולענין מיתה אם באמת גליא קמי שמיא דמחייב מיתה או ממיתין אותו בידי שמים, ואיך הכריע רבנו מחמת ספק דפטור ממיתה בידי"ש. וז"פ בכונת הכ"מ ולא שייכי כל הנפ"מ שכ' בזה: אבל באמת ד' רבנו נכונים עפ"מ שמצאתי בתוי"ט בפ"ב דבכורים מ"י במאי דאיתא שם, דכוי חלבו אסור ואין חייבין עליו כרת. וז"ל פי' הרב להביא חטאת כו' כלומר דאילו כרת גופא הא קמי שמיא גליא. אבל הרמב"ם והר"ש לא כתבו כן אלא פירשו דלמא חיה היא. ונ"ל טעמם דהא מ"מ בספק אכלו ולפיכך אע"פ שהוא מזיד אין ענשו כרת עכ"ל התוי"ט. ולפ"ז עולים ד' רבנו על נכון, דכיון דהיא איבעיא דלא איפשיטא אם מחויב מיתה בי"ש, שוב אף דבאמת גליא קמי' שמיא דהוא מחויב מיתה, מכ"מ אין ממיתין אותו, כיון דהוא עכ"פ בספק אכלו, לכן שפיר הכריע רבנו דאין חייב עליה מיתה אף בי"ש. ועי' גם בד' רבנו בפ"ד מה' ביאת המקדש הי"ג ובמל"מ שם שרמז לד' הכ"מ בכאן, ובגל"ח פסחים [לה]. ולדעת התוי"ט י"ל דגם בספקא דפלוגתא הדין כן, וא"ש גם ד' רבנו דהם. ובחדושי הארכתי בזה הרבה, ואכמ"ל:

ב. בפ"ב מה' שכירות ה"ה: הפקיד הקדש ואח"כ פדהו והר"ה חולין בעת שנטלו מיד השומר או שהשאילו חולין ואח"כ הקדיש והוא ביד השואל כו', כל אלו אין בהן כל דיני השומרין עד שתהי' תחלתן וסופן נכסי הדיוט כו'. והוא מהמכילתא דבעינן רעהו בשעת נתינה ובשעת תשלומין. ועי' בשו"ע חו"מ סי' ש"א סעי' ע' בהגהות הרמ"א. והנה מבואר נגלה מד' הרמב"ם הללו דגם במשאיל חפץ יכול המשאיל להקדיש את החפץ הנשאל בתוך ימי השאלה כמו בפקדון. ונעלמו דברי רבנו ז"ל הללו מעיני הגאון קצוה"ח בסי' ר"א סק"ב בהלותו על היש"ש בדין זה, ולא הביא סייעתא לדבריו מדברי רבנו ז"ל הללו:

ג. בפי"ב מה' שחיטה הי"ד בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחברו צריך להודיעו ולומר לו כבר מכרתי אמה או בתה לאחר לשחוט כדי שימתין זה האחרון ולא ישחוט עד למחר ואלו הן ערב יו"ט האחרון של חג כו'. וע"ע בהל' ע"ו. ומלשון זה נראה בעליל, דגם באותו ואת בנו

כשחט א' בעיו"ט יכול לשחוט השני ביו"ט. וזה שלא כד' הפמ"ג בפתי' לאו"ח בה' יו"ט פ"ג אות י"ז דאסור לשחוט השני ביו"ט דאתקצאי לבה"ש, ובדאורייתא אמרינן מוקצה לשעבר ע"ש:

ד. בה' תמורה פ"א ה"ד. וגוקה כתנין הבהמות שממיר: הכ"מ לא הראה מקורו. ובהגהות יד איתן כתב, ונראה שהטעם משום דאמר גופין מחולקין גם בבהמה כו'. ולא ראה שדין זה הוא גמרא ערוכה בתמורה [כז.], וכמש"כ רבנו לקמן בפ"ב ה"ג ע"ש:

ה. פי"ד מה' שחיטה הי"א. במה מכסין בסיד ובגפסית כו'. וכ' הלח"מ כל אלו הוזכרו שם (חולין דפ"ח) במשנה וברייתא, זולת גפסית שנראה שהי' בגרסא של רבנו. ולא הי' צריך לזה, שד' רבנו בזה הם מהתוספתא דחולין סופ"ו דתני' שם אבל מכסה בסיד ובגפסים כו' ע"ש:

למאן דלא קא חזינא, ברוכי מברכינא, היה כבוד הרב הגאון, אור יקרות וקפאון, גדול בתורה, בפלפול וסברא, קולע אל השערה, עושה ציצים ופרחים לתורה, פאר לעדתו, כ"ש מו"ה אברהם יואל אבעלסאן שליט"א, רב ומו"צ בק' ארעססא יצ"ו.

אחדשה"ט באהבה, מכתבו היקר עם הקונטרסים לנכון השגתי, והיו לי שעשועים בראותי את התועלת הרב היוצא מזה לכל רב ומו"צ בעדתו להגיע בו כל ענין חדש, וכן כל הלכה הרפוי' בידו, להיות למו"מ בין גאוני וגדולי ישראל לברר וללבן כל דבר כשמלה. וכן להני צורבי מרבנן דמחדדין שמעתייהו להגיע בו איש איש מבכורי פרי תבונתם ומחלביהן, לפלפל ולסלסל חד את אחיו, וקנאת סופרים תרבה חכמה להגדיל תורה ולהאדירה. ולעשות רצון כ"ג שי' תפלתי, ולקטתי איזה גרגרים קלים מן הבא בידי מהמנספות אשר אתי בכת"י להגהותי "ציוני מהר"ן" שנדפסו בווארשא בסוף ד"ח הרמב"ם. והנני להיות כמנה בין מחזיקי תורה, ותקותי חזקה, כי כל חכמי לב שוחרי התורה ואוהביה יקבלו בשמחה את מחברתו, וה' יהי' בעזרו להוציא לאורה את מחשבתו הרצויה, וזה' ראשיתו מצער ואחריתו ישגא מאד. יום ג' פינחס תרכ"ג פה ניעשחוויז. המדבר לכבוד התורה ולומדיה,

נחום בלא"א מו"ה דוד לבי ז"ל אש אבד"ק הנ"ל.

סימן לא.

ביו"ד סי' של"ט ס"ה כתב המחבר דהמנהג לשפוך כל המים שאובין בשכונת המת. וכתב ע"ז הט"ז בסק"ד והך שכונה לא נתבאר כאן השעור. אלא דהתוס' כתובות [כח.] כתבו דשכונה שלשה בתים כדאמרי' בעכו"ם [כא.] עכ"ל. ועל יסוד מההיא דעכו"ם כ"א כתב ג"כ רש"י בגיטין [ו] דשם שכונה ג' בתים יעו"ש. ולא אבין כעת הא דעכו"ם כ"א שם ההקפד רק על שלשה בנ"א ולא על ג' בתים וכן להלכה ביו"ד סי' קנ"א ס"ט וברמב"ם פ"ו ה"ג מה' עכו"ם, ובכ"מ שם מוכח בהדיא דרק לג' בנ"א האיסור. וא"כ לפ"ז ק"ל על התו' כתובות כ"ח ד"ה ואם ועל פי' רש"י בגיטין ו' ועל הטו"ז ודעמיה שהחליטו דשכונה היא בשלשה בתים. איברא דמצאתי להספר י"א סי' י"ח הובא בשדי חמד אסיפת דינים מערכת אבלות קמ"ז, דאין להחמיר בבית שלישי לשפוך משם המים. ובס' בית דוד וברכי יוסף הובא דבריהם בלשון חכמים ח"ב סי' כ"ה דכל בתי איש אחד כבית א' חשיבי לענין שפיכת מים שבשכונ' המת. והנה לא בארו טעמם וסברתם ואולי שהם ג"כ סוברים דהקפידא על ג' בנ"א וכמ"ש. ולפ"ז יסתעף ג"כ קולא, דהיכא דדרים ג' בנ"א בבית אחד אזי יהי' הדין כותן דמבית השני הסמוך להבית שהמת בתוכו א"צ לשפוך המים. ובאמת זאת לא שמענו מעולם. ועוד אמאי לא נימא דהך לפי סברת הט"ז דשכונה שלשה בתים הכונה על שלשה חדרים וכההיא דשבת [קנא:] הישן בבית יחידי אוחזתו לילית הכונה על חדר אחד וכמ"ש מהרי"ל הובא במג"א סי' רל"ט סק"ו וכן שם בסי' ר"מ במג"א סקט"ז יעו"ש וכדומה. וקושיא דנא איננה אלא על רש"י גיטין ו' שהבאתי ועל תו' גופייהו בכתובות כ"ח. דהענינים מוכיחים שם דהכונה על בתים ממש ולא על חדרים, אבל כאן קשה לי כנ"ל. אולי י"ל בענין זה ולהביא ראי' מב"ב (קב.) מלא שלש' אם יש ביניהן מארבע עד שמנה ה"ז שכונת קברות. א"כ מוכח דשכונה היא ג' דורות מג' מתים וה"ה שכונה של חיים ג' בתים דלשון שכונה הוא ג' מקומות. והתו' מביאים ראי' דבעינן הדירות של ג' בני אדם ולא סגי ג' בתי' מאדם א' רק שיהי' כל בית שייך לאדם א' אבל לשון שכונה שהיא ג' דורות בזה לא מסתפקי להו כלל שיוצרך להביא ראי' ע"ז, כמו שמוכח מההיא דב"ב הנ"ל. וכן

להמדייק היטב בסוגיא דמס' עכו"ם שם ימצא שכן הוא. ואולי זהו כונת הגאונים בית דוד וברכי יוסף דג' בתים פשיטא להו רק דבעי' שיהיו הג' בתים לג' ב"א כמו שהוכחנו: גם ראיתי לבעלי הוראה שנוהגין לפסוק למעשה באם ר"ה או רחוב בין בית שהמת בתוכו שאין הבתים בצד השני בהרחוב או ר"ה צריכין לשפוך מימיהם. ולא מצאתי כעת מפורש בשום ספר גלוי לדין זה. ואולי נובע מהתו' והגהו' אשרי בכתובות (כח) גבי איסור גרושה שמותרת לדור בשכונת המגרש באם ר"ה מפסקת ביניהן. וכמו שהט"ז הנ"ל סמך על ענין שכונה דהיא ג' בתים מההיא דכתובות שם כמ"כ אנן סמכינן לענין זה כמו התם. אבל אתפלא מדוע לא נזכר זה בפי' בחד פוסק. ואולי אחרי שהתמו זאת לא ס"ל לרבותינו ז"ל להשוות ענין זה להתם. ועוד יותר קשה לי דהא הט"ז באמת לא תמך יסודותיו על דינא דהתם מכתובות כ"ח, רק עיקר יסודו על סוגיא בעכו"ם כ"א, ורק הביא ראי' גדולה למקורו מתו' כתובות הנ"ל שגם התו' מביאים ראי' לדינם מהש"ס דעכו"ם כ"א, וא"כ לפי"ז מנ"ל להקל ולהתיר בענין סכנתא דחמירא מאיסורא, דכל מה שאתה מרבה ספיקא וספיקי ספיקות ופרוקא לסכנתא לא עבדינן. ויש לי עוד הרבה דברים לפלפל בענין זה ורק מפני יראת האריכות קצרתי. ואת כבוד חכמי ישראל אבקש שיעמידוני בטובם על האמת בזה:

ברוך יעקב איזראילזאן חונה פה"ק קאנדאוו (בפלך קורלאנד).

סימן רב. שאלת הרבנים תורה.

א. אם מותר לקרות לוי במקום כהן במקום שיש ת"ה היינו רב ומרא דאתרא, דטעמא דמותר לקרוא כהן ע"ה כלומר שאינו בן תורה הוא מהמנהג שנתקן כדי שלא יבאו לאנצויי, כ"ז בכהן אבל בלוי שאין מנהג אדרבא הלא דעת הט"ז בסי' קל"ה סק"ו שאין לקרוא לוי במקום כהן כלל. ועכ"פ במקום מד"א דדינו כת"ח אפשר דאסור לקרוא לוי במ"כ, ול"ע:

ב. אחד נדון וגלה בעד פשעו למקומות הרחוקים לעבודת פרך, ופעלו אצלו שיגרש את אשתו ע"י שליח ובעת סדור הגט אמר שנותן להאשה גט בלי שום תנאי כנהוג, אבל בעת שמסרו לשליח אמר להשליח לבל ימסור הגט עד שתתן לו סך ארבע מאות רו"כ והאשה עניה ומתעגנת. ונמצא איש א' שנתרצה להקנות להאשה הסך הנ"ל והיא מסרה ליד השליח או ליד מי שלוה השליח הסך הנ"ל והוא מסר לה הגט כדת וכדין. ואח"כ הוציא האיש את מעותיו מיד השליח בחזקה לחזרה בתיקף כח השופט מהממשלה, באשר המגרש בעד פשעו הוא משולל זכיות אדם ע"פ דינא דמלכותא ומותרם מכל קנינים (בירגער רעכטע פערלארען). והשאלה אם האשה מגורשת בזה, מאחר שעמה לא התנה כלל, וגם הלא קיימה היא את התנאי. ומה שהוציאו אח"כ מיד השליח את המעות לחזרה, לא איכפת לן, כי מה לי שהוציאו מידו את המעות מיד, או אם הוציאו לאחר זמן, וגם הלא נלקח ע"פ דינא דמלכותא. על זה השיבו הני תרי גדולים הרב הגאון מוה' מרדכי אבד"ק פאסוואל נ"י והרב הגאון מוה' משה מיכל שמואל שפירא נ"י אבד"ק ראגאווא ויבאו דבריהם אי"ה:

ג. נשאלתי על מה שנמצאו איזה יחידים רמי המעלה, שקבעו בבית עלמין בהמצבות שעל קברות קרוביהם תמונות פאטאגראפיות מדמות פני המת לזכרון להם. איך הוא הדין ע"פ תוה"ק ועפ"י מנהג ישראל כעת בכל הארצות: אם אין בזה חשש איסור ושמץ פסול, אחרי שכבר נהגו כולם אף מהיראים להצטייר ע"פ הפאטאגראפיע וכמה תמונות פני גאוני' צדיקים נמכרות בשוקא הן מהחיים יחיו והן מהנפטרי' ז"ל. ומה לי אם התמונה תלוי' בקיר הבית או בקיר הקבר. או דלמא בה"ק יש בו קדושת בהכ"נ ואסור להחזיק שם ציור דמות אדם. וגם אפשר לא ניחא לי' להמת שתהי' דמות דיוקנו נתונה על מצבת קברו כפי הזוהר פ' . ובאם שאסור, האם מחויבת העדה לגעור ולמחות במי שעושה כן ולהסיר את לוח התמונה מעל המצבה. על השאלה המוזרה הזאת, יענו נא רבנים גאונים, מעמקי הלכה, והמטיילים בפרדס, מסוד הקבלה. וגבאי חברא קדישא, ממנהגם בזה בכל אתר ואתר. וכל דבריהם הראוים לחלקם ביעקב יבואו אי"ה:

נאום אברהם יואל אבעלסאן.

סימן לג.

ב"ה כ"ו אייר תרנ"ג לאסיין,

כבוד הרב הגאון הגדול כו' כ"ש מוה' **אברהם יואל** נ"י **אבעלסאן** מו"צ דק' אדעס יצ"ו.

א. הגיעני הקובץ כנסת חיי ולא יכולתי להשיב מיד כו'. ובכלל הענין יקר אצלי בהפלגה למען להגדיל תורה ולהאדירה. ושלא לבוא כעת ריקם אעיר במה שהרה"ג האבד"ק פאדבראזא דן באשה שבאה מכוסה בלעיף שהרבה חוששים אם להאמינה, והוא כתב שאין מוכח מכסוי' שעדיין היא א"א. ואינו פשוט כ"כ שאם נאמר דאינה נאמנת רק משום מגו הרי ליכא כמו באו עדים שראו חופתה שא"צ אף אם לא ידעו אם עדיין א"א, ויעויין במ"מ פי"ג מה"ג ובאה"ע קנ"ב ו' ובב"ש סק"י ובפ"ת סק"ו ולח"א דבעינן תכ"ד הדבר ספק. ומה שחקרו דלא מהני אמתלא במעשה היינו באומרת בתולה אני כעובדא דכה"ז המובא שם אבל באומרת גרושה אני ל"ש אמתלא רק דתלי' בשתי הדעות כו': ואו"ש וברכה כ"ד הכו"ח דורש שלומו כנפשו ונפש תדרשנו, כו':

ב. נשאלתי ע"ד המקוה שרומה אמה וחצי ורחבה ג"כ קרוב לזה והרכה אמה ורביע. כ"ל תקנה לזה לטבול בשפוע ברחבה שהרי האלכסון עולה קרוב לשלשה חומשין וה"ל זרת למעלה מהטבור. ולפי שכתב כ"א שתיבת המקוה עומדת בשפוע ע"כ תעמיד רגליה בצד הקצר וראשה לצד האורך שצד הקצר עמוק יותר, ולהט"ז קצ"א ס"ק ל"א תכנים א"ע עד צוארה תחלה או שתכרע על ברכיה תחלה שכבר קדמו המים, גם יש מקילין לבעלה, גם י"ב גודלין קטן מאמה גם הזרת אינו רק בערך, גם הטבור אינו מכוון חצי'. וביומא [עח] אר"י רמז לנדה שתשב עד צוארה במים ולית הלכתא כוותי'. ונ"ל דה"ע משום דלא מפרש בקרא צואר רק נאל שוטף והוא משום דלעיל [עז] מי מתנים ובזבחים [יט] פרש"י מתנים נגד הטבור א"כ א"צ רק עד הטבור, ובכתובות [סב] ברש"י ד"ה מתנים באמצע הגוף, אלא שבשו"ע פסק כהרשב"א, מ"מ יש לצרף דעת רש"י: והרשב"א י"ל דה"ע דכתיב ואזור במתניו והוא למעלה מהטבור שהרי אבנט דבגדי כהונה הי' על לבו כמוש"כ תיב"ע וברמב"ם פ"י מהב"כ ה"ב ובערובין [נה] רש"י ד"ה בזו כו' דנגד לבו הוא חצי קומתו, וע"כ צ"ל דהיינו עם הראש ובשבת [נג] תוד"ה אשתכח כו' דהצואר עם הראש הם ד' או ה' טפחים, נמצא דלבו הוא למעלה מחציו זרת קטן דהיינו טפחים ומחצה, ועכ"פ לחו' מספי' דאולי טפחים למעלה מטבורו. עכ"פ זכינו לדין מכ"ז דשעור המים עד לבה, ואולי רמז הרשב"א רמז בזה בערך זרת להורות דאפשר דסגי בטפחים ובמקו"א העתיק הרשב"א עד חצי החזה דהיינו עד לבה ובירו' זרת קטן שני טפחים וכ"ה בפיוש שקלים ועי' ערובין [קא] תוד"ה אחד כו'. אח"ז מצאתי בזה דברים בלבו"ש בלקוטי דינים באופנים אחרים:

ג. ועל"ד מה שהמקוה אין בה מ"ס ורוצה להמשיך לה מים ע"י סילון ש"ע מהנהר וחושש להג"מ שמא ירקב שם בית קבול. הנה בתר הרמ"א גררינן יו"ד ר"א ל"ו גם אם נחוש להחמיר אפי' בקבעו ולבסוף חקקו כבב"י (ואפי' נעשה ממילא) י"ל דה"ע משום דכולו שאוב מה"ת (ברמ"א ס"ג) ושמא יהי' רובו שאובין, וע"כ דקדק בפ"ד דמקואות מ"ג פוסלין את המקוה דמשמע הרבה משא"כ בצנור שחקקו ולבסוף קבעו קתני פוסל דמשמע בג' לוגין כדינו וה"ע שבגמ' אמרו ה"ע דשאיבה מד"ס משא"כ בכולו. ולפ"ז יש תקנה לחקוק צנור ב' דפנות בתלום דבב"ק [סז] תוד"ה צנור .כתבו דה"ע משום דשנוי השם מבוי לי' לתלום אבל בחקקו בתלום מעיקרא צנורא והשתא צנורא, ובחטיטה ליכא שה"ש ולכו"ע קבעו ולבסה"ק מהני מה"ת, אך בב"ב [סה] משמע לרבנן הוי תלום ולבסוף חברו לגמרי כתלום. אולם בכ"ד יש לסמוך על המעין שתוך המקוה גופא דלרוב הפוסקים אין

שאינה פוסל בו (שם סי' מ'), ועכ"פ אין לגבב חומרות לפסול בכה"ג ועי' ש"ך ס"ק כ"ב:

ד. וע"ד הב' שהביא שלשה עדים שקדש בתולה בלילה בצנעא והיא מכחשת ושני עדים מהם הוכחשו בבדיקות. הנה בב"ש מ"ב כתב דבמכחשת בעי דו"ח גם הל"ל דין מרומה ובנ"ד ע"א אמר איני יודע. והנה בסנהדרין [לא] תוד"ה שבש"א כתבו דהיכא דמכחשי ליכא חשש דקא"פ מ"מ האי דאומר א"י מצטרף להפסול. אך נמצא עוד תירוצים שם בתוס' ובש"ך חו"מ ל"ג ס"ק ע"ז שאם עברו ושאלו הב"ד בדו"ח בעינן עשאי"ל גם לא כוונו בדו"ח בבירור. ובנ"ד י"א על העדים שהם חשודים ובנ"ד כולם הרי עשו שלא כהוגן בלא שדוכי ובלי ברכה. ויש לדון עוד דבבאה"ט אה"ע סי' כ"ז ובשעה"מ ריש ה' גיטין כתבו די"א שאין מקדשין בלילה. ותמהו ע"ז מקדושין [יא] נ"ל דקדשה בלילה. והנה נ"ע מ"ע לא חשיב בדו"ח אם הי' ביום או בלילה דבל"ז ה"ל עשאי"ל אם לא שיזומום באותה שעה ביום ובלילה. וביותר בסנהדרין דחיק למצוא דו"ח שמינית, מזה משמע דאין מעידין על ראית לילה ושמא ביום. ומ"מ י"ל דז"א רק בדבר שצריך דו"ח דבעי בירור גמור כמש"כ הרמב"ם דלאור הנר והלבנה צריך עיונא רבא (ובזה י"ל בכתובות [יג] בתו"י דבלא נתכוין להעיד א"צ לאח"ז והרי בכתובות [כ] עד שיתין שני מדכר בלא רמי' עלי'. וצ"ל כונתו רק בדבר שצריך דו"ח די"ל אשתילא לאחכ"ד בכתובות [לג]: וי"ל דה"נ לאור הנר והלבנה שאינו ניכר בין תכלת ללבן). וביותר דטעות הוא ע"פ מלב החמה, וירח לא ידע מבואו ואין לסמוך על מורה השעות כמש"א פסחים [יב] גזרה דיום המעונן ועז"א שם א"ה בד' נמי לא ניכול (וצ"ל דחושבין שעה זמניות). ולפ"ז צ"ל בשלהי יבמות מעידין לאור הנר והלבנה היינו לר"ע דהתם דס"ל לגרסת הג"מ ע"ג א"צ דו"ח. ולפ"ז א"ש דמש"א שקדשה בלילה היינו במודית ומ"מ לכתחלה אין לקדש בלילה שמא תכחיש וילכך תו דו"ח. אך בב"ק [צ] איתא סנהדרין שראו שהרג נפש בלילה דנים ביום. וצ"ל דאיתא בסנהדרין [עח] בטרפה שהרג בפני ב"ד נהרג בזמן הבית דלא בעי עשאי"ל וכתבו שם בתוס' דהיינו ביום שלא תהא שמיעה גדולה מראיה וקשה דבטרפה לא מהני שמיעה. וצ"ל דלא בעי רק שיהיו הב"ד יודעים האמת עכ"צ דו"ח אבל ב"ד שראו הרי יודעים האמת וא"צ דו"ח. ומש"כ תוס' דבראו בלילה צריך עשאי"ל היינו במעידין בב"ד אחר אבל לר"ע דמקצתן נעשים עדים ומקצתן דיינים צ"ל דו"ח לפי הב"ד שראו וידעו. ומ"מ צ"ע למעשה לסמוך ע"ז. וי"ל דבלילה עיקרין איזו משמורה מהשלשה המסומנים בברכות [ג.] או אם קודם עלית הלבנה או בעודה זורחת או לאחר שקיעתה וחושבין לפי הזמן וה"ל עשאי"ל. אולם בנ"ד לא היתה הלבנה נראית ואין העדים יודעים סימני המשמורות ואולי צריך אבוקה ובנ"ד הי' ע"י עץ גפרית ובשלהי יבמות י"ל משום תקיע:

ה. וע"ד בהמה הנולעת בדין חלבה. הנה הש"ך בכס"ם ל"ה מתיר בהפ"מ באפשר לברורי, ובנ"ם מובא בפ"ת כ"ה מתיר שמא לא נשמטה ושמא לא איעכל ניבי'. ואפשר דלא מקרי אפשר לברורי שיצטרך לשחטה. אך בחכ"א שעה"ק סי' ל' י"ח קושיא מחייס שמא יתברר דזבה בשביעי בעילתה תלוי'. וצ"ל דשא"ה דשמא יתברר ודאי איסור משא"כ בנ"ד לא תאסר רק מספק שמא לאח"ם נשמטה או נגמר עכול רוב ניבה. (ובחכ"א שרו"ח סי' ע' י' דלא סמכינן ארובא בשמא תתברר אפי' בלי ריעותא וע"כ נמנעין מחלב תוך ג"י לשחיטה שמא תמצא הוגלד המכה ואפ"ה לא חיישינן קודם ג"י שתמצא טרפה אפי' להב"י יו"ד פ"א), ואולי חשש שמא תמצא ניכר שנטרפה מזמן רב בנ"ד (ומה שהעירה בפאו"ה סי' כ"ה י"ז מחולין [ע] במבכרת דמחתך ומשליך י"ל דאף למ"ד למפרע קדים היינו דמתחיל הקדושה אבל לא נגמר עד יציאת רובא על מה דאיתי' קמן ע"כ שרי אע"ג דסופו להתברר באיסור ודאי. ועכ"פ נ"ל דכ"ז בעומד להתברר אבל בנ"ד עומדת לחליבה גם לא שכיח שתמצא ישנה כ"כ וע"כ לא חיישינן בחלב שמא תמצא יתרת וכה"ג ע"כ לדעתי יש לסמוך על הנ"ם עכ"פ במקום הפסד:

ו. ע"ד הסרכא לשומן הלב שעברה ע"י מו"מ ולא בלבלה ותחתיה נגלד קצת. והנה אם אפשר לתלות בידא דטבחא א"כ יהא חשש בהמיעוך אולי נתקה הסרכא עם עור העליון ואם נאמר שכבר הי' הגלד קודם י"ל דהו"ל תר"ל סרכא שלי"כ (יו"ד ל"ט ט"ז ובחולין [מט] רש"י ד"ה טרפשא דליבא כו') על גלד (חולין [מו] לג"ק). אך לשטת התו' דסופו להתפרק י"ל דאין עדותן מכוונת דסרכא מורה דסופו לנקב והגלד מורה דניקב וי"ל דסתר"ל להקל דכל עיקרו דתר"ל י"ל דה"ל כעין ס"ס באותה מעשה גופא לאיסורא, גם יש לצרף ספק לקולא דעת הב"ח (מובא בט"ז מ"ב סק"ב וסק"ה) דשומן הלב אינו הטרפה וטהור וא"כ לרש"י סותם, ובהו' שם לא הוזכר סרכא מריאה לטרפש הלב כלל וי"ל דהיינו רביתא ולא יתפרק. ורגיל אני לומר דה"ע דמקילין במיעוך משום דחזינן שעוברת בקל אלינן דכשיתפרק לא תנקב, וי"ל דה"נ כשנסרך לטרפש דהלב טנוא לא מיהדק ולא תנקוב כשיתפרק לתו' והמרדכי והרשב"א והאו"ז באסרו בסרכא מריאה לשמנונית י"ל דס"ל כהב"ח דשומן הלב טהור ומהדק רק לפי שהוא מחבר אחר מתנועע ומתפרק, וא"כ לדעת התו' כשר אי לא נימא כהב"ח ולדעת רש"י כשר להב"ח. עכ"פ איכא בנ"ד ס"ס ג"כ לקולא:
אלא דקל"ל במש"כ תו' דמחבר אחר אינו סותם מהא דלעיל [מח] ריאה שניקבה במקום רביתא לדופן כשר ומ"ש דופן משומן דאבר אחר. ועכ"ג משום דשם תוד"ה א"ר כו' כתבו דהלכה כרבינא, ועכ"פ בסביך כשר במקום רביתא לכו"ע. וא"כ בנ"ד אי נימא דהסרכא נתקה העור הרי סביך ונ"ח שתתפרק והראשונים לא אסרו אלא בסריך ועי' במעיו"ע פא"ע סי' כ"ב או"ק פ'. וא"כ יש לנו צרופי דעות לדין זה בהפ"מ:

ז. ע"ד העז שנראית זקנה ואינו יהודי מסל"ת שכבר ילדה ואח"ז ילדה שני זכרים ואינו ידוע איזה הבכור אם להטיל בו מום ע"י א"י. הנה בח"ס החמיר בזה סי' ש"ז דהשואל רצה לומר דבספק בכור מותר למאן דס"ל דהוי מד"ס להטיל מום בזה"ז ( ) והוא השיב דאסור לכו"ע משום שנראה כמטיל מום בקדשים להראב"ד ברמ"ם פ"ו דב"מ. ויש לחלק דהתם ודאי בכור, והספק רק אי שרי ע"י א"י אבל ספק אי קדיש י"ל כהשואל דסד"ר לקולא. ועוד דמסל"ת מהני בדרבנן בזה"ז לתו'. ומ"מ י"ל דכיון דאסור באכילה ובגו"ע נראה כקדשים. אך בנ"ד דנראית זקנה א"כ לא נראית כמבכרת. אך הרמב"ם פסק בפ"א מהא"מ דבזה"ז אסור להטיל מום מה"ת ולא לקי ותמוה דרבא ס"ל בעכו"ם [יג] דהוי מד"ס. וי"ל דרבא לשטתי' בזבחים [עג] דבע"ח נדחין וע' קדושין [ז] ובפ"י שם ואפי' קלע"ל ליכא מזבח עי' זבחים [ס] תוד"ה מ"ק כו' ובזבחים [נט] דדחוי דמעיקרא לא הוי כתבו שם בתוס' משום דאפשר להקן וה"ל כמתו"ז דמפרים לכשיבנה מזבח וזה לא שייך רק בגלות בבל שהי' קצוב שבעים שנה אבל לגלותנו אין קצה ואינו בידו ולא חזי. אבל הרמב"ם פסק כרב דאין בע"ח נדחין וחזי להקרבה לכשיבנה מזבח ע"כ פסק שהוא מה"ת אלא דלא לקי מספיקא: אך כ"ז באה"ק אבל בחו"ל פסק הרמב"ם כר"ע תמורה [כא] דבאו תמימים לא יקרבו, ובזה א"ש קו' תו' בכורות [לג] ד"ה בע"מ כו' דל"ל בזה"ז ואי דליקי בחו"ל י"ל משום דר"ש ס"ל שם דאפי' במקום מום נקט ובתמורה ס"ל כר"ש דבאו תמימים יקריבו. ובח"ס סי' ש"ח הקשה להרמב"ם דס"ל תו"מ בימי עזרא מד"ס א"כ בכור לא יקריב דליכא מעשר דגן. וצ"ל דהרמב"ם כתב ויראה לי דה"ה במעשרות וכתב הכ"מ דאע"ג דמעשר לא נפקא מחלה מ"מ תו"מ בחדא שיטתא ניניהו והיינו מעשר ראשון דהוי ממח"כ אבל מע"ש י"ל דחיוב מה"ת דתלי בהבאה לירושלים שפסק בפ"ו מהב"ב דירושלים קלע"ל, וה"נ בכור באה"ק ולא בחו"ל וכן בזה"ז שירושלים מוקפת חומה. אך י"ל דנוש"א ממקום שמביא מע"ד מביא בכורות אינו אלא בזמן דאיכא מע"ד ובל"ז אינו מעכב שהרי איתא בבכורות [ד] דקרבו נו"כ ובכורות במדבר אע"ג דלא הוי מע"ר ולא מע"ש במדבר, וע' ב"ק [פב] וער"מ פי"ג מתרומות, ולפ"ז צ"ל דבאו מח"ל לא יקרבו היינו

מד"ס דוגמת ק"ר: וצ"ע אי שייך בד"ס דאדחי ולדעת הח"ס א"כ דלא קרב אפי' מאי או דאפי' מחו"ל יקרבו:

ח. ועי"ד המעברת של ישראל שסיתה בדיר עם מעברת של א"י וילדו זכר ונקבה ואינו ידוע של מי הבכור. הנה על דמוי צבע ותמונת הולד לאהם כמו חולין [עט.] הנה בבכורות [יט] תקשי בילדו שני זכרים לחזי איזו שביה לר"ע ואי נימא דר"ע קאמר לה דהשני ירעה ולר"ע א"כ דהשני חולין עכ"פ בילדו זכר ונקבה ה"ל לתלות בשביה, וצ"ל דלא סמכינן על סימנים גרועים באיסור דאורייתא כמו"ש הרמ"א דלא סמכינן אסימנים דקרנים. אך הא ק"ל דלעיילו אותם ונחזי איזו מניקה עש"ך שע"ז סק"י ובתוספתא מבואר דלא חיישינן שיבוא של זו לזו דאפי' בע"כ אינה מקבלת דלאו דידה ומכרת בטבעה, וצ"ל דבגמ' בנסחטו תומ"י מיירי, עכ"פ בנ"ד שחיות הנה אפ' לברר להביא הולדות לאמותיהן ונחזי אחרי איזו כרוך הולד. וצ"ע בזה:

ט. ועי"ד הגרושה שרימתה לשנות שם אביה. באה"ע קי"ט ו' ברמ"א כתב בגמלא פסול בגט מחיר לגרש בע"כ בלא ידעה. וצ"ל דה"ט דמשום תקנתא אסרו בע"כ והרי מחלה ועבדה מעשה וע"כ בידעה הרי לא מחלה דחשפא בעלמא קבלה. לפ"ז י"ל דליכא דאהני מעשיה, גמרה ומחלה זכותה, והרי בב"ש קכ"ט סקי"ה החליט דשנוי שם הוא מד"ס וא"כ לא תלא ואסורה לכהן לקמן ק"נ. וסמך לזה דרגמ"ה כעין דאורייתא תקן באונס (ולב"ש בכל נשי אסור בע"כ) ובכתובות [לט] דאונסה נ"ל כתובה משום דל"מ מפיק לה בל"ז (ואע"ג דשב"ש יש כתובה לאשה היינו שלא יעבור ויגרש באיסור סוף גיטין) ולריב"י מגער לה דתימא לא בעינא וקשה דאכתי מגער לה עד דמחלה, וצ"ל דמ"מ תתבע שהי' באונס שגיער אותה ומנע ממנה שכו"ע בפניה וה"ל כתלוה ויהיב. ולפ"ז אכתי בעמוד והחזר קאי דה"ל כבע"כ עד שיבעיה לכבדה (עחו"מ ס"ס ר"ה ברמ"א). וצ"ל דכיון דאהני מעשיה בהכי היא מגורשת לע"ע אמרינן דגמרה ומחלה זכותה. וי"ל דה"נ בנ"ד דלא אמרינן דאונס מבטל אלא כשאפשר לבטל לגמרי כמאן דליתי' משא"כ בזה: ויש לצרף לזה לדון להכשיר בשנוי שמות האבות ובפרט מה שהב"פ (מובא בפ"ת קכ"ט סס"ק כ"ז) שדן להקל בשם אביה שאינה מתיחסת ע"ש אביה. ואולם כ"ז נזרוק לה גט דמחלה זכותה דלאו דידה אבל להתיר איסור שתי נשים ל"ע. אך אי נימא שלאחר שכלה אלף החמישי בטלה תקרגמ"ה אלא דאדעתא דהכי אינסבא י"ל דמהני מחילה במעשה דאהניא ובפרט במה שעשתה שלא כהוגן ברמאות:

י. ועי"ד הכרו"פ בבי"ש שהקשה בספק ב"ז דלוקמא אחזקה והחו"ד כתב דעשוי' להשתנות, וכ"ת דהא מב"ב [ק] תוד"ה הא מני כו' שהזכירו חזקת מעוברת. הנה חזקה זו אינה עשוי' להשתנות קודם הזמן והכא ל"ש חזקת מעוברת וקושית הכרו"פ היא מחזקת ריקנית דעשוי' להתעבר. אך אי נימא דבהמה אינה יולדת למקוטעין, בכורות [כא] שתוד"ה ת"ק כו' תלוי מתי נתעברה והיינו חזקת ריקנית וע' נדה [כד] אי בהמה יולדת לז"ח (ומ"מ י"ל דביומו משתנית דלא בעי מעל"ע מקליטת הזרע ע' נדה [לח] וא"כ ה"נ הלידה משתנית ג"כ). ואולם גם בעשוי' להשתנות אינו ברור דלא תהוי חזקה עי' קדושין [עט] תוד"ה מא"ל כו', וביבמות [לז] תוד"ה וזו כו' הקשו מחז"ה ליבם וכתבו דאין סברא לומר דרוב מתעברות (וכתב מהרמ"ל משום דלא ניכר לג"ח והוא תמוה דא"כ ה"ל רובא דהכרה נגד רובא דמתעברות וה"ל ספק השקול ואיך משתריא, ועוד דא"כ לכשילדה ה"ל תרי רובא). וצ"ל דה"ט דריעותא לפנינו דלא ילדה עדיין בחיי בעלה, ולפ"ז אם לא שהתה עם בעלה כדי לילד א"כ דליכא חז"ה ליבם וזה שדקדקו דאין סברא בשהתה כו', ולקמן [קיט] בהלך עם צרתה מקשי בגמ' בלא שהתה (ובזה י"ל קושית תוד"ה אמאי כו' שם) ובתוס' מקשי משהתה וכן בב"מ שם מקשי תו' בבהמה ששהתה גם בהמה ה"ל רובא דתלי במעשה אם עלה עלי' זכר בכורות [כ], ולפ"ז ליכא חזקת ריקנית דלאחר

ג"י מנשואיה אולי למפרע דריקנית היתה דלבעלה אינה מחפית ולא נתבררה בשעתה אלא לאחר ג"ח ממיתת בעלה והיינו קו' התו' מחז"ה ליבם. וצ"ל דקושית הכרו"פ דהל"ל מחזקה דגופא ושלא במקום יבם ואינה עשויה להשתנות לאח"מ בעלה. ומ"מ צ"ע דאין זה חזקה אלא רובא הוא, וצ"ל דמ"מ דרובא דהכרה קדים מקרי חזקה והשהקדימה ההכרה לב' חדשים מפני אתרע לה רובא דהכרה דמזה מוכח דתלד לז"ח ע"פ רוב אלא דה"ל תרי מעוטי מעוט דניכר קודם ומעוט לז"ח ומ"מ ה"ל ריעותא וצריכה עי"ז לחזקה דמעיקרא בחזקת ריקנית וחז"ה ליבם, ודכוותי' רוב בהמות כשרות ובמקום ריעותא (דלאו המתרועעים רובן כשרות) ומוקמינן אחזקה דמעיקרא דאתיא מכח רובא. אך מאחר שהחזקה בה מכח רובא דהכרה וכיון שנולד לז"ח א"כ כמו דאתרע לה רובא של ההכרה עי"ז ה"כ אזלא לה בהדה נמי החזקה הבאה מכחה, ול"ש חזקה רק להבא כמוחזקת חיות ודכוותי' אבל בזה דנולד הספק גם על העבר למפרע הרי אתרע החזקה, ע"כ לא הזכירו תו' רק מחז"ה דנתיבמה בהיתר, והיא עדמש"כ הש"ך יו"ד י"ח ס"ק כ"ב וסמך לזה בכתובות (כג) בהתירוה לינשא ואח"כ באו עדים ל"ת, והרי בכתובות (כו) תוד"ה אנן כו' י"ל דאף הר"י לא דחה להר"י בר"ב אלא בלא נעשה מעשה אבל בניסת לא פליג וכ"ה בפי' לעיל (כב) וה"נ בנתיבמה, והרי להר"י בר ברוך בבאו עדים תחלה יצא מחזקתו. ומה שהקשה בפמ"ג יו"ד על הש"ך מטבל ונמצא חנילה ומן שמיטה י"ל דהתם הי' אפשר לבדוק אף דא"ל מ"מ להידור מצוה בעי משא"כ בנאבד הסכין וה"נ בנ"ד לא הי' אפשר לברר בשעתו. אך בסכין נשאר החזקה בתקפו משעה שבדקו, אבל בנ"ד ה"ל הספק למפרע וצ"ע. אמנם בשבוי' בהתירוה להנשא ה"ל הספק למפרע:

הכו"ח **אלכסנדר משה** בלאא"מ צבי זצללה"ה אבן **לפידות** חופ"ק ראסיין יצ"ו.

סימן לד.

א. בחו"מ סי' קכ"ב סעי' א' כתב הב"י טעם דבעינן הרשאה ולא סגי דעשה שליח בעדים דיכול לאמר שמא מת המשלח ונתבטל השליחות. ועי' ברא"ש ב"ק פ' הגוזל עצים שהקשה למה צריך הרשאה והא שלוחו של אדם כמותו ואיך יוכל לאמר לאו בעל דד"א. ותי' דחיישינן שמא ביטל המפקיד שליחות השליח. ולכאורה קשה מדוע לא אמר הטעם שמא מת המשלח וכדאמר בב"ק (קד) דלמא אדאתית מת ר' אבא וכן הקשה בתומים:

והנראה דס"ל להרא"ש, דהסמ"ע הקשה על הך חששא דמת, הא קי"ל המביא גט כו' והניחו זקן או חולה נותנו בחזקת קיים ולא אמר דלמא שכיב. ונוכל לתרץ דגבי איסור אזלינן בתר חזקת קיים אבל בממון חיישינן, דאין הולכין בממון אחר הרוב וכ"ש אחר חזקה. והא דאין הולכין בממון אחר הרוב הוי רק משום חזקת ממון אבל היכא דליכא אזלינן. ומטעם זה אזלינן במציאה בתר חזקה דשם לא מקרי מוחזק בה דודאי אינה שלו. ועי' בתוס' יומא (פה.). וגם הרא"ש ס"ל דאי איכא חזקת ממון אזלינן בתרה ומש"ה בעובדא דר"א דקאמר דהוי חוב וכמש"כ הרא"ש במרובה עי"ש, והלואה הוי מוחזק דלהלואה ניתנה והשליח לא יכול להוציא ממנו דלמא מת המשלח. אבל להרא"ש קשה אמאי בפקדון בעינן הרשאה דהא לא חשיב מוחזק א"כ צריך לאוקמא בחזקת קיים ומש"ה כתב הטעם שמא ביטל. והרא"ש בתירוצו מפורש כתב: שמא ביטל המפקיד, הרי להדיא דקאי על פקדון:

והנה הנ"מ בין הטעם של הרא"ש להטעם של הסו"ע כבר כתב התומים: היכא דשלח בנו, דלטעם שמא מת לא חיישינן, דבנו יורשו, אך לטעם הרא"ש לא מהני: **והנראה** דיצא להרא"ש דעתו מדאיתא בגיטין סו"פ המשלח: נקטינן בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה ושם ליכא חששא דמת דהבעל יורשה הא סבר אב נעשה שליח בעדים לכן נראה להרא"ש לאמר טעם דשמא ביטל:

ב. פסחים (ע.) הקשה הפני יהושע לשטת התוס' והרמב"ם דתרומות פירותיהם רק מדרבנן לא הוי מקשה הכא מידי דאפשר דבתרומות פירות אמרינן ספק מוציא

ודאי אבל במתניתין בחמץ שהוא מדאורייתא כמש"כ התוס' בד"ה כדי דאיירי בלא בטלו ע"ש ובספק דאורייתא אזלינן לחומרא: והנה בס' שער המלך ה' מ"א פ"ח ה' י"א הקשה על הא דמתרץ הגמ' שם ואבע"א ספק וספק אימור דלא טבילי כר' אושעיא כו' הא קי"ל כרב אשי ביצה (ד.) דבדבר שיל"מ אפי' בספד"ר אזלינן לחומרא וא"כ מאי דהוא ספק וספק הא קי"ל דטבל הוי דשיל"מ, נדרים (נח.) ובתוס' עכו"ם (עג:) ד"ה טבל בשם הירושלמי והו"ל למיזל לחומרא עכ"ל ע"ש. והנה על הגמ' לא קשי' דהא הוי ס"ס אימור לא טבל, ושמא כבר עישר ובס"ס באיסור דרבנן אזלינן לקולא היכא דלא הוי ס"ס בתערובות כש"כ הש"ך ביו"ד סי' ק"י בשם הר"ן והרא"ש. אכן קושית שעה"מ ישוב על התוס' בד"ה כדי וז"ל ותימא דמ"מ הוי ודאי טבל מדרבנן לענין אכילת קבע כו' וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי דרבנן כו' וגבי חמץ אמאי לא אתי ספק ומוציא מידי ודאי בדיקה דרבנן דמדאוריי' בבטול בעלמא סגי ואור"י דמתני' איירי בשלא בטלו דהוי ודאי דרבנן ותקשי קו' שעה"מ דה"ל למיזל לחומרא בספק א' משום דהוא דשיל"מ: ולכאורה הי' נ"ל ליישב, דהנה ביו"ד סי' ק"ב פסקינן דבדבר שיש חסרון כיס לא הוי דשיל"מ והכא גבי טבל דמספקא לן אם כבר הפרים או לא ובאם נחייב אותו להפרים עוד פעם יהי' לו הפסד ולא מקרי דשיל"מ. ולא דמי להא דנדרים דהתם איירי בנתערב טבל בחולין ואם יפרים לפי שעור הטבל המעורב בתוכו לא יהי' לו חסרון כיס רק לא ירויח בהתערובות דהא אם לא הי' נתערב ג"כ הי' צריך להפרים בעור הנז: אמנם ז"א, דהנה בתוס' ב"מ (נב.) ד"ה ליהדר כתבו: לעיל גבי אין בו שוה פרוטה לא פריך הכי דאיירי ברחוק מירושלים הרבה ומקרי בהכי אין לו מתירין אבל הכא דקתני משככנס לירושלים וילא משמע אפי' לא ילא אלא פסיעה אחת ואמאי ולעיילה עכ"ל. נמלא מוכח מהכא היכא דלא הוי אלא הפסד מועט מקרי דשיל"מ וכ"ה ביו"ד סי' ק"ב בש"ך סק"ח בשם מהרי"ט בכלי היסור שנתערב באחרים דלא בטיל ברוב מטעם דהוי דשיל"מ אף דלריך הולאות להגעיל דלא הוי אלא דבר מועט ע"ש. וא"כ ה"נ גבי טבל הוא הפסד מועט דהא מדאורייתא חטה אחת פוטרת הכרי ואיך רשאי לאכול בלא הפרשה לכה"פ יפרוש חטה אחת להוליא האיסור מדאורייתא כש"כ הש"ך שם בכלי שנתערב דהוי דשיל"מ היינו להשהות הכלים עד למחר דנטל"פ מיתר מדאוריי' והתם נמי איסיר מדרבנן כמו הכא דתרומה לריך שעור מדרבנן, וא"כ תקשי קו' בעה"מ על התוס' דה"ל למיזל לחומרא דמקרי דשיל"מ כיון דהוי הפסד מועט: לכן נ"ל לאמר דבר חדוש ובזה יתורץ כל הקושיות והוא: כמו דמחלקי' בכל מקום בין חד דרבנן ובין תרי דרבנן לענין דשיל"מ דאזלינן לחומרא אלא בחד דרבנן אבל לא בתרי דרבנן, ומש"ה הכא, בחבר שמת דמשני הגמ' ספק וספק הוא איירי בתרומת פירות דהיא דרבנן וגם אימור לא טביל כר' אושעיא וכמש"ש התוס' דהוי ודאי טבל דרבנן, וא"כ הוי ב' דרבנן, חדא תרומת פירות, ב' כר' אושעיא, ובתרי דרבנן אזלינן לקולא אף בדשיל"מ. וכ"ז הוא רק לפי תי' הגמ' דהוי ספק וספק אבל להמקשן דלא ידע כר' אושעיא לא הוי אלא חד דרבנן והוא תרומת פירות וה"ל למיזל לחומרא כקושית שעה"מ בדבר שיל"מ. ומתורץ בזה קושית הפנ"י להמקשן דהוי רק חד דרבנן אזלינן לחומרא מטעם דהוי דשיל"מ כמו בדאורייתא כקושי' שעה"מ, לכן משני הגמ' ספק וספק היינו דהוי אז תרי דרבנן לכן אזלינן לקולא אף דהוי דשיל"מ ומתורץ בזה ג"כ קו' שעה"מ: וכ"ז הוא רק אם אמרינן תרומת פירות מדרבנן אז יתורץ הכל אבל אי תרומת פירות דאורייתא ליכא לתרץ כנ"ל. נמלא כי מזה יהי' הוכחה כשטת התוס' והרמב"ם דתרומת פירות מדרבנן:

(סלאנט כ"ה אייר תרנ"ג) **יום טוב ליפמאן** בלאא"מ שמואל יחיאל זיו.

סימן לה.

א. ב"ק [קה:] דא"ר שורי גנבת כו' שומר חנם אני עליו כו' שואל אני עליו חייב שהרי פטר עלמו ממתה מחמת מלאכה כו'. והקשה לי כבוד חותני הרה"ג מהו' אלי'

ראזענבערג כ״י איך מיירי אי דטען שואל אני עליו ועדיין לא כלה זמן שאלתו א״כ למה לן טעמא דחייב שכן פטר עצמו מממ״מ הלא חייב קרבן שבועה בעד דמי המלאכה שכפר לו, דאם באמת גנב השור הלא מחויב להחזיר לו תומ״י ואסור לו לעשות עוד מלאכה בו, ולפי שבועתו הלא הותר לו לעשות בו מלאכה עד שיכלה זמן שאלתו, וא״כ ממונא מעליה כפר לו בשבועתו. ואי דטען שואל אני עליו וכבר כלה זמן שאלתו או שרוצה להחזיר לו תומ״י קשה למה שנה הגמ׳ משנה שאינה צריכה, דהא קי״ל בסי׳ שמ״ג שואל אמר שכלה זמן שאלתו הוי כש״ם וא״כ הלא כבר אמר דינא דש״ם אני עליו חייב שכן פטר עצמו מש״מ, ולמה חזר ותני דבר שאינו דהא לא יוכל להיות שיפטור עצמו רק ממתה מחמת מלאכה כמובן: והנלפע״ד לתרץ בטוב טעם ודעת. דהנה ידוע דאינו חייב ק״ש אא״כ נשבע בשקר לבעל הממון או לשלוחו אבל אם השביעו איש זר פטור, ע׳ רמב״ם פ״ז מה׳ שבועות ה״ז. וכבר קי״ל בחו״מ סי׳ ש״ו ס״ה כר״י בב״מ (לה:) דאין הלה עושה סחורה בפרתו של חברו. ולפ״ז מיושב היטב. דפשטות דברי רבה משמע דאתי לאשמעינן שחייב ק״ש אף היכא שבדרך רחוקה פטר עצמו מממון בשבועתו זאת מ״מ חייב כיון שיוכל להסתעף מזה פטור ממון. וא״כ לפי הנ״ל יכו״ל כגון שראובן השכיר שורו לשמעון והתנה עמו שיהי׳ פטור מגנבה ואבדה כש״ח או אולי סובר רבה באמת דשוכר כש״ח דמי והארכתי בזה במקו״א, ונגנב השור באמצע זמן השכירות מבית שמעון והכיר ראובן המשכיר את שורו אצל לוי וטוענו שורי גנבת ולוי משיב שואל אני עליו משמעון השוכר ועוד לא כלה זמן השאלה וגם זמן השכירות ונשבע והודה חייב ק״ש שכן פטר עצמו רק ממתה מ״מ שעל גוף השור הא נשבע לבעל הממון דהא תחזור פרה לבעלים הראשונים והוי ראובן בעל הממון, משא״כ על דמי מלאכתו עד כלות זמן שאלתו שכפר בשבועתו לא נוכל לחייבו קרבן שבועה דהא לא נשבע לבעל הממון דהא דמי המלאכה שייך לשמעון השוכר עד כלות זמן שכירתו, ומיושב היטב:

ב. בהיותי זה שנתים בוויסאקי דמאזי על ד״ת א׳ הראני מופלג א׳ באיזה ספר על מס׳ ב״מ קושי׳ א׳ לשטת רש״י והרמב״ם בפ״ב משכירות בהא דכשם שתקנו משיכה בלקוחות כך תקנו משיכה בשומרים היינו שאינו חייב בדיני שומרים עד שימשך, יעוי׳ ברש״י ב״ק (עט.) ובחוי״ט ב״מ פ״ז מ״י. א״כ ל״ל קרא בב״מ (נז:) רעהו ולא של הקדש הא בל״ז פטור מדיני שמירה דהא משיכה א״א להיות בהקדש דכל היכא דאיתא בי גזי דרחמנא איתא. ונסתר שמה בל״ע. והנה מלבד מה שי״ל בפשיטות דלשון תקנו משמע שהוא מדרבנן כתוס׳ ב״מ (מח:) ד״ה נתנה, עוד י״ל דאצטריך קרא היכא שהפקיד חולין ואח״כ הקדישו בעלים ביד שומר דהקדש מסלק דיני שמירה כחו״מ סי׳ ש״א ס״ז: והנה בעיוני בזה הערותי בלדק בל׳ הרמב״ם בפ״ב משכירות ה״ה במש״ש, הפקיד הקדש ואח״כ פדהו כו׳ או שהשאיל חולין ואח״כ הקדישו כו׳ ובטור גם העתיק ל׳ הרמב״ם, ותמוה דאמאי בדין הראשון כתב הפקיד הקדש ובדין השני כתב השאיל חולין. וה״ל מצאתי שעמד בזה הפרישה גם ותי׳ דרבנו רבותא קמ״ל דאפי׳ שואל פטור בהקדש אבל לעיל לא מצי אמר השואל הקדש ואח״כ פדהו כו׳ דהא אין שאלה בהקדש ואי דעבר הגזבר והשאילה הא מעל בה וילא לחולין עכ״ל. ולדידי מאד תמוהין דבריו: (א) דא״כ אמאי לא תני במתניתין דב״מ ושבועות (מב:) שואל אינו משלם ויעוין בתוי״ט ב״מ וברע״ב ופני׳ שכתבו דלהכי לא תני ג״כ שואל א״מ משום דאין שאלה בהקדש, ולהנ״ל הו״ל למתני ולאוקמי בכה״ג. (ב) דהנה הרמב״ם בפ״ו מערכין ה״ל פסק כדאיתא בערכין (כא.) המשכיר בית לחברו והקדישו אסור השוכר לדור בו. ולא חילק כלל בין קבל המשכיר כל שכרו או לא (ע׳ נדרים (מו:) וביו״ד סי׳ רכ״א ויל״ה בזה), וא״כ גם בזה אף אי נימא דהקדישו בתוך זמן שאלתו דאינו יכול המשאיל לתבוע ממנו עד כלות זמן השאלה כחו״מ סי׳ שמ״א ס״א, מכ״מ הוי

הקדש ואסור השואל לעשות עוד מלאכה בהפך דהא לא עדיף מקבל המשכיר כל שכרו ובכ"ז אסור השוכר לדור בו, וא"כ כיון דאסור במלאכה תו הוי ככלה זמן שאלתו והוי דינו כש"ש (ואולי זהו שאמרו דאין שאלה להקדש דאף באופן זה איננו שואל רק ש"ש), וא"כ מאי רבותא קמ"ל רבנו הרמב"ם ז"ל: **והנה** שב"ז הרה"ג המפורסם מוה"ר בנימין דיסקין מוויסיי העירני דמיירי בהקדים המשאיל לאחר שיכלה זמן השאלה. אך ג"ז אינו דהנה רבנו הר"מ ז"ל בפ"ו מערכין ה"ט פסק דהאומר שור זה הקדש לאחר שלשים יום ושחטו בתוך ל' מותר בהנאה, והכ"מ לא הראה מקורו, והנ"ל שהוא מירושלמי קדושין פ"ג ה"א ונזיר פ"ה ה"ט יעו"ש. וא"כ גם בנ"ד כיון דלא הקדים רק לאחר כלות זמן השאלה א"כ אם מת בתוך זמן זה הרי הותר בהנאה ותו לא הוי כלל הקדש רק חולין ממש של בעלים וא"כ למה יפטר השואל והדק"ל. והארכתי הרבה בזה ולא באתי כאן רק לעורר חכמי ישראל ואשמעה נא מה ידברו בזה מורי ורבותי הרבנים הי"ו:

ג. **בהיותי** בחורף העבר אצל דודי הגאון הגדול האבד"ק פאניוועז מוה"ר אלי' דוד שליט"א נדברנו אודות הי' הסוברים דלהכי האב מיפר נדרי בתו משום דכל הנודרת ע"ד אביה היא נודרת כמו כל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת. והגיד לי דודי בשם הגאון מהרי"ם נ"ז בספרו יד שאול דהי' מחולין בסוגי' דמנ"ל דאזלינן בת"ר. וקשה מדוע לא למדו מהפרת נדרים דאב ודלמא לאו אביה הוא, אע"כ צ"ל משום דעל דעתו נדרה עכ"ל. ולדידי אין מזה ראי' כלל דיכו"ל שנדרה שלא תהנה מאביה וכדומה וא"כ ממ"כ יכול להפר לה ותו ליכא ראי' דאזלי' ב"ר:

ד. **סנהדרין** [מא.] והא יכולין לומר לאסרה על בעלה באנו: והק' מהרש"א בד"ה כשזינתה דהא יכול לאוקמה כשבאו אחר מיתת בעלה ע"ש. ושמעתי משב"ז האברך הרב הגביר המופלג ושלם מוה' ישעי' נימקאווין נ"י מביאליסטאק הדר כעת בריגא לתרץ קושיא זאת בדרך נמרץ והוא, דהנה התוס' בד"ה באשה חברה כתבו דלריב"י חבר הוי כאילו התיר עצמו למיתה, ודעת לנבון כי כל הדברים נאמרים רק בזמן הבית, וטעמו של דבר משום דכיון דהוא יודע הדין מסתמא עושה על דעת כן שימות והוי כאילו אמר בפירוש. אמנם כל זה ניחא בכל מקום משא"כ באשה חברה לפי קו' מהרש"א דלא יתכן לדונה זולתי אם באו העדים לאחר מיתת בעלה א"כ לא ידעינן אם התירה עצמה למיתה או לא דהא לא ידעה שימות בעלה בחייה וסברה שלא תתחייב מיתה לעולם ולא התירה עצמה למיתה כלל וא"כ תו אינה חייבת אף בבאו להעיד אחר מיתת בעלה עכ"ל ודפח"ח: ובדברי בזה נפלאתי על התו' בד"ה לאוסרה, דאיך היו יכולין לאוקמה דאיירי שזינתה ולא ידעי עם מי. דא"כ הא לא התירה עצמה, דמנלן ידעה שהעדים אינם מכירים אותו ואי דא"ל העדים בעת מעשה א"כ עדיפא מינה הוי מצי לאוקמי כגון שהתרו בה אף שא"ל התראה, וע"כ דהגמ' לא נקטה באופן שדברו העדים יותר מהנצרך וא"כ הדק"ל. ואולי התוס' בעצמם סוברים באמת דלריב"י ל"צ כלל שיתיר עצמו למיתה וכדמוכח לקמן [עב:] ואכמ"ל:

ה. **שם** [ע"ג:] תוד"ה חד הקשו דל"ל למחלל שבת דלא ניתן להצילו בנפשו ללמוד מקרא והלא מסברא דמניל גופי' מח"ש ידעינן לה ע"ש. ויש לתרץ עפ"מ דקי"ל דאם יכול להצילו בא' מאבריו והרגו נהרג עליו, והכל קאי בזמן הבית ולא מתאמרא כעת רק לפלפולא בעלמא, וא"כ אצטריך קרא להיכא דרדף אחר נערה המאורסה וכדומה וגם לחלל שבת ובא' מאבריו יכולין להצילו מנערה המאורסה אבל מח"ש א"א להצילו כ"א בהרגה וא"כ הו"א דעל ח"ש מותר להרגו, ועתה המניל גופי' גם בל"ז מח"ש אם יצילו בא' מאבריו דמ"ל קטלי' כולי' או פלגא (ואתי' לשי' הסוברים דגם בשבת ניתן להצילו בנפשו), והו"א דניתן להצילו בנפשו בשביל עברת ח"ש קמ"ל קרא דלא: **ובאופן** אחר שמעתי מדו"ז הגאון מו"ה א"ם ז"ל האבד"ק ווילקאוויסק בטעמים לבני בנימין לתרץ הקושיא הנ"ל והוא, לכאו' יפלא בכל אלה שניתן להצילם בנפשם וע"כ בטרם עשו העברה דהא אח"כ לא היו הורגין אלא בב"ד שבירושלים, וא"כ איך הי' מותר להרגו בטרם עבר הא יש לחוש שמא יחזור בו ולא יעבור. ועכצ"ל דהתורה מסר הדבר לב"א הרואים אותו

רודף לדבר עבירה ומחשבתו ניכרת להם מתוך מעשיו שלא יחזור ובודאי יעבור כשיניחוהו, אזי הי' מותר להם להרגו בכדי שלא יעבור. וא"כ מיושב היטב קושית התוס' דאצטריך קרא נהיכא שראוהו בערב שבת שרודף לעשות איזו מלאכה הכתובה בתורה במקום רחוק אשר בטרם יגיע לשם כבר יהי' שבת ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו שלא יחזור בו ויחלל השבת, והו"א דמותר להצילו בנפשו עתה שהוא חול עדיין ואתי קרא להורות לנו דעל ח"ש לא ניתן להצילו בנפשו. ודפח"ח:

איליהו עקיבא בהרה"ג מו' דובער ז"ל **רבינאוויץ**

חוב"ק פאלטאווא (לפנים אבד"ק פייאטניצא וקיטין) •

סימן לו. ראש אמיר.

מפירוש (אאמו"ר) הרב הגאון הגדול וכו' מו"ה **עזריאל ארי'** שליט"א האבד"ק מאריאמפאל •
ע"י בנו הרב הג' ידיו רב לו בתורה וחכמה למ"ס מוה"ר **אברהם אבא** שליט"א מזאמברוא •

ברכות [לז.] מעשה בר"ג והזקנים וכו' א"ל ר"ג עקיבא עד מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקת וכו'. המפרשים נתחבטו הרבה בזה, דהלא ממ"נ הי' רע"ק מכניס ראשו במחלוקת אפי' אם הי' עושה כדברי ר"ג. ותו אטו מעיקרא לא הוי ידע ר"ג שהוא בעצמו לימד את תלמידיו דיחיד ורבים הלכה כרבים, ודקארי לה מאי קארי לה. אולם עיקר פלוגתתם הוא באמת מבואר בירושלמי דמכילתין פ"א ה"ב והוא אם היחיד החולק על רבים יכול לעשות מעשה כדבריו. דר"ג ס"ל בירושלמי דרשאי לעשות כדברי עצמו וא"כ רשאין גם תלמידיו ואנשי מקומו ג"כ לעשות כדבריו אף שאין הלכה כמותו, כדאמרינן בשבת בפ' ר"א דמילה דבמקומו של ר"א היו כורתין עצים וכו' לעשות איזמל בשבת, ומן שמיא הסכימו על ידייהו כדאמר התם [קל.] שפ"א גזרה המלכות גזרה על ישראל על המילה ועל אותה העיר לא גזרו, ש"מ דאינהו שפיר הוו עבדי אע"ג דלית הלכתא כוותי' דר"א כמ"ש רב עמרם גאון, וכ"כ הר"ן בפ' מקום שנהגו בהדיא, ובמקומו של ריה"ג היו אוכלין בשר עוף בחלב. וע"כ שפיר א"ל ר"ג לרע"ק, בשלמא אם תעשה כדברי אינך מכניס עצמך במחלוקת שאף החולקים עלי מודים שכל תלמידי ובפרט בפני, רשאין לעשות כדברי. אבל כשאתה עושה כהחולקים עלי, הרי אני חולק עליך ונמצא אתה מכניס ראשך בין המחלוקת שלא לצורך, אבל רע"ק אזיל לשטתי' בירושלמי דס"ל דיחיד החולק עם הרבים אינו רשאי לעשות כדבריו, לפיכך השיב לר"ג כהלכתו וא"ל „רבנו" אע"פ שאתה „רבנו" אומר כך „וחבריך" שאינם רבותינו אומרים כך, אין אנחנו תלמידיך רשאים לעשות כך כדבריך, מפני שגם אתה אינך רשאי לעשית כן, שכבר למדתנו רבנו שיחיד ורבים הלכה כרבים. ואתישב לן בזה למאי דס"ד בגמ' לעיל [ט.] דר"ג שהורה לבניו שאם לא עלה עה"ש חייבים לקרות ליום לעשות מעשה כדבריו, אמאי לא אקשו מר' עקיבא שאמר שאין רשאי לעשות מעשה כדבריו כמו שמקשה בירושלמי שם כמ"ש השאגת ארי' סי' ד' דעיקר הקושיא הוא מר' עקיבא, דהא בעובדא דהכא חזינן דפליגי בה בהדיא ר"ג ורע"ק, ובירושלמי לא שמיע להו ברייתא דהכא.

ולהגם נדחק בזה הרשב"א ז"ל בריש מכילתין:

אמר בנו ותלמידו. אחרי אשר אאמו"ר שליט"א גלי לדרעי' ונפל נהורא בבי מדרשא, ובדבריו אתישבא לן סוגיא דמגלה [כ.] בהא דר' יהודה מכשיר קריאת המגלה בקטן, ואמר רבי קטן הייתי וקריתיה למעלה מר' יהודה, ואמרו לו אין מביאין ראי' מן המתיר, דק' טובא מאי ס"ד דרבי להביא ראי' מזה שקרא למעלה מר' יהודה, אבל לדברי א"א הג' נ"י א"ש, דרבי ע"כ ס"ל כשטתי' דרע"ק דיחיד החולק עם רבים אסור לו לעשות מעשה כדבריו לקולא, דגדולה מזו אמרינן בחולין [מה:] דהורה רבי כר' יעקב בנפסק חוט השדרה, ולא רצה לעשות מעשה להקל כדברי עצמו, וא"כ לפי שטתו אשמעינן רבי רבותא בזה שאמר שקרא למעלה מר' יהודה כשהי' קטן, וא"ל אין מביאין ראי' מן המתיר, כלומר דר' יהודה ס"ל כר"ג ור"א שמותר לו לעשות מעשה כדבריו:

ובהא איתרמא לן קושית היש"ש בילה [יז:] על הרמב"ם ז"ל שפסק כת"ק דר"ג במשנה שם שאסור להדיח ולשלות קטניות ביו"ט. והק' היש"ש דהא תניא שם מעשה רב, דשל בית ר"ג היו מדיחין ושולין. ולפמש"כ אאמו"ר שליט"א לק"מ, דהא ר"ג ס"ל דהיחיד ותלמידיו רשאין לעשות כדבריו, א"כ אין מביאין ראי' מעובדא דשל בית ר"ג דאין מביאין ראי' מן המתיר כדאמרו במגלה שם: ולענין הלכה נראה דרשאי לעשות כדבריו אף להקל מדחזינן מעשה רב דר' אליעזר ור' יהודה ור"ג שעשו כדבריהם בשבת במגלה וביצה. ותו מדאסתייע ר' אליעזר מן שמיא כמ"ש א"א הג' שליט"א שהכי ר' עמרם גאון הובא ברא"ש פ' אלו דברים סי' ה' כתב דהלכה כב"ש דמי שלא בירך בהמ"ז יחזור למקומו ויברך, משום דמאן דעבד כותייהו אסתייע מן שמיא דאשכח יונה דדהבא:
והשתא דאתינא להכי אתישב לן בס"ד מאי דקשיא אדאמרינן במגלה [כה.] אדר' אליעזר דאמר דאין מפטירין בהודע את ירושלים, וא"ל ר' אליעזר עד שאתה בודק כו' ונמצא בו שמץ פסול, דאסתייע מן שמיא ואפ"ה לא פסקינן כר' אליעזר בהא, ולפמ"ש א"א הג' נ"י א"ש, ולק"מ על רב עמרם גאון, דמ"מ למעלה מר' אליעזר שהוא במקומו והוא מאכשי מקומו ותלמידיו אינו רשאי לעשות רק כרבו. וכן פוסק הר"ן במקום שנהגו:

אברהם אבא בהגרע"א שליט"א·

סימן לז. שלשה המה נפלאו ממני.

א. בשו"ת שבו"י א"ג סי' ל"ז מסתפק ושואל: אם יש לפנינו אתרוג כשר למצותו ובאם נמתין זמן מה אזי נשיג אתרוג מהודר. אם אמרינן בזה שהוי מצוה לא משהינן או הדור מצוה עדיף ומשהינן לעשות המצוה בהדור. והביא ראי' לדין זה מגמ' יומא [ז:] דאמרינן טומאה דחוי' היא בצבור ומהדרינן אחר כהן טהור ע"ש. פליאה דעת ממני להבין ראיתו כי למ"ד טומאה דחוי' בצבור כל זמן שיוכל להשיג כהן טהור בההוא בית אב או בבית אב אחרינא לאידך גיסא שם לא הותרה טומאה ואינו שייך לענין הדור רק הוא מטעם המצוה כי באופן כזה לא הותרה טומאה כלל: ועוד מי יאמר דמשהינן לעבוד עבודה בעוד יש לפנינו כהן טהור בההוא בית אב או בבית אב אחרינא: ולכאורה ראיתי להביא ראי' לזה מר"ה [לב:] דמוכח שם דזריזין מקדימין עדיף מהדור של ברוב עם הדרת מלך ע"ש. אבל יש לחלק דההדור של ברוב עם אינו בעצם המצוה וזה החילוק מוכח בכ"מ, אבל היכא דההדור הוא בעצם ועיקר המצוה י"ל דמשהינן בשביל ההדור שהוא מדאורייתא לדעת קצת הגאונים. וע' בס' עמק יצחק מפאר דורנו שכתב דיש בזה מחלוקת רש"י ותוס' סוכה [כט:] דלרש"י ז"ל פסול אף בדיעבד ולהתוס' רק לכתחלה, ואם נפסוק להלכה שלים מלגו או מלבר ג"כ תלי' בזה ע' ב"ק [ע:] ורא"ש ופלפלא חריפתא. ולדינא מסיק שם שהוא מדרבנן מדפסק באו"ח סי' תרנ"ו דהדור מצוה עד שליש מלגו לקולא, מ"מ עוד צ"ע לדין זה: **ועוד** יש להביא ראי' מיבמות [לט.] דלא משהינן מצות יבום עד שיבא הגדול גם כי מצוה בגדול. וי"ל בין זמן מרובה לזמן מועט הובא גם בס' נשמת אדם סי' ס"ח כלל א': ויש עוד להאריך בענין זה רק כעת באתי להעיר ע"ד השבו"י: **ומדברי** הגמ' יבמות שם, יש לפשוט לכאו' ספיקו של הרב הגאון אבד"ק פאניוועז בס' כס"ג א"ג בדבר שאלתו אם כופין את השוחט לכסות את הדם כיון דבאם לא כסה מצוה על כל ישראל הרואה מדכתיב ואומר לבני ישראל ע"ש. ומשם מוכח מדאין כופין את הגדול לחלוץ באם ירצה הקטן ממנו לחלוץ רק אם שאר האחין אינם רוצים לא ליבם ולא לחלוץ אז כופין את הגדול לחלוץ ע"ש. ומצוה לכתחלה בגדול מוקי' הבכור. אלא ודאי מוכח כיון דהמצוה על כל האחין באין גדול לפנינו אין כופין על הא דמצוה בגדול. וי"ל דמצוה בגדול לכתחלה רק ליבום. אבל מסוגית הג' לא משמע כן מדכופין את הגדול דוקא לחלוץ באם לא רצו האחין כלל לא ליבם ולא לחלוץ וצ"ע:

ב. בתשו' רעק"א סי' נ"ח כתב כי לא נמצא מקור בש"ס לדין זה שצריך להניח היד על המזוזה. ופליאה ממני מדוע לא הערה מקור דין זה ממס' עכו"ם [יא.] באונקלס הגר הזה מזוזתא אנח ידי' עלויה, וכן הביא בבאורי הגר"א ה' מזוזה. ואין זה בכלל אין למדין הלכה מן האגדות ירושלמי פאה פ"ב, כאשר הרחיב הדבור בזה הגאון המצוין מהר"ץ חיות בספרו דרכי הוראה בח"ב וז"ל, אם בעל האומר לא כוון להורות הלכות ודינים רק מדרך הספור של הגדה נשמע שהי' המנהג כן בישראל תורה היא ואייבין אנו לאסר במשילותם והביא שם ראיות ע"ז. ואלמלא ראה אונקלס הגר שהמנהג הוא כן בישראל לא עשה כן מדעתו. ול"ע:

ג. פליאה ממני מש"כ התפארת ישראל במשנה ב' דמס' עכו"ם וחכ"א כו' ולת"ק שרי. והסברא מחייבת להפך כמ"בן, ובגמ' אמרינן דנפ"מ בין ת"ק לת"ב אם הן כו'. ול"ע לברר דבריו ואולי ט"ס הוא: (קראטינגא) זרמן בהרה"ג מהרל"ה הלוי לעוויטאם.

סימן לח.

א. עי' בשו"ת מאיר נתיבים סי' ע"ד וז"ל באמצע התשו': גם מ"ש כ"ת להקשות אהא דממעטינן אשת קטן שאינה שותה הא הבעל אינו מנוקה מעון. לא ידענא היכן מצא כ"ת דממעטי' אשת קטן וכי מצינו אישות לקטן. ואי כתי' הש"ס בקדושין [יט] דמיירי ביבם קטן שבא על יבמתו לא שייכא קושית כ"ת כלל כו' וגם מאי שיאטי' באיסור מניעת כתובה הכא דאפי' למ"ד כד"א אפ"ה ל"ה בעילת זנות מדאו' מחמת מניעת הכתובה אלא לדידן דפסקינן הלכתא כר"מ בגזרותיו עכ"ל. ולפלא עליו הלא מפורש ברמב"ם פ"ב מהל' סוטה ה"ג מיעוט זה על אשת קטן. ועי' אור חדש על מס' קדושין (יט) בד"ה אמר ר"א: גם מש"כ דלא הוי רק איסור דרבנן. הנה הרמב"ם פוסק כל אדם שבעל בעילה אסורה אפי' בא על ארוסתו בבית חמיו (שהוא איסור דרבנן כלה בלא ברכה) אינו מנוקה מעון. והמעיין שם היא דהתורה הקפידה אפי' על איסור דרבנן:

ב. מה שחקר הגאון מו"ה יהושע מקוטנא בקונ' ה' מכח"י סי' ג' בערלה דהוא הלל"מ בחו"ל אם לוקין עליו דדלמא אין עונשין על דבר שהוא הללמ"מ. יעוי' בשיבת ציון סי' מ"ח שכתב בפירוש בהוכחתו דלא נכתב כלל בכתוב דין ערלה ונסמוך על הל"מ ואי דיקשה דל"ה לקי על הלל"מ יכתוב סתם ולא כי תבואו אל הארץ. הרי נראה ברור דאין לוקין על ערלה בחו"ל. והמעיין ברמב"ם פ"י מהל' מ"א דבהל' ט' כתב וכל האוכל מהם בכזית לוקה מה"ת ובהל' י' בד"א בנוטע בא"י שנאמר כי תבואו אל הארץ וגו' אבל איסור ערלה בחו"ל הל"מ שודאי ערלה בחו"ל אסורה וספקה מותרת. והאי בד"א הוא בהכרח על מלקות דזכר מקודם דעל ספק לא דבר מקודם כלל רק אח"כ בה' י"א ורק בא"י דכ' בקרא לוקין אבל בחו"ל הוי הל"מ ואין לוקין. והא דמסיק ספק ערלה הוא רק מאחר שמזכיר ההלכה מסיק כפי הקבלה דרק על ודאי ולא על ספק. לפ"ז יקשה על הט"ז שם בסי' רצ"ד דאי הוי כתוב מפורש הי' לוקה ולהכי אצטריך הלכה דלא ילקה ומנ"ל על ספק ערלה שמותר דלמא להכי אמרה בהלכה כדי שלא ילקה על חו"ל ולע"ג:

ג. מה שחקר שם בכח"י סי' ז' במדת חסידות וכדומה אם יכול לחזור בו מכח זה. נראה לפשוט מהמ"ל בתשו' סי' ע' דאף במכירי כהונה וכבר הבטיח לתת להם מתנות כהונה (והוא קנין גמור מדבריהם דעשו שאינו זוכה כזוכה ואפשר דהוא קנין דאורייי' ויעוי' גיטין ל') מ"מ אם מולא ת"ח דהוא מצוה מן המובחר יכול לחזור בו ולתן לת"ח, הרי מחמת מדת חסידות חוזר בו מקנין, וכ"ש אם במקח הוי מום דמדת חסידות דיכא יכול לחזור בו יעו"ש. וע' שו"ת אבן הראשה דאם הטעתו ואמרה שכבר כלו ימי הבחנה אף שהוא בוגג ומותר עפ"י הדחק מ"מ יכול לומר אין רצוני לכנוס בקולות מה שמותר רק ע"פ הדחק ויכול לגרשה אפי' בע"כ משום דהוי כמום במקח:

אברהם יואל אבעלסאן.

סימן לט. בחינות והשקפות על ערך השפות כמה מהמשפטים בד"מ מפסקי התלמוד שהיו נהוגים בישראל בזמנים הקודמים, לדיני דמלכותא יר"ה הנוהגים בזמננו לכל בני המדינה, ודינא דמלכותא דינא.

א. הנותן סם המות לפני בהמת חברו, בדיני דמלכותא בודאי עונשין אותו לפי עונו כחוקי משפט המדינה. ואולם בגמ' ב"ק [מז:] איתא הנותן סם המות לפני בהמת חברו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים והוא תמוה מאד. מדוע לא נחייבו מחמת בורו, כמו שמחייבינן לבעל הדליל אם נקשר ברגל התרנגול, אף שכל התקלה עשה התרנגול הניזק בעצמו, מכש"כ בנד"ד. ונראה בעיני הא דפטרינן בזה הוא דוקא בסם המות דלא עבידא דאכלה ולא הי' להמניח למיחש דלמא תאכל, או אם אכלה פירות יותר מדאי שג"כ לא שכיח הוא. ומה שאמרו לפי תי' השני בגמ' שם סם המות נמי באפרזתא דעבידי דאכלה. הכונה שגם בזה לא שכיח שתאכל הבהמה בעצמה מעשב זה אשר הוא שסה"מ לה עד שתמות, כידוע ליודעי טבעי בע"ח שהטביע בהם הקב"ה חוש הריח ביותר להריח מרחוק איזה עשב יפה להם ואם נמצא בו דבר ארסיי המזיק להם אינם אוכלים בשום אופן. וזהו שאמרו שם היינו פירי. כלומר מזה הטעם דפטרינן היכא דאכלה פירי יותר מדאי פטרינן גם באפרזתא שגם בזה ל"ש שתאכל ממנו בשעור הכמות עד שתמות. אבל היכא שעירב סה"מ במאכל הראוי לה שבודאי תאכל נראה ברור דחייב. והש"ך בחו"מ סי' שפ"ו סקכ"ג כ' שגם באופן זה פטור, והוא תמוה. וזה כבר כתבתי להגאון הגדול מו"ר יצחק אלחנן בליט"א אבד"ק קאוונא ושאלתי את פיהו לחות לנו דעתו הרמה בשאלה זו. והשיב לי כדברים האלה: במה שדרש ממני הדין איך הוא במי שנתן סה"מ לפני בהמת חברו ומתה ונראה לכ"ת לחייבו לשלם, כן דעתי מסכמת דחייב לשלם. וכ' ויפה כתב כת"ר בענין זה עכ"ל: ומזה אנו רואים שרבנו זה פסק בברור לא כד' הש"ך וגם לא הזכיר במכתבו דברי הש"ך הנ"ל. ומצאתי החובה לנפשי לפרסם זאת, למען ידעו יושבי על מדין דעת הגאון הנ"ל בזה, ובפרט היכא שיש דינא דמלכותא לחייבו: **ב.** ב"ב [לד.] בורר צרור מגרנו של חברו נותן לו דמי חטין. פי' רש"י שהרי הפחיתו במדה דאיהו הוי מזבין לי' עם החטין דעפרורית מקבל לוקח. ובתוס' שם ז"ל: דהוי כאילו גזל חטין עצמן שהוא מוכר צרורות לכל אדם כמו חטין. ובדיני דמלכותא גדלה השו"ע בענין זה, כידוע, לחוקק חקים נכונים בכדי להעמיד את המסחור בתבואות על אדני הצדק והיושר לטובת המדינה: ויש להסתפק בענין דדמי לזה, באחד שהזיק בהמתו של חברו ונמצאת שהיתה טרפה, לדידן דפסקינן דכל טרפות אינו מבטל המקח, ע' בפ"ת סי' רל"ב שמביא רא"י מבילים מוזרות שאינן ראויות לאכילה דאינו מבטל המקח והי' יכול למכור לכל אדם. וא"כ חייב המזיק לשלם כבעד כשרה. והנתיבות בסי' ר"ז כ' דאם א' הרג בהמתו של חברו ונמצאת טרפה פטור ואינו משלם אלא דמי טרפה בלבד, ומדמה זה לא' ששבר כלי כסף סיגים של חברו ע"ש. ובאמת כן הדעת נוטה. ויש לחלק מהא דבורר צרורות, דהתם אף אם יודע הלוקח מהצרורות, צריך לקבל רובע הקב לסאה לדין התלמוד בזמנים הקודמים ובזמנינו לפי דיני דמלכותא, ואינו מבטל המקח בשביל זה, כי כן נהגו לשער בשעור זה. אבל בנ"ד אם הי' יודע לא הי' קונה: **ג.** ב"מ [קא:] בשם במשכיר צריך להודיע כך שוכר צריך להודיע. ובפ"ת סי' ש"ב סעי' ז' הביא בשם שער המשפט דמ"ש המחבר חייב פי' לצאת ידי שמים, וכן בהא דמקום שנוהגין שיש להם ר"ה קבוע לשכירות הבתים דסעיף י"ד כו' הוא ג"כ רק לצ"ש. אבל באמת הדבר פשוט שחייב חיוב גמור. שכן תקנו חכמים שיודיעו המשכיר והשוכר ל"ז מקודם. ובמקום שיש עת קבוע לשכירות הבתים והי' סבור המשכיר שישאר לדור לכל השנה, הי"ל להשוכר להודיע להמשכיר:

והנה ביען כי הלכה זו מצוי' מאד, שאלתי את פי הגאון האב"ד דקאוונא, והוא בגודל ענותנותי' של רבנו זה ורוב אהבתו להוגי תורה הואיל לענני במכתב גלוי והוא אומר בזה"ל: „מכתבו הגיעני ויפה העיר כ"ת בדין דהשוכר בית וכן אמרתי מכבר ודלא כשעה"מ וכן ראיתי בס' נחלת צבי לבעל פ"ת שם" עכ"ל. ואני לא מטעם שכ' בס' נ"צ בשם נו"ב נראה בעיני לחייבו, כי בנד"ד הלא השוכר רוצה עתה לצאת מן הבית וכלה זמן שכירותו ולמה נחייבו לשלם בעד כל השנה. אלא עיקר הטעם הוא כי ביחוד בענין שכירות בתים תקנו חז"ל תקנות כמו אלה כנראה מהש"ס שם: ומובן ממילא

כי דינים אלו היו נוהגים רק בזמנים הקודמים, וכן כעת במקומות שאין בזה חוק קבוע מהמלכות דשם, כמו בא"י שהולכים בזה גם היום אחרי המנהג בלבד. אבל במקומותינו, כבר סומכין הכל בשכירות בתים אדינא דמלכותא, ואדעתא דהכי שוכרים ומשכירים לקים זה נגד זה הכל ככתוב בשטר שעשו ביניהם. ובדברים שע"פ יש ברירה לשניהם ובדברי ריבות ע"פ שופט העיר יקום דבר:

ישראל גאלדין יליד לונא·

סימן מ.

א. **השׁ"ך** ביו"ד סי' ק"י ס"ק י"ג י"ד ע"ו בכללא דס"ס המתהפך חידש סברא דהך כללא אינו רק כשיוכל להתחיל בכל א' מהב' ספקות כגון בשחט בסכין ונמצא פגום כו' אבל היכא דא"א להתחיל רק בא' מהב' ספקות כגון בנמצא צפורן של ארי בגבו כו' לא בעי שיהי' מתהפך. והביא ראיות לסברתו מלשונות הפוסקים יעו"ש. ולענ"ד נראה להביא ג"כ שתי ראיות לדברי הש"ך:

(א). במס' נדה נט: אבעיא להו כו' ור' יוחנן אמר כי קאמר ר' מאיר בחד ספקא אבל בס"ס לא אמר כו'. והנה הכו"פ שם כ' דאי בעינן בס"ס מתהפך או לא, תלוי במחלוקת הרמב"ם וסיעתו ואינך רבוותא בספק איסור אי מה"ת אסור או רק מדרבנן, דלהרמב"ם וסיעתו דרק מדרבנן א"כ בספק ב' הוי ספק בדרבנן ולקולא. ולפ"ז כיון דעכ"פ איכא ב' ספקות לא בעי שיהא הס"ס מתהפך, אבל לאינך רבוותא דס"ל דספק מה"ת לחומרא ורק בס"ס לא החמירה תורה, א"כ דוקא במתהפך דיש ב' ספקות מכל צד שמתחיל אך בלא מתהפך הוא רק ספק א' מצד א' ואסור עפ"ה. וכבר כתבו האחרונים ובראשם המהרי"ט, דפלוגתת הרמב"ם ורבוותא בסמה"ת אי לקולא אי לחומרא תליא במחלוקת התנאים בכריתות יא אי בעי באשם תלוי חתיכה א' מב' חתיכות או לא. דלמ"ד לא בעי ס"ל דסמה"ת לחומרא, ור"מ דס"ל שם דלא בעינן א"כ ס"ל דסמה"ת לחומרא, ובעי בס"ס מתהפך דוקא לפ"ד הכו"פ. וא"כ יקשה האיך אר"י כאן כי קאמר ר"מ כו' אבל בס"ס לא אמר, הא לא הוי ס"ס המתהפך, דהך ס"ס מתאמרה כך ספק מן האים ספק מן האשה ואת"ל מן האשה שמא מן הצדדין, אבל איפכא ל"ל ספק מן המקור ס' מן הצדדין ואת"ל מן המקור ס' מן האים. אבל לפ"ד הש"ך א"ש, דגם כאן ע"כ צריכין להתחיל בספק הראשון ס' מן האים כו' ולא מספק השני ס' מן המקור ספק מן הצדדין דהכתי לא אתחזק לן דהאי דם מהאשה. וכיון שכן לא בעי בזה מתהפך, וראי' נכונה היא לשיטת הש"ך: **אחר** כתבי זאת מצאתי בחת"ס חו"מ בסו"ס ל"ד שכתב לענינו וז"ל: מאי ס"ס דקאמר ר"י במתני' דהאשה שע"ל הא אינו יכול להתהפך וגם שם אונס חד הוא וע"כ צ"ל כיון שיש לה חזקת טהרה לא קפדינן כ"כ בהס"ס וזה גלה לן הפלתי ברסי' ק"ל עכ"ל.

ולענ"ד דכל דבריו בזה אינם: מש"כ מהזקת טהרה, חזקה זו חזקה גרועה, משום דאשה עלולה לראות כמבואר בריש נדה וכמ"ש החת"ס שם בעצמו בסוף התשו', וגם איכא הכא רוב דרוב דמים מן האשה ומן המקור העומד נגד החזקה, הוי החזקה כמאן דליתא דמי. וראי' לדברי ממתני' דר"מ ס"ל עומדת טמאה וע"כ לא בתורת ודאי רואה מחזיק לה, דאל"כ האיך באים ואשה עומדין מטהר ר' יוחנן אליבא דר"מ מטעם ס"ס, כיון דעומדת לודאי רואה משוי לה הא ליכא תו ס"ס, ועכצ"ל דבעומדת לחודה מטמאה רק משום רוב דרוב פעמים הדרי מ"ר למקור ואייתי דם. ואי אמרת דחז"ט חשיבא חזקה גם נגד הרוב דמים מן המקור, קשה נימא אליבא דר"מ סמוך מיעוטא דלא הדרי למקור לחזקת טהרה דאשה ולהוי עכ"פ כפלגא ופלגא לתלות ולא לשרוף, ואנן קי"ל לעיל [יד:] דר"מ משום נדה מטמא לה ולא משום כתם והיינו לשרוף ולא לתלות. ועכצ"ל דחזקת טהרה דאשה דהוי חזקה גרועה לא נחשבה כלל לחזקה היכא דרוב דמים מן המקור עומד כנגדה. וה"נ לנ"ד אין להתיר בשבילה בלא ס"ס מעליא כיון דאיכא רוב נגדה: **ואפי'** אי יהיבנא להח"ס דחזקת טהרה דאשה אף דהוי חזקה גרועה וגם איכא רוב כנגדה מ"מ מועלת לצרפה לס"ס, ומהא דר"מ אין ראי' משום די"ל דאפי' אי סמכינן מיעוטא לחזקה אכתי הוי ספק מעליא ושורפין עלי' תרומה כדמצינו דעל ו' ספקות שורפין אה"ת (וע' שבת טו: תוד"ה על ששה ספקות), אכתי יש להשיב על דבריו בנד"ד. דלכאו' קשה מאי ס"ס הוא זה, הא נגד כל א' מהב' ספקות איכא רוב. נגד ספק מן

מ"ר איכא רוב דרוב דמים מן המקור (ורוב נשים רואות בהרגשה ל"ש כאן די"ל דהרגישה וקסברה הרגשת מ"ר היא ע' נדה ג: ונז: תו' ד"ה אימור) ונגד ספק מן האיש איכא רוב דמים מן האשה. והיכן מלינו ס"ס כהאי דנתהוה רק מתרי מעוטי. וע"כ י"ל דאף דכל ספק בפ"ע הוי רק מעוטא מ"מ בהצטרף הך ספק דהוא מעוטא לחזקת טהרה דאשה והוי פלגא ופלגא וממילא היכא דהוי ספק א' שקול אף דספק הב' הוי מעוטא מכ"מ מצרפינן אותו לס"ס כמש"כ הפנ"י בכתובות ט. (ולכאורה יש להביא ראי' לדברי הפ"י מנדה יד. בדקה בעד הבדוק לה וטחתו בירכה ומצאה דם על ירכה טמאה נדה. ופרש"י טמאה ודאית דכיון דהעד בדוק לה ודאי מגופה אתאי על העד וממנו על ירכה ול"א דלמא מעלמא אתאי על ירכה וספק טומאה היא. עוד שם בדקה בעד שאינו בדוק לה והניחתו בקופסא ולמחר מצאה עליו דם אר"י כל ימיו של ר"ה טימא ולעת זקנתו טיהר ומסיק דכל ימיו טימא משום כתם. ופי' רש"י ולא נקט הכא טחתו בירכה דא"כ הוי תרי ספיקי לקולא דלמא לאו מן העד וא"ל מן העד דלמא מקמי הכי הוי. ולכאו' משמע דבכה"ג הי' ר"ה מטהר לגמרי אפי' מתורת כתם משום ס"ס, וק' מאי ס"ס הוא זה, הא הך ספק דלמא לאו מן העד לא חשיב לספק כלל מדמטמאינן לעיל משום נדה וכדפרש"י טומאה ודאי' ולא אמרינן דלמא מעלמא אתי וספק טומאה הוא. וא"כ האיך מצרפינן הך ספק לס"ס. אמנם לפמ"ש הפ"י דהיכא דספק שקול איכא אף דספק השני לא שכיח ומכה מיעוט קאתי מ"מ מצרפינן לס"ס, א"ש, דגם הכא איכא ספק א' שקול והיינו דלמא מקמי הכי הוי על העד. אמנם יש לדחות די"ל דאין כונת רש"י לומר דהיתה טהורה לגמרי אפי' לר"ח מטעם ס"ס דבאמת אין כאן ס"ס, רק כונתו דעכ"פ הין ב' צדדי היתר וא"כ גם רבי דמטמאת משום נדה הי' מודה דלא תהא רק טמאה משום כתם. וזה מדויק קצת בל' רש"י במ"ש דא"כ הוי תרי ספיקי לקולא, וע"ש בתוס' ודוק. גם יש לדחות דלעולם בעלמא לא מצרפינן ס' שאינו שכיח לס"ס והכא שאני דחזקת טהרה דאשה מסייע). וכיון שכן דבלא החזקת טהרה אין כאן ס"ס כלל וכל עיקר הס"ס לא נתהוה אלא ע"י חזקת טהרה דאשה, ממילא לא נחשב הו החזקת טהרה ובעינן עכ"פ ביסי' הס"ס מעליא מכל הצדדים לבד החזקת טהרה: ומזה שהח"ס תמך דבריו מהפלתי סי' ק"ל. עיינתי בד' הפלתי ולא מצאתי שום ראי' לדבריו לנ"ד. דהנה הכ"מ הק' למה גזרו חכמים על הכתמים הא איכא ס"ס ס' מעלמא וס' מן הצדדין. וע"ז הק' הפלתי איך דן הכ"מ זאת בס"ס הא הוי מפס א' ותי' כיון דחזקת טהרה דאשה מסייע לא קפדינן כ"כ בהס"ס ע"ש. ומזה למד הח"ס גם לנ"ד. אבל אין הנדון דומה לראי' דהתם ספק מעלמא הוי ס' השקול אף דרוב דמים מן המקור (ובמקום אחר הארכתי דרוב דמים מן המקור הוי גם רוב נגד דמים מעלמא, דדם הנמצא על האשה יותר יש לתלות דמן האשה הוא כל זמן שלא עברה בשוק של טבחים) מ"מ כיון דרוב נשים רואות בהרגשה ואיתרע רובא דרוב דמים מן המקור וממילא נתהוה ס' מעלמא לס' השקול ובצרוף ס' מן הצדדין הוי ס"ס מעליא רק דהחסרון הוא דהוי מפס א', וע"ז כתב שפיר כיון דאיכא חזקת טהרה אף דהוי חזקה גרועה מ"מ מצרפינן אותה להס"ס, משא"כ בנ"ד דבלא החזקת טהרה ליכא ס"ס כלל רק תרי מעוטי אלא בצרוף החזקת טהרה נתהוה ס"ס מעליא וכמש"ל, וא"כ בעי' דלהוי ס"ס מעליא לבד סיוע החז"ט, וכיון שס"ס זה אינו מתהפך לא הייני דנין אותו בס"ס אלא ע"פ סברת הש"ך דל"צ הכא מתהפך: ומ"ש הח"ס להוכיח דמצרפינן החזקת טהרה הכא, משו' דהוי שם אונס חד דמה לנו אם מהאיש

כו' בין כך ובין כך הוי דם טהור וא"כ לא הוי ס"ס רק בצרוף החזקת טהרה. ג"ז אינו עפמ"ש החו"ד בסי' ק"י בקונ' בית הספק לתרץ קו' הפלתי שהק' אהך כללא דשם אונס חד מהרי שנכנס בין השירים כו' ומספק מחט בחלל הגוף כו' דלק"מ, דכל היכא דלא חיישינן כלל להספק טרפה רק בנמצא ריעותא ולא מצינן לומר ס' טרפה עד דאמרי הריעותא ואיכא ס' בהריעותא ס"ס גמורה היא וא"ל שום תנאי לזה עכ"ל. הסבר דבריו. דהא כל עיקר סברת התו' דהיכא דהוי מפס א' לא דיינינן לה בס"ס הוא משום דכיון דאין שום נפקותא בספק הראשון לדינא א"כ למה לנו להזכיר כלל הס' הראשון ותו לא הוי רק ס' א' (ומש"ט כי הש"ך דהיכא דס' א' מתיר יותר מחברו דיינינן לה באמת בס"ס אף דהוי מפס א'). א"כ היכא דהוי ס' בריעותא על כרחין צריכין אנו להזכיר הספק הראשון המחזיק את הריעותא וליכא למימר למה לן להזכיר הס' הראשון ומשו"ה דיינינן לי' בס"ס אף דהוי מפס א' וז"ב: א"כ ה"נ לנ"ד כיון דאיכא ס' בהריעותא דאין אנו יודעים כלל דהאי דם מאשה קאתי וע"כ צריכין אנו להזכיר הס' הראשון כדי להחזיק הריעותא ולא מקרי תו שם אונס חד. באופן דכל מה שנמנס הח"ס בס"ס זה דבריו אינם ברורים דבאמת הוא ס"ס מעליא רק החסרון דאינו מתהפך,

ולפמש"כ מהש"ך גם זה א"ש. ומכאן ראי' נכונה לדברי הש"ך: (ב). ראי' שני' נ"ל להביא מנדה [כט.] המפלת כו' ואם אינו ידוע אם ולד הוא חשב לזכר ולנקבה ולנדה. ובתוד"ה תשב אע"ג דהוי ס"ס (ס' ולד הפילה או רוח ואת"ל ולד דלמא זכר) מ"מ תשב לנקבה משום דאל"כ הוי תרי קולי דסתרן אהדדי ע"ש. וקשה הא התו' מהנך פוסקים דסברי דבעינן מתהפך ע' בש"ך שם ובכו"פ, והאיך אמרו לסמוך אהך ס"ס אי לאו דהוי תרי קולי דסתרי אהדדי הא לא הוי ס"ס מתהפך, דהא ל"ל ס' זכר ס' נקבה ואת"ל נקבה שמא לא הפילה כלל, דכיון דאמרת נקבה האיך נימא תו לא הפילה כלל. ולפמש"כ הש"ך א"ש דהא גם הכא אין אנו יכולין להתחיל רק בספק א' היינו ס' הפילה או לא, אבל איפכא ל"ל ס' זכר ס' נקבה דהא אכתי לא אתחזק לן דהפילה כלל. וכיון דמוכרחין בתחלה להתחיל בס' הראשון תו לא בעינן שיהי' מתהפך וכמש"כ הש"ך.

והיא ראי' חזקה בעז"ה לשיטת הש"ך ז"ל:

ג. ב"ב [לא.] זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי הא אייתי סהדי דאבהתא היא והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה אמר רבה מה לו לשקר אי בעי א"ל מינך זבנתה ואכלתיה שני חזקה כו'. וקשה לי מאי מגו הוא זה דלמא ירא הוא לומר מינך זבנתה דאולי יש לו להאי דאייתי סהדי דאבהתי' בע"ח שקדמו לחזקת ג' שנים דהאי ויבואו ויגבו ממנו קרקע זה דהא הוא בעצמו מודה דבמכירה ממנו אתי לידי'. ומש"ה ניחא לי' לטעון של אבותי הוא משום דבקי הוא בעסקי אביו שאין לו בע"ח. והדוחק לומר דמיירי שיודע היא דים לו להאי מעדער אדעא אחריתי זה דוחק ועוד דהא אכתי יש לחוש לבע"ח גדול (ע' היטב לקמן מו: תוד"ה לוקח). ועיד דלמא עשה שדה זו אפותיקי דאז הוא גובה ממנה אפי' אי יש לו ארעא אחריתי (עי' לקמן מה. תוד"ה אי דאית לי' ארעא אחריתי). אמנם לענין אפותיקי י"ל דקלא אית לי', אבל לבע"ח גדול שפיר יש לחוש, וצ"ע:

(ד' אייר תרכ"ג, זאנעער הדש)· צבי ארי' ליב בהגאון הג' מו"ה משה בצלאל נ"י לוריא.

סימן מא. תהל הפנה וברכותיה לראש האי גברא רבא ויקירא קדישא חסידא ופרישא כבוד קדושת שם תפארתו, מוהר"ר אברהם יואל אבעלסאן שליט"א, ויזרח כשמש בצהרים:

ראיתי במכתבו הנעים כדבש ונופת צופים, כי רב אחד התמרמר על חדושי המוזכר בהכנסת ח"א סי' י"ד שהבאתי ראי' לדברי הרמב"ם פ"א מהל' תשובה ה"ב מגמ' כריתות [יח:] והק' הרב הנ"ל הא קאי שם לרבי ורבי הא ס"ל דיוה"כ מכפר בלא תשובה. אני אומר הרב הנ"ל לא עיין היטב בזה, אנא הכי קא אמינא דהגמ' מקשה שם על אביי ור"ז דסברי אליבא דרבי דידיעת ספק מחלקת להטאות מהא דאכל ושנה ביוה"כ אינו חייב אלא אחת ומתרץ הגמ' כי קאמר ר"ז לר' הא רבנן הוא ויקשה הא אכל ושתה ביוה"כ אין יוה"כ מכפר כדאי' לעיל ד"ז ונוכל לתרץ בפשיטות דהא אליבא דרבי קיימינן ור' הא ס"ל דיוה"כ מכפר בלא תשובה ואביי ור"ז יסברו דאפי' בכרת דיומא נמי כדאי' לעיל בד"ד. אך עדיין ק' למה לריך הגמ' לומר דאתיא כרבנן (וכפירש"י ר"י והאבר"ש) דהא אינו מוכח כלל דפליגי על ר' בהא דחטאות מחלקת ורק באשמות פליגי דמפקי מדרשא דקרא אבל בחטאות מודו לר' יאמר בפשיטות דאתיא כרבנן דר' דאינו מכפר בלא תשובה והכא הא אכל ביוה"כ ולא הוי כלל ידיעת ספק וזה תי' יותר מרווח. ונראה דבאמת זהו כונת הגמ' הא מני רבנן דיוה"כ אינו מכפר בלא תשובה ועתה לא נלרך לדחוק לעשות פלוגתא חדשה דיפלגו בחטאות נמי ומעתה יקשה לן שוב מאי מקשה רבא מהא דאכל היום דלמא מיירי נמי בלא תשו' ורבנן הוא והכא לא מוכח כלל דאתי כר' אע"כ משום דהוי רק ל"ת דמעילה ומכפר אפי' לרבנן בלא תשו' והרי ראי' להרמב"ם דעל ל"ת יוה"כ מכפר בלא תשו'. ובזה יתורץ לן מה דתמהו רבים מהגאוני' על קו' רבא מנ"ל דבריי' דאכל היום אתי' כרבי ולפמש"כ ל"ק דלר"ז בידיעת ס' אם מחלקת ל"פ כלל רק באשם פליגי והקו' לד"ה והתי' רבנן היא היינו דלא מכפר בלא תשו' וגבי מעילה דבל"ת לחוד מכפר בלא תשו' וניחא נמי ד' התו' פסחים ל"ג ומהרש"א שם: ידידו המשתחוה מרחוק מול הדרת קדשו

שמואל אריה הכהן שפירא.

סימן מב. חדושים קצרים הערות ושאלות והלכות קטנות.

א. **הנה** מה שכתב בכת"י סי' ג' בשם הגאון המהולל מו"ה ישראל יהושע שליט"א אבד"ק קוטנא וז"ל: ובחדושי נסתפקתי האוכל ערלת חו"ל דאסור מהל"מ אם מתחייב מלקות כו' אבל ערלת חו"ל כו' אפשר שאין לוקין עכ"ל. אשתמיטתי' דברי הכל בו וז"ל בסי' ל"ב: כתב ה"ר יונה ז"ל הערלה נוהגת בחו"ל ואסורה בהנאה כו' והאוכל ערלה כו' לוקה כו' בין בא"י בין בח"ל לשרוף באש. ובסי' ל"ג בדיני טבל כ' והאוכל כזית טבל מדבריהם או מכלאי הכרם וערלה של חו"ל מכין אותו בזמן הבית מכת מרדות כו' יעו"ש: גם מש"כ הגאון מקוטנא, שבא הלכה לאסור איסור חדש, יעוין בס' בא"י יעקב מהגאון ר' יעקב ברלין ויראה שזה ליתא. וחוץ מזה המעיין בלשון הר"ן ר"פ כל גדול ובגמ' פ' הזורק במעביר בשבת, יראה שלכל חקירתו אין שום מקום. ולולא ראיתי לא האמנתי שיצאו הדברים מפי רב גדול וגאון כמוהו. את זה ראיתי בחפצי להעיר. (כ"ה תמוז תרנ"ג פה ראדוויל)

ישראל דוד יונגרלייב. החונה בק' סכ"ל.

ב. **יומא** [נט:] לכם שלכם יהי'. והק' הפ"י בפסחים [כג:] מאי פריך הגמ' מנ"ל דדם מותר בהנאה, הא מלכם נפקא. והצל"ח הק' זה בברכות [לח]. ובל אדע מאי ק"ל לפי הלכה דדם שבשלו מותר מה"ת א"כ הוי שלכם דיותר ע"י בשול, ע"כ אין לנו היתר הנאה רק לענין מעילה אם הי' דם בר מעילה ל"ת בשול לאפקועי ממעילה:

יצחק ליב גרויסבערג. (בעהמח"ס שי למורא).

ג. **אם** מותר בשעת הדחק להגעיל כלים גלאזירטע. הגם שנתברר אשר הגלאזיר הוא חרס אם יש לסמוך בשעת הדחק על שאילות יעבץ בכלים פארצולאי, וגם בדיעבד סגי בהגעלה גם לכ"ח, וזהו כדיעבד דמי ולא מצאתי לי כעת חבר. יעוי' בס' תורת אביגדור שמתיר קדרות טשיגון בהגעלה:

יעקב קאפיל עפשטיין חונה בק' מאריופאל.

ד. (כלל חדש במדת מה מצינו). **ב"ק** [ג:] תוד"ה משורו למדנו אבל קשה כו' ליפטרו בהו כלים כבור כו' ונראה לפענ"ד ליישב והוא כלל חדש. דאע"ג דאמרינן דיו זהו בדבר הנלמד בקו"ח מדבר א' אבל משני דברים במה הצד כגון הכא דאנו מסופקין אם ללמדם מבור ופטור כלים או משור לחייב אזי אזלינן בתר טעמא דקרא ומצד הסברא אנו רואין לאיזו מהן יש להשוות בזה. והנה לקמן [י.] קאמר הש"ס הומר באש מבבור שכן כו' בין דבר הראוי ובין שאינו ראוי לה משא"כ בבור ומאי נינהו כלים. וע"כ דאין הכונה דבבור פטור כלים דא"כ לר' יהודה שם נימא חדש. אלא כהא דרב לשטתי' דאמר בור שחייבתו תורה להבלו ולא להבטא. נמצא דבכלים לא שייך הבלא ומה"ט התורה פטרה כלים. ואע"ג דלקמן [נו] פריך הש"ס כלים בני הבלא נינהו ומשני בחדתי היינו לאחר שכתבה התורה לפטורא אמרינן שצריך מיעוט ע"ז למעט משום כלים חדתי, אבל מ"מ מאחר דע"פ רוב כלים לא שייך בהו הבלא לכך התורה פטרתו בכל ענין דהא לא עשה היזק שמוכן להזיק תמיד. וכן מצינו כ"פ שהתורה אזלא בתר רובא וכמ"ש הרי"ף בטעמא דשן ורגל פטורין ברה"ר אע"ג דלפעמים לא שייך הטעם כגון במועדת לנגיחה דבלא"ה צריך לשומרה או אחרי בר"ה דרס ואכל פטור אע"ג דבודאי צריך לשומרו שלא יזיקו וכ"ז להבלו אבל באבנו וסכינו ומשאו דמיירי דנישוף באבן נמצא דהבטא דידי' הוא שפיר יש לחייב כלים מש"ט דאפי' בבור הו"ל לחייב בכה"ג אלא דלא משכחת לה אבל הכא שפיר מחייב: **ובזה** יתישב ג"כ [ה:] תוד"ה אם כו' דפטר בו את הכלים. ולפמ"ש א"ש דאף לרב קאמר ומשום הבלא, אבל הכא דמזיקים ממש יש לחייב ויש ללמוד מהכתוב השני דחייב כלים:

יהודא שרגא חופ"ק פעטריקאב.

ה. **ראיתי** בס' שערי דעה מהרב הג' רי"ל מסאסניצא (כעת הוא רב בק' סמארגאן) בחשו' ז' בא"א כתב: כי התו' יומא [עט:] כתבו כי גרוגרות יותר מכביצה. ואם נעיין שם בתו' נמצא ההפך. וז"ל התו' שם בד"ה לאחר לך שאין שיעורו של זה כשיעורו של זה. תימא וגימא שאור בכזית וחמץ בכגרוגרות דכפים וכו' דפריך אי לענין שבת כגרוגרות בעי' ולא סגי בכזית וכותבות שאמא היא כביצה או מעט פחות מכביצה ואינו גרוגרות בליר טובא. הרי לך ד' התו' כמו שהם ונראה לעינים ההפך: (אאראל תרנ"ג) **דוד גור אריה** חופ"ק.

ו. (א). **הא** דמבואר ביו"ד סי' ק"א בדין חתיכה הראוי' להתכבד דאינה אא"כ אסורה מחמת עצמה אבל מחמת בלוע לא. איך הדין במי שמבטל איסור לכתחלה במזיד דמבואר שם סי' צ"ט דאסור למבטל ולמי שנתבטל בשבילו. אם חשוב כמו איסור בלוע או כאיסור מחמ"ע. א"כ דהקנס הי' דלהוי כמו דלא הי' בו שעור לבטל, או דרבנן רמו איסורא עליה והוי כמו איסור דרבנן בעלמא, ואף כי לסמוך על זה לא אאכל כל תועבה מדרבנן נ"ל כיון דבשוגג ובתחילה מותר, אך י"ל משום קנס עבדי רבנן כמו איסור גמור ואם דאלהא"כ אינה בטלה. וי"ל נמי להתיר מטעם אחר מהא דבסי' שי"ג ס"א גבי בכור שהטיל בו מום דמותר אם נפל בו מום מעצמו והוא ממשנה דבכורות [לד]. ואולי יש ללמוד מזה דאם ביטל איסור בידים ואח"כ נפל למקום אחר שיש בו כדי לבטל האיסור הבלוע דיהא הכל מותר כמו התם דמום השני מתיר. ויש לחלק: (ב). **בהא** דחקר הגאון מהרא"י נ"י בכת"י סי' ז' אם ס"ך פני ליתים נראים אי הוי מום במקח או לא ותלה הדבר במה שמבואר בחו"מ רל"ד. הי' נ"ל לכאורה לתלות בהא דב"ק

[עח] דגנב מאי פטר נפשי' בכבש לרבנן בעולת העוף לראב"ע ומהתם מוכח דהידור לא חשיב חסרון והיזק. ויל"ע:

צבי הירש הלוי לויטאס אבד"ק לינקאווה.

ז. (א). **המחה"ש** סי' תנ"ג ס"ק י"א כתב, דלמ"ש בסי' תנ"א סי"ח דנפה אין לה הכשר א"כ ה"ה בכיס של רחיים. לפלא שהרמ"א הביא דין הנפה וכתב בפירוש הכיס של רחיים ג"כ אין לה הכשר כמו הנפה בשם מהרי"ל: (ב) **שאלה.** חלב שנפל על דופן הקדרה ולא הי' ס' ורק ששי' בקדרה בשר עוף וספק אם מפעפע לפנים, ובדרבנן מהני חד ספק: (ג). **הרמב"ם** פ"ה מהל' חו"מ ה"א. אין איסור משום חמץ כו' אבל הקטניות כו' וכ' הראב"ד אין זה דבר פשוט וכו' אבל נוקשה מיהא הוי. ובודאי כוונתו על הלכה ג' לענין מי פירות וכ"מ בכס"מ שם. ופלא על המגדל עוז שלומד על קטניות והיכן מצא שקטניות הוי חמץ נוקשה: (ד). **שם** הל' ח'. תבשיל שנתבשל ונמצאו בה שעורים כו' והינו אלא מד"ס משום שנא' ושמרתם את המצות. אין לו פירוש כלל לדעיל. והי' אפ"ל דהתחלת הל' ט' מתחלת משום שנא' ושמרתם כו' לפיכך אסרו חכמים. אבל יקשה דהרמב"ם ס"ל שד"א מה"ת לקולא:

אברהם צבי הכהן קארהלינסקי חופ"ק חערסאן.

ח. (א). **תענית** [י.] עילאי בעי מיא תאתי ל"ב מיא. פרש"י רב ששי' מא"י כדאמרי' בעלמא מכי אתי רב לבבל משמע דשמואל לא הי' בא"י והא בב"מ [פה:] אורו שמואל ירחינאה (פרש"י חברו של רב) אסי' דרבי הוי כו'. א"כ מצאתי בשה"ד אות ש' הביא קושי' זו בשם היוחסין ושמפני זה מסכים לפי' הערוך כו'. וי"ל דשמואל לא שהא כל כך בא"י כמו רב שעלה לא"י עוד בימי בחרותו במות עליו אביו ואמו [פסחים ד.] וחזר לבבל משום רחב"א [יומא פז:] וכבר הי' שמואל ר"י בנהרדעא כדאית' בשבת [קח.] א"ל שמואל לקרנא גברא רבא אתי ממערבא כו' אשכחי' לרב. אך בפי' רגמ"ה כתב תאתי ל"ב מיל שמואל דהוי בבבל עד לבסוף ל"ב מיל עד ס"א. ויקשה כנ"ל: (ב). **שו"ע** יו"ד סי' ט"ו סעי' ט'. ואם אחרים רואין ששוחטין כראוי אסור לשחוט אחריהם כן נראה לי. ע' בנחלת צבי לבעל פ"ת ובתלויים (יו"ד ד' ווילנא תר"מ). וכ"ל כי נפל בזה ט"ס והי' כתוב "כנ"ל" ראשי תיבות "כנכתב לעיל" (סי' א' ס"ה) וטעה המעתיק וכתב מפורש "כן נראה לי": (ג). **בקוני'** א' מכה"י סי' א'. בעיסה שנפלה לתוכה ברי' שאינה בטלה קודם שהופרש חלה דהעיסה אסורה באכילה אם מחויב להפריש ממנה חלה. ומביא ראי' מנדה [מז] עיסה שנדמעה כו' אתי דימוע דרבנן ומפקיע חלה דרבנן. ומסנהדרין [קיב] במע"ש בגבולין ופרש"י בל"ב משום דאין לה היתר אכילה בשעת גלגול לא קרינן בה ראשית עריסותיכם: ואין הנדון דומה לראי' כלל דהתם בב' תקנות הנ"ל בשעה שנתחייבה העיסה בחלה דהיינו בשעת גלגול היתה אסורה לכן אתי איסור דרבנן ומפקיע חלה דרבנן. מה שא"כ כאן דמיירי (כדמוכח מתוך הלשון) דכבר קודם שנפלה הברי' נתחייבה בחלה, ודמי לעיסה שנתחייבה בחלה ואח"כ חלקוה דמתחייבת בחלה הואיל והיתה חייבת שעה אחת ע' יו"ד סי' שכ"ו ס"ד:

(סט' סלאבאדא, תרנ"ג). **שמואל צבי אווערבאך.**

ט. **באו"ת** הל' שמיטה סי' ס"ז באורים סק"ב ד"ה ומ"ש. אם כי אי' זה לא יתכן אליבא דר"י דשנת חמישים עולה לכאן ולכאן לא יקרה כמעט כלל שיהיו שמיטה ויובל רצופין ואח"ז לא וחשוב עכ"ל. מי יתן ויבינני פתרון דבריו. כי שאלתי לחכמים ואין פותר: (אדעססא, תרנ"ג) **יעקב רבינאוויטש.**

סימן מג. כבוד חכמים.

בעלי אגדה דכתיב וכבוד [ב"ב י.]. (בתא"כ: כי בעלי אגדה דורשין בכבוד התורה ואין כבוד אלא תורה כו').

א. **מדרש** פליאה הובא בס' תו"מ: כשעלה משה למרום מצא לקב"ה דיושב ואומר מפני שיבה תקום. א"ל מאי תקום. א"ל הקב"ה קום בתולת ישראל: **איתא** בקדושין לב: פלוגתא דאמוראי אם מחויב לקום מפני ינוק וחכים מר ס"ל דרק מפני זקן צריך לקום דמפרש תקום רק על שיבה. ומר ס"ל דתקום קאי נמי אלמטה: מפני שיבה תקום והדרת. תקום והדרת פני זקן זה שקנה חכמה אפי' ינוק. והנה נחזי אנן לאיזה מ"ד החיוב יותר לכבד התורה, הוי אומר למ"ד אפי' ינוק וחכים. דאם קם מפני שיבה אפ"ל דהכבוד הוא מפני הזקנה לא מפני התורה אבל בקומו מפני נער בימים הרי מכבד התורה שניכר שהוא עומד מפני תורתו: איתא בגמ' ברכות ד: מפ"מ לא נאמר נ' באשרי מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי לה הכי נפלה ולא תוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל: ואמרנו לתת טעם למה דוקא במערבא ידעי לפרש הכי. דאמרו בשבת קמה: מפ"מ ת"ח שבבבל מצוינים במלבושים נאים מפני שאינם בני תורה. כלומר אנשי בבל ההמון עם הם הדיוטים ואינם מבינים מעלת התורה ויקר ערכו של הבעל תורה ומביטים רק על החיצוניות שלו אם מלובש כראוי או לבוש קרעים לכן מוכרחים הת"ח שם להתלבש במלבושים נאים ומצוינים להתהדר לפני ההמון כדי שיכבדו אותם

בשביל המלבושים (ולבסוף נעשה כי רק המלבושים הנאים הם מכבדים אף שהלובשם אינו יודע אפי' לברך ברכת הנהנין כמו רוב רבני הרעפארמער שבאשכנז), אבל בני א"י היו הסמון מכבדים התורה ומכירים מעלותיה, לכן היו מכבדים את הת"ח אפי' הי' מלובש קרעים מפני כבוד תורתו: לפ"ז בני בבל היו מפרשים אקום כמ"ד דרק מפני שיבה חייבי' לקום אבל לא מפני יניק וחכים שאינו ניכר במראה החיצוניות שלו. אבל בני א"י היו מפרשים תקום למטה; דגם במי שאין בו חיצוניות להתהדר ורק כבוד התורה לחוד מחויבים לכבדו: לפ"ז גם בהאי קרא דנפלה וגו' לבני בבל הפי' כפשוטו, דהם אינם מפרשים האי תקום למטה. ובני מערבא דמפרשי תקום למטה כמו"כ מפרשי האי קום למטה קום בתולת ישראל. וזה כונת המדרש דמשה רבנו ע"ה שאל איך יתפרש האי תקום אם למטה ג"כ או לא. ע"ז השיב הקב"ה קום בתולת ישראל. אם אתם מפרשים האי תקום למטה לכבד התורה אפי' למי שאין בו אלא חכמת התורה לא מפני הזקנה בלבד ולא מפני נערעמאניען אחרות, אזי אף אני אפרש נפלה ולא תוסיף לנפול ויקוים בכם קום בתולת ישראל. אבל אם תבזו את התורה ורק בעבור זקנה או נערעמאניען תעשו כבוד, א"כ תפרשו תקום דקאי אלמעלה, גם אני אפרש את הכתוב נפלה ולא תוסיף ח"ו קום, בתולת ישראל: וזהו שרמזו חכמי המדרש בדברי חכמים וחידותם: כי לקום בתולת ישראל בשוב ה' שיבת ציון לתת כבוד לעמו תהלה לירא[י]ו שמחה לארצו וששון לעירו ולצמיחת קרן לדוד עבדו כו' הוא רק בשיכבדו לומדי תורה מפני מעלת התורה לבד ומנד חבובם אותה, אזי נזכה לקום בתולת ישראל במהרה בימינו:

ב. **בחנכת** המשכן שפרטה התורה כל נשיא ביום הקריבו באריכות, הו"ל לקצר ולכתוב ככה הקריבו כל נשיאי המטות כמשפט המקריב הראשון. ונראה דאמרינן בב"ב [קטו:] גמירי דלא כלה שבטא, דמחויב להיות כל השבטים במספרם עד עולם. ע' במ' תנחומא פ' וישב ובאברבנאל שם. ויסוד קיומם הוא במה שמוזכרי' בתורה ונשיא של אותו שבט בהקריבו בחנכהמ"ש בזה נתן קיום לשבטו שלא יכלה לעולם. ובמה שנזכר השבט בקרבן הנשיא שלו בתורה שהיא נצחי' כן יהי השבט נצחי. והיא בעמד' להם במעשה פלגש לתת ירשת פלטה לבנימן ולא ימחה שבט מישראל:

ג. **באור** על מדרש פליאה שאמר לפני כבוד ש"ב האברך המופלג ושנון בתורה וחכמה ירא שלשלת היוחסין מו"ה **בנימין ברודא** נ"י וחתן הרב הגביר המפורסם בתורה וחכמה מו"ה **יונה האראק** נ"י בארעססא ממשפחת הגבירים בראדסקי, נין ונכד להגאון הגדול המפורסם בדורו לשם ולתפארת בנש"ק מו"ה **ארי' ליב ברודא** זצ"ל אבד"ק קאלווריעא (והוא דודי זקני ז"ל) ואמר לי בשם זקנו הגאון מהראל"ב ז"ל. וז"ל המדרש:

ויפול מן העם כשלשת אלפי איש (במעשה העגל) הדא הוא דכתי' חמשה בקר ישלם תחת השור ע"כ. דהנה כתיב (קהלת ז') אדם אחד מאלף מצאתי. וא"כ גם במעשה העגל בודאי הי' נמצא א' מאלף צדיק ומס' רבוא היו שש מאות צדיקים ומסתמא מחו בעושי העגל והי' אחת משתי אלה או שהרגו אותם כמו שהרגו את חור או שכפאום שיעשו כמעשיהם כמו שכפו את אהרן והמחטיאו קשה מההורגו. וע"כ נפל מהם שלשת אלפים דהיינו חמש פעמים שש מאות, והוא כדין חמשה בקר ישלם תחת השור, כי הם קלקלו אותם השש מאות ושלמו בעד חמש פעמים במספר הזה. וכן אי' במד' תנחומא פ' בהעלותך אות כ"ד ובילקוט בהעלותך סי' תשל"ו ובמדבר רבה פכ"א דהרגו גם לזקנים, ומבאר המדרש הקרא דירמי' (ב' ל"ד) וגם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים לא במחתרת מצאתים כי על כל אלה. בשביל אלה אלהיך ישראל. וזה המדרש פליאה מפרש הפסוק אדם אחד מאלף מצאתי שלא חטאו (בחטא העגל) ואשה בכל אלה בהחטא של אלה לא מצאתי אפי' אחת מהן לא מצאתי. וסוף הכתוב נמשך לראשיתו כי בהאנשים נמצאו רק א' מאלף שלא חטא והנשים לא הטאו אפי' אחת מהן. וזה המדרש הוי ק"ל קושית רש"י ביומא דס"ו דאמרינן שם בעושי העגל זיבח וקיטר בסייף שה זובח ומקטר לכו"ם בסקילה כדאיתא בסנהדרין ד"ס. ומה שתי' רש"י שם משו' דעדיין לא נתפרש להם דין ארבע מיתות ולכן דנם במיתת ב"נ בסייף, ע"ז תמה מרן מהרב"א הי"ל לשאול להשי"ת כמו ששאל גבי מקושש. ומה שתי' בס' מיני תרגימא מהגאון הר' ישעי' ברלין

דגבי שבת נאמר מחללי' מות יומת לכן שאל באיזו מיתה אבל גבי עכו"ם עדיין לא נאמר כלל שום מיתה ונהג במיתת ב"נ, והמדרש לא ניחא לי' בתירוץ זה דגם בעכו"ם כבר נאמר לו המקרא זובח לאלהים יחרם (שמות כ"ב י"ט) עי' ברמב"ן שם וכן תרגם אונקלס דיחרם הוא מיתה וזה הפסוק נאמר לו ביום מתן תורה כמו שהאריכו הא"ע והרמב"ן (שמות כ"ד א'). ועוד התינח לר' ישמעאל דאמר כללות נאמרו בסיני ופרטות באהל מועד אבל לר"ע דאמר כללו' ופרטות נאמרו בסיני ונשנו בא"מ א"כ מה שנאמרו בסיני נאמרו עם כל הפרטות מיתה ע"ז ובאיזו מיתה (והא דמקושש דשבת במרה נצטוו) יעויין חגיגה ד"ו וסוטה ל"ז. וא"כ ישאר קושית רש"י באין תי'. כ"ז הוי ק"ל להמדרש פליאה הנ"ל לכן בא לתרץ דאלו הג' אלפים שנהרגו בסייף הרגו אלו הזקנים שמיחו בהם והרוצח דינו בסייף ונהרגו כלם בעון רציחה וזהו כונת המדרש ויהרגו מהם כשלשת אלפי איש למה שלשת אלפים ומפרש חמשה בקר ישלם תחת השור הם הרגו שש מאות ונהרגו חמשה פעמים ככה לקיים הקרא. ויתורצו כל הקושיות בזה: [א"ה: המדרש פוסק דחמשה שהרגו אחד כולם חייבים ויש לפלפל בזה. ועוד י"ל דמאחר ששבר הלוחות כדי שיהיו נדונים כפנויה ודינה כב"נ ממילא נתחייבו כלם הריגה כמו מעשה דשכם. עוי"ל כי נתערבו שש מאות הרוצחים בשני אלפים וארבע מאות עובדי העגל ולא היו יודעין איזה מהם רוצחים ואיזה מהם עובדי העגל ודנם כלם בסייף כדאי' סנהדרין דע"ט: וד"פ. ישו"ם. וביותר י"ל כפשוטו, דנתחייבו מיתה רק שש מאות והנותרי' עמדו לנגדם ולא הניחו לקיים בהם הדין ועשו מרידה לכן נהרגו כמוהם ועלה מספרם לג' אלפים איש ונתקיים הכתוב חמשה בקר ישלם וגו' כנ"ל ודוק]:

ד. (ירמי' ז' כ"ב כ"ג) כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על דברי עולה וזבח כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם והלכתם בכל הדרך אשר אצוה אתכם למען ייטב לכם: והלא כל ס' ויקרא מלא מצות ופקודות על קרבנות ואיך יאמר כי לא דברתי ולא צויתי ע"ז. אמנם הרואה בפ' יתרו בעת כריתת הברית נאמר ג"כ (שמות י"ט ד' ה') ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ולא הזכיר כלל מקרבנות. ורק אחר מעשה העגל שאז ירדו ממעלתם כמוש"א הכתוב אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם אכן כאדם וגו' שאז נצטוו על הקרבנות, אם לפי טעם הרמב"ם מחמת רגילתם לראות עבודות כאלה במצרים, ומקודם היו במעמד שלא נצרכו לזה וא"כ בעשותם העגל נגלה הדבר כי צרוך נפשם אחר עבודת הקרבנות. ואם לפי טעם הזוה"ק וס' הכוזרי וש"א כי הוא חיות ומזון להנשמה ועי"ז יתדבק הכנ"י לסבה הראשונה כמו ע"י מזון הגשמי מתקיימת הנשמה בגוף ובהעדרו יתפרדו כמ"כ הוא מזון רוחני שהוי' התחברות בין השי"ת להעולם ובהעדרו יתפרדו. ומקודם עשית העגל לא הוצרכו למזון רוחני, כמו הנביאים ומרע"ה בהר סיני שלא הוצרכו לשום מזון. אבל הכתוב בירמי' יאמר בפירוש „ביום (כלו' בעת כמו ביום הנחילו את בניו) הוציאי אתכם מארץ מצרים". ומזה ניכר שאין תכלית בקרבנות רק לשמוע בקול ה' הוא העיקר. (ועי' בשו"ת שבו"י ח"ב סי' קפ"ב דמאמר רחב"ע רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תו"מ, זה נהי' לאחר מעשה העגל, ע"ש):

אברהם יואל אבעלסאן חופ"ק אדעססא.

סימן מד. זכרונות וענינים שונים.

א. (מכתב). **בעו"ה**, יום ג' תצוה תרנ"ב פה סטאוויסק. **חתו"ש** וכל טוב לכבוד ידיד ה' וידיד נפשו הרב הגאון הגדול המפו' ש"ת מו"ה **אברהם יואל אבעלסאן** נ"י. **אחדשה"ם** באהבה, מלאתי א"ע כמחויב להודיע לכת"ה המקרה אשר קרנו כי נלקח מאתנו עטרת ראשינו ותפארתנו כבוד חותני הגביר המפו' המופ' בתורה ובמע"ט מו' **אליעזר ליוזאהן**, כי הלך לעולמו בט"ז לחדש שבט. ומהנכון שישלם לו כת"ר גמ"ח של אמת **ולעשות לו טובה בעולם העליון.** ונוכל לאמר עליו שהי' גבר דחיל חטאין רחים ומוקיר רבנן, ועד רגע האחרון לא הכניס שום דבר לפיו בלי נט"י וברכה, ועד רגע האחרון הי' ברעיון זך ונקי וברעיונות קדושים וטהורים ובתשובה גדולה מאד עד אין לשער. תקותי תאמני כי לא ישיבו פני ריקם. והו"ש ידידם דו"ש ובלאחם נגלה **שמואל ארי' שפירא.**

*[א"ה: קיימנו בקשתו עפ"י גמ' דסנהדרין קד:]:

ב. (ספרים חדשים) **אמת ליעקב** על מנין המצות להרמב"ם ז"ל וי"ד שרשיו. מאת הרב הגאון השלם במושכלות מו"ה **שאול אליעזר רבינאוויטש** ז"ל מתושבי אדעססא [אדעססא תרנ"ג דפוס מ"א בעלינסאן]. ספר מלא בחריפות ובקיאות בשכל נח ובהיר ועומק העיון כאחד הרבני' הגדולים. אך הכל תלוי במזלא כו' כי בעודו הי' הרב המחבר בחיים, הי' מטבעו נחבא אל הכלים ואנשי אדעססא לא הכירו יקר ערכו ולא תמכוהו כבוד, ז"ל:

בורת הברית על הל' מילה וקובץ כל הדינים השייכי' לזה מהרב הגאון מו' אלי' פוסק מסודר יפה וס' נצרך:

סימן מה.

באשר הודיעו במכתבי עתים רבים אשר התעוררו במדינת בריטאניא הברוכה כמה אנשי המעלה מעשירי עם, לעשות תקונים (רעפארם) בדתנו ותורתנו הקדושה לפי כל העולה על רוחם ולא ברוח ה'. וכמעשה הרעפארמער באחב"י במדינת אשכנז, קראנו זאת בלב קרוע לגזרים. ובדמי לבבינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניכם. אחינו בני בריתנו היקרים נדיבי עמנו פארי ישרון, זכרו נא חשבו נא עם לבבכם קודם המעשה: מה זאת תעשו. למה תמשכו עליכם רעה גדולה ח"ו בחטאי השוא. אחינו, אל נא תרעו. הלא תדעו הלא תבינו ועיניכם גם הרואות כי כל מדינה ועיר אשר התחילה הרעפארם שמה בבין אחב"י, והיתה, למען מצוא חן וכבוד בעיני שכיניהם בני האומה המושלת, לא תעשנה ידיהם תושיה ועוד עלתה להם ההפך מקלה לקלה, כי מן אז לקחו להם הרעפארם לעקור עיקרי דת תוה"ק וחללו קדש, התעוררה לעמתם השנאה משרי ורוזני העמים יתר שאת ויתר עז, מן השנאה שהיתה לנו ישראל מהם בזמנים הקודמים. ומכל ארצות המערב, הנה ארצכם בריטניא הברוכה, היא כהיום רק האחת אשר שנאת האנטישימיטיזמוס לא מצאה שמה קן לה, וכל בני ישראל שמה מקטן ועד גדול לאזרחים נכבדים נחשבו בעיני המלכות ושרי הפחות ואצילי העם ונהנים מכל זכיות המדינה בשוה עם כל תושביה מבני הבדל כלל. הנה כל זה אך בהיות אחב"י שמה אמונים לדתנו ומחזיקים בנחלת אבותינו וחכמינו הקדושים ז"ל בכל תוקף ועוז, כיא תורת ה' תמימה הכתובה והמסורה. אבל בפרוץ פרצות בישראל, כי ינסו איזה שועלים מחבלי כרמים לנסך רוח עועים על איזה מראשי נדיביכם שמה ללכת ח"ו אחרי שרירות לבם, להתחכם ולעשות תקונים בדת ללא כהן וללא מורה צדק, ורק ע"פ כהני הבעל ומורים סוררים, אין כל ספק וברור כשמש, שיתעוררו עליכם עם זה דינים קשים וקטיגוריא ושוטנים רבים ועלילות שוא ושקר ודבות רעות ושנאה כבושה מהמון עם, ותאבדו בידים את כל זכיותיכם המדיניות אשר זכיתם בחסדי ה' כי נתן אתכם לחן ולחסד לפני העם. אין כל ספק שתתבזו בתכלית הבזיון ונקוטותם בפניכם על תקוניכם ורעפארמירכם בעניני שמים, אשר לא לעזר ולא להועיל, בלתי אם להרע ולהכשל ח"ו נגלה,

(וכמו דאיתא במ"ר שמות פ"א: ויקם מלך חדש רבנן אמרי למה קראו מלך חדש והלא פרעה עצמו הי' אלא שאמרו המצריים לפרעה בוא ונזדווג לאומה זו אמר להם שוטים כו' כיון שלא שמע להם הורידוהו מכסאו שלשה חדשים עד שאמר להם כל מה שאתם רוצים הריני עמכם והשיבו אותו. רבנן פתחין פיתחא להאי קרא בה' בגדו כי בנים זרים ילדו עתה יאכלם חדש חלקם ללמדך כשמת יוסף הפרו ברית מילה אמרו נהי' כמצריים [ועשו זה מיראת הגלות וחשבו ע"י שיתדמו להם יאהבום ולא ישעבדו בם יעוי' שם בחדושי רד"ל אות כ"א] וכיון שעשו כן הפך הקב"ה את האהבה שהיו המצריים אוהבים אותם לשנאה שנאמר הפך לבם לשנוא עמו לקיים מה שנאמר עתה יאכלם חדש את חלקיהם [שהתדמותם להפר מצות מילה שקבלו מאבותיהם, גרמה להם שאבדו חלקם בזכיות המדינה מפני שנאת המצריים]):

על כן קולי אל ראשי נדיבי עם ישרון אשר בלונדון הבירה ומדינת ענגלאנד יצ"ו: **אנא אחינו,** דברו נא על לב המתחדשים אצלכם שיניחו ידם מלגמול לנפשכם רעה לא תדעו אחרה, וישובו ממחשבתם הרעה לבל יבולע ח"ו לכל העם כלו בגללם. אנא אחים, חוסו נא וחמלו על נפשכם ועל נפשות רבבות אלפי ישראל עמכם, לבל יועם זהרכם וברק יפעתכם אשר מידו קרנים להופיע על כל בני הגולה. ונשמרתם בנפשותיכם, לבל יקדירו עליכם ברפארמירם את השמים ועיני עמנו בארצות רבות באזיה ואפריקה גם תחשכנה ח"ו, אשר כבודכם כבוד העם כלו והודכם והדרכם הדרת כל ישראל, מודעת זאת בכל הארץ:

ואתה רב חכם גאון וצדיק נשיא אלקים בתוכנו, מו"ר **נפתלי אדליר הכהן** שליט"א רב הכולל במדינת בריטניא יצ"ו, עיני כל ישראל עליך בדבר הזה כי קרוב אתה אל המלוך. אם כי לא נפון אף רגע שבודאי מעצמך תמהר לעשות כרוב חכמתך ותבונתך לעצור ביד מחללי קדש ולהסיר מכשול מדרך עמנו אשר דרכו בה גדולי חכמינו וראשי אבותינו ז"ל מעולם, בכל זאת, נבוא לפניך עם הספר כיום הזה, לבקשך ולהפצירך על הדבר הגדול הזה לבל יתרשלו ידיך, כדבר ה' לעבדו יחזקאל הנביא (ג' ח') כשמיר חזק מצור נתתי מצחך לא תירא מהם ולא תחת מפניהם

כי בית מרי המה. ואתה תהיה לעיר מבצר ולחומת ברזל לתורתנו הקדושה הכתובה והמסורה. ואנחנו אין אנו רק כמודיעים כיד הנסיון הטובה עלינו בזה שידעו להזהר מהרעפארם ויסורו ממשמעת כבודך הרם: רועה נאמן רחם נא על צאן מרעיתך ורעם ונשאם על מבועי התורה והמצות הכתובה והמסורה לנו מדור לדור ממשה רבנו ע"ה עד לנו. שבטך ומשענתך המה ינחום וינהלום במעגלי צדק. וכמו אביך הצדיק המנוח ראש גולת אריאל הנשר הגדול הרב הגאון הגדול החכם הכולל מו"ר נתן הכהן זצ"ל, אשר כל ימי חייו הי' למעוז לכל חכמי ישראל ועמוד התיכון לבני מדינתך, ובנין התורה והאמונה נחלת אבותינו מימות עולם היה נשען עליו חזק בל ימוט סלה. כן היה נא גם אתה בנו ממלא מקום אביו רבנו נפתלי גאון יעקב בבריטאניה. התחזק נגדם לבל יפיקו זממם ותמוך נא את קירות היכל קדשנו לבל ינטו לנפול ח"ו, גער בפריצי עדתך השאים אך לקלקל ולא לתקן ברפארמירם. המה אך מחריבי היכל ה' ובונים להם במות בעל. מן גערתך רב גדול הלא תרפנה ידיהם מקול רעמך בקהל ישובון לחסות בצל בית כנסת ישראל שהנחילונו אבותינו הקדושים ז"ל: ואתם אחינו, או אז כבודכם [אשר גם כבוד עמנו בכלל בארצכם ובכל הארצות], יהי' חדש עמכם ותשבו שקט ושאנן בארץ באין פוצה פה ומצפצף ויגדל כבודכם סלה ואהבת עם ענגלאנד לכם עוד תרב. והיתה לכם נמשל לאות ולמופת מדינת אשכנז, אשר שם פרחה צרעת הרעפארם הממארת ראשונה, ולעומתה כן הרגיעה לינית בילתה ראשונה: שטעקער וכל כת דילי'. ומשם נפוצה האנטיסימיטיזמוס על פני כל הארץ כידוע. ובארצנו ארץ רוסיא הברוכה ת"ל, אין אנטיסימיטיזמוס והעם הרוסיים שלמים הם אתנו ושנאה רחוקה מלבם. וכאשר יש אתנו דרוש נחמד בזה [אשר יודפס בקרוב בעזהי"ת], המראה באותות ומופתים על פי יסודי הטבע, אמתית הדברים האלה הנאמרים באמת וצדק. נאם המדבר לכבוד דתנו ותורתנו הקדושה:

אברהם יואל אבעלסאן המורה פה"ק אדעססא, ובשם כל הרבנים הגאונים חכמי כנסת ישראל יצ"ו:

סימן מו. מיבל המים.

חקירה רבתא בהא דקי"ל דתרומה וקדשים מהניא מחשבה לחודא בלא דבור כמבואר בשבועות [כו:] איך הדין בהו במחשבת עבירה כגון מקדיש תרומה לבכורים ומקדיש בע"מ למזבח, אם גם בזה תהני המחשבה לחודא. די"ל דמקרא דונחשבתם דתרומה ומוכל נדיב לב דקדשים לא ידעינן רק היכא דליכא עבירה בהפרשת התרומה ועשית ההקדש. גם איך הדין בהו בגמר בלבו להוציא בשפתיו ולא הוציא, אי מהניא כה"ג או לא. וכל זה יבורר בס"ד:

א. הראשונים ז"ל נחלקו לענין מחשבה דפגול אי הוי בלב או בדבור דוקא ודעת התו' בפסחים [סג.] ובב"מ [מג:] ובזבחים [ד:] ובחולין [לט.] דהוי בדבור דוקא, וכן דעת רש"י ז"ל בפ' ב"ש [מג.] וכן דעת הסמ"ג מובא במל"מ פי"ג מהל' פסולי המוקדשין ה"א. ולא כן דעת הרמב"ם ז"ל שם וכן דעת החינוך מובא שם במל"מ דס"ל דמחשבה ממש הויא. והשטמ"ק בב"מ [מג:] האריך בזה ובסוף דבריו ז"ל שם הק' לשטת הראשונים דס"ל דמחשבת פגול הוי בדבור, מש"ס דזבחים [כט:] א"ר ינאי מנין למחשב בקדשים שהוא לוקה שנא' לא יחשב א"ל רב אשי והא לאו שאין בו מעשה הוא ואין לוקין עליו א"ל ר"י היא דאמר לשאב"מ לוקין עליו. ולשטתם דס"ל דהוי בדבור מאי קשי' לי' לר"א דלאו שאב"מ הוא, הא אנן קי"ל כר' יוחנן בב"מ [צ:] דעקימת שפתיו הויא מעשה היכא דבדבורא אתעביד מעשה, וכמו דבממיר מקרי אתעביד מעשה בדבורו מה דבהמת חולין נעשית קדש, ה"נ בדבורו אתעביד מעשה מאי דהקרבן נפסל עי"ז, ומאי פריך ר"א. וע"כ דגם במחשבה ממש מתפגל הקרבן. ולכאו' הי' נלע"ד ליישב שי' הראשונים דל"ק מש"ס דזבחים לפ"מ דמוכח מד' רש"י ז"ל ריש זבחים [ב:] ד"ה ונדבה, דגם במחשבה דשלא לשמו איכא האי לאו דלא יחשב, ואף דבזה אינו נפסל הקרבן ע"י מחשבתו, מ"מ מחשבה אסורה היא, ושפיר פריך ר"א דהוי לשאב"מ משום דר"י סתמא קאמר דמחשב בקדשים לוקה, דמשמע דגם על מחשבה דשלא לשמו נמי לוקה, דגם ע"ז קאי הלאו דלא יחשב כמ"ש רש"י ז"ל, ובזה לא שייך לשנויי דעקימת פיו הויא מעשה דהא לא אתעביד מעשה ע"י דבורו, דאין הקרבן נפסל בזה. ובדעת הש"מ אפ"ל דס"ל דמאי דאינו עולה הקרבן לשם חובה

דבעלים ע"י מחשבה דשלא לשמו גם זה מקרי פסול בקרבן דנפסל מלעלות לשם חובה וגם זה מקרי אתעביד מעשה בדבורו, ושפיר ק"ל להש"מ ז"ל:

ב. **והנה** הש"מ שם חזר והק' עוד. דהכתי ק' דמ"פ דלאו שאב"מ הוא, הא אף אי נימא דמחשבה ממש מהניא לפגל הקרבן, אבל ר' ינאי ע"כ איירי כשדבר בפני עדים דמפגל דאל"כ האיך לוקה על מחשבה שבלב בלא התראה דמי יודע מה בלבו ואין אדם לוקה ע"פ עצמו. ע"ז כ' לתרץ דלעולם מיירי ר"י בשדבר בפ"ע דמפגל אכן כיון דגם במחשבה מוגם מתפגל הקרבן תו אף כשדבר לא מקרי הדבור מעשה, עכת"ד. וכוונתו בתי' נ"ל ע"פ גמ' סנהדרין ס"ה: שאני מגדף הואיל וישנו בלב, וחזינן דכיון דישנו בלב לא מקרי הדבור מעשה. וה"כ בפגול עיקר הפסול דקרבן הוי גם בלב, ולא מקרי הדבור מעשה. עוי"ל בכונת תי' הש"מ ע"פ שי' החינוך, דכל לאו דיעיר בלא מעשה אף אם עבר ע"י מעשה אין לוקין עליו. ולכאו' ק"ל טובא, דא"כ אמאי אר"י לקנה לא תתני מימר דבדבורא אתעביד מעשה בתמורה ג. הלא קי"ל דבקדשים מהני' מחשבה לחוד כדאי' בשבועות כו: ובקדו' מא: וא"כ לכאו' שורת הדין דאם חשב הרי זו תמורת זו תהני מחשבתו אף בלא הוציא בשפתיו ותותפס הבהמה בתמורה, דמ"ש מגמר בלבו שתהא קדושת שלמים או עולה בעלמא על הבהמה דמהניא, וא"כ לד' הש"מ כיון דפגול נקבע גם במחשבה תו אף בדיבר לא מחשיב הדבור למעשה, א"כ אמאי בתמיר מקרי הדבור מעשה לר"י דגם התם מהניא מחשבה כבקדשים דעלמא:

ג. **והנה** הרב הגאון המפו' מו"ה העשיל מרגלית שליט"א אב"ד דוויסנע במכתבו אלי כתב לתרץ קושיתי, די"ל דהא דמחשבה מהני בקדשים מקרא דוכל נדיב לב שמעינן לה, והיינו דוקא היכא דאין בהקדשו עברה, משא"כ בתמיר דעבר אלאו דלא ימיר י"ל דלא מהני מחשבה והוי כבכל התו"כ דמחשבה לאו כלום היא, וא"ש מה דבתמיר מחשיב הדבור למעשה כיון דלא מהני' מחשבה בזה: ובלע"ד להביא ראי' לסברתו דבב"ק עג: בתוד"ה הרי כי דאף לר' יוסי דס"ל דהאומר ה"ז תמורת עולה וחזר בו בתכ"ד ואמר ה"ז תמורת שלמים דבריו קיימין מ"מ אם אמר ה"ז תמורת עולה היום ולמחר תמו' שלמים או דחזר ואי לאחר תכ"ד גדול אף אם נתכוין מתחלה לכך אין דבריו קיימין דהוי דברים שבלב. הרי מוכח מדבריהם ז"ל דבתמורה ל"מ מחשבה כבקדשים דעלמא היכא דליכא עברה בהקדישו, דאל"כ אמאי אין דבריו קיימין בחזר ואמר לאחר כד"ד גדול אפילו בנתכוין לכך מתחלה, הלא גם מחשבה מהניא הכא, וע"כ דס"ל דשאני תימר דהויא עברה ולא מהניא בזה מחשבה וא"ש קושי' הנ"ל:

ד. **שבתי** ואיתי דראי' זו אינה. דיש להסתפק בתרומה וקדשים דמהני בהו מחשבה, איך הדין בגמר בלבו להוציא בשפתיו ולא הוציא בכה"ג אי מהני' או לא. ומקור הספק הוא, דבשבועות [כו:] איתא, אמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו שנא' לבטא בשפתים מיתבי בשפתים ולא בלב גמר בלבו מנין ת"ל לכל אשר יבטא כו'. הא גופא קשיא אמרת בשפתים ולא בלב והדר אמרת גמר בלבו מנין אר"ש הא ל"ק ה"ק בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא בשפתיו ולא הוציא גמר בלבו סתם מנין ת"ל כו' אלא לשמואל קשי' אר"ש תריץ ואימא הכי כו'. וחזינן מהש"ס דלפום מאי דס"ד דלא כשמואל וגמר בלבו סתם סבר דמהני הוי מפרש הברייי' כפשטה דגמר בלבו סתם מהני, ולא בגמר בלבו להוציא בשפתיו, דזה גרע מגמר בלבו סתם, א"כ ה"ה י"ל בתרומה וקדשים דמהניא בהו גמר בלבו סתם, אבל גמר בלבו להוציא בשפתיו ל"מ בהו. או די"ל, דלמסקנת הש"ס דאוקי הברייי' באופן אחר כדי לתרץ אליבא דשמואל, שוב לא נאמר לחלק בין גמר בלבו סתם לגמר בלבו להוציא בשפתיו, וגם זה מהני בתרומה וקדשים. והנה הטו"א בחגיגה י' חקר בזה והעלה דגם להמסקנא ע"כ נ"ל חילוק זה וגמר בלבו להוציא בשפתיו ל"מ בתרומה וקדשים. והרב הגאון המפו' מהר"א רבינאווין שליט"א אב"ד דסמאלעוויטש במכתב א' העיר דלא כטו"א מוכח מד' הש"ך ז"ל ביו"ד סי' רנ"ח סקי"ה דעמ"ש הרמ"א בס"ב דאם חשב בלבו לומר על סלע זה שיהא לצדקה והוציא בפיו על אחר דאינו מחויב לתן אותו סלע שאמר, כ' ע"ז הש"ך דאותו סלע שחשב עליו חייב לתנו לצדקה. וחזינן דעתו ז"ל דאף גמר בלבו להוציא בשפתיו מהני כמו גמר בלבו סתם ודלא כהטו"א. אבל לעד"נ דהדבר מבואר בש"מ בב"מ מג. הנז' בדברינו בחקרו שמה לענין מחשבה דפגול אי הוי בלב או בדבור הביא ראי' דהוי בדבור מש"ס דפסחים סג. דמוקי הא דקאמרי אחרים הקדים ערלים למולים פסול בגמר בלבו לתרוייהו בין למולים בין לערלים והוציא בפיו לערלים ולא הספיק לומר למולים עד שנגמרה שחיטתו. ואי תליא במחשבה לענין פגול ולכל פסולי המחשבות בקדשים, א"כ כי לא הספיק לומר למולים אמאי פסול הא גמר בלבו נמי למולים. וראי' זו הביאו התוס' בפסחים שם. אך הש"מ דחה ראי' זו, די"ל דמיירי דגמר בלבו לומר למולים ולערלים וכיון שלא אמר בסוף

כה"ג דוקא ל"מ. הרי דמפורש יוצא מד' ז"ל דמחלקי' גם לפי האמת היכא דמהני מחשבה בין היכא דגמר בלבו סתם לגמר בלבו להוציא בשפתיו. וא"כ ה"ה לענין תרומה וקדשים נמי ל"מ היכא דגמר בלבו להוציא בשפתיו ולא הוציא וכטו"א בחגיגה. וכיון שזכינו לזה, שוב אין ראי' מתוס' דב"ק עג: דבממיר לא מהניא מחשבה משום דהוי הקדש בעברה, דכונתם ז"ל, בנתכוין מתחלה לכך היינו דנתכוין לגמור דבורו ולאסוקי דהרי זה תמורת שלמים, וכיון דלא הוציא רק אחר כדי דבור גדול א"כ דבורו לא מהניא, ומחשבה בכה"ג להוציא בפיו נמי לא מהניא אף בקדשים והוי כמו בכל התו"כ דדברים שבלב אינם כלום, אבל גמר בלבו סתם י"ל דמהני אף בממיר דהוי עברה:

ה. ומצאתי בעזה"י ראי' ברורה דאף מחשבת עברה מהני' בתרומה וקדשים, דבש"ס תמורה [ד.] קאמר דמקדים תרומה לבכורים אינו לוקה. ופריך ע"ז בש"ס דמאי שנא מימר דבדבורי' אתעביד מעשה מקדים תרומה לבכורים נמי בדבורי' אתעביד מעשה. ובש"ס החדש נדפס על הגליון ד' שטה מקובלת אשר בימינו אלה זכינו לאורו, וכ' וז"ל: וא"ת שאני תרומה דאיתא במחשבה וי"ל דמ"מ ע"י מחשבה אתעביד מעשה. הרי חזינן דעתו ז"ל דגם במקדים תרומה לבכורים אף דהוי עברה מ"מ מהני' מחשבה, והדר תקשי קושי' על הש"מ דבב"מ הנז' מהא דלאו דמימר מקרי לאו שיש בו מעשה אף דאיתא גם במחשבה. וכן גם לאו דמקדים תרומה לבכורים חשיב לי' הש"ס ללאו שיש בו מעשה וג"כ איתא במחשבה, וכמו דמבואר בש"מ דתמורה הנזכר. ולהלן יבואר בס"ד דברי הש"מ דתמורה, דלכאורה נראין דבריו ז"ל דבמימר לא מהני' מחשבה, ולהש"מ דבב"מ אין לתרץ כהירון הש"מ דתמורה, דגם ע"י מחשבה אתעביד מעשה, דהוא ז"ל כתב בהדיא דלא כזה, דמחשבה לא מחשיב מעשה משום דאתעביד ע"י מעשה, דאדרבא כתב דכיון דאיתא גם במחשבה תו גם הדבור לא מקרי מעשה. וקשה טובא לכאורה: שוב מצאתי בבא"י סי' כ"ח, דמתרץ ד' הרמב"ם ז"ל ברים ה' תמורה דחשיב לאו דתמורה ללאו שאב"מ, עפ"ד הש"ס סנהדרין [סה] דשאני מגדף הואיל וישנו בלב. אבל אינו מתרץ שם דר"י בגמ' דקרי לי' לאו שיב"מ, ולא הביא ד' הש"מ דבב"מ ולא ד' ש"מ בתמורה שהבאתי. גם מביא שם בשם ס' ושב הכהן דבמימר לא מהני' מחשבה משום דהוי' עברה. וכבר הוכחנו דזה אינו כמבואר בש"מ: ובבא"י שם מביא ראי' דבמימר מהני' מחשבה דלא כס' ושב הכהן ואף דהויא עברה, דאל"כ למה לא חשיב לה בתמורה [עז:] לחומר בקדשים מבתמורה דבקדשים מהניא מחשבה משא"כ בתמורה. ובעניי לא אבין ד"ק, דכיון דמאי דל"מ מחשבה במימר הוא משום דהוי הקדש בעברה, א"כ לא שייך כלל למיחשבי' לחומר בקדשים, דגם בקדשים בעברה כגון מקדים בע"מ למזבח נמי ל"מ מחשבה, ולא חמיר קדשים מתמורה כלל:

ו. והנלע"ד לתרץ ד' הש"מ דבב"מ. דהנה לכאורה ד' הש"מ דתמורה [ד:] צריכין באור במ"ש דמ"מ ע"י מחשבה אתעביד מעשה וחזינן דעתו ז"ל דגם אם קרא שם תרומה קודם לבכורים בלבו, אף דאין להלקותו בזמן הבית על לאו דלא תאחר, דאין מלקות אלא בעדים והתראה, ומי יודע אשר עם לבבו, אבל מכ"מ מחויב מלקות הנהו, דכיון דאתעביד מעשה ע"י מחשבתו כרעה מקרי דעבר על הלאו במעשה. ובאמת אכן לא שמענו רק דעקימת שפתי' הויא מעשה היכא דאתעביד מעשה, משא"כ על מחשבה לא מלינו מלקות אף דאתעביד ע"י מעשה, דכיון דלא דבר כלל, הוי כמו שעבר על הלאו בלא מעשה ואינו מחויב כלל מלקות: ונ"ל בשי' הש"מ, דבמימר ובמקדים תרומה לא נצטרך לומר דחיוב המלקות הוא רק עקימת שפתיו כמו בחסמה בקול בב"מ [צ:] ובעדים זוממין בסנהדרין [סה:] דנאמר משו"ז דאם ימיר או יקרא שם תרומה קודם בכורים בלבו דאינו מחויב כלל מלקות דהוי כמו שעבר הלאו בל"מ, אלא דבאמת הוא מחויב מלקות בהו על המעשה שיוצאת לפועל מדבורו, דהיינו בממיר ע"י דבורו אתעביד מעשה דבהמת החולין נעשית קודש, ובמקדים תרומה נמי ע"י שקרא

שם תרומה על התבואה מביאה לקדושת תרומה. וכדפרש"י ז"ל בתמורה [ד:] ולא שני לן מהו"ז בין עבר על הלאו בדבור או בלב, מקרי דעברו במעשה. ואף במחשבה מ"מ מחויב מלקות הנהו, רק דלא יצויר מלקות בפועל, דאין מלקות אלא בעדים והתראה וזה לא משכ"ל במחשבה והוי כמו בכל חייבי מלקות היכא דלא אתרו בי'. והטעם בזה יבואר להלן בס"ד. וראי' לזה מד' הש"ס, דבחסמה בקול, ובעדים זוממין אמרינן עקימת שפתיו הויא מעשה, והיינו דחיוב המלקות על עלם הדבור והגדת שפתיו, דזה מקרי מעשה, משא"כ בממיר ומקדים תרומה קאמר הש"ס דבדבורי' אתעביד מעשה, משום דהחיוב הוא על המעשה דאתעביד בדבורי' ונולדה ע"י, ומהו"ז מקרו לאוי שיש בהן מעשה, אף בלא עקימת שפתיו כגון דהמיר וקרא שם תרומה בלבו, כיון דעכ"פ אתעביד מעשה, ועלי' מחייבינן לי': והסברא כך היא, דאם המעשה דאתעביד בדבורי' הוא מגוף האיסור ממש, דהתורה אסרה אותו מעשה עצמו, כגון בממיר דמאי דהבהמה נעשית קודש ונתפסת בתמורה, זהו מגוף איסור התורה שאסרה את ההתפסה. וכן גם במקדים תרומה, דמה דחל שם תרומה על התבואה קודם שנתן הבכורים לכהן, זהו האיסור ממש שאסרה התורה לקרות שם תרומה מקודם נתינת בכורים, וכיון דבהני המעשה דאתעביד בדבורי', הוא הוא מעשה האיסור ממש שאסרה התורה, שפיר נוכל לחייבו מלקות על אותו המעשה האסור דאתעביד בדבורי', וה"ה גם אי אתעביד המעשה ע"י מחשבתו, ג"כ מחויב מלקות הוא, דמ"ש. משא"כ אם המעשה דאתעביד בדבורי' אינו מגוף האיסור התורה, כגון בחסמה בקול דאתעביד מעשה מה שהבהמה זוקפת ראשה כשגוער בה כמ"ש התוס' בסנהדרין [סה:] בד"ה הואיל, וזה אינו מגוף איסור הלאו דלא תחסום, ועלם האיסור אינו רק גערתו שגער בהבהמה דבזה חסמה מלאכול מהדישה, ומה שזוקפת ראשה זה לא מקרי חסימה, רק דממילא זה אתעביד ע"י גערתו. וכן גם בעדים זוממין דאתעביד מעשה בעדותן לשקר מה שנתחייב הנדון כמ"ש התוס' שם, זהו ג"כ אינו מגוף איסור העדות שקר, דהא היכא דליכא כלל התחייבות הנדון כגון בעדות החדש או בעדים דעלמא קודם גמר דין דלא נתחייב הנדון, לא עברו העדים בעדותן לשקר, ומבואר הוא הסיפך בשבועות [מח.] דגם בעדות החדש איכא הלאו דלא תענה. וכן במכות [ה:] דחיק הש"ס למצוא קראי לחייבי מיתות ולחייבי מלקות דאין העדים נענשין עד שנגמר הדין ע"פ, והעדאתן לשקר זהו גוף ועלם האיסור. ולזה בהני לא נוכל לחייבו על המעשה דאתעביד בדבורי'. דהמעשה אינו מעשה האיסור הלאו, ורק מחייבינן לי' על עקימת שפתיו דהוא גוף האיסור בהני, ולזה בהני קאמר הש"ס דעקימת שפתיו הויא מעשה, ולא דבדבורי' אתעביד מעשה כמו בממיר ובמקדים תרומה, משום דאין החיוב בהו על המעשה דאתעביד בדבורי', רק על עלם הדבור ועקימת שפתיו, משא"כ בממיר ומקדים תרומה כנ"ל. והא דבב"מ [לא.] פריך ר"י לר"ל דפוטר בחסמה בקול ממתני' דתמורה דהממיר סופג את הארבעים, והלא לפמ"ש בשי' הש"מ שאני ממיר מחסמה בקול דבממיר מחייבין לי' על המעשה דאתעביד בדבורו, ואפשר דר"ל מודה, משא"כ בחסמה בקול שפיר פוטר דעקימת שפתיו לא הויא מעשה לדידי'. י"ל דבאמת ר"י ור"ל בתרתי פליגי, בחסמה בקול והנהיגה בקול, ובהנהגה דמי ממש לממיר דהמעשה דאתעביד בדבורי' דהיינו ההנהגה היא עלם איסור התורה, ואפ"ה פוטר ר"ל ושפיר פריך לי' ר"י ממימר:

ז. ואחרי שבארנו בעזה"י שטת הש"מ דתמורה [ד:] יתורץ קושי' על הש"מ דבב"מ מהא דלאוי דממיר ומקדים תרומה מחשבי לאוי שיש בהן מעשה, אף דאיתנהו גם במחשבה, דנתרץ כתי' הב"מ דבתמורה [ד:] דבהני גם במחשבה מ"מ אתעביד מעשה. ואף אם המיר וקרא שם תרומה קודם נתינת בכורים בלב, מחויב מלקות הוא, משא"כ בפגול שפיר כתב הש"מ דכיון דהפסול דקרבן איתא גם במחשבה, להכי אף בדיבר בפני

עדים דמפגל, ג"כ אין לוקה כיון דעיקר הפסול נקבע במחשבה, והוי כמו מגדף דקאמר הש"ס דהואיל וישנו בלב לא מחשיב הדבור מעשה, דבפגול לא נוכל לומר, דגם אם פגל במחשבה בלב, מ"מ מחויב מלקות על עלם הפסול דנחשיב את הפסול למעשה העבירה דלאו דלא יחשב, די"ל דהש"מ ס"ל דאיסור הלאו דלא יחשב אינו על המקלקל את הקדשים דנאמר דהפסול דיולא מדבורו הוא מגוף האיסור הלאו, ונימא דגם אם פגל במחשבה בלב, מ"מ הוא מחויב מלקות דאתעביד מעשה הפסול ע"י מחשבתו וכמו בממיר ומקדים תרומה ולאו דלא יחשב אינו רק על המחשבה האסורה בלחוד, דזהו גוף האיסור התורה ולא קלקול הקדשים, וא"כ הוי כמו • בחסמה בקול ובעד"ז, דאין החיוב מלקות רק על עלם הדבור ועקימת שפתיו דזה הויא מעשה, וא"כ אם מפגל בלב לינו מחויב מלקות כלל דעבר הלאו בלא מעשה, ולזה כתב הש"מ דכיון דהפסול נקבע גם במחשבה, ואזי אינו מחויב כלל מלקות דלא הויא מעשה, ולהכי אף דדבור דמפגל לא מקרי מעשה כיון דישנו בלב לא מקרי מעשה בזה, והוי כמו מגדף, או כמש"ל דכונת הש"מ ע"פ שי' החינוך דכל לאו דיזויר בלי מעשה אף אם עברו במעשה אין לוקין עליו: וזה לי כמה אשר הבאתי רא' ע"ד החדוד, דלאו דלא יחשב לא נאמר עיקר איסורו על המקלקלו את הקדשים ע"י מחשבתו, דנאמר דהקלקול דקדשים הוא מגוף האיסור, וכמ"ש בשי' הש"מ דב"מ הנ"ל, דהא"כ אלא דנאמר דעיקר איסור הלאו הוא משום דמקלקל את הקדשים, יקשה דהאיך מחייבינן מלקות על הלאו, ומשמע דבכל ד' עבודות איכא מלקות, והלא אם פגל בעבודות דלפני זריקה לא יהי' מחויב מלקות, לפ"מ דקי"ל בזבחים [כח:] דבנשפך הדם ולא בא לידי זריקה, לא הוקבע הפגול שפגל מקודם, א"כ אם פגל לפני זריקה, בשעת התראה ספק הי' דשמא לא יבוא לידי חיוב מלקות, דאולי יושפך הדם ולא יזרק ולא יוקבע פגולו ואזי יתגלי מלתא דבמחשבתו לא קלקל כלל את הקדשים, דהא לא הוקבע הפגול, וא"כ לא עבר על הלאו דלא יחשב, אם נאמר דעיקר האיסור על הקלקול דקדשים, וא"כ אף דלבסוף לא נשפך הדם ובא לידי זריקה והוקבע הפגול, מ"מ אינו מחויב מלקות דבשעת התראה ספק הי' דאולי יושפך. וכזה איתא בש"ס חולין [פא.] דמקרי התראת ספק אולי יושפך הדם. וע"כ מוכח מזה דאיסור הלאו דלא יחשב אינו תלוי בקלקול דקדשים, ואם פגל לפני זריקה ואח"כ נשפך הדם ולא נקבע הפגול, אף דלא נתהוה קלקול בקרבן יותר ע"י פגולו, מ"מ עבר על הלאו דלא יחשב, ועברת הלאו נגמרה תיכף כשחושב, ולהכי לא הוי התראת ספק וכמ"ש בשי' הש"מ. ויש לי אריכות דברים בדברי הרמב"ם ז"ל בזה בפי"ח מהל' פסולי המוקדשין ואכמ"ל: ועדיין נשאר לנו לבאר קושי' הש"מ דתמורה [ד:] שהק' על קו' הש"ס מ"ש מימר דבדבורי' אתעביד מעשה מקדים תרומה נמי ע"י דבורי' אתעביד מעשה. והק' ע"ז דהא שאני תרומה דאיתא במחשבה. ובכונת קו' נ"ל כמ"ש לעיל בכונת ד' הש"מ דב"מ (מג:) דכיון דאיתא במחשבה לא מיחשב הדבור מעשה. אכן נ"ע לכאורה דכיון דס"ל להש"מ דגם במחשבת עבירה דתרומה מהניא מחשבה כגון מקדים תרומה דאיירי בי', א"כ שורת הדין דגם בממיר תהני מחשבה דמ"ש מקדשים דעלמא, ולעיל הבאנו בשם ס' ושב הכהן דלא מהניא מחשבה בממיר דהויא עבירה ושאני מקדשים דעלמא, אבל הש"מ לא ס"ל לחלק בכך, ומ"ש מימר מקדשים דעלמא:

ח. והנלע"ד בזה, דהנה בתמורה [ע.] מפרש הש"ס דלשון זו חליפת זו סובל הכונה דתלא זו ותכנס זו, היינו דתחול על השני' קדושת הראשונה והראשונה תלא לחולין. ובלשון זו תמורת זו הכונה דתותפס השני' בקדושת הראשונה והראשונה תשאר קדושה כמקדם. והנה לפי הדין דבין באומר לשון חליפין ובין באומר לשון תרומה תרוייהו קדישי וכמבואר במתני' [כו:], ואף דכונתו הי' בלשון חליפין דתכנס השני' ותלא הראשונה לחולין, מ"מ גזרת הכתוב הוא דשתיהן קדושות. ויש לחקור איזו משתיהן קדושה רק מלד גזה"כ, אם מהני דבורו וחלה על השני' קדושת הראשונה וא"כ השני' קודם מלד דבורו שהחליפה בראשונ' והי' מן הדין דהראשונ' תלא לחולין, ובא הקרא דואם המר ימיר והיה דגם הראשונה תשאר להקדש, וזה הוא גזה"כ.

או דבאמת לא מהני דבורו דתחול על השני' קדושת הראשונה והראשונה קודש מלד הדין כמקדש, ומן הדין הי' שגם השני' תשאר חולין כמקדש. ובא הקרא וחידש לנו דגם השני' קודש, וזה הוא גזה"כ. והנ"מ בזה יבורר בדברינו להלן בס"ד. והנה בתמורה [ה:] פריך בש"ס לרבא דאמר דכל מלתא דאמ"ר לא תעביד אי עביד לא מהני מהא דאם המיר מומר ומשני שאני התם דא"ק והי' הוא ותמורתו וכו' ופריך לאביי ל"ל קרא ומשני דאי לא קרא הו"א תלא זו והכנס זו קמ"ל. וחזינן דלאביי דכל מלתא דא"ר ל"ת אי עביד מהני, גם הכא מהני דבורו שאמר דזו חליפת זו וחלה על השני' קדושת הראשונה, ואי לאו קרא הו"א באמת דתלא הראשונה לחולין. ובא הקרא וחידש לנו דגם הראשונה תשאר בהקדש, וזה הוא גזה"כ. וא"כ לאביי בלשון תמורה שתיהן קדושות היינו משום דמהני התפסתו וכן הי' גם כונתו ואין בזה שום גזה"כ, ובלשון חליפין מה דהשני' קדושה זהו משום דמהני דבורו ומה דהראשונה ג"כ קדושה זהו מגזה"כ. אכן לרבא דבלאו הקרא הו"א דבין בלשון חליפין ובין בלשון תמורה לא מהני דבורו כלל, והי' מה"ד הראשונה קודש כמקדש והשני' חולין כמקדש ובא הקרא דואם המר ימיר וחידש לנו בשתי הלשונות דשתיהן קדושות, ובין בחליפין ובין בתמורה הוי חדוש לדידי'. לכאו' יש לחקור אם חדשה לנו התורה דהכא שאני מבכל התו"כ דל"מ היכא דעביד איסורא משום דכ"מ דא"ר ל"ת אעג"מ והכא מהני, והוי כמו לאביי דבלשון תמורה שתיהן קדושות מלד דבורו, ובלשון חליפין השני' קדושה מלד דחדית רחמנא דמהני דבורו והראשונה להקדש מלד גזה"כ, או דבאמת דבורו ל"מ כלל, וכמו בכל התו"כ דל"מ היכא דא"ר לא תעביד, והקרא חידש לנו דבין בחליפין ובין בתמורה אף דדבורו ל"מ כלל מ"מ השני' נתפסת בקדושת הראשונה מגזה"כ, כמו דגזה"כ הוא בעלמא גבי שביעית דתופס דמיו ואינו יולא לחולין. ויותר נייח גומר דלרבא בין בחליפין ובין בתמורה, דבורו ל"מ כלל והראשונה קדושה כמקדם, וגזה"כ על השני' דתופסת בקדושת הראשונה, דאם נאמר לרבא דהקרא חידש לנו דהכא מהני דבורו דמשא"כ בעלמא, א"כ נלטרך לומר דבלשון חליפין הוויין הרי חדושי חדא דמהני דבורו וחלה על השני' קדושת ראשונה, וזה חדוש לרבא. ועוד דגם הראשונה תשאר להקדש דגם זה חדוש, כמו דקאמר לאביי דאי לאו קרא הו"א דתלא הראשונה לחולין. משא"כ אם נאמר דבאמת דבורו ל"מ וא"כ הראשונה קדושה כמקדם ולא הוי רק חדוש וגזה"כ על השני' שתופס, אבל בראשונה אין שום חדוש. גם בלא"ה יותר נייח לומר דדבורו ל"מ הכא כמו בעלמא לרבא היכא דא"ר ל"ת דאעל"מ. ולפ"ז ילא לנו דלאביי בין בל"ח ובין בל"ת השני' קדושה מלד דמהני דבורו, ולרבא בתרוייהו לא שני השני' אינה קדוש' רק מגזה"כ וכמו גזה"כ בשביעית דתופס דמיו:

ט. ונראה להמליא נפ"מ רבתא לדינא בין רבא לאביי, דאם ימיר בלבו דיחשוב דהרי זו תמורת זו, לאביי דהשני' נתפסת בקדושת הראשונה מלד דמהני דבורו והוי כמו בכל קדשים בעלמא, דהדין דמהניא מחשבה, ומ"ש ממיר מהקדש דעלמא דמהני באם רק גמר בלבו אף דלא הוליא בפיו וכמש"ל. משא"כ לרבא דדבורו ל"מ כלל וקדושת השני' היא רק מלד גזה"כ, דכן גזרה התורה דאם המר ימיר, היינו דהומר זו תמורת זו, אף דדבורו בטל מ"מ השני' נתפסת בקדושה, בזה ודאי לא נוכל לומר דאם ימיר בלבו ג"כ יהי' נכלל בקרא דאם המר ימיר דתותפס השני' מלד גזה"כ, דלא מלינו למילף מהקדש דעלמא לרבא דבעלמא ההקדש יולא מגוף הדבור, דדבורו חל על דבר הנקדש, וחדית לן רחמנא דגם אם גמר בלבו להקדיש הוה מחשבתו ג"כ, משא"כ בממיר דאין קדושת השני' יולאת מגוף הדבור, דדבורו בטל, רק מגזה"כ, וא"כ אם הוליא בפיו דהר"ז תמורת זו, ע"ז קאי הקרא דאם המר ימיר, לומר דחלה קדושה על השני'. משא"כ בגמר בלבו דזו תמורת זו, זה לא נקרא כלל דהמיר דיהי' בזה גזה"כ דתחול קדושה על השני', דדברים שבלב אינם דברים, והוי כאילו גם לא חישב כלל, ושאני משארי קדשים דעלמא דמחשבה מהני, דהתם ההקדש יולא מגוף המחשבה והדבור, אבל בזה אינו פועל הדבור בעצמו כלל את גוף ההקדש, רק דיקרא דהוא המיר, דתחול אז קדושה מגזה"כ, וא"כ אם דבר שפיר נקרא דהמיר משא"כ בגמר בלבו הוי דברים שבלב ואינו כלום, וז"פ: ובזה א"ש קושי' הש"מ הנ"ל דמאי פריך הש"ס מ"ש ממיר ממקדיש

תרומה, הלא תרומה בודאי איתא במחשבה, ולהכי לא מחשיב בה הדבור למעשה, משא"כ בממיר אפשר לומר דס"ל כרבא דכ"מ דא"ר ל"ת אעל"מ, ולדידי' קדושת השני' הוא רק מצד גזה"כ, ואם ימיר בלבו באמת לאו כלום הוא, וכיון דליתא במחשבה שפיר נקרא הדבור מעשה. ונכון בעזה"ת:

י. **ואחרי** כל הנ"ל, יתורץ לפי דברינו שי' הרמב"ם והר"ע"ב והתוס' ז"ל המובא בש"ך חו"מ סי' רנ"ה דס"ל דבהקדש לא מהני חזרה בתוכ"ד, והש"ך ז"ל תמה עלייהו דאשתמיטתייהו ש"ס ערוך בב"ק [עג:] דרמי הש"ס שם דר' יוסי אדר"י דלענין עדות ס"ל תכ"ד כדבור דמי, ובאמר הר"ז תמורת עולה ונמלך בתכ"ד ואמר ה"ז תמורת שלמים ס"ל דתכ"ד לאו כד"ד ול"מ חזרתו. הרי דלא מחלק הש"ס בין הקדש לעלמא לענין תוכ"ד, ודלא כשי' הני ראשונים ז"ל. ולפי דברינו א"ש. דהנה הטעם דס"ל דלא מהניא חזרה בתכ"ד בהקדש כתבו התוס' במנחות [פא.] בד"ה תודה, משום דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, ולהכי אמירה להקדש מחשיב למעשה, ואין בדבור של חזרה לבטל אמירתו לגבוה דהוי מעשה. והנה בבאור ד' ז"ל נ"ל אף דבמסירה להדיוט גופי' מהני חזרה בתכ"ד וכמבואר בשו"ע סי' קצ"ה סק"ז, היינו משום דגבי הדיוט המסירה והמשיכה גרידא אינו עושה וגומר הקנין אם אינו אומר להקנות לו וכן אמירה גרידא שאומר להקנות לו אינו עושה קנין עד שימשוך, ומש"ה כיון דמשיכה אינה עושה קנין אלא ע"י דבורו שאומר לו קני יכול לחזור בו תכ"ד מדבורו קמא וממילא הו"ל משיכה ומסירה בלא דבור וממילא לאו כלום היא. משא"כ אמירה דהקדש בעצמה מעשה היא ומש"ה אינו יכול לחזור בו, כן הסביר הקצוה"ח ז"ל. והנה באומר הרי זו תמורת זו וחזר בו תכ"ד אם דמי כהקדש דעלמא דלא מהני' חזרה בתוכ"ד או לא. לפ"מ דבארנו לעיל תלוי ד"ז בפלוגתא דאביי ורבא, דלאביי דקדושת השני' בתמורה הוא משום דמהני דבורו שהתפיסה בקדושת הראשונה, וא"כ האמירה דזו תמורת זו הויא מעשה כמו אמירה דהקדש בעלמא, כיון דלדידי' ההקדש יוצא מגוף הדבור, ולא מהני' חזרה בזה כמו בהקדש דעלמא להנך ראשונים ז"ל. משא"כ לרבא דקדושת השני' אינה יוצאת מגוף דבורו, ורק משום דממיר בדבורו אף דדבורו בטל, מ"מ גזה"כ הוא דתחול קדושה על השני', א"כ לא שייך למיחשב דבורו למעשה כמו בהקדש דעלמא, דהרי אין הדבור פועל את עצם ההקדש ואינו מוסרה בדבורו לגבוה, ויכול לחזור מדבורו ולעקרו והוי כאינו לא דבר, וממילא תבטל התמורה כמו בלא דיבר מעולם דלא גזרה התורה בזה דתחול קדושה, וכמו דיכול לחזור מדבורו גבי מסירה להדיוט, דהיינו משום דדבורו בעצמו אינו עושה קנין, וממילא כשחוזר מדבורו קמא והוי כאילו לא דיבר והו"ל משיכה ומסירה בלא דבור ובטיל, וה"נ יכול לחזור מדבורו משום דדבורו בעצמו אינו עושה ההקדש לרבא והוי כמו דלא דיבר וממילא בטלה התמורה. וז"ב מאד: **וא"ש** לפ"ז קושי' הש"ס דר"י אדר"י, משום דהתם קאי הש"ס בהדיא גם לשי' רבא שם דע"ז מכאן ולהבא נפסל, ולשי' רבא בודאי דמי תמורה לענין חזרה בתכ"ד לעלמא כמ"ש. משא"כ הראשונים ז"ל שהביא הש"ך ז"ל שכתבו דינם דל"מ חזרה בתכ"ד אף בתמורה היינו משום דדעתם לפסוק כאביי בהא דכ"מ דא"ר ל"ת. וכן דעת הכ"מ והלח"מ ז"ל בדעת הרמב"ם ז"ל, ולאביי שייך בתמורה אמירה לגבוה כמסירה להדיוט והאמירה מחשיב מעשה ולא מהניא חזרה: **ובזה** יתורץ קושי' גדולה שהק' הפני יהושע בסוגיא דב"ק שם, דאמאי מותיב הש"ס מר' יוסי דגבי הר"ז תמורת עולה תמורת שלמים ולא פריך מר"י דמתני' קמייתא דתמורה שם גבי האומר הר"ז חטאת וולדה שלמים, דגם שם אר"י בהאי לשנא ממש דנמלך אין דבריו קיימין, ומוקמינן התם בתמורה דנמלך היינו בתכ"ד. ואדרבא אוקימתא דר"פ דנמלך בתכ"ד עיקר איתמרא על מתני' קמייתא שם. ולפמ"ש ניחא, דמשנה דקדשים ממש לא מלי הש"ס להקשות כלל, די"ל דבקדשים שאני דלא מהניא בהו חזרה בתכ"ד כשי' הראשונים ז"ל, משא"כ משנה דתמורה מקשי שפיר לשי' רבא וכמ"ש. ויסי' מזה הוכחה גדולה לשי' הראשונים ז"ל דבהקדש לא מהניא חזרה בתוכ"ד: (סלוצק תרנ"ג).

יחיאל מיכל בהאמו"ר הרה"ג מו' מרדכי יונה **רבינאוויץ** שליט"א.

החוברת הזאת נתאחרה לצאת עד כה, מפני העברת בית הדפוס ממקום למקום.

(תקון טעות: בדף ל"ח סוע"ב במקום דורות צ"ל דירות).

כנסת
חכמי ישראל.

שאלות ותשובות
למרנן ורבנן גאוני דורנו יצ"ו.

קונטרס ג'

(הספר אהלי שם נחשב בקונטרס ב' להקובץ הזה)

חברתיו וסדרתיו
אברהם יואל אבעלסאן.

אדעססא, תרנ"ד.
בדפוס מ"א בעלינסאן.

כנסת
חכמי ישראל

שאלות ותשובות

למרנן ורבנן גאוני דורנו יצ"ו.

קונטרס ג'

(הספר אהלי שם נחשב כקונטרס ב' להקובץ הזה)

הברתיו וסדרתיו

אברהם יואל אבעלסאן.

יצא לאור ע"י הנגיד הישיש המופלג מנכבדי קהלתנו

מוה' פייבל בער סימענאוויטש נ"י.

אדעססא, תרנ"ד.

בדפוס מ"א בעלינסאן

КНЕСЕТЪ ХАХМЕЙ ИСРУЭЛЪ,

т. е. Сборникъ для духовныхъ Раввиновъ

(Вопросы и отвѣты по духов. части и Талмудич. казуистикѣ).

Сочин. А. І. АБЕЛЬСОНА.

(Выпускъ III).

ОДЕССА, 1894.

Типографія М. Бейленсона.

Дозволено цензурою.—Одесса, 26 Февраля 1894 года.

סימן מז. צדקת צדיקים.

ב"ב [קמט.] איסור גיורא ה"ל תריסר אלפי זוזי בי רבא רב מרי בריה' הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה הואי ובי רב הוי. ואמר רבא היכי ניקנינהו רב מרי להני זוזי. אי בירושה לאו בר ירושה הוא אי במתנה מתנת שכמ"ר כירושה שויוה רבנן כל היכא דאיתי' בירושה איתי' במתנה כל היכא דליתי' בירושה ליתי' במתנה אי במשיכה ליתנהו גבי' אי בחליפין אין מטבע נקנה בחלי' אי אגב קרקע לית לי' ארעא אי במעמד שלשתן אי שלח לי לא אזלינא. מתקיף לי' רב איקא בדר"א אמאי ולודי איסור דהלין זוזי דרב מרי נינהו ולקנינהו באודיתא. אדהכי נפק אודיתא מבי איסור איקפד רבא אמר קמגמרי טענתא לאינשי ומפסדי לי. עכ"ל הגמ': כאן מצאו המתחכמים מקום לדבר סרה על חז"ל וידרכו קשתם לשון שקר לשום דופי ברבא מגדולי האמוראים ז"ל לאמר שהי' שואף לחיל זרים ולא חפץ להשיב את הפקדון אשר הופקד בידו, וחזר על כל הטענות איך שיאשרו התריסר אלפי זוזי בידי' ולבסוף איקפד כשהי' מוכרח להחזיר את הממון לבעליו. וגם על תלמידיו בני ישיבתו טפלו עון, כי הלכו רכיל להוציא חוץ למדרשה את מה שדרשה רבא החיעץ לטובת עצמו בפניהם מבפנים, והפסידו לו בזה ממון רב: ואנחנו בעזה"ית נבא לפרש ולבאר את גודל צדקת הצדיק רבא בעובדא דא, וגם אמון רוחם של תלמידיו וישרת לבבם אין בהם נפתל ועקש:

א. ז"ל הרמב"ם בפי"ג מהל' מ"א ה"א: אם נשתתפו גר [בזמן התלמוד] ועכו"ם, אסור לו לומר טול אתה ע"א ואני מצות משום דרולה בקיומי'. ותמה בהגהות הרש"א ביו"ד סי' קמ"ו דהו"ל להרמב"ם לומר איסור יותר אמור משום חליפי עכו"ם כדאי' בקדושין [יז] חליפי עכו"ם קא שקיל ורק משום ירושת הגר הוי מדרבנן אבל לולא כן הוי חליפי עכו"ם. וא"כ בשנשתתפו הוי חליפי עכו"ם יעו"ש שהאריך בקו' זו: הר"ז קושיא (א). קושיא (ב), במס' חגיגה [כה:] בתוד"ה חבר וע"ה הביאו בשם רש"י על המשנה דגר ועכו"ם שירשו את אביהם עכו"ם שיכול לומר לו טול אתה ע"א ואני מעות שהוא משום ברירה. והדבר תמוה, א"כ איך מוכיח רבא מהך משנה דהוא משום ירושת הגר דרבנן הא הטעם משום ברירה: קושיא (ג) קשה שנוי הלשון בסוגיות הגמ' דבמס' קדושין [יז] אמרו אלא מדרבנן גזרה עבוד רבנן שמא יחזור לסורו, ובמס' עכו"ם [סד] אמרו שאני ירושת הגר דאקילו בה רבנן ולא אמר גזרה עבוד מדרבנן: קושיא (ד), בקדושין שם בתו"י ד"ה אלא שתירולם שם אינו מובן. שכ' שיטעה להיות לו חלק ירושת אביו. והק' הרב הגאון מו"ה משה מיבל שמואל שפירא נ"י אבד"ק רהגאווא איך יחזור לסורו בטרם ילך וישאל שיתברר לו שגם אז יטול חלק ירושה: קושיא (ה), דקדקו המפרשים מ"ט לא אמר רבא תיכף הטעם דלהכי תקנו ירושת הגר שמא יחזור לסורו, ולמה המתין עד אחר הרצוי' מברייתא. והוא דקדוק עצום להמעיין בהסוגיא: קושיא (ו), למה אמר באמת האי לשון גזרה עבוד רבנן, מאי גזרה שייך לומר בזה, אדרבא עשו טובה להגר שירש והו"ל למימר תקנתא תקינו רבנן שמא יחזור לסורו:

והנראה בישוב כל אלו הקושיות. דהקשה הגרע"א בגליון המשניות בדמאי פ"ו מ"א על הרע"ב ותו' קדושין [יז] ד"ה חליפי ע"א קא שקיל, דאיך אפשר לומר הטעם של המשנה משום ברירה הא בשני מינין לד"ה אין ברירה כדמפורש במשנה הקודמת גבי חבר וע"ה שירשו אביהם ע"ה אבל לא יאמר לו טול אתה חטים ואני שעורים טול אתה לח ואני יבש דבב' מינין לא אמרינן ברירה ונשאר בצע"ג: והנה מצאתי קושיתו כתובה על הספר חדושי הרשב"א בקדושין שם דהכריח מכח זה דל"ל גבי גר ועכו"ם משום ברירה דלד"ה בב' מינין אין ברירה כדמוכח מהמשנה דחבר וע"ה. אך שוב הביא הרשב"א מהך משנה דתמורה ד"ל גבי שני שותפים אחד נטל עשרה טלאים וא' נטל ע' טלאים וכלב את שעם הכלב מותרין ואת שכנגד הכלב אסורין ופריך הגמ' אמאי אסורין נשקול חד בהדי כלב ואיך תשעה הנותרים יהיו מותרים ונימא ברירה דהא חד טלה הויא מחיר כלב כו'. ומתרץ רב אשי כגון דשויא עשרה אימרי כו' משמע אבל אם הי' מחיר הטלה והכלב שוין הוי אמרינן ברירה. הרי חזינן דבתרי מינין נמי אמרינן ברירה. ושמא סבר רבא דבשני מינין לא

אמרינן ברירה ומתניתין כפשטה מפרש לה דאפילו לא שויא כלבא טפי מד' זוזי דאימרי, עכ"ל. והנה סוף דברי הרשב"א לא זכיתי להבין דמשמע מדבריו ז"ל דרב אשי שם בתמורה ס"ל דאפי' בשני מינין נמי אמרינן ברירה ולהכי דחיק לאוקמי המשנה בדרך רחוקה, א"כ יקשה על ר"א סך משנה דדמאי דחבר וע"ש אשר הרשב"א מביא ממנה ראי' דבשני מינין ל"א ברירה ומשנה החולקת דס"ל דבשני מינין אמרינן ברירה ליכא. ושנית תמוה מאי שייך לומר בזה שני מינין הלא אי הוי אמרינן דיש ברירה בש"מ הוי מותר כל העשרה טלאים דאמרינן הוברר הדבר שטלו הי' מתחלה ולא הוי מחיר כלב כלל. אדרבא בשני מינין לא אמרינן ברירה ואיכא בין הני עשרה טלאים חד דהוי נגד הכלב ואין ידוע איזה טלה הוא המחיר של הכלב בוררין חד טלה מהעשרה טלאים ואמרינן דזה הטלה הוי נגד הכלב והא הוי מין אחד דכלם טלאים ואין ידוע איזו היא האסורה מתירין ע"י ברירה וכמש"כ התוס' בעכו"ם [סג] ד"ה כגון דקאי בחצרה שאל אתנן על איזה טלה מן הטלאים ושייך לברירה. וביותר דקאי אליבי' דר"ח:

ב. ויש לי לתרץ דברי הרשב"א ז"ל בדוחק, ע"פ סתירת דברי התוס' שבעכו"ם [סד] כתבו דמוכח דלאו מטעם ברירה מברייתא שני' כד"א שפירשו אבל נשתתפו לא. ובקדושין הספיקו עצמן בהוכחה דלאו משום ברירה מכח סיפא ואם משכאו לרשותו אסור. ובמאי פליגי הני תרי דבורי התו'. ונראה ליישב דלכאורה קשה על התוס' עכו"ם הנ"ל כגון דקאי בחצרה שאל אתנן על איזו טלה מן הטלאים מחמת דבעת מעשה לא הי' מבורר. הלא גבי העשרה טלאים שחל איסור מחיר כלב על א' מן הטלאים של העשרה אף שבעת החילוף לא הי' מבורר מכ"מ חל איסור מחיר כלב ומ"ט כתבו מאחר דבעת מעשה לא הי' מבורר איזו טלה לא חל איסור אתנן אף שנותן לה אח"כ טלה א' מ"ט לא נימא דזה הוא האתנן דהא בחד קרא כתיבי אתנן זונה ומחיר כלב. ובהכרח צריכין אנו לחלק דשם גבי אתנן היא מוסרת עצמה לביאה בעד הטלה ואם לא סיימו בעת מעשה איזה טלה לא סמכא דעתה ואינה מוסרת עצמה ביחוד משום טלה זה שנתברר אח"כ בנתינה. אבל שם בשותפין לא תלוי הדבר בדעתו דהא מחליפין עצמם ורק התורה אסרה המחיר שהוא תחת הכלב ומאחר בזה נטל תשעה וכלב וזה נטל העשרה האיסור דידי' עביד ונאסר א' מן הטלאים מהמעורבים ונאסר הטלה דמחיר כלב המעורב שנתברר אח"כ. אבל הרשב"א יסבור דגם כאן תלוי בדעת המקנה היינו השותף שנטל תשעה והכלב ואם הוא לא נתכוין מהראוי שלא יתפוס הטלה בשום איסור כמש"כ התוס' גבי אתנן ואם הכי נתפס גם גבי אתנן נאסר הטלה האחד מה שנותן לה אח"כ אף שאין דעתה היתה בשבילו. וזאת הסברא שתלוי בדעת המקנה שאין דעתו להקנות היא חד סברא עם הסברא הא דלא אמרינן בשני מינין ברירה מחמת שלכתחלה אין דעתו לחלק מין כנגד מין ואף שנתרצה אח"כ מ"מ לא מועיל. ומאחר דחזינן דכאן גבי שותפין לא משגחינן בדעת המקנה ונאסר חד טלה מחמת ברירה והשאר מותרין א"כ חזינן דאמרינן ברירה אף נגד דעת האדם המוכר א"כ מה"ט גם גבי ב' מינים נמי אמרינן ברירה אף שבתחלה הי' נגד דעת האדם המוכר והיורש. כנ"ל לתרץ ד' רבנו רשב"א שלא יהיו קשים כ"כ:

ג. ועתה נשובה לתחלת דברי הרשב"א וקושיתו דבשני מינין לא אמרינן ברירה לר"ש כההיא משנה דדמאי ואיך כתבו התו' דהו"א אמרינן משום ברירה ואיך הוי טעינן בדבר המפורש בהדיא במשנה הקודמת בת בוקתא דבשני מינין ל"א ברירה וכש"כ דקשה על הרע"ב ורש"י ז"ל שבחגיגה הנ"ל שמפרשים כן לפי האמת דהטעם משום ברירה. וקושית הגרע"א חזקה מאד: ומצאתי בתפארת ירושלים על משניות שם דמתרץ קושית הגרע"א בטוב טעם, דנהי אנן טעמא דיש לחלק בין מין א' לב' מינין גבי יורשים משום דעומד להתחלק כל מין ומין לבדו לכל א' וא' דכל א' מהיורשים רוצה ליהנות מכל מין כמו דאמרינן ב"ב [יג:] שאני התם דלמר מיבעי לי' תרווייהו ולמר מיבעי לי' תרווייהו כי קאמר לי' שקיל את חדא ואנא חדא לאו גוד או אגוד הוא. וכמו"כ הכא דלכל א' נצרך ב' המינין. ומביא ראי' מתו' בילה יעו"ש. אך כל זה בשני המינין ראויין לתרווייהו אמרינן דכל מין עומד להתחלק לזה ולזה אבל אם מין א' אינו ראוי לשניהם

כגון הכא דלישראל אסור הע"א והיי"נ ולהשני מותר אזי כופין על מדת סדום ועומד להתחלק המין שמותר לישראל והאיסור לעכו"ם והוי כמין א' בשאר דוכתי. וכתב שם שהוא דבר פשוט. והיא באמת סברא ישרה. ומעתה שפיר יש חלוק בין הסיא דחבר וע"ה לגבי דע"א ויי"נ דשם הלא מותר להרווייהו דהא החבר יכול למכור חלקו, ואי דהטהור יותר יקר יוכלו להעלות בדמים. וגם הא לע"ה נמי אסור אלא שעובר לכן הוי שפיר ב' מינים דעומד להתחלק בשוה לכ"א משני המינין. אבל הסיא דע"א ויי"נ שירשו גר ועכו"ם נחזי אנן אם נאמר דלהעכו"ם אין כאן איסור ולהישראל אסור הוי כמין א' וגבי מין א' אמרינן ברירה:

ד. אבל בזה גופא אם הע"א מותר לעכו"ם, במחלוקת שנוי' ויש בזה חקירה עמוקה, וכבר חקר בזה הטו"א אם הא דע"א אסור בהנאה רק לישראל נאמרה אבל לא לעכו"ם והוא מוזהר רק על העבודה. או הע"א הוא איסור הנאה ואין חלוק בין ישראל לעכו"ם (ע' ספר זית רענן שם בהשמטות וביאורים סי' י"ג בהו"א דהביא סברת הע"ז דלהכי דמי ע"א ביד עכו"ם מותר דקרא בישראל כתיב א"כ ה"נ עכו"ם גופי' דילפינן איסור הנאה מקרא דלא תביא תועבה בביתך קרא בישראל כתיב וזה בזה תלי יעו"ש) ונפ"מ לדמי ע"א שביד עכו"ם, שאם נאמר שגם הוא מוזהר בזה כישראל א"כ דמי ע"א ביד עכו"ם אסור לו לישראל ליהנות ממנה כמו דמי ע"א ביד ישראל. אבל אם נאמר דע"א של עכו"ם מותר לו להעכו"ם ליהנות ממנה ואינו מוזהר כלל ע"ז ואלו היתר הוא והוי כמו חמץ של עכו"ם בתוך הפסח שמכר העכו"ם את החמץ האם יעלה על הדעת שאסיר להישראל ליהנות מאותן הדמים מאחר שלהעכו"ם היתר הוא ואין אסור כלל בהנאה, כמ"כ ע"א של עכו"ם הלא להעכו"ם היתר גמור הוא ומותר להישראל ליהנות ממנו:

והנה מצינו בזה פלוגתא דאמוראי ותנאי בירושלמי בע"א פ"ה הל' א' דפליגי בזה ר' יונתן ור' יוחנן דר' יונתן ס"ל דמי ע"א ביד עכו"ם מותר ור"י ס"ל דאסור. ומייתי הירוש' ת"כ דר' יונתן דמותר ות"כ דר' יוחנן דדמי ע"א ביד עכו"ם אסור בהנאה לישראל. ובהכרח צ"ל דיסוד מחלוקתם דהני תנאי דברייתות והני אמוראי הוא אם ע"א לעכו"ם אסור בהנאה לעכו"ם כמו שהסברנו. ובגמ' דידן בע"א [יב] משמע דרבא סובר דדמי ע"א ביד עכו"ם אסור כפירש"י שם לפי גרסא העקרית. והנה בדס"ד ע"א נמי קא מיבעי להו לאמוראי בזה ופשיט רב נחמן מהא דהני דאתו לקמי' דרבה ב"א דדמי ע"א מותר. ומוכח דגם להעכו"ם גופי' מותר ליהנות ממנה דאל"כ איך נתן רבה ב"א עצה שימכרו הע"א ויהנו ממנה כשהיא שלמה הא אסור לעכו"ם ליהנות ממנה. וגם הא עבר רבה ב"א על לפני עור לת"מ ור"נ הא לא ס"ל להא דדחי הגמ' דבטולי בטלו לה ואיך הי' ניחא לר"נ איך נתן עצה להם שימכרו. ובהכרח דהע"א נמי מותר ולהכי דמיו מותרין להם דמאחר דהע"א בעלמא ליכא לגבייהו איסור הנאה כ"ז שלא נתגיירו ולהכי מותר לישראל נמי ליהנות מדמי ע"א שביד העכו"ם: היוצא לנו מזה דאיכא פלוגתא בזה אם דמי ע"א מותר לעכו"ם ליהנות ממנה או לא ויי"נ מותר לכ"ע כדאיתא בירושלמי שם ויש שם ע"ש דיי"נ הכל מודים דמותר: לפ"ז הך סברא דתפארת ירושלים במחלוקת היא שנויה ואינה עולה רק למ"ד דע"א עלמה מותר לעכו"ם ליהנות ממנה ואינו מצווה ע"ז שפיר הוי כמין א' אבל לפי המ"ד דדמי ע"א אסור בהכרח דגם לעכו"ם איכא איסור שיהנה מע"א שלו א"כ אינו עומד להתחלק להעכו"ם הע"א ולהישראל שמותר לו הלא גם להעכו"ם אסור והוי כמו חבר וע"ה דהוי ב' מינין ולא אמרי' ברירה כקושית הגרע"א. ולפ"ז יהי' מובן מחלוקת התו' דע"א והרשב"א דהתו' ס"ל דע"א מותר לעכו"ם ליהנות ממנה דלא מוזהר רק על עבודתה לכן הוי רק כמין א' ואמרי' ברירה אבל הרשב"א יסבור דאסיר לעכו"ם ליהנות מע"א שלו ומאחר דאסור לעכו"ם שמא גם העכו"ם לא ירצה לעבור ואפי' אם עיבר מ"מ שוב א"א לומר דיכפו אותו מאחר שע"פ הדין אסור לו ועוברין על לפ"ע לכן הוי כב' מינין דעלמא ושפיר כתב הרשב"א דהוי שני מינין. ובזה ירוח לנו סתירת הסוגיות מע"א לקדושין, דשם בע"א ר"פ אינו בא לתרץ רק מחמת רוצה בקיומו, ורבא בקדושין אינו בא לתרץ רק מחמת חליפי ע"א אבל משום רוצה בקיומו לא איכפת לי' ולר"פ לא ק"ל רק משום רוצה בקיומו אבל

לא משום חליפי ע"א. ולפי האמור א"ש דהא ר"פ בא שם לתרץ אליבא דמ"ד דדמי ע"א מותר וכן ע"א מותר לעכו"ם עצמו ושפיר עולה תי' התפארת ירושלים דהוי כמין א' ואמרינן ברירה. ולפ"ז אף אם נאמר דירושת הגר היא דאורייתא מ"מ מותר מטעם ברירה כהאי דעומד להתברר בודאי וכאומדנא דמוכח דמי שהעכו"ם יטול הע"א והגר את ההיתר ובכה"ג כ"ע מודים דאמרי' ברירה. ולהכי לא הוי ק"ל לר"פ מטעם חליפי ע"א דהע"א שייך להעכו"ם ולא להגר מטעם ברירה ולהכי לא חשש ר"פ רק לאיסור כולה בקיומו ומשמע דכל עיקר האיסור של כולה בקיומו הוא מדרבנן וגבי גר הקילו רבנן אבל רבא לשיטתו דסובר דדמי ע"א אסור ובהכרח דע"א אסור נמי לעכו"ם ליהנו' ממנה וא"כ נופל התירוץ של הת"י והוי כשני מינין דעלמא ובשני מינין לא אמרינן ברירה לד"ה ואם גר יורש את אביו דבר תורה הוי חליפי ע"א ובהכרח ירושת הגר תקנתא דרבנן היא שתקנו שהגר לא יפסיד חלק ירושתו והוא מצד סברא פשוטה וכי בשביל שנתגייר וקבל עליו עול תורה ומצות יאכל העכו"ם חלקו של הגר ומקרא מלא דבר הכתוב וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ופארן (זה סיני) הופיע ממונן לישראל כו' ע"י שישראל קבלו את התו' והעכו"ם לא רצו לקבלה התיר ממונן לישראל לא לגזול אותם הלא גזל עכו"ם אסור רק שע"י קבלת התורה לא יגרע דינם בשביל זה להפסיד ע"פ משפטי התורה כגון שור של עכו"ם שנגח שור של ישראל דמאחר דכתיב רעהו הו"ל לפטור מכ"מ התורה הופיע שמחויב העכו"ם לשלם לישראל נזקו. וא"כ ה"נ ע"י קבלת הגר את התורה לא יופסד חלק ירושתו והופיע ממונו של עכו"ם הוא חלק הירושה שעפ"י דין התורה הי' מפסיד הגר הופיע מהתורה שיטול חלק ירושתו ולא יפסיד חלקו שעל זה מורה הקרא הופיע מהר פארן שלא יוגרע דינו כמקודם ע"י שהוא קבל העול תו"מ. וכמו דאמרינן בכתובות די"א דאף דע"פ הדין הי' מחויב לתת לה הכתובה דכ"ז שלא מחתה גיורת היא מ"מ לא יהבינן לה ממון ישראל דאזלא ואכלה בשובה לע"א ופטרינן אותו מכתובתה, כמ"כ הכא הוא סברא פשוטה דלא יהבי' חלק הגר להעכו"ם דאזיל ואכיל בהיותו עכו"ם ויאכל חלקו של ישראל ויחד, ע"י שלא קבל עליו עול תו"מ. הלא זו היא סברא פשוטה לכל הולך בדרך העיון הישר ולא נצטרך לבא לסברא דשמא יחזור לסורו רק הכא יתרה עשו חכמים מאחר שהגר יורש עפ"י הסברא חלק ירושתו כמקודם שנתגייר ולא יפסיד ע"י גרותו א"כ יורש גם האיסור הא בזכיה אפי' בדרבנן אין להפריד ולחלק כמ"ש הע"ז פ"ע מה' זכי' דאף בדרבנן אין לחלק בזכיתו וראיתו נותי' ב"מ דע"ב ויפסיד הגר חלקו מהע"א וי"נ אסר לפעמי' יעלה לסך מרובה וגזרו רבנן שיופקר חלק העכו"ם מההיתר וחלק הגר מהאיסור ויזכה העכו"ם בחלק האיסור והגר בחלק ההיתר אף שע"פ דין אסור להעכו"ם הע"א וגרמו לו חז"ל מכשול שיהנה מאיסור הנאה מ"מ גזרו רבנן בזה שיופקע חלק העכו"ם וזיכו להגר היפך תקנתם בכ"מ דאין חילוק בזכיתם שמא מחמת חשש היזק האיסורי הנאה שתחום עינו של הגר ע"ז ויחזור לסורו כדי שיהנה מהע"א ותכשיטיה ויינות האסורין וכדומה, שעתה בהיותו יהודי אין מניחין לו ליהנות מאיסורי הנאה לא כן בהיותו עכו"ם, לכן גזרו חכמי' שלא יתחלק בשוה רק שהעכו"ם יזכה בהאיסו' והגר בההיתר. ושפיר נקט רבא לשון גזרה ומיושב קושיא ו'. ומעתה מיושב מאד קושיא ה' דבאמת הא דגר יורש ולא יפסיד חלק ירושתו היא סברא פשוט' כנ"ל מקרא דהופיע מהר פארן וגם דלא ניתן להעכו"ם דאזיל ואכיל בהיותו עכו"ם חלק הישראל ולא משו' שמא יחזור לסורו. לכן אמר רבא סתמא דיורש את אביו אבל בהראי' מהמשנה דשם הסביר למה עשו עוד תקנה חדשה לחלק בתקנתם שיופקע חלק ההיתר מן העכו"ם וזיכו להגר תחת חלק האיסור שהפקיעו ממנו ע"ז נתן טעם שגזרו כן נגד תקנתם שתמיד השוו מדותיהם שמא יחזור לסורו מפני ההפסד הרב מהע"א וי"נ וכדומה שע"י שנעשה ישראל לא יכול ליהנות מזה. ומעתה ניחא נמי דלא חשש רבא מחמת כולה בקיומו דלאו הגר עושה החליפין רק חכמים גזרו כן ומה לו להגר בכולה בקיומו דהזכיה כן היא ואולי אף אם יאבד האיסור אח"כ מ"מ לא יפסיד הגר חלקו משום ההיתר כנגד האיסור שכן תקנו וגזרו חז"ל ירושתו שיטול מהיתר. וכן אם לא נשאר רק איסור לא יטול כלום א"כ אין שייך לומר כלל כולה בקיומו. אבל ר"פ שם בע"א ס"ד לשיטתו דסובר דגם איסורי הנאה לעכו"ם היתר הוא ויש ברירה ומן הדין חולקין ואמרינן

הוברר הדבר שזה חלקו א"כ שפיר יש לאסור מחמת רואה בקיומו דהא אם יאבד לא יתן לו העכו"ם חלקו בההיתר והי' אסור מחמת רואה בקיומו רק חכמים הקילו שיהא מותר לחלוק כן פן יחזור לסורו ולהכי אמר בלשון אקילו רבנן, דעשו קולא שהתירו גבי גר האיסור של רואה בקיומו. לפי זה יתורץ שנוי לשון הגמ' מע"א [סד] לקדושין [יז]. ויתורץ קושיא אות ד'. ועתה מיושב מאד קושיא אות ג' דר"ש והרע"ב מפרשי כר"פ מכל וכל ור"פ מתיר משום ברירה וליכא כלל חליפי ע"א ולהכי לא חשש רק מחמת רואה בקיומו אבל לא מצד חליפי ע"א. ומעתה מתורץ שיטת הרמב"ם באות ב' דהרמב"ם פי"ג מהל' מ"א ה' כ"א ס"ל כשיטת ר"פ דההיתר משום ברירה ואפי' בשני שותפין נמי אמרינן ברירה דחד מינא הוא ורק משום רואה בקיומו אסור:

ועתה ניחא נמי הגמ' בקדושין [יז] מתמיה' התו"י מה יועיל לו להגר שיחזור לסורו. דזה לא קאי כלל על הא דיורש את אביו דזה הוי מסברא אחרת כמו שהיא דכתובות [יא] ודב"ק [לח] ולא יניחו מעותיו ביד העכו"ם ממילא אפי' אין את עכו"ם ישראל אחר לא זכי רק הגר דלא פלוג רבנן וכן הגמ' מוכרח לתת טעם על הא דהקילו רבנן שלא יזכה באיסורי הנאה שילטרך לבערו וזכו בו להעכו"ם אף שאסור בו לפי' רבא וכנגדו זיכו להגר בההיתר (וזהו לא משום איסור רואה בקיומו) ע"ז קאמר שמא יחזור לסורו כדי שיהנה מע"א ויינות האסורין שאז שיחזור לסורו ויתערב בגוים לא יהי' לו מונע מליהנות מע"א ותכשיטיה וי"נ וכדומה מהאיסורין כיון שהמיר דתו בחזרה. ובזה ידוקדק לשון הרמב"ם פ"ו מה' נחלות הל' ע' שכ' שם וז"ל: והגר אינו יורש את אביו אלא מדבריהם תקנו לו שיירש כשהיה שמא יחזור למרדו. ולמה הוסיף הרמב"ם ז"ל מלת כשהיה. ולפי האמור השכיל הרמב"ם שיירש כמו מקודם בלי הפסד דבר אפי' באיסורי ע"א וי"נ ע"י שיאמר לו טול אתה ע"א כו' שזה תקנתא דרבנן שלא יאסור מחמת רואה בקיומו או לפי דברי רבא שיזכה חלק כחלק הן באיסור והן בההיתר משום שמא יחזור למרדו, ומכ"מ לא קשה מ"מ פסק הרמב"ם דגר אינו יורש את אביו אלא מדרבנן הא לפי' ר"פ אין שום קשי' דאינו יורש דהטעם רק משום ברירה. חדא די"ל דרק בדרבנן אמרינן ברירה. ואפי' אם נאמר בברירה כהאי דאיכא אומדנא אמרינן ברירה עכ"פ סברת רבא היא הלכה ואם כי נסתרה הראי' אבל מכ"מ דינו אמת להלכה דהא כקטן שנולד דמי.

והטעם שנתן שמא יחזור למרדו הוא כדי שיירש כשהיה בלי מחסור דבר:

ה. וביותר יהי' מוכח דינו של רבא דגר יורש מדרבנן והוא דהרמב"ם לשיטתו במשנה שביעית פ"י מ"ט הלוה מן הגר שנתגיירו בניו עמו דמפרש דאם הורתו שלא בקדושה אין רוח חכמים נוחה הימנו ואם לידתו היתה בקדושה אזי רוח חכמים נוחה הימנו. והנה מכאן יהא מוכח דגר אינו יורש את אביו מן התורה דכתב המרדכי בשם ראבי"ה דאפי' לדברי הגאון דס"ל דמומר אינו יורש מה"ת וכן אינו מוריש דכעכו"ם הוא מ"מ אב יורש את בנו המומר וכן הבעל יורש את אשתו המומרית אפי' מת מורישה אחר שהמירה זכה הבעל בירושתה. והא בההיא שעתא שמת מורישה כבר היתה מומרית ולאו בת ירושה היא לפי דברי הגאונים דס"ל דכעכו"ם חשיב וכיון דהיא לא זכתה איך זכה הבעל מכחה. ובהכרח דסברת המרדכי והראבי"ה מאחר שהאב הי"ל זכות בירושת בנו קודם שנעשה מומר וכן הבעל הי' לי זכות בירושת אשתו קודם שנעשתה מומרית אף שאח"כ המירו לא הופקע כח ירושתם ולהכי יורשין אותם לפי שי' הגאונים דס"ל דמומר מופקע מירושה מה"ת ודינו כאיש נכרי מ"מ דין ירושה שהי' מקודם לא הופקע. וראיתי להמהרי"ט ח"ב חאו"מ סי' מ"א שהביא את ס' תה"ד שמ"ע שרצה לומר דמש"ה בעל יורש את אשתו המומרית אף שמת מורישה אחר שהמירה משום דס"ל דרק משום קנס אינו יורש א"כ כ"כ לא שקלי מזכיתו שלא יירש קרובו. ותמה עליו המהרי"ט הלא דברי ראבי"ה ברור מללו אפי' לדברי הגאון דס"ל דמומר אינו יורש ואינו מוריש מה"ת. ונראה ליישב דברי תה"ד מקושית מהרי"ט. דהנה התה"ד לא נתקשה בהאב היורש את בנו המומר דאפ"ל כמו שכתבנו דמאחר שהאב הוא קודם לבנו וכבר הי' הבן באיזו פעם יהודי הי' אז להאב דין ירושה מהבן שוב אף שהמיר לאו כל כמיני' לחייב את האב בהמרתו ולהפקיע ממנו דין ירושתו ונשאר דינו כמקודם. אך על הבעל שאשתו מומרית ובהמרתה נפקעת מדין

ירושה וגם ירושת הבעל הוא מדרבנן ובמומרית ליכא תקנתא דידהו ע"ז מתרץ התה"ד דידו כידה והוי כאילו הוא היורש ולא הפקיעו רבנן תקנתייהו. וא"כ ניחא נמי לד' הגאון דהגאון יסבור ירושת הבעל דאורייתא וא"כ נמי לאו כל כמינה של האשה להפסיד להבעל דין ירושתו. ורק הקושיא לדידן דס"ל דירושת הבעל דרבנן וליכא זכיה כלל ע"ז מתרץ דרבנן עשו ידו כידה ועדיפא מידה ולהכי שייך ג"כ תקנתא דרבנן כאילו הוא הביע מכח תקנתא דרבנן וניחא ד' התה"ד מקושית מהרי"ט יעו"ש. מעתה לפ"ז יש לנו לפשוט דירושת הגר את אביו העכו"ם הוא רק דרבנן מדתני במתני' רוח חכמים נוחה הימנו בהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה ואביו נתגייר אח"כ, דלא אם הגר הי' יורש מדין תו' אז לאו כל כמיני' דאב בגרותו להפקיע את ירושת בנו הגר כמו דלאו כל כמיני' דמומר להפקיע ירושת אביו ע"פ המרתו ומ"ע רק רוח חכמי' נוחה הימנו. ובהכרח בירושת הגר אינו אלא מדרבנן ובדרבנן י"ל הכי כסברת התה"ד ורק גבי בעל עשו ידו עדיפא מידה אבל לא במקום אחר ולהכי רק רוח חכמים נוחה הימנו אבל לא מדינא ומוכח דגר יורש את אביו רק מדרבנן. אבל לפי השי' הסובר' דאדרבא איפכא מסתברא דאם הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה אין רוח חכמים נוחה גזרה שמא יחזיקוהו כישראל וייבם את אשת אחיו שהוא בכרת ועוד חששות שוב ליכא הוכחה כלל דא"ל דמלד החשש הנ"ל הפקיעו חכמים ירושתו שלא יחזיקוהו כישראל מהריון וייבם את אשת אחיו אבל לעולם יורש את אביו העכו"ם בד"ת והפקיעו חכמים מחמת גזרה והיא משנה דרוח חכמים נוחה הימנו מיירי שנתגיירו ביחד שאז לא הי' כלל דין ירושה שעה אחת בהיותם ביחד. וביותר לפי פי' המפרשי' שנתגיירו בניו עמו כלומר שנתגיירו עמו אחר גרותו בודאי לא הי' עוד שום לד ירושה דגר אינו מוריש כתוב בתורה ואיש כי לא יהי' לו גואל זה גר כדאמרינן ב"ק [קי]. לפ"ז אין מוכח כלל מהמשנה דגר אינו יורש את אביו מן התו'. והנה יסוד פלוגתת הפוסקים תלוי בהגרסאות. דהר"ש הקשה שם במשנה שביעית על השיטה הסוברת דהמשנה מיירי דבהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה רוח חכמים נוחה הימנו הלא לשנא דמתניתין שנתגיירו בניו עמו משמע דנתגיירו עמו ולא בנולדו בקדושה דאין לריך גרות כלל. ובהכרח דלהר"ש היתה גרסת הברייתא לוה מן הגר לא יחזיר לבניו וליכא לשנא דנתגיירו בניו עמו. לפ"ז א"ל דהשי' הסוברת דהמשנה מיירי דלידתם בקדו' הוי גרסי במשנה הלוה מן הגר לא יחזיר לבניו וכו' אבל לא גרסי במשנה שנתגיירו ובברייי' גרסי. וכדי למעט המחלוקת אמרתי דרק שנוי קטן איכא דהוי"ו של שנתגיירו ל"ל לתיבת בניו וכן ל"ל הגר שנתגייר ובניו עמו שכבר היו עמו ביהדות ואידך גרסי כן בברייתא שנתגייר ובניו עמו. והנה כבר כתבתי בחבורי פס"ח דגרסות הן יסוד שתי שיטות מאמוראי ונראה דבזה פליגי רבא ור' פפא דרבא ס"ל הגרסא במשנה שנתגיירו בניו עמו ואז רוח חכמים נוחה הימנו וא"כ אין ראי' מהמשנה דגר אינו יורש את אביו ד"ת ולהכי הוכרח להביא מהמשנה דדמאי. אבל ר"פ ס"ל דלידתו בקדושה רוח חכמים נוחה הימנו וגרים במשנה שנתגייר ובניו עמו מכבר ביהדות ואז רוח חכמים נוחה הימנו וא"כ מוכח שפיר דגר אינו יורש מן התורה דאל"ה לא הי' מלד רוח חכמים רק מדינא. ולפ"ז להרמב"ם בפי' המשניות דמפרש כרש"י ושיטתו שפיר מוכח דגר יורש רק מדרבנן. ומעתה יתורץ קו' התוס' וכל הראשונים על שיט' רש"י ושיטתו מהא דרבא דב"ב קמ"ע דלא רלה ליתן לרב מרי את החוב שהי' בידו דהוא אזיל לשיטתו דמביא ראי' דגר אינו יורש את אביו מה"ת מהא דדמאי ובהכרח דס"ל דהגרסא במשנה שנתגיירו בניו עמו ואז רוח חכמי' נוחה הימנו אבל בלידתו בקדו' אין רוח חכמים נוחה לכן לא רלה לתת החוב לרב מרי. אבל לפי שיטת ר"פ הי' מחויב ליתן לרב מרי מחמת רוח חכמים נוחה הימנו. ובזה אסכתא תי' נכון על בי מדרשא דרבא דבודאי הי' שם גם ר"פ דהוא הי' תלמידו של רבא דאיהו לשיטתו הי' סובר דרבא מחויב למסור המעות לרב מרי מלד רוח חכמים נוחה הימנו לכן אזיל ולמד האי סברא דאודיתא. ורבא דאיקפד ח"ו לא מחמת חסרון הממון רק מחמת דהוי ס"ל דאין רוח חכמים נוחה מזה והוא נגד רלון חכמי' וא"כ אסור לו להחזיר והוי הפסד גמור במה שלמדו לרב מרי לטול המעות מידו בדרך אודיתא. ומ"מ הרמב"ם בחבורו לא הכריע בין הגרסות וספיקא דממונא לקולא ביותר ספקא דרבנן ובדרבנן הולכין אחר המיקל

לכן השמיע הא דרוח חכמים נוחה הימנו בלידתו בקדושה:

ומעתה יצא כנוגה צדקת רבא וישיבתו הקדושה, דרב מרי הי' בהשיבה כמו דגרסי הראשונים ,ורב מרי בי רב הוי" [כן הוא הגרסא האמתית, שהראשונים היו בקיאין בגרסא עפי מינן, יעוין שם בחי' הרמב"ן ובר"ן] ואיסור הגיע עד שערי מות, ואם רבא הי' מוסר הפקדון ליד איסור, אחר מותו היו זוכים בו אנשים אחרים כדין גר שמת שאין לו יורשים כל הקודם זכה [כפי הדין בזמן התלמוד] ונשאר הקנין דמעמד שלשתן, היינו שאיש אחר יזכה במקום רב מרי כדאיתא בהרא"ש פ"ק דגיטין סי"ח. ומשמ"ה הוא קנין דרבנן ומן התורה אינו קונה כלל ומה שיטול רב מרי הפקדון מיד רבא יהי' מדין ירושה ויהי' נעשה דבר נגד רוח חכמים ויהי' רבא וגם רב מרי בכלל אין רוח חכמים נוחה מהם, שגם רב מרי שצדיק גמור הי' לא הי' ניחא לי' בכך ורצה יותר שישאר ביד רבא כדי שיהא רוח חכמים נוחה מהם שיתקיים רצון חכמים. וכן קנין אודיתא הוא רק קנין דרבנן כאשר הכריעו האחרו' דלא כקצוה"ח סי' קנ"ד וע' בנתיבות סי' מ'. לכן איקפד רבא דקא מגמרי טענתא לאינשי ומפסדו לי כי יוכרח לעבו' נגד רצון חכמים אשר רב מרי בעצמו לא ניחא לי' בשום אופן. אבל הישיבה הקדושה ובתוכם תלמיד מובהק ר"פ הם סברי להפך דאדרבא רוח חכמי' נוחה שיחזיר לר"מ וחששו פן יעשה רבא כשמעתי' ויהי' נגד רצון חכמים לפי שיטתם, ולכן למדו לאיסור הקנין של אודיתא שאז יחזיר רבא ע"פ דינא. ואם שלא יועיל נגד דינא דאורייי' ומה"ת עדיין יורש הוא, אלא לפי שיטתם מצוה לו להיות יורש וכן רבא יהי' בכלל רוח חכמים נוחה הימנו:

ומעתה יסכרו פיות הסכלים הדוברים על צדיק עתק ואינם יודעים כלל בתהלוכות התלמוד הק' והלואי נזכה לעלמא דאתי לכה"פ לראות פני רבא מרחוק יהי' די לנו. וה' ינחנו בדרך אמת ויאיר עינינו במאור תורתו: (אדעססא, תרנ"ד). **אברהם יואל אבעלסאן.**

סימן מח. בדין שנוי שם האב בגט וכן בשנוי שמו. מהגאון מוה"ד מו"ה **שמואל מאהליווער** שליט"א.

כבוד ידידי הרב הגאון המפו' חו"ב בהדרי תורה סוע"ה מו"ה **א"י אבעלסאן** נ"י רב באדעססא שוי"ר.

בדבר האיש שהי' מכונה בפי כל באריס וכאשר נשאל על שם הקודש אמר שהוא ברוך ושם אביו לוי ונסדר כן הגט ברוך המכונה באריס בן לוי ואח"כ נתגלה כי שמו הקודש דוב ושם החול העקרי בעריל ושם אביו לוי יצחק. והנה דעת כתה"ר כי הגט בטל מן התורה וא"צ לקדושין כשיתרצו מחדש זל"ז. ולפע"ד אין באפשרי להכריע שהגט בטל מדאורייתא ואין בו אפי' ריח הגט דלפי דברי רבנו יואל במרדכי ריש פ"ג דגיטין מדאורייתא כשר בשלא נכתב שמו ושמה בגט וא"כ ממילא דאפי' שינה לא בטל הגט מה"ת. ובפרט שאפשר לאמר דמאחר שהוא בעצמו אמר להסופר והעדים שקורין אותו ברוך אע"ג שנתברר שאינו כן אפשר דאין זה שנוי דהלא ביכולת האדם לשנות את שמו וע' ברש"י גיטין [לד:] ד"ה והוא שכתב שאין לנו אלא שם שקרא הוא עצמו בפנינו והוחזק בו ואפשר דרק מדרבנן בעינן שיוחזק בו. ויש לי בזה דברים ארוכים אבל יען כי הדבר מוכרע אצלי אין להאריך:

ב. איש א' שדר בעיר שלשים שנה והוחזק בשם אליהו בן ניסן הן בקריאתו לתורה והן בפנקס הקה"כ כללו של דבר בכל משך היותו בעיר לא נודע בשם אחר רק אליהו בן ניסן ונתן ג"פ לאשתו בשם זה קודם מותו כדי לפטרה מחליצה ועתה בא אחי המנוח וגב"ע בידו שאחיו הי' נקרא בסלאנים אליהו מאיר ואביו הי' נקרא ניסן ליב ורוצה לפסול את הגט בכדי שאשה מוכרחת לחליצה ותתן לו מעות כמה שירצה. הנני מסכים שהגט כשר ומותרת לשוק בלי חליצה כי כדאי הוא הגאון רבי טבלי ז"ל בספרו בית דוד סי' כ' שמאחר שלא נודע שם אחר לאביו רק ניסן בעיר שנכתב ונתן הגט מהני החזקת השם אפי' בשם אביו. ובפרט כאשר יצורף לזה דעת הגאונים מהר"ש קלוגר והחת"ס ז"ל, דאם הי' שני שמות לאביו וכתב רק שם אחד אין זה שנוי כלל רק קיצור השם אע"ג דבש' אהלי שם פליג עליהם היינו דוקא היכא דידוע שעיקר שמו הם שני השמות ביחד משא"כ בנ"ד נהפוך הוא, דבמקום הכתיבה והנתינה אינו ידוע כלל משני שמות ושמו הי'

רק אליהו בן ניסן גם הוא מודה דכשר. ויש לי בזה אריכות דברים אבל קצר המצע:

ג. מה שמקשים התוס' בר"ה [יג.] ד"ה ולא קציר עכו"ם מע"א [נג:] דאמר רחמנא ואשריהם תשרפון באש מכדי ירושה היא להם מאבותיהם ואין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ונראה לתרץ קושיתם עפ"מ דאיתא בב"ק [קא] אם בנה בחורבתו של חברו או נטע שדהו שלא ברשות ואומר הבונה שיטול עציו ואבניו שומעין לו אבל באם שיאמר הנוטע שיטול נטיעותיו אין שומעין לו משום ישוב א"י או משום כחשא דארעא. והנה אם הדין נותן דגבי בתים יכול לאמר עצי ואבני אני נוטל פשיטא גבי זרעים בודאי יכול לאמר כן דגבי בתים יש ישוב יותר כדאמרינן ארעא לבתי וארעא לזרעי בתי עדיף משום ישוב [ב"מ קא:] וא"כ מתורצת קושית התוס' דשם בע"א גבי אילנות דקונה בעל השדה ב' אילנות משו' ישוב א"י או כחשא דארעא להכי שפיר פריך אין אדם אוסר דבר שאינו שלו אבל בר"ה דמיירי בזרעים דהתם לא קנו ישראל אותם כלל שפיר אמרינן קצירך ולא קציר עכו"ס:

שמואל במוהרי"ל מאהריווער חופ"ק ביאלעסטאק.

סימן מט. קונטרס ענף עץ אבות.

מאת הרב הגאון המפורסם מו"ה זאב הנקרא בפי כל ר' וועלוועלי חריף שליט"א אבד"ק זאליסטשיק.

בע"ה יום ה' דחוהמ"ס התרנד"ל, זאליסטשיק. ביו"ש העבר השגתי ספר מעט הכמות ורב האיכות אשר בשם כנסת חכמי ישראל יכונה. כשמו כן הוא שמה נאספו כל האדירים אדירי התורה גאוני זמננו שיחיו, וביותר כבוד ידי"נ הרב הגאון המובהק מוהרא"י אבעלסאן נ"י רב בק' אדעססא, אשר שלחו לי למנה ובקש ממני לשום עיני עליו ולהשיב לו לפי הבלע"ד ולהיות נמנה בין חכמי ישראל. האמת אגיד כי יודע אני בעצמי שאינני ת"ח. עכ"ז תמכתי יסודותי במאמר ר' יוסי מעולם לא עברתי על דברי חברי. ואף כי אין דרכי לכתוב בחוה"מ, לאהבת התורה אצא חוץ לגדרי וזה החלי בעזה"י:

א. הנה ראה ראיתי כי הגאון מאדעססא הנ"ל משדד עמקים כדרך האדם הגדול בענקים אשר הלכה כמותו בכל מקום. ובנה מגדל ליישב דברי הרמב"ם בפ"א מהל' סוטה הי"א דפסיק ואני שמקנא לה כ"פ. והלא דבריו סתראי נינהו למה דפסק דפעם הראשון משקה לה אלהבא. וכל דברי הגאון הנ"ל שם בנוים על אדני השכל בפלפול חריף יביע אומר ובבקיאות משיק וגומר. לכן גם אני אבוא אחריו ואיישב דברי רבנו ז"ל המופלאים כאמור. בהקדם קושיא הנפלאה שהקשו האחרונים הובא בשו"ת גור ארי' לאא"ז הגה"ג מבראד ז"ל אה"ע סי' א' לשטת הרמב"ם דכל מי שבא ביאה אסורה מימיו אחר שהגדיל אין המים בודקין אשתו. א"כ למה אצטריך בספרי קרא דכי תשטה אשה ברשות לאישות להוציא אלמנה לכה"ג הלא בעינן קדמה שכיבת בעל וממילא בא ביאה אסורה. והיא באמת קושיא עצומה. ונראה לפענ"ד ליישב עפמש"כ בס' קרבן חגיגה ספ"ב מובא במשל"מ פ"ב דסוטה סוף הל' ח'. דמי שבא ביאה אסורה ועשה תשובה שוב המים בודקין אשתו. והמל"מ שם דחה דבריו מש"ס יבמות [נח], דהקשה אי דקני לה ונסתרה כשהיא ארוסה ומשקה לה כשהיא נשואה ומי משקה לה. ואי מועיל תשובה מדוע לא מוקי בעביד תשובה ע"ש. והנראה לפענ"ד דאין מזה ראי' לסתור דברי הק"ח הנ"ל, דברור אלולי אי בא ביאה אסורה אחר הקנוי וסתירה בודאי אף כשעשה תשובה אח"כ אינו מועיל להשקותה דהוי עכ"פ כאילו אמר איני משקה, ע' יבמות [נה]. ושם אף אם אח"כ רוצה להשקותה אינו יכול כמ"ש תו' שם בד"ה אילימא [הג"ה. ונעלם לפי שעה מעיני הח"מ סי' י"א שהקשה על הרמב"ם מאין הוציא דבאומר איני רוצה להשקותה דנאסרה על הבועל וע' ב"ש שהיא ש"ס ערוכה ביבמות נ"ה ע"ש ובתוס' הנ"ל] אבל אם טרם הקנוי וסתירה בא ביאה אסורה ועשה תשובה אין לך דבר לעכב בפני התשובה ושפיר בדין הוא שיועיל לבדוק כדעת הקרבן חגיגה הנז"ל, וכלה הלך ראית המל"מ דשם ביאה אסורה אחרי הקנוי והסתירה. ואם כנים אנחנו בזה ממילא שפיר צריכין אנו הקרא להוציא את מי שאינו ראוי לאישות אי עביד תשובה אחר שבעלה: ומן הדבר באנו לכלל ישוב לדברי רבנו הרמב"ם המוגה בראש אמור וכל דבריו צדקו יחדו. הן אמת דבמנוקה מעון המים בודקין אלהבא עכ"ז אי הבעל הו"ל עון וכחשו בשעת השקאה ושוב לא בדקו לה מיא כלל ולא עשה בה שום רושם ואח"כ נתברר

שה"ל עון והוא עושה תשובה גמורה, אף דמאותו הבועל זאת מעוטה היא דאינה שותה עוד עכ"ז בקינא לה עם בועל אחר ונסתרה עמו בדין הוא שתשתה וממילא יתברר אם טהורה היא גם עם הראשון ע"י גלגול וכן כ"פ עד"ז. והוא נתיב ישר בעזה"י. ואם חומה היא נבנה עלי' טירת כסף, להציל את רבנו במ"ש דאפי' בא על ארוסתו בבית חמיו אינה שותה, ורבים תמהים דהוא נגד ש"ס מפורש ביבמות כ"ה דרמב"ה מוקי בבא עליה ארוסה בבית אביה, וכבר השיגו הראב"ד. ולהאמור ד' רבנו שרירין וקיימין לענין עיקר הדין בלא עביד תשובה ורמב"ה אמר דמשכחת לה בבא עליה בבית אביה וקודם הקנוי והסתירה עשה תשובה ושפיר מועיל וכאשר מבואר:

ב. ובדבר אשר השיגו האחרונים על הספק של מהר"א ששון מש"ס סנהדרין מ"א, שמעתי בשם ש"ב הגאון האמתי הפלאה ליישב דהש בגמ' דזנתה בעדים שפיר קאמר הגמ' דהעדים יכולין לומר לאוסרה על בועלה השני באנו אם יוזמו העדים הראשונים, וכעין שכתבו התוס' בסנהדרין פ"א. ואין זה נוגע לספקו של מהרא"ש הנ"ל. ואפס קצהו מצאתי להגאון ז"ל בספרו נתיבות לשבת סי' י"א ע"ש. ואנכי לא זכיתי להבין דבריו, דלפי דבריו מה תי' הגמ' כשזינתה לבועל ראשון אכתי יכולין לומר להוסרה עליו באנו לכשיוזמו העדים הראשונים וצ"ע. ובגוף הספק של המהרא"ש אי נאסרה לבועל שני מהך דכתובות ע' מעשה שהי' כו' ואחר אתירה לפשוט מד' הרא"ש ריש כתובו' ובתשובותיו כלל ל"ב ואשר תפסוהו כלם מש"ס סנהדרין מ"א כאמור. ראה זה מצאתי בשו"ת בשמי' ראש לרבנו הרא"ש ז"ל סי' רפ"ב שנשאל רבנו באשה שזינתה משני אנשים אי מותרת להאחרון יען לא אסרה על בעלה וכהא דכתובות ע' והביא הך דסנהדרין הנ"ל. והשיב הרא"ש דבאנוסה לכ"ע מותרת לבועל אף לכך קיבעי' שם בכתובות אבל בזנתה ברצון כיון שגם השני עשה מעשה האוסר אמרינן יש מועל אחר מועל ואסורה. מעתה עינינו הרואות שכבר שקיל וטרי בכ"ז רבנו ואין כל חדש תחת השמש. ופליאה דעת ממני על האחרו' שלא הביאו דבריו. עוד זאת אתפלא על שארי הדג"מ בסי' י"א שכ' על דו"ז הבי"ש בזה"ל הח"מ נסתפק היכא שהיא אומרת שלא זנתה אבל היכא שודאי נטמאה לבעל אלא שהי' באונס לא נזכר בח"מ ע"ש, ובמחכה"ה לא זכר שר שעלה ונסתפק בזה הח"מ אות יו"ד ע"ש:

ג. גם הת' שהעלה הגאון הנ"ל בכתי' אות ג' על קושי' המפרשים מהא דר' זכרי' ב"ס ע"פ דברי התוס' דספק סוטה טרם שנתברר אף אם באמת לא נטמאה עובר בעשה. תם אני ולא אדע דהתוס' לא כתבו רק בספק סוטה דקינא לה ונסתרה דהתורה כתבה תקנה לברר ואסרה קודם הבירור, לכן טרם עמידת הבירור אסור בה אף אם באמת טהורה היא אבל בספק זונה בלי קו"ס מי אמר שהבעל עובר אם יודע שהיא טהורה. האמנם בגוף הקושיא לא אבין הלא היא מחלוקת התנאים ר"י ורבנן בכריתות י"ב וכ"ה מחלוקת הפוסקים הרמב"ם והראב"ד בפי"א משגגות ה"ח דהר"מ פוסק כרבנן והראב"ד פוסק כר"י. ומעתה יוכ"ל דהרשב"א פוסק כהראב"ד ורזב"ה סובר כהרמב"ם. אלא דלכאורה דברי הרמב"ם תמוהין דבגמ' מפורש יוצא דאר"נ הלכה כר"י. אכן כבר תי' הכ"מ דר"נ לא אמר רק לטהרות לענין בינו לב"ע. ומעתה קשה קושיא נפלאה. הלא אשת ר"ז ב"ס היתה בביתו כמבואר שם בגמ' ושם גוף הבעילה הוי בינו לב"ע ומדוע לא יוסיף עוד לדעתה. האמנם כבר נסתפק הו"ז הסב"ש בבכ"ש יבמות, ביודע בעצמו שמותר אי מותר בינו לב"ע. והעלה דגם בינו לב"ע אסור מלד חומרא דכ"מ באסרו חז"ל משום מראית העין גם בחדרי חדרים אסור ע"ש דגם רזב"ה החמיר בזה מה"ע ודו"ק:

ד. גם ראיתי שם בסי' ע' עמד על המחקר בגזל שאי"ל כ"א בדמים אי יכול להקדיש. והביא הך דגיטין [ל"ח] מתמתי' דראב"ז דקשה הא שחרור הוי כמו הקדש והאיך יועיל ברשות הגזלן. ואנכי לא אבין ראי' זו. מלבד די"ל יותר דשחרור הוי כמו הפקר ובהפקר כבר הודיענו זקני הב"ח בתשו' סי' קכ"ד דמועיל אף שאינו ברשותו, עוד זאת אף אם דומה להקדש י"ל מלתא חדתא, דגם בהקדש רק אם הוא ברשות אחר אז א"י להקדישו, אבל אם הוא ברשות הקדש יכול להקדישו אף שאינו ברשותו ממש. ואם כי אין ראי' לדבר זכר לדבר מהא דהלל דלא הי' אדם מועל בעולתו.

וא"כ שלא ידוע האדם והוא העבד תפוס ברשות עצמו ושוב מהני השחרור ע"פ דתוס"ק והגמ' מקשה ע"ז כן אמת כי ע"פ הדת חשוב כעבד תפוס בעצמו ומועיל השחרור אבל הכא הגזלן גברא דלאו דינא ומיותב: והנה על גוף סברא זו דהעבד תפוס בעצמו לכאורה קשה קו' עצומה שלא ידוע דגם במוכר דבר שלבל"ע אי שמיע ואכיל לא מפקינן מיני' וכמבואר בפ' א"נ דס"ו, וא"כ איך דייק בקדושין ס"ג דרבי ס"ל אדם מקנה דבר שלבל"ע דלמא הטעם בעבד משום דהוא תפוס בעצמו ואי שמיע לא מפקינן. והנראה ליישב ע"ד החידוד. דהנה בהגהות שם בב"מ כתב הטעם דשמיע מהני משום דהוי יאוש ומועיל אף בטעות עיי"ש, ועי' ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ז. ומעתה רבי ס"ל בגיטין ל"ח דנתיאשתי מפלוני עבדי אינו משוחרר עדיין שוב ע"כ לאו מטעם שמיע קאתי ועכצ"ל דסובר אדם מקנה דבר שלבל"ע והבן. וא"ל יש לי רב לפלפל על כל קוץ וקוץ תילי תילים של הלכות אבל לאשר אדוני הגאון נ"י בקש ממני לבל תהא ידי אוחזת בעכב אותו, לכן אנקוט נפשי בקצרה, ואודיעהו כי הראיתי את הקובץ הח"י לכבוד קדשו אאמו"ר מאור הגולה שליט"א הגאב"ד דפה ברצון הגאון והוטב בעיניו על צד היותר טוב וברצות ה' אחרי החג יבא בארוכה. והנני עבד לעובדי ה'.

הצעיר **זאב וואלף תאומים** מפס"ק ומצודתו פי' לק' בוקארעסט.

סימן נ.

בדין שחיטת עופות ביו"ט ראשון אחר אכילה לצורך יו"ט שני ע"י שיאכל את הכבד מן העוף כי לשחוט ליל יו"ט ב' יוכל לבא לידי מכשולים בשאם ע"י אינם יהודים לשחוט וקשה להם להמתין זמן רב מפני רבוי עם והדחק הגדול ולפעמים שוחטין בעצמם ולתקן ע"י קוויטלעך לא אפשר כי המבשלת אינה דורשת מידי השליח ועוד טעמים. האם יש איזה היתר כנ"ל: **תשובה.** הסמ"ק כתב יש לזהר שלא ישחוט מיו"ט לחברו שמא השני חול ואפי' בשני יו"ט של ר"ה דאע"ג דקדושה א' היא דוקא להחמיר ולא להקל אך אם הוא אוכל קצת מן העוף או מן הבהמה בו ביום שרי משום דאי"א לכזית בשר בלי שחיטה אבל לאפות ולבשל מיו"ט לחברו אסור אפילו בשאוכל קצת ממנו בו ביום דהתם לא שייך האי טעמא עכ"ל. הועתק בב"י ובב"ח וסיים הב"י שכ"כ הכלבו בשם הר"פ. ותמה הב"י הא מותר לאפות ולבשל מיו"ט לחברו כשאוכל קצת ממנו ולמה אסרו הסמ"ק והכלבו כו' דאפ"ל דמיירי שמבשל אחר האכילה וכסברת בעל העיטור ואפ"ה שרי לשחוט ע"י אכילת כזית מידי דהוי אבהמה מסוכנת שנתבאר בסי' תצ"ח שאפי' אחר אכילה יכול לשחוט וסובר דבבריאה נמי דינא הכי דיכול לשחוט אחר אכילה כל שאוכל ממנה כזית עכ"ל הב"י. וראיתי בס' דברי נגיד מהגאבד"ק דבארניק שתמה על הב"י דסותר דברי עצמו דבסי' תצ"ח כ' הוא בעצמו דדוקא משום הפסד ממון מותר במסוכנת וכן איתא בכל הפוסקים יעו"ש, וכן מוכח בפסחים דמ"ו ע"ב דבין לרבה ובין לר"ח מותר במסוכנת משום הפסד אבל בבריאה ודאי אסור לד"ה עכ"ד. וגלע"ד אף שבסי' תצ"ח כ' הב"י בשם תשו' הרשב"א דבהמה בריאה אסור לשחוט ביו"ט אפי' אם יאכל ממנה כזית יעו"ש וכ"כ בשם הר"מ דבהמה בריאה לא ישחטנה אא"כ צריך לאכול ממנה ביו"ט עכ"ל, מ"מ ס"ל להב"י דהסמ"ק והכלבו פליגי עלייהו וס"ל מאחר דהלכה פסוקה אצלנו דאמרינן הואיל מדאורייי' שרי לגמרי ורק מדרבנן אסור א"כ אין לנו להחמיר כ"כ וכמו דמקילינן בשחיטת מסוכנת כן יש להקל בשחיטת בריאה. ואע"ג דאמרו בפסחים דשחיטת מסוכנת התירו רק משום הפסד ממונו ס"ל להסמ"ק והכלבו דהתם משום הפסד ממנו התירו לגמרי אף כשאינו אוכל באמת רק שיש' לו שהות לאכול מה שאין כן בשחיטת בהמה בריאה בעינן שיאכל באמת, אבל כשאוכל באמת כזית מן הבהמה ביו"ט ראשון שרי. וחלוק זה בין מסוכנת לבריאה נזכר ג"כ בב"ח וע' בב"י סי' תצ"ח שם ובשטמ"ק ביצה כ"ה ובריב"ש סי' שכ"ד דכתבו כלם דבמסוכנת די כשיש שהות לאכול אף שאינו אוכל וע' בב"ח סי' תק"ג שחלק על הב"י במה שכתב בכונת הסמ"ק והקשה עליו מדברי הסמ"ק עצמו ודחק שכונת התו' והג"א והר"ן שדעתם שדוקא בשצריך באמת לאכול כזית [הסמ"ק אינו תחת ידי לעיין בו להכריע עם מי הצדק]. והנה מ"ש הב"ח דכונת הראשונים דוקא בשצריך באמת לאכול כזית, אין שחיטה לשונם משמע כן וכמו שהרגיש בזה כבר המג"א בסי' תק"ג. אונס מה

שנראה מהב"ח בהשגתו על הב"י דאין מי שיסבור כלל כן להתיר לשחוט ביו"ט א' אחר האכילה לצורך יו"ט ב' על סמך שיאכל כזית יש לעשות סמך לדברי הב"י בפירושו בסמ"ק והכלבו מדברי מהרי"ל הל' יו"ט וז"ל, מהר"י סג"ל דרש אע"פ דיש מתירין לשחוט ביו"ט אחר סעודת שחרית ע"י אכילת כבד או שאר מעט בשר כה"ג מן הכבש או הגדיים ששוחט אמנם יש אוסרים משום הערמה דמוכח שכבר מילא כרסו ושוב אין שמחת יו"ט במיעוט שאוכל פשיטא שאסור ואמר מהר"ש שנכון הוא וכן נוהגין שאין שוחטין שום דבר אחר סעודת יו"ט ראשון לצורך יו"ט שני על היתר אכילת דבר מועט עכ"ל מהרי"ל. הרי גם הוא זכר יש מתירין לשחו' ביו"ט א' לצורך יו"ט ב' אחר סעודת שחרית ע"י היתר אכילת דבר מועט וכנראה שהיו המתירין אילני רברבי אשר הדעת נוטה לסמוך עליהם ובא מהרי"ל להוציא מן המתירין ושיש לחוש לדעת האוסרין ולהחמיר (וגם מהר"ש לא אמר אשר העיקר כהאוסרין רק שנכון לעשות כהאוסרין) ולפי שעה אין בזכרוני מתירין אחרים זולת הסמ"ק והכלבו בשם מהר"פ לשיטת הב"י: [א"ה. תשלום תשובת הגאון נ"י להיתרא עם תשובתו בזה יודפס אי"ה]:

משה מישל שמואל שפירא חופ"ק ראגאווה.

סימן נא.

א. **שני אחים א' גדול וא' קטן ממנו והגדול מבקש ממון הרבה עבור חליצתו ליבמתו** (וירושה אין מגיע לו שיהי' לו זכות ע"פ תקנת הקהלות) **אם רשאית היבמה להחליץ מהקטן שהוא אינו מבקש ממון עבור החליצה רק כפי שידבנו לבה:** וראיתי בד"מ באה"ע סי' קס"א הביא בשם תשו' מהרי"א סי' ר"ך ששם מבואר דין זה [חפשנו בתה"ד ולא מצאנו] וכבאנו לעצמנו חקרנו אם רשאין כלל לטול ממון עבור חליצה יותר על תקנת הקהלו' שזה מחמת ירושה הלא חליצה היא מצוה שהיבם מקיים ליבמתו ולמה לא נאמר גם על זה מה אני בחנם אף אתם בחנם וכמו דאמרינן הנוטל שכר לדון דיניו בטלין להזות אפרו אפר מקלה כו' כמ"כ אם נוטל בע"כ ממון בעד מצוה זאת לא תועיל חליצתו. אך אם נאמר דחליצה לאו מצוה היא רק הכשר מצוה וקנין הוא כמו גט שמקנה לה שעבודו שיש לו עליה ומסלק רשותו שתהי' ברשות עצמה לפ"ז הי' רשאי ליקח ממון. ולדעתי ביסוד זה אם חליצה מצוה היא ואין בה שום שעבוד או חליצה קנין פליגי בזה אמוראי ביבמות ל"ט ר' יוחנן וריב"ל גבי חליצת גדול וקטן דחד ס"ל דחליצת גדול עדיפא מחליצת הקטן וחד ס"ל דכהדדי נינהו דמאן דס"ל דחליצה מצוה כמו יבום להכי ס"ל דחליצה נמי עדיפי של גדול כמו יבום ואידך ס"ל דחליצה לאו מצוה היא רק קנין ושחרור א"כ אין נ"מ מי שמשחרר אותה ולהכי ס"ל כהדדי נינהו. לפ"ז בנ"ד ממ"נ תוכל לקבל מהקטן אי חליצה מצוה א"כ אין רשאי לקבל מעו' בעד זה וחליצתו פסולה ומוכרחת לקח מן הקטן ואם נאמר דהוא רק קנין ולא מצוה א"כ הנכה כמ"ד דשוין הם. עוד נ"ל לאמר דהא דחליצת גדול עדיפא הוא רק כמו מצוה מן המובחר והדור מצוה דהוא עד שליש במצוה וכשהגדול מבקש שליש יותר מכפי שתתן להקטן אינה מחויב' להדר ולחזור אחרי חליצת הגדול [בעיקר הדבר אי חליצה מצוה או לא ראיתי שהובא בשם הרב הגאון מהורי"א אב"ד דקאוונא שהביא ראי' מרש"י סנהדרין יט: ד"ה ולא חולצין לאשתו מפני שאסורה להנשא. נראה מדברי רש"י ז"ל דחליצה היא רק כדי שתהא מותרת להנשא. ואחרי העיון נראה דאין שום ראי' מדברי רש"י ז"ל דכונתו דאסורה להנשא משום כבודו של מלך ואם אנו חולצין לה נראה כמו שעושים פעולה שתהיה מותרת להנשא ופוגעין בכבוד המלך. וכן נראה לפרש דברי רבנו הגדול הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהל' מלכים ה"ג: וכן אם מת הוא כיון שא"א ליבם את אשתו כך אין חולצין לה אלא תשב לעולם בזיקתה עכ"ל. וע"כ פי' כיון שא"א ליבם את אשתו משום כבודו של המלך כך אין חולצין לה משום כבודו דלא יהא נראת דמתירין אותה להנשא. דא"א לפרש כמו שהבינו האחרוני' משום דאינה עולית ליבום אינה עולה לחליצה, זה הוא בח"כ אבל הכא הלא רק בעשה כבוד המלך וחייבי עשה בני חליצה ויבום דאם בע' אותה קנה, דלכתחלה אמרינן מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה אבל בדיעבד אם בא עליה שוב אמרינן להפך מאי אולמי' האי עשה דשום תשים דכבוד מלך ישראל מיבום. אלא ודאי כדפירשנו

דרק משום דהיא אסורה להנשא וע"י החליצה נראה כבזיון למלך. ועוד יש אתנו פי' אחר ברש"י בפשיטות ואין ראיתו של הרב אב"ד דק' שום ראי' מד' רש"י ז"ל ע' א"ע סי' קס"ה ס"ב וע' בב"מ שם ושו"ת פאר הדור סי' קמ"ו]. כ"ז הלעגו לפני חכמי הכנסת ויעו' בס' גלותא דאברהם סי' א':

ב. בענין מבעט בכפרה מ"ש הרב הגאון אבד"ק טרעסטינא בכנא"י סי' כ"ז. נ"ל ליישב קושיתו עי' תוס' שבועות [יג.] ד"ה דאלת"ה שהקשו לרבא דמוקי הספרא דרבי סובר דיוהכ"פ אינו מכפר בלא תשובה בכרת דיומא ובהוכחה דאי מכפר לא משכחת כלל כרת דיומא דהיכף אחר אכילתו יכפר יו"כ דיקשה לפי הוכחה זו א"כ נ"ל המישוע דאך דאין מכפר בכרת דיומא הא ידעי' מהוכחה הנ"ל. ותי' דאצטריך האי דרשא דבכרת דיומא אפי' עשה תשובה אם אמר דלא יכפר לו יוה"כ אין יוה"כ מכפר לו בכרת דיומא [כ"ה פי' דבריהם להמעיין היטב דאל"כ שבכל א"כ כן הוא הוי תי' חדש שלא נזכר כלל בדברי רבא] אבל בכל שאר א"כ ס"ל נרבא אליבי' דרבי דמכפר אפי, כי אמר דלא יכפר לו יוה"כ ומבעט בכפרה שאמר דלא ניחא לי' דיוה"כ יכפר לו קיל מלא עשה תשו' דהא נר"ל ולרבא ס"ל דאפי' לרבנן אם אמר דלא יכפר לו יוה"כ מכפר אף דס"ל דבעי' תשובה עם יוה"כ ולרבי בשאר א"כ מכפר ורק בכרת דיומא דבעינן תשובה אליבא דרבי אמור נמי בזה דבעי' שיהא ניחא לי' בכפרתו [ובזה נדחה מה שהשיג הרב הגאון דק' טרעסטינא בסי' כ"ז על הרב הג' מהרש"א שפירא יעו"ש]. ובזה יהא ניחא מ"ט לא הזכירו כלל התו' מפלוגתא של ר' יוחנן ור"ל ורבא ואביי דפליגי בזה ועוד יוכיח הגמ' בכריתות ד"ז דהדר בי' רבא מהא גופא מדמתרץ רבא בכרת דיומא מוכח דבבעט גרע דאפילו לרבי אינו מכפר ועוד דיהא סברות הפוכות דלר"ל ורבא קודם חזרה ס"ל דבמבעט מכפר אפי' לרבנן דס"ל דבעינן תשובה עם יוהכ"פ ומ"מ במבעט מכפר וכאן יסבור רבא דאפי' לרבי דלא בעי תשו' מ"מ במבעט אינו מכפר. אלא בהסבא כמו שפירשנו דכונת התוס' הוא דרק בכרת דיומא אינו מכפר במבעט אבל בשאר א"כ לרבי בודאי מכפר מכש"כ בלא עשה תשו' כלל. ונראה דיסוד הדבר דס"ל כדעת הרא"ה וסיעתו דבכל המצות אפי' כוון בפירוש שלא לצאת כלל מכ"מ יוצא ידי המצוה ולהכי ס"ל דמכפר לו יוהכ"פ אפי' כוון שלא יתכפר לו. ונ"ל דגם גבי קנין כן הוא אם מתכוין שלא יועיל לו הקנין מ"מ אם עושה את פעולת הקנין המשיכה או ההגבהה מ"מ הקנין עביד דידי' וקונה לו כדאיתא בנמק"י פ"ק דב"מ במשנה דראה את המציאה [וכ"ה דעת הראב"ד ע' בתשו' רע"א סי' ל"ז] דבקנין דאורייי' הקנין עושה פעולתו אפי' במתכוין שלא יקנה לו. והטעם כמ"ש התו' ב"ב מ"ח. ד"ה אי לימא כו' והי' ר"י רוצה לתרץ [דהכא דכופין על הקרבן] דהוי כמו מכר דהא יש לו כפרה תחת הקרבן וא"כ לרבי ולר"ל דס"ל דאף דמתכוין שלא יכפר לו שלא יקנה לו הכפרה מכ"מ קונה ע"י הקרבתו את הקרבן א"כ מוכח מזה אפי' כי מתכוין שלא יקנה מ"מ קונה. אך כ"ז בקנין שדעת אחרת מקנה כמו גבי כפרה דאיכא דעת שמים ודעת הכהן דיכופר לו. ובזה נבין הא דנטו ר"פ ור"ש בב"מ ד"י מסברא דגלי אדעתי' דבנפילה ניחא לי' דלקני ובד"א לא ניחא לי' דלקני משום דהתם אליבא דר"ל קיימינן ואיהו הא ס"ל דקונה אפי' אם לא ניחא לי' דיקנה דהקנין עושה שלו לכן הוכרחו לחדש סברות דבשדה דבעה"ב או ברה"ר לא תקינו רבנן. ובזה נבין הא דאביי מקשה שם מפאה ורבא ממציאה דזה ידעו אביי ורבא דלר"ל אין לתרץ הך סברא דגלוי דעת. אך כ"ז בקנין שדעת אחרת מקנה כמו הך דיוה"כ וקרבן אבל במקום דליכא דעת אחרת שם יודה ר"ל. והנה מלינו פלוגתת הגאונים הקצוה"ח והנתיבות בהפקר ויאוש דדעת הקצות דהפקר הוי כמו דעת אחרת מקנה ולהכי ס"ל דקונה הפקר אגב קרקע אבל מציאה לא הוי דא"מ דיאוש הוי ממילא והנתיבות בחו"מ סי' רע"ג סובר איפכא דיאוש הוי דא"מ והפקר הוי ממילא יעוי"ש, והנה פאה הוי מדין הפקר ומציאה מדין יאוש וא"כ ניחא אביי יסבור כהקצות להכי מקשה מפאה דהוי כדעת אחרת ושם אינו מועיל ג"ד אבל ממציאה לא הי' יכול להקשות כי שם הוי מדין יאוש והוי כאין דא"מ ויכול לדחות בסברא דג"ד, ורבא יסבור כהנתיבות דיאוש הוי דא"מ וליכא לדחות בסברא דגל"ד אבל הפקר הוי ממילא ויכול לדחות בסברא דג"ד. והתנן דאי הלכה דאביי כשיט' רבא ואליבא דרבא כשי' אביי ור"פ ור"ש סברי כהנ"י וסיעתו דבדאורייי' אין

חלוק ולא מהני ג"ד ובדרבנן מה דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. ואם לרבי ור"ל לא מהני כונתו שלא יועיל הקנין אין חלוק בדאוריי' או בדרבנן וקונה ומוכרחים לבוא לתירוצם דבשדה דבעה"ב או ברה"ר לא תקינו רבנן. ובזה יבואר לנו דברי התוס' יבמות [פז:] ד"ה ור"מ דמקשים על התוס' הא כיון דלא ניחא לי' בכפרה לא מכפר לי' הוי כתלוהו ויהיב לפי דברי התו' ב"ב [מח.] הנ"ל ולפי האמור א"ש דאף דלא ניחא לי' בכפרה ס"ל להתו' דקונה כשי' הראב"ד והנ"י וסיעתם והוי כתלוהו וזבין והיא נפי דברינו כשי' רבי [ולר"ל ורבא קודם חזרה אפי' לרבנן] ולפי שי' יתר הפוסקים יתרצו כתי' התו' בכריתות י"ב ד"ה דלמא ואין סתירה מזה לזה דשתי שיטות הן אם לא ניחא לי' בהקנין אם קונה [ועוד יש לנו דרך בר"מ אם כרבי ס"ל או כרבנן בזה וזה הם שני דבורי התוס' ביבמות ובכריתות ובמקום אחר נבאר זה בארוכה]. עכ"פ יוצא לנו מזה דאם אמר דלא ניחא לי' בכפרה מ"מ מכפר לו דלא גרע מלא עשה תשובה:

ג. מה שחקר בהכנסת סי' ע' אם מלוה בה"ע אחרי כלות זמנו אם הוי ש"ש או לא (מה שנרשם בשם הרב הגאון מליאדי סוף ט"ס) ע' בס' בית לוי בהגהותיו על יו"ד סי' קע"ז שכתב שתי סברות לפטור המלוה ע"פ דברי הש"ך בחו"מ סי' ע"ב סקכ"א דאין חייב על יתרון מהמשכון דאין מקבל שכר על השמירה ויכול המלוה לאמר קי"ל כהש"ך, ועוד כיון דנגנב אחרי כלות זמן העיסקא אין מוציאים הריוח מהמוחזק כדעת הלבוש א"כ הוי כנגנב אחרי כלות זמן השכירות דמבואר בחו"מ סי' שד"מ דהוי רק שו"ח יעו"ש: ד. בהכנסת סי' ו' הובא ראי' מהרב הגאון ר' בערים פילשטיין לענין זלותא דב"ד דאפי' מאיסור להיתר הוי זילותא והכנסת דחה הראי'. שוב לדעתי מה שדחה הכנסת להראי' אינו עולה יפה דהא כתבו התוס' דמן התורה מוקמינן אחזקה ורק מדרבנן החמירו דלא נוקמי אחזקה וא"כ הש"א נמי כי אתו עדים דהוא כהן אכתי הוי תו"ת ומדאוריי' מוקמינן האשה שהתקדשה לו ע"מ שהוא כהן בחזקת פנויה ורק מדרבנן אסורה להנשא לכתחלה דלמא כהן הוא ובדיעבד קי"ל אם נשאת לא תצא דלא העמידו דבריהם בדיעבד וע' לעיל סי' י"ח דבאסורי דרבנן בשוגג אין כאן מכשול כלל וא"כ לא הוי זילותא דב"ד כלל דהא לא לא מכשול מתחיי כלל דנשאת בשוגג לא עבד' איסורא כלל ובהכרח הדבר כפשוטו א"כ מוכרח דמאיסור להיתר נמי איכא זדב"ד וקמה ראיתו של הרב הגאון הנ"ל לדוכתה. יעוד ראי' לדבריו מג' סוטה [כה] דאין הב"ד רשאין לקנאות לאשה לאסרה על בעלה אם תסתיר עצמה פן ימחול לה הבעל ויהי' זדב"ד אף דהוי מאי' להיתר ואפ"ה סבר הגמ' דלא יעשו כן דיהא להם זילותא. והצעתי הדברים לפני כבוד הרב הגאון הנ"ל ואמר כי יש לו עוד לדחות המציאות של הכנסת בסי"ו: ה. מה שחקר בהכנסת סי' אם יש יאוש בעבדים ע' ש"ך חו"מ סי' שס"ג וע' ירושלמי כלאים. ויש לחלק בין יאוש מעבד שבידו או שנגזל ממנו דאז אין יאוש וניחא הא דהורדוס כפשוטו: **אברהם יואל אבעלסאן.**

סימן נב. אמר אוהב ארדוף אשיג אחלק שלום, לכבוד מר חביבי הגאון הגדול, גדול הוא בשמך ושם לו ברקת, אין גומרין עליו את ההלל, כבוד קש"ת מו"ה **אברהם יואל אבעלסאן** שליט"א רב באדעססא.

אדשה"ט מה שדעתו דעת תורה להכשיר סירכא לדופן או לשומן הלב מתוך הקמט אף כי מפורש יצא מפי השמ"ח סי' ל"ע סמ"ו דבדבוקה אף כי אזלא במיעוך טרפה כו' אמנם כן יש להכשיר סירכא מתוך הקמט כי אין עדותן מכונת כי סירכא משום נקב וקמט משום חסרון ואף דהשמ"ח ס"ל דכל טרפות מטעם נקב אמנם הל"ש לא ס"ל כן ויעוי' בצ"ל החדש סי' ל"ה ד"ה כתב השמ"ח סק"א. אך מש"כ ענין חדש דזה למוד על כל תרתי לריעותא מחמת סירכא דאם הסירכא דבוקה לדופן או לשומ"ל או לשאר אברים ג"כ יש להקל ל"ע טובה: ראשית, יעוין בפמ"ג בפתיחה לסי' ל"ע בשיטה ג' ושמעתי אומרים דסירכא לשומן הלב הוי כסדרן וכ"ל טעם האומרים מהא דכתב רש"י [מט:] ד"ה טרפשא כו' וז"ל דס"ע דריאה הסמוכה לשומן הלב אע"ג דהיינו רביתא ואלו הוא גדל ולמטה מחתוכי דאוני היא טרפה דע"כ הריאה ניקבה שאין סירכא בלא נקב וסתימה זו אינה כלום וסוברים דזהו רש"י לשיטתו דס"ל דאין סירכא בלא נקב רק

סתימת האונא בכסדרן מסייע לסתימת הסירכא ובערפשא אין סתימתו כלום. אבל להתוס' דיש סירכא בלא נקב רק שמא תתפרק וכאן כיון דכתב רש"י דרביתא היא אין סופה להתפרק. אבל יש ע"ז שבע דחיות: (א), דהא הרשב"א סובר ג"כ כהתוס' דטעם הסירכא משום דסופה להתפרק ואפ"ה בסירכא לשוה"ל טרפה בתוה"ב ש"ב ש"ג: (ב), שהתו' בעצמן בדמ"ע בד"ה חלב טהור כתבו וז"ל, לא מיירי הכא בריאה שניקבה כו' אי סירכא בשומן הלב דפשיטא דטרפה כו' וכ"ה במרדכי בפא"ע סי' תר"ך וע"כ טעמם משום דגם מכאן סופו להפרק וכן איתא בא"ז הגדול כשהבהמה מתגלגלת על הסדרה מתפרקת הריאה משומן הלב כו' יעו"ש ובתשו' הרשב"א סי' תקל"א משמע ג"כ הכי: (ג), הך סברא דלרש"י בעינן שתי סתימות הוא רק דעת הר"ן לפי' רש"י אבל דעת התו' בדמ"ז ד"ה היינו רביתי' אליבא דפי' רש"י דהכל תלוי באין עתיד להתפרק לכך כסדרן כשרה כיון שאין עתיד להתפרק הקרום הולך וחזק ולפ"ז מה שאוסר רש"י הסרוכה לשומן הלב יפרשו התו' מטעם שעתיד להתפרק ודון מינה ומינה מחמת טעם זה גם להתוס' טרפה בסירכא לשוה"ל: (ד), מוכח מיני' דידי' דאם נאמר דרש"י דוקא לשיטתו כתב כן דאע"ג דהיינו רביתיי' כו' קשה מנ"ל באמת לרש"י דרבא סובר כן הא רבא אמר לעיל סתמא כסדרן כשרה דהיינו רביתיי' ומשמע לכאורה בכל הני רביתיי' מכשיר ומקרי כסדרן והא דאמר חלב העשוי ככובע אינו סותם דלמא דוקא לענין לב לחוד, אע"כ דבאמת לאו הני רביתייהו לשוה"ל ומש"ה טרפה ומש"כ רש"י אע"ג דהני רביתייהו היינו בהו"א וס"ד שהסברא החיצונה היתה כן לאמר דהכי רביתייהו אפ"ה אינו סותם: (ה), מדכתב רש"י והיינו טעמא דריאה ולא כ' ומהאי טעמא ריאה הסמוכה משמע דהי' הדין פשוט מכבר להטריף ובא רק לתת טעם שפרשו מהגמ' הנ"ל ומשמע שכן הי' מקובל בידו של רש"י מהגאונים שהיא טרפה כמובא ברא"ש פא"ע סי"ד דעתם באורך ואין בכח לבעלי התוס' לחלוק על קבלתם: (ו), כתוב בחי' הרמב"ן ריאה הסרוכה לשאר מקומות כו' ולשמנו כו' כיון שלא הוזכר בגמ' להיתרא כולהו אסורות דכולהו שלא במקום רביתא נינהו כו'. ובאור דבריו נ"ל דרבא דאמר הני תרתי אוני דסריכי להדדי לית להו בדיקו' יקשה הא ריאה הסרוכה לשארי מקומות נמי טרפה ולמה אמר רבא דוקא תרי אוני דסריכי להדדי וצ"ל דנקט תרי אוני משום סיפא אבל כסדרן כשרה ובשאר מקומות כולהו שלא כסדרן הוי: (ז), גבי הטלחה לאחים כתבו התוס' דמוכח מלתא דהסירכא מחמת נקב, וע' בר"ן שכ' דלשיטת הסוברים מחמת סופה להתפרק ע"כ הטעם שחוששין שעלולה להתפרק מצד הריאה אבל התוס' שכתבו מחמת נקב משמע דס"ל שיש סירכות גם מחמת נקבים רק כיון שיש ג"כ בלא נקב תלינן לקולא בכסדרן ובשלא כסדרן טרפה ממ"נ דאפי' אם היא שלא מחמת נקב שיפה להתפרק. לכן נ"ל דבסירכא לשומן הלב גם התו' מודים שהיא מחמת נקב דבריאה מחמת ליחות ס"ל להתו' דהוות לפעמים שלא מחמת נקב, ובסריכא לדופן שיש בו ג"כ ליחות סובר רב נחמן דהוי כמו כסדרן כמו באונא ובהטלחה לאחים אז מוכחא מלתא דמנקב שבריאה [וכן כל שיש בה ריעותא עם הסירכא תלינן שבאה מנקב], ואביימי סובר דאחד זה ואחד זה חוששין לדופן שוה לשאר אברים, ויתישב בזה להתוס' הא דנקט רבא תרתי אוני ולא קאמר לשאר מקומות דהתם פשיטא אם אין שם נקב סירכא מנין ורק באוני דכסדרן כשרה דתלינן בליחות דאונות הוא דגם בשלכ"ס כן קמ"ל דאפ"ה אסור משום שסופה להתפרק, א"כ לשוה"ל וכיוצא פשיטא דהוי שלא כסדרן דמחמת נקב בריאה הוא וקצת משמע כן בתשו' הרשב"א סי' תקל"ה שכתב וזהו שכללו התוס' הנ"ל נסרכה לשוה"ל עם נקבה הריאה עכ"ד. נמצא לדעתי כל שלא כסדרן ממש מקרי שלכ"ס כמו בתרתי אוני שלא כסדרן ותרתי ריעותא דידהו דמי לשלא כסדרן דאוני: כל זה אמרתי להעלות לפני כבוד גאונו. יקבל החיים והשלום מאדה"ש כנפשו ונפש הדרשנו

מנחם בלא"א נפתלי לעווין חופ"ק קלימאוו.

(מכתב ב' מהרב הגאון הנ"ל) יום ה' בין כסא לעשור ותרמ"ה לפ"ק קלימאוו. למאן דלא קא חזינא מדרכינא יפיש חיי ויסגא יומין כבוד ידידי הרב הגאון המאורי המפו' לשם ולתהלה מו"ה אברהם יואל אבעלמאן רב באדעססא:

ארשה״ט אוכל לאמר, מה יקר לי כתה״ר אשר נתן לו ה׳ לב ליגעות ולמצוא ענין גדול כזה אשר מזוק הטורס הוא ויטלה סמלוה רבה כזו להגן עליו בזה ובבא. כי בעו״ה אחסור דרא ותורה מונחת בקרן זוית. [בכאן האריך הרב הגאון נ״י בחריפות ובבקיאות עצומה בדברי הגאונים בנ״ד, ונשמטו פה מחמת טולאות הדפוס. ומסיים כן]:

הסריחה אבר מלאני לבי לבאת ולאסור כו׳ אך עכ״ז יש להקל בסירכא מריאה לשומן הלב אף כי הרי קמן דאיות מוכרחות מ״מ י״ל דכאסר מבואר בפמ״ג בפתיחה לסי׳ ל״ט דפקיל ועדי בסירכות הדבוקות למקום אחר לא בריאה ומסקנתו דתולין בריאה דשכיח להתקלקל מ״מ משומן הלב שכיח סרכות להמלא וכמבואר בתשובות הגאונים אורחא דבהמה שמנה לחפויי כו׳, ואף כי חלקתי לעיל דדוקא בסירכא כחותב כו׳, מ״מ אין לחלק ובפיר נוכל לומר דסירכא לבה״ל לא מקרי ריעותא גדולה כ״א סתם ריעותא וכ״מ רבתי לענין תר״ל בין ריעותא גדולה לסתם ריעותא ועל סמך שכתבתי מתשו׳ מר יעקב גאון שכתב אורחא דבהמה שמנה כו׳ נסקל בסירכא לשומן הלב, לכאורה א״ל מאן מפים לחלק ולאמר דבהמה זו שמנה היא ז״א דמבואר בשו״ע סי׳ כ״ב אין ירקות פוסל בכבד של עוף בייתי כו׳ ויעו׳ בטו״ז ובנקה״כ שם. ועל ענין החלוק בין קליפה דידן למיעוך מלאתי וראיתי בס׳ תקוני הזבח בשבילא בד״פ ע״ב בשם התפארת גבי כי קליפה דידן הוא המיעוך שהי׳ בימי הרמ״א בקראקא ומעולם לא הי׳ מיעוך אחר רק קליפה. ויעוי׳ בס׳ הכ״ל בשם הגאון בעל מעיל לדקה בספרו כנפי יונה וז״ל: וכ״ל שיש להקל באלו הדינין לענין תר״ל באין לו שרש בש״ס דשאני הא דנדה דהנכו ריעותי מוליאין אותה מחזקת טהרה ואין בו אלא ספק הזמן אבל הכא הוי ס׳ בגוף האיסור. ומה שאסר הראב״ד סרכא תגוי׳ כו׳ דהבועא תסתור הסרכא ובסי׳ ל״ט כתב דהכלל דשומעין להקל בחרתי לריעותא ולכה״פ מהני מיעוך ומשמום ויעו׳ בזאת התשובה שכ׳ ולעד״נ כיון דהכל דקדקנו בש״ס פ״ק דחולין מלשון שאמר ר״ה נשחטה בחזקת היתר עומדת ולא אמר נשחטה הותרה נלמדנו דאפי׳ אתיליד ריעותא כל שיש לתלות תלינן וכהך איבעי׳ דרבא בא זאב כו׳ וא״כ כל שיש סברא לנו לאמר שאינה סרכא מגוף הריאה מה לנו בזה שהריאה עלולה היא לסירכות כו׳. מכל הלין טעמי יש להקל ולאמר דסרכא לשומן הלב אינו אלא סתם ריעותא.

ולפי שקלר המלע אקלר באמרים ונהדר לראשונות מי יתן והי׳ כי יתכונן מעשה ידי מר אשר יפולו מעינותיהם חולה הן בדידהו והן בדאחריני ואקוה שיהי׳ לתועלת גדולה בדורנו זה. ויקבלו החוס״ם מאדה״ם כנפשם וכנפש המברכם בכל טוב. ידידם ואו״נ **מנחם רעוין** חופ״ק קלימאוו.

סימן נג. קהלת שרמה.

טו. בקובץ כנסת חכמי ישראל סי׳ ח׳ בהשאלה בעיסה שנפל לתוכה ברי׳ אם חייבת בחלה כו׳. עי׳ בפתחי תשובה יו״ד סי׳ שכ״ח סק״א בשם שו״ת פרי תבואה:

טז. בשו״ת שואל ומשיב מהדורא תנינא חלק ד׳ סי׳ ל״ג בענין סכסוך של יחיד עם הגבאים על מקום א׳ בבהמ״ד כתב שם דהגבאים מיקרו מוחזקים דרבים לגבי יחיד מיקרי מוחזק כו׳. ולכאורה ק״ל הא כתב הרמ״א בחו״מ סי׳ ד׳ דהא דמיקרו מוחזקים דוקא כו׳ ולא בשארי דברים:

יז. בכנסת הגדולה חו״מ סי׳ ל׳ כתב דהאומר לחברו גזלתיך פטור מלשלם כו׳. ע׳ בקובץ תורה מליון חוברת ב׳ סי׳ ח״י אות ב׳. ואני תמה הא משנה מפורשת בכתובות [מא.] האומר גנבתי משגם את הקרן על פי עצמו כו׳ ולע״ג. ועי׳ בשי ארעא דרבנן מערכת האל״ף אות י״ז:

יח. יבמות [ע.] בתוס׳ ד״ה הערל כתבו דטומטום אינו חייב לקרוע ולמול. והוכיחו זה מגמ׳ חגיגה [ד.] דאמרינן שם זכורך להוליא טומטום שפטור מן הראי׳ כו׳. וראיתי בס׳ כורת הברית סי׳ רס״ו אות ל״ב שתמה על התו׳ דדלמא מיירי שם בעבר ולא נקרע וגזרת הכתוב דאפ״ה פטור מן הראי׳ והניח בקושיא. ולפעד״נ להרך דהא אמרינן לקמן [עח.] דאי להיתרא לא כתב קרא כו׳ ע״ש ובכריתות [יב:] אמרינן התם כי אמר ר׳ יהושע תמחויין מתלקין לחומרא אבל לקולא לא אמר כו׳. הרי מפורש בגמ׳ דלפטור מקרבן הוי לקולא (ועי׳ במלפה איתן שם) וא״כ הרי א״א לומר דיכתוב קרא דזכורך להיתרא לפטור טומטום מן הראי׳ בעבר ולא נקרע. ונכונים דברי התוס׳:

חקירה בענין שכר שדכנות. הובא בפתחי תשובה אה״ע סי׳ נ׳ ברחוקים הנדרים עשר פרסאות

שהוא גדול כסלע ובאותו מקום כח הספוגי ותפיחת הבשר גדול מאד וכשהוא מתנפח נעשה גדול כשעור לוג ובמקום שאין כח הספוגי ותפיחת הבשר הרבה לא יתנפח משעור סלע כי אם חצי לוג ואם לאחר הנפיחה יהי' חסרון המחזיק רביעית הלוג, נמצא דבמקום שיש ספוגיות ותפיחת בשר הרבה אינו נחסר מבשרה כי אם רבע סלע ובמקום שיש מעט כח הספוגי ותפיחת בשר נחסר מבשרה חצי סלע בחסרון המחזיק רביעית: ותו קשה לר"י התנא שאמר אפי' מחזקת רביעית במאי איירי אי במקום שיש רב כח הספוגי ותפיחת הבשר ואינו נחסר כי אם רבע סלע וע"כ כשרה ברביעית, א"כ לזה אמאי שתיק ולא אמר שעור גם על מקום שאינו מרובה. כח הספוגי דעד חצי רביעית כשרה ולא יותר (ומי שלא ידע להבחין אותן מקומות יחמיר בחצי רביעית דהוי ספק ספק מס"ח) ואם נאמר דהתנא איירי מתקום שכח הספוגי ותפיחת הבשר אינו גדול וכשיש חסרון המחזיק רביעית נחסר הבשר חצי סלע ולזה במקום דכח הספוגי גדול הרבה עד חצי לוג נמי כשר דלא נחסר מבשרה כי אם חצי סלע דרביעית הוי רבע סלע. והתנא דמכשיר רק רביעית ולא אמר דאיכא דוכתי דחצי לוג נמי כשר, י"ל דעשה שעור שוה בכל שטח הריאה ולאומרא לא דק ומשום לא פלוג, והעיקר בא התנא לומר שלא להכשיר ביותר מרביעית אפי' במקום דספוגיות ותפיחת הבשר גדול מאד כמו: זה אינו וא"א לומר כן, דא"כ מאי אפילו דאמר, הכי הל"ל ריאה שנמוקה ומחזקת רביעית כשרה, והי' במשמע דוקא עד רביעית כשרה ולא יותר מרביעית. אבל מדאמר אפי' מחזקת רביעית משמע אף דמצד הסברא הי"ל למימר דוקא פחות מרביעית אז כשרה והיינו במקום שאין כח הספוגי והתפיחות גדול והייתי אומר דרביעית דוקא, ובמקום שאין כח הספוגי ותפיחת הבשר רב דאז בחצי רביעית דאיכא רבע סלע וברביעית דאיכא חצי סלע אינה כשרה ע"כ בא התנא לאמר אפי' מחזקת רביעית נמי כשרה ואף דחלל המחזיקו נמצא דנחסר מן הבשר חצי סלע מ"מ נמי כשרה ואע"ג דחצי סלע הוי שעור שתי רביעית במקום דכח הספוגי רב מאד, מ"מ כשר דרביעית לאו דוקא אלא הה"ד ביותר מרביעית נמי כשרה דכל רעותא דאיכא ביותר מרביעית איכא ברביעית וע"כ אין כ"מ כלל ואפילו במקום שאין כח הספוגי ותפיחת הבשר רב יש להכשיר בחסרון המחזיק רביעית והגם שבמקום אחר הוי שעור שתי רביעית מ"מ כשרה וע"כ אמר ר"י סתם דמשמע בכל גווני וכשיטת הרשב"א והטו"ז: ואין להקשות למה לי' להתנא האי שפת יתר ואריכות לשון בברייתא. כיון דסתמא כולא משמע א"כ הל"ל באותו לשון שאמר ר"י אלא ש"מ דאי הוי אמר סתם הייתי אומר דוקא חסר במקלחה כשרי' וצ"ל אמר אפי' רביעית נמי כשר'. ובאמת זו היא קושית התבו"ש על הט"ז. אך לפי הנ"ל א"ש דהא ר"י הי' מוכרח לומר וקרום שלה קיים לאפוקי מר"י דאינו מכשיר אלא בעת שלא הגיע עדיין הריעותא עד לקרומים וכמ"ש התורת הבית ור"י דלא חיים למחים מכשיר אפי' הגיע הריעותא עד לקרומים ועד בכלל וע"כ דייק ואמר ריאה שנמוקה וקרום שלה קיים כשרה אבל התנא דברייתא דלא שמענו ממנו איך שיטתו גבי למחים ויוכל היות דחיים גבי למחים ואי הוי אמר סתם ריאה שנמוקה וקרום שלה קיים כשרה הייתי טועה טעות גדול לומר שעל כן אמר וקרום שלה קיים דבא ללמדנו דבר חדש במה שאמר וקרום שלה קיים דאפילו נתרוקנה לגמרי ולא נשאר כי אם הקרומים לבד נמי כשרה (וכגון שמכירין שגם קרום התחתון שלם ויפה ויפה כשר אפי' לר' יוחנן) ובאמת זה טעות דהא מבואר בחו"ד סי' ל"ו ס"ב וז"ל, מ"מ בנחסר כל בשרה מודינא דהוי כאילו אין ריאה כלל עכ"ל. א"כ אם לא נשאר מעט בשר ליכא מאן דמכשיר. וכדי שלא נטעה בזה הי' מוכרח התנא לומר שאל יעלה על הדעת דנתרוקן לגמרי נמי כשרה על כן אמר ריאה שנימוקה וקרום שלה קיים אפילו מחזקת רביעית כשרה ומשמע מזה דבעינן שיור בשר וא"כ הא דקאמר וקרום שלה קיים בא לאפוקי מדעת ר"י וכנ"ל. ורק התנא הי' יכול לאמר בלשון אחר ריאה שנמוקה ומחזקת רביעית כשרה ומאי האי אפי' דאמר. מזה מוכיח ר"י דבכל ענין כשרה אפילו אם החסרון מחזיק יותר מרביעית ובלבד שיש שם שיור בשר מעט, אבל ר"י דידעינן דלא אתים בודאי מסתבר דבא לאפוקי מר"י וליכא למטעי בדבריו דאפילו נתרוקנה לגמרי נמי כשרה בלא שיור בשר כלל דבודאי לא פליג על התנא דס"ל דצריך שיור בשר וע"כ אמר ר"י סתם כשרה. וא"כ לזה אין חסרון מבפנים מצטרף לריעותא אחרת דלדעת הרמב"ם נמי לא הוי חסרון וכנ"ל: (טו"ב מנ"א תרנ"ג).

ב. למען יעלה זכרי על לב הדרת גאון תורתו ביום הזכרון תרנ"ד הבעל"ט, אציין דבר א' שקשה לי מאד ברמב"ם הל' שמטה ויובל פ"ה דפסק שאר כל האילנות משיוציאו בוסר וכן מפרש דברי ב"ה וא"כ מאי מקשה הש"ס בברכות ובפסחים בשאר אילנות מי פליגי רבנן ולהרמב"ם הא באמת ס"ל גם בשאר אילנות דבוסר ולא סמדר. וצ"ע:

אברהם ב"ח חופ"ק ווהסקי דמחקרי קאנסטאנטינאוואה, מחבר ס' מקור חיים.

סימן נז.

א. בתורה מציון חוברת א' סי' כ"א, מכר שם קושיא על הריטב"א בר"ה ד"ג [חפשתי ולא מצאתי בהריטב"א ד' ווארשא] וז"ל יש מקשין למה שטרי חוב המאוחרין כשרים וניחוש שמא לוה וקנה ומכר. דהכא במ"ע דכ' דאקני עכ"ל. ותמה בס' הנ"ל דזה כבר מפורש בב"ב קנ"ז עכ"ל. ראשית חייב אדם לאמר בלשון רבו הא הגמ' ב"ב דחי הא מני ר"מ היא: ב'. בפירושא דמקשה ר' יעקב מנהר פקוד מהא דשט"ח המאוחרים כשרים יש בזה בודאי פירושים אחרים זולת פי' רשב"ם כמו שמצינו בתשו' הגאונים קדמונים ד' ברלין סי' ע"ו שאלה מרבנו נסים לרה"ג

שיפרש לו קושית ר' יעקב מנהר פקוד מהא דשט"ח המאוחרים כשרים איך יש ראי' משם, ורבנו האי השיב לו כפי פי' הרשב"ם. הרי חזינן דגאוני קדמאי נבוכו בפירושא ובודאי הי' רבינו נסים מפרש פי' אחר בהסוגיא ולזה נוכל לומר דגם הריטב"א הי"ל שטה אחרת בזה וגם אשמועינן דבעינן דכתב דאקני אף דהמשנה סתמא קתני והרמב"ם לא הזכיר כלל דמיירי דכתב דאקני והריטב"א אשמועינן דמיירי דכתב דאקני שלא מכר כלל זה בגמ' דבגמ' נוכל לאמר הא מני ר"מ היא אפי' לפי האמת דאקני משועבד אבל בעינן דיכתוב בהדיא דאקני כמו שפסק המחבר בש"ע חו"מ סי' קי"ב ס"א והמשנה דלא השמיטה באופן שכתב דאקני ואפילו בשמעתא מכשרה מאוחרים משום דהא מני ר"מ היא כן נראה שם מהגמ' ולזה בא הריטב"א לחדש דלדידן מיירי המשנה דכתב דאקני. ומלבד זה דרכם של רבותינו הראשונים להזכיר סברת הגמ' בע"פ מבלי להזכיר שם הגמ' מחמת בקיאותם הנורא והי' רגיל על פיהם ועטם דברי הגמ' יעוין ביבמות [יג:] תוד"ה דלא אתי והוא גמ' מפורשת וכן בעכו"ם [ז] תוד"ה ר"מ והוא גמ' מפורשת ב"ק [לה], והנה רבות שדרכם של הראשונים כן שסומכין על המצוין. וכן בתוס' יומא [מג.] ד"ה הכל כשרים והוא גמ' מפורשת סוטה [טז] וכן בערובין [סו:] תוד"ה שהמצוי וכפי' הכ"ל בתשובה דחד מינייהו אמר שמואל באחרונה והוא גמ' מפורשת שם [עד]. ובזה סרה תמיהת הגאון מ"ו יוסף שאול ז"ל מהמ"ל יעוי"ש בהגהות, גמוכח מהסוגיא שם דהי"ל לשמואל להשיב לרב הדרנא בי, אלא תרוייהו איכא ולא ידעינן הי אמר באחרונה:

ב. שם ח"ה סי' ז' נזכר תי' על קושית מסר"ל בא"ם על הח"ס אחו"מ סי' קע"ז דמפרש דברי הראב"ד בפ"ה מהל' רוצח ה"ו אלא שליח ב"ד שהוא מלקה יותר ממה שאמדוהו ב"ד ופי' כח"ם דמיירי שטעה במנינו שקשה עליו מגמ' ב"ק [לב:] דאמרינן בם דאם טעה במנינא דגולה מסך משנה דמכות [כב] אם הוסיף לו רצועה א' ה"ז גולה דמיירי דטעה השליח ב"ד במנינא. ותי' הת"ל שלשטם מפה דסברי הגמ' הוא רק לפי שלשון הראשון דרבא דר' יוסי בר"ח קאי אסיפא דברייתא אנכנס לחנותו של נגר ברשות ומכ"מ פטור מגלות ומוכרח לאוקים בטעה השליח ב"ד אבל ללשנא ק' דרבא דר"י בר"ח ארישא קאי אנכנס שלא ברשות שאז פטור מגלות אבל ברשות חייב גלות ל"ל לאוקמי בטעה במנינא רק במתכוין וחייב גלות אבל טעה במנינא פטור מגלות. הנה סברתו בתחילה מהגהות ש"ס ד' ווילנא בהגהות מלא הרועים וכן מש"כ על הרמב"ם והראב"ד דס"ל דשוגג קרוב למזיד אינו גולה ומש"ה פסקי הסותר את כותלו ונפל לרה"ר דהוי שוגג קרוב למזיד, וחילק בין הנוסחאים, גם זה כתוב במלא הרועים הנ"ל. אך מה שהשתמש בסברתו לתרץ החת"ם זה אינו נוחה כלל, דעכ"פ יקשה לרב שימי ורבא דמפרשי בטעה השליח ב"ד ע"י טעות הדיין בומין גולה איך יפרשו המשנה ושליח ב"ד פטור, ובהכרח או כרש"י או כהרמב"ם ובודאי פי' מרווח הוא דאל"ה הו"ל לדחות דברי ריב"ח מקמי' מתניתין וא"כ מנ"ל דל"ק פליג על הפי' של המשנה דשליח ב"ד דקאי כפרש"י או כהרמב"ם בלי שום הכרח עכ"פ דלהח"ם א"א כלל לפרש הכי דיהי' נסתר דברי ר"ש ורבא שהם כפי' הראב"ד לפי פי' החת"ס מהמשנה דשליח ב"ד דפטור, ושלא רועים השתמש רק על הרמב"ם יעוי"ש. ולדעתנו אפשר ליישב דברי החת"ם דיש חילוק בין טעות הדיין דהו"ל למידק ובין טעות השליח דאיהו עוסק במצוה שמחויב לקיים צווי הדיין בלי שיהרהר אחריו והוא מצוה להכות והוא מחויב לקיים את פקודתו ואינו גולה, אבל הדיין שטעה במנינו דהו"ל למידק שפיר אבלו אינו מועיל הך סברת דמצוה וגולה דאיני בהול וממונה על כך שלא יהי' טעות ולכו מונה א"כ בטעה לא הוי כלל עוסק במצוה אבל שליח ב"ד דאיהו מחויב לקיים פקודת הממונה שלו ואינו מחויב כלל למנות איהו פטור מגלות. וראיתי בהגהות הגאון הגדול ר' צבי הירש חיות שר"ל דטעה דיינא גופי' ואיהו גולה ומה שק' לו הא הוי רק דבור ממהני הלא במקום שיש שליח לד"ע כגון במעילה וטו"מ ושליחות יד חייב רק בדבורו שמצוה לעשות כמ"כ הכא מאחר שהשליח ב"ד מוכרח לקיים פקודתו של הדיין הוי כאלר דתרתי איתנהו בי' שוגג ואנוס ע"פ הדיין שפיר הוי כאלר וחייב המשלח הדיין כמו לשתי בכ"מ. וכן נראה יותר מהמאירי בשט"מ דהדיין חייב גלות אם טעה אף שיש לדחוק דקאי אשליח ב"ד מ"מ לפי פשוטו נרי' דקאי על הדיין וכ"כ מהראב"ד שכ' שליח ב"ד איהו דפטור:

דוב בער אבערסאן.

סימן נח.

בעז"ה ער"ח שבט תרנ"ד קארלסרוהע. מרחוק אקרא שוכ"ט לכבוד האי גברא יקירא וחסידא זכה וזכה את הרבים, הרב המאוה"ג כש"ת מוהר"ר אברהם יואל אבעלסאן נ"י אב"ד דק"ק אדעססא יע"א.

הב' קונטרסים כת"י קבלתי לנכון ואף שאמר החכם מכל האדם עשות ספרים הרבה אין קץ בכל זאת שמחתי שכ"ת גמר בלבו להוציא קובץ כזה מיוחד לתורה ולתעודה. גם אנכי הנני מוכן ומזומן להיות חבר לירא' ה' ולהיות מן האבאנענטען על ספרו היקר. ויתחול נא להודיע בשער ספרו כמה מחירו. ועוד זאת טוב יהי' אם ירשום כ"ת בסוף כל מחברת מפתחות הענינים כדי שיוכל כל אדם למצוא מהר כל דבר ודבר על מקומו. ועתה בקראי בהב' קונטרסים ראיתי לתת לב על איזה ענינים שונים:

א. בסוף מחברת הראשונה בסי' ע"ו הרא"ה כ"ת באלבע על שו"ת נוב"י בסוגי' דמלס"ב. ואתן

הגאון הנ״ל הוצריך לתרץ. תמיה הא גדולה דבברכות [מז:] פריך הגמ׳ על הא דשחרר ר׳ אליעזר עבדו להשלימו לעשרה והאיך עביד הכי והא אמר רב יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה ותירץ מצוה שאני. והא מצוה הבאה בעבירה היא. מצוה דרבים שאני. ולמה בגיטין [לח:] נחסרה הקושיה השני׳. ועל זה מתרץ הגאון הנ״ל דבגיטין איתא א״ר יהודה אמר שמואל, ושמואל לשיטתי׳ לא חייש אמה״ב במצוה דרבנן כפי׳ התוס׳ בסוכה [ל.] בד״ה מתוך (ומתוס׳ סוכה [ט.] ד״ה ההיא נראה דאף במצוה דאורייתא לא הוי אליבא דשמואל מה״ב רקמדרבנן) ומש״ה לא מקשה הגמ׳ אליבי׳ האיך שחרר ר׳ אליעזר עבדו הא הוי מה״ב, דשמואל יכול לתרץ דהוא לא ס״ל הדין דמה״ב. אבל בברכות איתא רב יהודה ולא רב יהודה אמר שמואל משו״ה פריך הגמ׳ שפיר הא הוי מה״ב ע״כ. ולכאורה קשה מתוס׳ ב״ק [סז] ד״ה אמר עולא דאיתא בהדיא דרב יהודה ג״כ לא ס״ל הדין דמה״ב אפי׳ במצוה דאורייתא. וא״כ אליבא דהו׳ מה מועיל התרצן בתירוצו. וכשאני לעצמי רציתי לתרץ כן. דהנה בקרבן ראשית הוכיח מהא דאמרינן דמה״ב דאין יוצאין בה דוקא למ״ד מצות ליהנות נתנו משא״כ למ״ד מצות לאו ליהנות נתנו אף מה״ב יוצא בה דהא לא נהנה מעבירה כלל. והנה רב יהודה סובר מצות ליהנות נתנו כמו שהוכיחו התוס׳ בר״ה [כח:] ד״ה א״ר יהודה ובסוכה [לא:] ד״ה אסרה, מש״ה בברכות דמרא דשמעתי׳ הוא רב יהודה פריך הגמ׳ שפיר והיכי עביד ר׳ אליעזר הכי והא אמר רב יהודה המשחרר עבדו עובר בעשה והוה מצוה הבאה בעבירה ונהנה מאיסור דמצות ליהנות נתנו. אבל שמואל סובר כרבא דמצות לאו ליהנות נתנו ומש״ה קאמר שפיר דביו״ט שני מתוך שילא בשאול יצא נמי בגזול ולא מחלק בין שאול וגזול לומר דבגזול יהי׳ אסור מטעם מצוה הבאה בעבירה, כיון דס״ל דמצות לאו ליהנות נתנו ולא נהנה מאיסור. מש״ה לא קפריך הגמ׳ בגיטין על הנוסחא המאמרי אמר שמואל המשחרר עבדו עובר בעשה מהא דר׳ אליעזר הא הוי מה״ב דלשמואל לא איכפת לי׳ בהא דהוה מה״ב כיון שלא נהנה מאיסור. ודוק:

ב. במחברת השני׳ בסי׳ י״ח האריך כ״ת להוכיח דאם אסור להשתמש בכלי שטבל בשבת לא תקן כלום. ולכאורה קשה הא מ״מ תקן במה שיכול להשתמש לאחר שבת מבלי שיטביל עוד הפעם: ועל עיקר הסברא דאף באיסור דרבנן אמרינן אי עביד לא מהני כדעת הסמ״ע בחו״מ סי׳ ר״ח מהא דרב יוסף בכתובות [פא:] כיון דאמור רבנן לא ליזבין אע״ג דזבין לא הוי זביני׳ זביני, קשה לי ממתניתין דבכורות ריש פרק א׳ דקתני הלוקח עבר חמורו של עכו״ם והמוכר לו אע״פ שאינו רשאי. פטור מן הבכורה וע״כ משמע דאיירי דיכול לחזור מן המקח ואפ״ה פטרתו מן הבכורה דזביני׳ הוי זביני ומועיל אף להפקיע חיוב בכורה, יקשה לימא אי עביד לא מהני. ויש לתרץ בסברת הגאון ר׳ שלמה קלוגר ז״ל בחתימת ספרו בגדי יו״ט דהא דאמרינן דגם באיסור דרבנן אעל״מ זה אינו רק היכא דאסרו חכמים בסתם, אבל היכא דאסרו איזה דבר והתירו בפירוש כגון שאסרו אבק רבית ואמרו ג״כ דאבק רבית אינה יוצאה בדיינים לא קשה הא אי עביד לא מהני דהם אמרו והם אמרו. ממילא ממתניתין דבכורות ג״כ לא קשה דהם אמרו דאסור למכור לעכו״ם בהמה גסה וגם אמרו בפירוש דאם מכר לעכו״ם פטור מן הבכורה בזה אמרינן אי עביד מהני:

ג. מה שנשאל כ״ת בסי׳ ל״ב אם מותר לקבוע בבית עלמין בהמצבות תמונות פטגרפיות מדמות פני המת. לפענ״ד אסור מכמה טעמים. דהנה בר״ה [כד.] איתא כל הפרצופות מותרין חוץ מפרצוף אדם והיינו לפי דעת כולם בצורה בולטת כדפסיק ביו״ד סי׳ קמ״א ס׳ ד׳ וגם עשית שאר שמשין ג״כ אסור. ופריך שם הגמ׳ והאיך עביד ר״ג דמות לבנות ומשני שאני ר״ג דאחרים עשו לו. והא ר׳ יהודה דאחרי׳ עשו לו וא״ל שמואל לר״י שיננא סמי עיני׳ דדין. התם חותמו בולט הוי ומשו׳ חשדא. ומי חיישינן לחשדא והא ההיא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעי והוו עיילי רב ושמואל ואבוה דשמואל ולוי ומצלי התם ולא חיישי לחשדא. רבים שאני. והא ר״ג דיחיד הוא. כיון דנשיא הוא שכיחי רבים גבי׳. ותוס׳ שם ד״ה והא ר״ג מקשין והא צורה דר״ג לא היתה בולטת וי״ל דמ״מ שייך חשדא דגבי לבנה אין חילוק כיון דאינה בולטת ברקיע ואך מכיון דשכיחי רבים גבי׳ לא שייך חשדא. וכן

פסק ביו"ד שם ס"ד בהג"ה ויש מתירין בשל רבים דליכא חשדא. לפ"ז בבית הקברות דשכיחי רבים שם אפשר לומר לכאו' דג"כ לא חיישינן לחשדא והיינו אפי' בצורות בולטות וכ"ש בדמותי פטגרפיו' שאינן בולטות. אולם לאחר העיון נראה שאסור דבשו"ת דברי יוסף ס' ח' מביאו הפתחי תשו' רוצה להוכיח דאף צורות מסממנים ועפרות זהב אסורות בבהכ"נ שהוא מקום קדושה ומיוחד להתפלל ופשיטא דחיישינן לחשדא טפי מביחיד בביתו ולא קשה מהשוא אנדרטא דהוי בי כנישתא כו' דש"ה שהונח באונס. ואף דלא נראה כן מפשטות הגמ' דשם מבואר דעיקר ההיתר מפני דרבים שאני. מ"מ הא כתב הש"ך בשם רבנו ירוחם דאע"ג דברבים ליכא חשדא מכוער הדבר. לפ"ז בבית עלמין דג"כ יש לו דין קדושה וגם שם מתפללין מכוער הדבר לדבק תמונות פטגרפיו' על המצבות. ונוסף לזה שמתוך אהבת ויראת בנים אל אבותם אם יראו על קבריהם תמונת אבותם איכא חששא דיולד בלב הבנים המתפללים שם יראה רוממת כמו שהתירא יעקב אבינו להקבר במצרים. ועוד יש בזה טעמים אחרים לאיסורא וקצרתי. ובזה אשים קצי למלין מנאי מכבדו ומוקירו כערכו הרם ונשא,

סיני בן מוה"ר יקותיאל זצ"ל המכונה ד"ר **שיפפער**
יושב על כסא הרבנות בקהל ירחים דעיר קארלסרוע, במדינת באדען.

סימן נט.

א. כבר שלחתי לו ב' מכתבים עם א"ת כו'. עתה באתי לאשר במכתבי ע"ד השאלה בסרכא לשומן הלב על נגלד נמצא קלת ע"ש, ע"כ באתי לעורר לתקנם, במש"כ להט"ז די"ל דה"כ כשנסרך לטרפש דהלב טמא לא מהדק צ"ל דכחלב טמא לא מהדק, דבאמת חלב טהור הוא אלא דעשוי ככובע ולא מהדק. גם צריך להוסיף שם מוסגר (דטרפש הלב יש בו שומן מקומות מקומות בטבעות כן בפנים וכן בחוץ ואפשר סרכא מריאה במקום הטרפש ובמקום השומן וכן אפשר סתימה לנקב בלב בפנים במקום הטרפש ובמקום השומן:

ב. נשאלתי במה שכתבתי בקובץ יג"ת קונט' ד' סי' ע"ז אות ג' לתרץ קו' הפ"ת יו"ד סי' קכ"ז סק"ב על הנו"ב מ"ת סי' נ"א ולא נצרך לכל האריכות. והשבתי שמטרתי הי' שיתורץ בזה גם המנ"י שהביא בפ"ת שם סק"א שלא יקשה גם עליו מפיגכא דר"א, אלא שלא נתבאר שם כל הצורך:

ג. אגב אעתיק מת' לבריטאני'. בר"ה [א.] רש"י ד"ה רא"א כו' אלא רגל שבו ולהכי לא תני ר"ה דעומר ושתי הלחם עכ"ל. והקשה לשאול דלתני נמי עומר שבו ושתה"ל שבו כמו ברגלים ובתוספתא הנוסח בניסן ר"ה וי"ל דתני ושייר (כמו לרנב"י ול"ק רק אמינא [קדושין עז] וזה"כ רש"י רגלים אינם מהמנין ודלא תקשה דא"כ למה תני לה כלל עז"א כדלעיל רגל שבו לפי דרגלים תלוי בקדוש ר"ח והוא הגורם ע"כ אחשבי' ומ"מ אי ניזול בתר הגורם א"כ ל"ש למחשבה במנינא דל"מ רק זמנים ר"ה מחולפים זמ"ז וע"כ ל"מ הרבה ר"ה דבא בתשרי ומש"ה ל"ש ג"כ עומר שבו דהגורם ר"ח ניסן אינו חלוף זמן ושתה"ל דבא' בסיון שאין תלוי בר"ח אלא נ' לספה"ע ואין הגורם רק ר"ח ניסן עצמו. עוי"ל דבא' בניסן תני משום למלכים ואילו תני עומר ג"כ ה"ל תרתי אטו חדא (ריש קדושין) ומכ"ש שתה"ל. ומ"מ עיקר פרש"י רגל שבו תמוה ודחיק. עכ"נ שבא ג"כ נרמז כונה שני' דהנה שתם חדש הוא ללבנה שמתחדשת והואיל גם לחמה ע"ש שנוי ארבע התקופות שכ"א ג"ח וכל שליש תקופה הוא חדש ועכ"א בא' בניסן לרמז על ניסן דלבנה הקבוע ועל ניסן דחמה שלפעמים חל תחלת הרגל בא' בניסן דחמה ג"כ כמוש"א לקמן [כא.] אבל עומר לא יחול לעולם ביום א' ניסן דחמה כמש"ש כי משכי תקופת ניסן בשיתסר עברי' לשתא ולא תחוב לה וכן בתוספתא נמי אהא סמיך שתהא אפשר לחול תחלת הרגל בתחלת התקופה דניסן:

אלכסנדר משה בלאאמו"ר מ' צבי זללה"ה אבן **לפידות** מכונה לפידוזאן חופ"ק ראסין.

סימן ס.

בסוף ס' וש"ש על ב"ק הובא בכמה ענינים מחלוקת בני בבל עם בני א"י. ואחי' על גדולי הדור שיחיו שלא יראו מקור של הדינים המבוארים שם מאיזה מקום לקח אותם אם בפו' ראשונים

או בשו"ת גאוני קדמאי. ובעניי מצאתי מעט מזער איזה ענינים ובקשתי שטוחה לפני כח"י לעיין בזה ואיש תבונות ידלנה לגלות המקורי' מכל הדינים המבוארים שמה ולמצוה גדולה יחשב לעשות
חסד עם רבנו רש"ל זי"ע:

בסי' ע' לענין רחיצה הובא המחלוקת בתשו' הגאוני' הנק' שערי תשו' עם פי' איי הים סי' קע"ו:
באות י"א. בני א"י נדה אינה נוגעת בדבר יעוי"ש. הובא ג"כ המחלוקת בתשו' קע"ב:
בסי' ע"ז לענין לשקול בשר במועד הובא ג"כ בתשו' הנ"ל סי' קפ"ו מחלוקת בין בנ"ב ובין בנא"י:
אות ל"ו הובא המחלוקת בין בנ"ב ובין בנא"י בתו' ורא"ש ע"ש ל"ח:
בסי' י"ז הובא המחלוקת בטור יו"ד סי' רס"ה: בסי' ל"ד לענין יבמה שניסאת בלא חליצה הובא המחלוקת בין בנ"ב ובין בנא"י במאה שערים להרי"ף ביבמות בשם בעל העיטור אות ח' וז"ל מצאתי יבמה שניסאת בלא חליצה ובא יבמה ממדינת הים אנשי מזרח כופין לחלוץ ובנא"י כו' ע"ש:
בסי' ל"ג בבלאי אין שואלין בשלום תלמיד להרב מבואר בירושל' ברכות ע"כ דברי הרב מכאן ואילך דברי התלמיד: עוד הובא בנגע פשוט סי' כ"ז מחלו' בין אנשי מזרח לאנשי מערב בשנות העולם אם החשבון הוא משנת תהו או משנה השנית וכ"מ בא' שנה שלמה:
במס' סופרים פי"ד הובא מחלוקת בין אנשי מזרח לאנשי מערב לענין ברכת הפטורה: בתשו' הרשב"א המיוחסת להרמב"ן בסי' רל"ב הובא ג"כ מחלו' בין אנשי מדינתא למערבא בענין מקרא ומסורת יעוי"ש: שם סי' רל"ט הובא ג"כ מחלו' בין אנשי מזרח לא"מ בענין ס"ת פסולה יעוש"ה:
ומעתה אבקש נא את רבני כח"י לעיין בזה כ"א כיד ה' הטובה עליו ישוטטו רבים ותרבה הדעת להאיר עיני ב"י בהדינים שקבלם מו"ר הרש"ל זי"ע:

ביש"ש ב"ק פ"ז סי' ח' כתב בזה"ל. רשב"ם פי' אפי' כולו שאיב כשר מה"ת ובאמת חידוש גדול הוא דבשיטת רשב"ם מבואר להפך בב"ב [סו] יעוין שם היטב דפי' רשב"ם ור"ת דכולו שאיב פסול מה"ת. ולפ"ז קשה לי על הפני"י שכ' בחי' לשבת [סה] דאם פסול שאובים במקוה הוי מדרבנן א"כ לענין זוחלין ונוטפין נמי מדרבנן משא"כ לפי' ר"ת דפסולה דאורייתא א"כ זוחלין ונוטפין נמי מדאורייתא. ובאמת המעיין בבכורות [נה] כתבו תו' בשם ר"ת דאבוה דשמואל דמתמיר הי' רק משום מראית העין יעו"ש וקצרתי בזה וסמכתי על החכם ומבין מדעתו:

יהודא מעשיר הכהן מופ"ק בארישאוו.

סימן סא. בקורת ספרים.

נשלח לידי ספר נחלת נפתלי וקדש נפתלי, חברו חובר חבורים מחוכם בכל חכמה ומדע גדול הדור, כבוד הרב הג' המאוה"ג סוע"ה מו"ה נפתלי הלוי מענגלאנד מפ"מ, אשר אשים עין בקורת על ספרו הנכבד. ומצאתי בקשתו כי אין מסרבין לגדול כמוהו יצ"י, ועברתי על כל דברי תשובותיו אחת לאחת. וזה הוא מה שעלה במצודת שכלי מדי עברי בבין ערוגות הבושם:

א. בהקדמה (די"ד:) ד"ה ולי נראה כו'. נעלם מכבודו דברי הפמ"ג באו"ח סי' תרמ"ט סקכ"א ושם הזכיר סברת המחבר ודחה סברתו בטוב טעם יעו"ש:

ב. בסימן א' ד"ה ואכן כו'. אין התחלה לכל הקושיות שהקשה הגאון מהר"ש כהן מווילנא דיש חילוק בין אם האב מצוה נגד מצות התורה כגון שלא להשיב אבדה או לטמא א"ע או לבטל בשבת לבין כשהאב מצוה בדבר הרשות רק ביד הבן לעשות מצוה אחרת. כשהאב מצוה לעבור על ד"ת אז ע"ז נאמר אני ה' כלכם חייבים בכבודי ואין לו כח לאב לצות כלל אבל בדבר הרשות רק שיש מצוה לפני הבן שאז ראב"מ סובר דמצד הסברא מצות ה' קודמת ואיסי ב"י סובר דגם זה מצות ה' לקיים צווי האב לא מפני רצון האב אלא מפני רצון ה' ודמי כמו מצות תפלין ויש לפניו מצוה אחרת. ולהכי דקדק הרמב"ם שאין מבטלין מצוה בפני מצוה דלא נימא שהייך גם בזה דרשה דאני ה' דגם זה מצות השם ואין מבטלין זו בפני זו. והתוס' ביבמות מקשים לראב"מ למה לי אני ה' תיפוק לי' מסברא של ראב"מ ומתרצי שזה ידעינן ג"כ מאני ה' שהסברא נותנת שזה נכלל בדרשה זו דאני ה' כלכם חייבים בכבודי ומצוה שהיא לשם עדיף, ואנן קי"ל כאיסי ב"י דאין מבטלין מצוה בפני מצוה

שנס זה להשם הוא לא מפני למלאות רצון האב דוקא, שזה ממילא נתמלא:

ג. סי' ב' ד"ה הן כו'. דאם אביו אומר לו לעשות רצונו בעת שמצוה לפניו שאז נרא' ב"מ אינו יכול לאמר לו אני ה' כלכם חייבים בכבודי ואיך תאוני וכדומה אלא שותק והולך ועושה המצוה כדי שלא לצער את אביו בדברים. עי' בהסכמת לעיל סי' ע"ו בשם הרב הג' מו"ה עזריאל הילדסהיימר שסובר להפך שיאמר לאביו והדין עם המחבר בזה, אבל בכלל כל התשובה בסי' זה דחוקה:

ד. סי' ג' ד"ה וגם כו' יש חלוק בין ת"ת לשאר מצות בת"ת מותר לו להניח עסק אביו לא כן בשאר מצות הא פסקינן כאיסי דמצות כבוד אב היא מצוה כשאר מצות ורק כשיש לפניו מצוה אבל באין לפניו מצוה מזומנת בדבר שעדיין לא הגיע חיובו כגון שהוא בדרך ופטור מן הסוכה או שאין לו בגד בת ד"כ ויכול לבא לעיר ויתחייב בסוכה או שילך להשתכר מעות לקנות לו בגד ד"כ ויש כבו"א לפניו אז בודאי אסור לו להניח כב"א ולילך ולעסוק שיבא לידי חיוב אבל ת"ת לילך למקום אחר ללמוד הלא הי' יכול ללמוד בביתו ויוצא בזה ידי חובת ת"ת. וגם יעקב הי' יכול ללמוד בביתו, דאם נאמר דהי' סכנה א"כ אמאי אמר דלא נענש מהיכי תיתי דיענש הלא הי' אסור לו להיות בביתו להכניס עצמו לידי סכנה ופ"נ דוחה כל המצות ובהכרח דעבירה הסכנה, ומאחר דהוא הכניס עצמו בחיוב שאינו מחויב ומ"מ לא נענש הרי חזינן דגדול ת"ת דבשאר מצות הי' אסור בכה"ג: בד"ה ואכן. נראה ראי' לדברי הגאון מהרש"ך מווילנא מב"ב [ח:] תוד"ה אכפי' כו', מ"ע לייכו התו' קושיתם ע"ז ולא מקודם על הא דממשכנים על הצדקה הא הוי מ"ע שמתן שכרה בצדה. ב', קושית מהרש"א שם לפי תי' התוס' דיש חלוק בין אמיד או בקבלי עלייהו א"כ מאי ראי' מביא מהא דאכפי' לרנב"א. והנראה דכפית הגוף אין כופין בשום מ"ע שמת"ש בצדם אפי' היכא דאיכא לאו אבל כפית ממון לקח' משכון בזה יש חלוק במקום דאיכא לאו בהדי העשה לוקחין ב"ד משכון ובמקום דליכא לאו אין כופין אפילו כפית ממון. לפי"ז לא היו יכולים התוס' להקשות על הא דממשכנין על הצדקה דממון ודאי לוקחים כדי שיקיים מ"ע דצדקה, אבל בהא דאמר דרבא כפי' לר"נ משמע כפית הגוף ע"י נגידא או נדוי בזה שפיר הקשו הא הוי מ"ע שמתן שכרה בצדה וע"ז חילקו בחלוקים. ולפ"ז מיושב נמי קושית מהרש"א דהתוס' כתבו תירוצם רק על כפית הגוף אבל הגמ' מביא ראי' דמותר בצדקה לכוף ואינם עוברים על ופקדתי על כל לוחציו ותי' התו' הוא רק על כפית הגוף. ומעתה יש ראי' דכפי' הגוף אסור בכ"מ אם לא היכא שקבלו עלייהו או במקום דאיכא לאו שאז מותר לדעת התוס' אפי' כפית הגוף:

ה. בסי' ד'. לדקו דברי הג' המחבר, דהר"ן סובר דאפילו במצוה עוברת העוסק במצוה פטור מן המצוה אף שהשני' היא עוברת, יעוין בר"ן סוכה כ"ה וכן הסכימו האחרונים. וביתר הדברים לדק מאד המחבר וגם מה שהביא מקור להרמב"ם והרי"ף: ו. בסי' ה' דברי הרב הג' ר' ראובן הלוי ישרו מאד ויש לו שכל ישר וחדושיו שם נאמרו בהשכל ודעת ונכונים מאד:

ז. המעיין ברע"א יראה כי אין הפרש בינו לבין ד' המחבר רק בשנוי לשון. גם מצינו כמה פעמים דאמרו אין אדם רוצה לאחר מותו שתתבזה אלמנתו בב"ד. ובעיקר הענין יש לנגוע במה שחקרתי אם מיתה היא קנין להאשה כמו גט או פטור שאין נפרדין זמ"ז רק שהתורה התירה אז את האשה להנשא לבעל אחר מפני העיגון. והארכנו בזה בבאור הסוגיא דקדושין [יג.] בשאלת הגמ' מנ"ל דמיתת הבעל מתיר, וגם הפלוגתא בירושלמי אם חלילה פטור או קנין. וגם זוכרני שהאריך בזה בס' התחי' והפדות לרבנו סעדי' וגם יעוין בזוהר בראשית דכ"א ע"ב דאם מת הבעל השני חוזרת לראשון בעולם הנשמות: ח. סי' ז'. לא אדע מה ראה השואל לדחוק בהנוב"י דהלא קושי' הגמ' בגיטין ג"כ על תפלה כמו בברכות וגבי הך אמתא מותר משו' דהוי מלתא דאיסורא. וגם מה שהק' על הנוב"י מאי מקשה הגמ' מצוה הבאה בעברה מאי אולמי' דהאי עשה מהאי עשה, תמהני בם מיירי דהיו יכולין למצוא איש אחר להשלימו לעשרה ע"י חפוש ולכה"פ הי"ל לחפש ומהלשון משמע שר"א נכנס לבהכ"נ ולא מצא עשרה מיד שחרר העבד (ומדוקדק הלשון שנכנס לבהכ"נ) ולא חפשו או לא חכו כלל אולי יבא איש אחר ולא יצטרכו לעבור על המצוה של לעולם ב"ת ושפיר הוי מצוה הבאה בעברה ורק משום דתפלה הוי מצוה דרבים א"ל כלל לחפש ולחכות. וגם יש חילוק בין שני

עשה המוטלים לפניו או בעשה שעדיין אינו במציאות אלא שיעשה שיבא לידי חיוב אמת אם רוצים לומר ברכו או קדושה אינם רשאים פחות מעשרה אבל אין אנו יודעין כלל כי יש חיוב מצוה להכין עשרה ושמחויב לילך ולקבץ עשרה אם לא ע"פ מדת חסידות לפנים משורת הדין אבל אין כאן מצוה וחיוב ושפיר הוי שבאה בעברה: **ט.** סי' ח'. דבריו שם מחוכמים. מה שכתב שם בד"ה גם בשם הגאון ר' צבי הירש חיות והשיג עליו המחבר דעוד לא שמענו דר"י ס"ל דמעוכב גט שחרור זה לא קשה דשם מיירי רבינא והקו' קאי לרבינא שם ורבינא ס"ל בד"מ דמעוכב גט שחרור יעוי"ש. ומה שחידש בהש"א נכון מאד: **י.** סי' ט'. הפליא לעשות בהראותו את בקיאותו הגדולה בדברי ימי רבותינו בעלי התוס' ז"ל יושבי המדינה הישרה ענגלאנד ה' יתו"י: **יא.** סי' י' ד"ה מה כו' מה שכתב שהוחזק ע"פ אמו שזה אביו אינה עולה יפה סברתו זאת דאתא משתים בעינן או שהמחזיק יודע בבירור כמו סוקלין ושורפין על החזקות באיש ואשה שבאו ממדינת הים אבל הכא הבן אינו יודע כלל אי חזקה ע"י ע"א בעי' שע"פ דין יהא נאמן בשעתו וכאשר הוחזק על פיו מחמת נאמנותו דע"א נאמן באיסורים אז מועיל אפי' למיתה אבל אמו מיד אינה נאמנת ואיך תהי' חזקה על פיה שתיכף אין אנו מאמיני' לה וע"א נמי א"כ בכה"ג ולא שייך חזקה ע"י מי שאינו נאמן מיד בעדותו: **יב.** סי' י"א ד"ה ועתה. מקורו אינו נכון דהלא בגמ' אינו מפורש דמיירי במצוה דרבנן ורק רש"י פי' כן וצריך ראי' לפי' רש"י דמנ"ל, ודברי המשיגים שדחו ראיות המחבר מתוס' יבמות צדקו דבריהם ובתנם דחק המחבר א"ע לקיים דבריו כי אין מוכח שם. וגוף הדבר דאפי' במצוה דרבנן מחויב לעזוב מצות כבו' אב דאורייתא ומורה ולקיים העשה דרבנן זה לע"ג מנ"ל דאין שום מצוה דרבנן דוחה עשה דאוריי' כדאיתא באו"ח סי' תרפ"ז: מה שחקרו אם אשה מחויבת בכבוד בעלה מה"ת, לא ידענא הספק הא כתוב תיבה יתרה אשה שאין סיפק בידה לעשות מחמת ברשות בעלה עלי' הרי דמחויבת לשמוע לבעלה דהוא מטעם כבוד בעלה: ומה שחידש דמצוה דרבנן כעין דאו' וכמו בדאורייתא אין אל כלל מצות כבוד במקום שנוגע למצות התורה כמ"כ תקנו רבנן דלא יחול. זה גופא מנ"ל דיש כח ביד מצוה דרבנן לעקור מצוה דאוריי' ומנ"ל דתקנו כן אם לא במקום שפירשו בהדיא שהעמידו דבריהם כגון הזאה ואיזמל וכמו שכבאנו מהשו"ע סי' תרפ"ז שום מצוה דרבנן אינה דוחה דאורייתא וגם שבועה הנה על איסור דרבנן לדחות הדרבנן מכל וכל ומ"ש מצוה דכ"א הלא בהדיא כתב הרמב"ם דאין מבטלין מצוה בפני מצוה ויעסוק בכ"א א"כ דינה של כ"א כמו כל המצות דאין דרבנן דוחה אותה אדרבא דרבנן נדחה מפני מצוה דאורייתא מאחר שבדאוריי' אין זה מצוה כלל ומוכרחים לבא דחכמים עקרו לדאורייתא אפי' בקום ועשה (כגון שהוא עשה דרבנן והאב נוה שלא יעשה) וזה אין בכח ידם כלל כדאיתא ביבמות דפ"ע. וסברא דהאב יכול לאמר לא בעינא גם זה אינו דהא התו' כתבו דלא דמי דלא בעינא של האב להא דלא בעינא של אונס דגבי אב אם אמר לא בעינא ליתא למציאות המצוה כלל דאימתי תלא אל המציאות כשאמר בעינא ואזי מתחיל המציאות של המצוה וגם מה שמחויבים לקיים רצונו לא מחמת רצון האב למלא רצונו אלא למלא רצון ה' שכן צוה שיעשה מה שאביו מצוה ואין דומה כלל להא דאונס דשם הוא רק לטובתה למלא רצונה. ובענין ספק מצוה יעוי' בשאג"א סי' ל"ו בספק חטאת העוף דפטור מתפלין הביאו המחבר לעיל סי' ב': **יג.** סי' י"ב. אינייודע הסברה דהמעיין בלשון מהרי"ט יראה דאפי' במקנה הראשון, אבל דוקא אם המטלטלין שמקנה לו מונחים בתוכו אבל לא מטלטלין אחרים ולהכי א"ל דאהני לרא"ב"ע שהמטלטלין היו מונחי' בתוכו וביותר י"ל דהכא הי' כונת ר"ג להקנות לו קנין הגוף לא כשאר משכיר שמשייר לעצמו הזכות בשאר והכא כדי שיקנה ר' יהושע המעשר ולא יעבור ר"ג על עשה דבערתי הקדש מן הבית וגו' וסלק עצמו מכל וכל ועל שכירות כזה שסלק רשותו אמרינן שכירות ליומא ממכר הוא ואין אגרו של משכיר זוכה לו כלל רק כל הזכות להשוכר בזמן השכירות ובכח השכירות הזה הי' יכולת ביד רבי יהושע להקנות לרא"ב"ע. כן הוא כונת הג' המחבר בקדש נפתלי. אבל העיקר כמה שכתבנו שכונת מהרי"ט אפילו בקונה הראשון אין מועיל קרקע שכורה אם לא שהמטלטלין הקנוים נצורין בתוכה שאז מודה מהרי"ט דמועיל וגם אודיתא דהכי שיעשה

ר"י כדת הקנה לו בחוה"מ (כי גם דשלב"ל או דבר שאינו ברשותו מועיל היכא דגמר ומקנה כמ"ש
בספרנו שרשרות החשן) שיקנה ושיוכל להקנות ג"כ לאחר: יד. סי' י"ג. כל הסי' נאמר בחכמה
ולחות השכל ואפריון נמטי להמחבר נ"י: טו. סי' י"ד וט"ו. מה שהאליטו בלא צלא בלונן מותר
אפי' שלא במקום הפסד מרובה נראה בזה דעת הש"ך ביו"ד סי' קל"ד דהא הט"ז והרא"ש לא ס"ל
חילוק זה ומתרלי הא דע"א במשהו והמהרש"ך והמחבר מזכו שטלב"ת דהא זה הוא שני תירולים
או דיש חלוק בין לא ליבש או בין דרך בשול ללא דרך בשול דאם נתפוס החלוק של דרך בשול א"כ מותר
אפי' יבש שבלע לא ומאחר שהרמ"א הכריע דיבש בלא לא וכן בבו"ח נמי בהכרח דתופס התי' בין
דבר גוש ללח בלא אפי' שלא בדרך בשול דאם יש חלוק בין דרך בשול א"כ מותר אפי' לח ביבש ולמה
דקדק הרמ"א דוקא לח בלח. ומהנוב"י אין ראי' נהפך דעיקר החלוק בין לח ליבש דבלח בלח בכ"ע
שרי בהפ"מ אפילו דרך בשול ובלא הפ"מ אסור בכ"ע מחמת דהוא נגד התוס' והרא"ש דהם לא ס"ל
חלוקים הנ"ל וסמכי על הגמ' דמקשה הלב נבלה הוא והוא לח בלח ואי דנאמר דרק בבו"ח א"כ נימא
רק בבו"ח נעשה נבלה בהכרח דס"ל דזה אין חלוק א"כ מוכח אפי' לח בלח נמי אנ"נ להכי רק בה"מ
שרי: ומה שכתב בסתירת המחבר סי' נ"ב שכתב שהחתיכה מותרת ובסי' ק"ו כתב שהחתיכה
נשארה באיסורה שכונת המחבר מתרת ולא מותרת שרק מלטרפת להתיר לא משמע כן להמעיין
בב"י שפסק כר"א ורבנו אפריס החתיכה שוה לכל מה שבקדרה ויסודו של ר"א מהמות הסיא דע"א
ע"ג ושם הא נסתפק האיסור א"כ אדרבא הוכחתו מאחר דהחתיכה מותרת ג"כ א"כ אין נריך לשער
כנגד כלה יעו"ש. וביותר למה כתב המחבר לשון ערומים הנ"ל בכל מקום דהחתיכה מלטרפת:
שם בהערה. פירושו ברבנו הנגאל הוא מחודד וראוי' הדברים למי שאמרם ולדעתנו אפ"ל בכונת
ר"ת הפירוש דאין מבטלין לא ע"י בטול תערובות רק ע"י הקנה כמו להטביל כלים ביו"ט שמבטלין
האיסור מהכלי שהי' אסור להשתמש בו או ללקוט ענבים מהדם ביו"ט שמבטלין האיסור. וכל אלה
אסור מחמת תקון כלי ביו"ט וזה אסור ביו"ט לתקן כלי וע"ז מתרץ דוקא בטומאה דאורייתא הוי
תקון כלי אבל לא בטומאה דרבנן כדאיתא בפסחים דע"א וכן בשאר איסורי דרבנן דמדאורייתא
היתר הוא לא חשיב תקון ויעוין בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' י"ח דמסיק שיטת מהר"י מאורליינים
ומהר"י מקורביל כפי פי' א' ברש"י ביצה די"ח דדוקא כלי בשאר הטומאה אין מטבילין אותו ביו"ט
אבל בטומאה דרבנן כיון שמותר מה"ת לא מקרי כלל תקון ובזה מישב קו' התוס' בפסחים ד"ע ד"ה
והא מדקתני סיפא. וכן יהי' דעת רבנו הנגאל דאין מבטלין איסור כלומר להסיר האיסיר מהדבר
רק באיסור דאורי' אבל לא באיסור דרבנן, וכן כאן הוי זה וזה גורם ועלים דהיתרא מסירים את
האיסור של מוקלה שנאפה מכח עלים השניים. ובני החריף מו"ה דוב אבעלסאן נ"י פי' הכי, אע"ג
דאין מבטלין איסור לכתחלה. ביו"ט ה"מ בדאורייתא אסור לבטל אבל בדרבנן מבטלין ביו"ט מחמת
שמחת יו"ט התירו לבטל איסור דרבנן לצורך יו"ט, וצריך להיות נקודה בין לכתחלה לביו"ט ותיבת
ביו"ט קאי על למטה על ה"מ. ודבר חכמה אמר וקורא אני עליו אם חכם בני ישמח לבי גם אני:
מה שהשיג על מהרש"ך בזית נדקו ד' מהרש"ך דעכ"פ מהגמ' אין ראי' דקאי על אילן לא על פירות
ואי דע"פ למודי הטבע יש ראי' אבל לא מהגמ': טז. הפי' על המשנה כל ישראל יש להם חלק
לעוה"ב היינו ביצירה נכון מאד. ואנחנו פרשנו הפסוק כן דלהרשעים אף שיש לו חלק לעוה"ב אוצר
מוכן אבל הוא מונח סגור ומסוגר ואין לו מפתח לפתוח אוצרו ותמיד עומד ומחכה בכליון עינים
מתי יירש חלקו ולע"ע הוא עני ונפשו יבשה, אבל לדיקים מיד בבואם לעולמם ימסרו להם אוצרם
הטוב ומתענגים בהם וזהו שאמר הכתוב ועמך כלם לדיקים אבל חילוקים, יש מהם שלעולם ירשו
ארץ הדבר ימשך עד עולם מתי יגיע להם חלקם בארץ העליונה, אבל נלר מטעי הם הלדיקים אשר
טועם בכל דור ודור מעשי ידי להתפאר הם ישיגו מיד חלקם ומתפארים בו: יז. מה שכתב בד"ה
מעתה, סותר המחבר א"ע מסי' ח' בד"ה אמנם דכאן כתב מה שנהגו אבות העולם והא"כ נלטוו
זהו עיקר מלוה דאורייתא וממנהג האבות נובע המלוה ושם כתב דאין למדין ממנהג האבות וזה
סתירה להמעיין היטב בשתי התשובות: מה שכתב בהערה מהגאון הג' הלדיק ר' נלי"ב האריכנו

בספרנו שרשרות החשן בבאור דברי הרמב"ם: **הת"י**. על מה שקרא יצחק ברכת אברהם הוא תי' נכון: **יח.** מה שרצה לאמר דהספרי אתי כב"ש. הלא סתם ספרי ר"ש יעוין בסנהדרין פ"ו דרצ"ל דלמא אתי כרבנן ואמר דאי אפשר דסתם ספרי ר"ש ומדהה הברייתא דתני בשם ר"ש איפכא: **יט.** מה שהחזיק ביד הנוב"י במ"ע דתשביתו יפה כוון ומהא דב"ק אין סתירה חדא משום ערבות ועוד דאם אחר שורף הוי כאילו קיים הבעלים מ"ע דתשביתו כמו שכופין על מ"ע דסוכה והכא עד שיכופו אותו בהכאות יותר טוב ששורף ובשרפתו מקיים הבעל החמץ המ"ע של תשביתו במה שפטור מלשלם לבעל החמץ. ומה שרצה שכנגדו לומר דהכל מחויבים במ"ע של תשביתו זהו דבר בטל כמו שקבע המחבר יסודות חזקים ודבר כזה לא יאמר אדם: ובדין בדיקת קטנים הוי כמו עשית מעקה דלא בעינן שליחות: **במה** שכתב המחבר בענין יפתח ועשאו קל שבקלים לא נראה כלל כי נחה עליו רוח ה' והי' מגדולי הדור וגברה יראתו לשבועתו עד שהעלה בתו יחידתו לעולה לפי הפשט שזה הוי נסיון גדול. ובעיקר הקושיא מאי בעי חזיר התם שאמר המדרש פן יצא חזיר הלא פסקינן בנזדמנו מותר כדאיתא ביו"ד סי' קט"ז וגם הלא היו לו משרתים רבים כדרך נשיא ואולי הי' בתוכם עכו"ם כי לא כוון מדלתי ביתו שהוא דר בו כי אין דרך לדור עם בהמה בבית רק מדלתי חצרו: **כ.** בסי' כ"א כלו יפה אף נעים והכל בהשכל ודעת הקושיא מהא דעיר נדחת למה הצטריך כן ולא שלוחם אין קושיא אף דאין שליח לדב"ע והוי כאילו עשו מעצמם מכ"מ כיון שעשו ע"י פתוי משלחם אינה נעשית עיר הנדחת מגזרת הכתוב: **כא.** בסי' כ"ג נדקמאד המחבר בישוב קושית רע"א על הנתיבות מחו' שבועות מ"ב: **כב.** מהגאון רבי נלי"ב זצ"ל. יש לדקדק על פירושו מ"ע לא מביא הגמ' בשבת קמ"ח. סייעתא לר' יוחנן דאמר שם לחובת היום מקדישין ביו"ט מהך דהלל דהקדים בהמתו בעזרה ביו"ט וזה לא הי' שום דחוי אבל נראה דרק בנדר הי' מקפיד שלא יעבור על נדרו אבל לא בחובות שאם יאבד יביא אחר תחתיו ובנדר הי' ירא שמא ישכח וכדומה:

כג. בסי' כ"ה דברי המחבר בהתשובה אינם למטרתו: **כד.** בסי' כ"ו הפליא לעשות בכל הסי' וביותר בשיטת רש"י הוא הפלא ופלא ואמתית: **כה.** בסי' כ"ז דברי הרב החכם יחצ"ל, קורא אני עליו שפתים ישק אף שיש להם פירכא בחלוק שקל ושוה ע' ר"ה כ"ה שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם שבודאי אינם שוים בעלם רק ליראה מפניהם ולכבדם: **כו.** בסי' כ"ח הסכיל המחבר בתשובתו להחכם יחצ"ל וביותר מה שכתב כגון באבדת עכו"ם יש איסור מבו' למען ספות הרוה וגו' והוא איסור דאורייתא ובמקום שיש חלול השם אבדתו אסורה וכן אם נקדש השם כדי שיפארו ישראל מצוה קא עביד ועוד עת לעשות לה' הפרו תורתך ומעשה דפלגש בגבעה יוכיח אף שעפ"י דין לא היו מחויבים מיתה דלא הי' התראה וגם היתה רק פלגש מ"מ המיתו לרבבות מחמת קדוש השם וגם מהאי מעשה דבני שאול בעברו על לאו דלא תלין כמה חדשים דאמרו מוטב שיעקר אות א' מן התורה כו': **כז.** בענין המסורה בעופות הנאכלים אעתיק מה שכתבתי ביו"ד סי' פ"ב ס"ג ברמ"א וי"א שאין לסמוך אפי' על זה ואין לאכול שום עוף אלא במסורת שקבלו בו שהוא טהור וכן נוהגין ואין לשנות. ונראה דאם במקום א' אוכלין יכול לסמוך מקום אחר על אותו מקום שאוכלין אם יש להעוף שלשה סימנים והאי סימן שחרטומו רחב וכף רגלו רחבה וכן מוכח מהטור שכתב בזה"ל והרז"ה כתב משמע שבייך להא דלעיל (דאל"כ הו"ל כתב הרז"ה) והוא דבמקומות דאכלי סברי דיש לסמוך על ג' סי' והא דלא ראו דדרס ובמקום השני ראו במקרה שדרס כהסיא תרנגולתא דאגמא דאלו אכלו ובמקום השני ראו שדרס ואפילו לא ראו סברי לא ראינו אינה ראי', וע"ז כתב הטור וכתב הרז"ה דאם יש להם חרטום רחב וכף רגלו רחבה בזה יכולין לסמוך מקום אחד על מקום השני דטעמא דאינם אוכלים משום חשש דרסה אבל אם יש להם סימן של הרז"ה לא דרס והא דדברי המודות אות שכ"ה הוא בסתמא לכתחלה אם רוצה לסמוך שאין רשאים אבל לסמוך מקום שאינם אוכלין על מקום שכבר הם אוכלין על סמך ג"ס וסימן הרז"ה יכולין לסמוך שיאכלו גם הם דטעם הרשב"א לא שייך הכא דליכא מינים טמאים כאלו ואפי' אם נאמר דהי' אז אבל השתא דליכא מינים כאלו מותר דבטל הטעם ויכולין לסמוך ולשנות מנהגם ולאכול כנלע"ד:

כח. בסי' ל'. יעוין בהגהות הרש"ש בדכ"ג: כט. בסי' ל"א בד"ה שם. לא יכר לדעת הגהות מוהרש"א דדין זה אם חשוד לדבר אחד חשוד לכל התורה ואין נאמן בשום דבר הצריך נאמנות אפילו לחכמים דפליגי על ר"מ בישראל הכא מודו ודין זה לא נזכר בשום פוסק והוא חדוש גדול. ואפי' לפי גירסת הסמ"ק ג"כ איכא חדוש גדול דחשוד לד"א דינו כמומר וחשוד לכה"ת ומכ"מ אף שדינו כמומר אינו מתבטל הגרות ואם חשוד לד"א הוי חדוש דאפי' רק בד"א: במה שפי' לאבא שאול שם. א"ש לאחר חורבן הוי וגבלי דרבי הוי כדאיתא בפסחים: ל. בסי' ל"ב. לדקו דברי הרב מנ"א דגם למלקות אין מועיל תשובה דלמא איערומי קמערים ומאחר שהתו' תפסי לסברא פשוטה כן הוא להלכה והרמב"ם מפרש דמיירי לענין איסורא שאסור אפי' בלא עשה תשובה אבל לא מוכח כלל דפליג על התו' וברור לרבי דס"ל דיוה"כ מכפר אפי' בלא תשו' מ"מ חייבי מלקות דעבר עליו יוה"כ מ"מ לוקה כמפורש בברייתא דדבר המסור לב"ד של מטה אין מועיל דין של מעלה:

לא. בדבר הסכמות דהוא כמי שאומר חילוקא דרבנן בפני עם רב דאך אוכל יעטם כמ"כ ספר הנדפס ומה שנהגו בהסכמות הוא שמא ידפיס דבר נגד יסודי הדת או משום השגת גבול מחשש הפסד אבל זולת זה א"ל הסכמה כלל אם ידפיס דבר המתקבל בודאי טוב ואם לא יתקבל לא ישמעו לו רק שידפיס אזהרה בהקדמה שלא יסמכו עליו רק אחר העיון ודי בזה המעיין הוא יהי' המסכים לא כן הוראה שהיא לאנשים פשוטים מפה לאוזן, מוכרח לסמיכות הוראה שידעו שיכול להורות:

לב. סי' ל"ה. מה שכתב לפרש דברי הראב"ד דמשיג על הרמב"ם במה דפסק דגנב מפורסם אף לאחר יאוש ושנוי רשות מחויב להחזיר דמי החפץ וגנב שאינו מפורסם פטור משום תקנת השוק והראב"ד משיג דגנב מפורסם צריך להחזיר גוף החפץ ובעה"ב יחזיר לו דמיו. המעיין בטור סי' שנ"ז ובסי' שס"ח יראה בהדיא דהטור מביא בשם הראב"ד דקנה גוף החפץ אחר יאוש ושנוי רשות ומחזיר דמיו לבעה"ב והוא כשי' הרמב"ם והא דהביא בשם הראב"ד הוא ראב"ד אחר דתרי ראב"ד הוו כמש"כ הש"ך בסי' ל"ט סק"ב והאחרונים הוכיחו דתלתא ראב"ד הוו וכן מוכח מדברי הראב"ד הובא בשמ"ק ב"ק קי"ב ד"ה אמר ר"ח דס"ל התם דקנה גוף החפץ והראב"ד דהביא הרשב"א ס"ל להפך דגוף החפץ של בעלים אם רוצה להחזיר הדמים וזה הראב"ד ס"ל אפי' בגנב שאינו מפור' נמי דינא הכי דהא כותב וכן הדין בכל גנבה וגזלה הנמכרת כו' שאם כל גנבה וגזלה נמכרת מגנב מפורסם הרי מוכח דשיטת הראב"ד שבשמ"ק שונה משי' הראב"ד בעל השגות שהביא הטור ועיקר השגתו כמה שפי' בב"י: לג. סי' ל"ו מהרב הגאון מו"ה יצחק יעקב ריינעס. בחנם הרבה דברים בזה דפלוגתא דשכירות קניא או לא הוא דמאן דס"ל דשכירות קונה הוי כמו שקנה גוף החפץ אלא שמחויב להחזיר בכלות זמנו כמו מתנה ע"מ להחזיר שקונה קנין גמור אלא שאח"כ מחויב להחזיר ומ"ד שכירות לא קניא שהשוכר יש לו רשות להשתמש בו אבל אין לו קנין עצמי בגוף החפץ וקושית התו' בב"מ חזקה הא כתיב ממכר ונשמע מזה דבר הקנוי ממש ואביי השיב דלזמן הוי ממכר ממש ובע"ז אמר דלהזמן נמי אינו קנוי להשוכר קנין עצמי. ולא ידענא למה כל האריכות הדבר כפשוטו דהפלוגתא מי יותר עיקר בזמן השכירות אם המוכר שעצמית הדבר הוא שלו לאחר זמן או השוכר שלעת עתה הוא הבעה"ב ומי יש לו יד יותר בזמן השכירות. וע' בריטב"א שכתב דקנין שכירות הוא רק מדרבנן שאין לו קנין כלל בגוף הדבר: והנה בכלל, הספר נחלת נפתלי היא נחלה דשנה ופוריה יש בו כמה וכמה ענינים עמוקים ובואו ונחזיק טובה להרה"ג המחבר אשר פתח שער ללומדי האי ענגלאנד שיופיעו בו ספרי רבנן שו"ת, אשר זה אחות בשנים שהיתה כל חכמתה בספרותנו בשתיקה ובלי תנועת החיים בתוה"ק. ישר כחו וחילי' לאורייתא ויזכה לחבר עוד חבורי טהרה ויפיץ אור תורתו בקהלה מפואר כרצונו ורצון ת"ח למודי ה':

(אדעססא תרנ"ד). **אברהם יואל אבעלסאן** מופ"ק יצ"ו.

סימן סב. חדושים קצרים הערות ושאלות והלכות קטנות.

א. (א) **בהעטור** סופרים סי' א' אקר, באם נתערב אתרוג של ערלה באתרוג כשר ואין מכירין אם יוצא י"ח בשיגביה שניהם דמ"מ ג"כ אחד מהם כשר וקמי שמיא גליא או לא. והרב הגאון המחבר האריך בזה בפלפול רב, יעוין בס' זית רענן ח"ב סי' ז' אות י"ח שפשט מתשו' הר"ן מאחר דלדידן שניהם אסורים וחייב לבערם שעומדים

ש. יהא נשרפה אינו יוצא בהם עכ"ד. ויעוין בט"ז יו"ד סי' ס"ו סק"ה וסי' ק"ז סק"ד דדבר האסור משום ספק הוי כודאי איסור ולא משום ספק ולא תלי בספקא דאורייתא דהכא הוי איקבע איסורא והרמב"ם מודה דהוי לחומרא שוב בא לידי ספר עיקר שדה חמד מהרב הגאון גלדיק יסוד עולם מו"ה חזקי' מדיני יל"ו מק"ב וראיתי בה"ב אות אתרוג ס"ה והוא האריך בזה והביא ראיותיהם ואנו אי"ה נדבר מזה עוד. ויש לעורר מהולין כד: באומר הרי עלי מן התורים או בני יונה והביא תאלת הליהוב שבזה ובזה מהו ספקא הוא ונפיק כו'. והכא כשר רק חד ואידך הוי חוב"ע:

(ב'). ראיתי בנוב"י מ"ק מאה"ע סי' כ"ה שהקשה הוא והגאון מהר"ס ברבי מה מועיל נתינה למינקת שיש לה בעל דלמא תתעבר ויעכר חלבה ופלפלו בזה הרבה. ואין אני מבין כלל דבשלמא גבי אם הילד אם תתעבר אין עלה ואתבוללה אבל במינקת אם תתעבר יקחו מינקת אחרת ומינקת שכיחא לשכור אם רק יהי' מוכן שכירות לשלם למינקת ולהכי לא השם תשובת מהר"ס להא כלל אבל הזרה חשש שהוא דבר פתאומי ופן תחזור לאחר יעוי"ש:

(ג'). בשו"ת מנחת עני סי' כ"ג החליט דאם הכנים אוכלין לתוך פיו קודם הבדלה דיבדיל ולא הוי הפסק כיון שאסור לטעום קודם הבדלה הוי כמו גביל לתורי והוי הבדלה מצרכי הסעודה. ונעלם מהשואל והמשיב דברי השו"ע או"ח סי' רע"א ס"ה ובמג"א סקי"ב דדעת הרמ"א דיאכל תחלה ודעת המג"א בשם הריב"א דיבדיל ויברך שנית והמחבר פוסק דלא כחד [זה שייך לדלעיל סי' י"ח]: **אברהם יואל אבעלסאן.**

ב, א. נמצאים דברים בכנסת ח"י אשר הם קטנים בכמותם ואיכותם כמו בסי' ה' מהרב מו"ה אברהם נבי מתערסאן שחקר בעיסה שנפלה לתוכה ברי' שאינה בטלה אם מחויב להפרים ממנה חלה. עוררני ידיד נפשי הרב הג' החכם המובהק מו"ה יוסף דוד סולקעס נ"י כי שאלה זו הובאה בפ"ת ביו"ד סי' שכ"ח סק"א לענין קמח שהחליטבמילבין דפטור להפרים חלה מדאורי'. ב. מ"ש בשע"ד להגאון ר' חיים יהודא סי' קנ"ד. הוא נגד קצוה"ח סי' קע"ה סק"ג. ואפי' ב"ב שוים הברירה ביד המשכיר ואין עליו דינא דב"ח וע' סמ"ע סק"ז: ג. שם סי' רנ"ד. ע' חו"מ סי' ל"ז סט"ו ובטור בד"ה וכ' הרמ"ה ופשוט דמותר: **ישראל גאלדין** מסקידל.

ג. (א) הנה האחרונים כתבו דהמכשיל חברו באיסורא דרבנן עובר על לפ"ע מה"ת בשו"ת פ"י חיו"ד סי' ג' ובשו"ת מחנה חיים הובא בס' עמודי אש דכ"ז יעוי"ש. וגדולי רבני זמננו חקרו בזה בקובץ יגדיל תורה קונ' ה' והס' הנ"ל אינו ת"י. ולכאורה נראה דבאד"ר ליכא לפ"ע מה"ת מהא דקי"ל בחו"מ סי' ל"ד דעבר עברה דרבנן פסול לעדות רק מדרבנן וצריך הכרזה יעוי"ש והרי אף בעברה דרבנן נקרא רשע כמבואר בנדה ובכ"ה וגדולה מזו אמרו כל העובר על ד"ח ח"מ, ואם איתא דמכשיל מדרבנן הוא מכשיל מה"ת הלא גם הוא בכלל אל תשת ידך עם רשע וע"כ צ"ל דמש"כ בתורה רשע קאי רק על זה שהכ' קראו רשע וה"ה בלפ"ע אינו מכשיל רק מה שנמלא בתורה למכשול ול"ד כלל לעלה שאינה הגנת דהגם שנוגע רק להגוף מ"מ הוא מכשול שהתורה כוונה אליו. חדע דהרי על לאו של תורה שא"ב מלקות פסק שם דפסול רק מדרבנן והטעם משום שלא נקרא רשע בפירוש בתורה רק במלקות כדכתיב והי' אם בן הכות הרשע ומכש"כ עברה דרבנן ודאי דלא שייך לומר דהוא זה. ובזה יתישב מה שלכאורה הוא תמוה מדוע בעברה דרבנן לא נפסל מה"ת הא כל מילי דרבנן הם בלאו דלא תסור והוא לאו דאורייתא אכן לפי פסק הרמ"א דכל לאו שאין בו מלקות פסולו רק מדרבנן א"ש דגם בלאו דל"ת ליכא מלקות דהוא לאו שבכללות והוי כמו לאו שאב"מ. ולכאורה יש מכאן ראי' ברורה למש"כ קצת מהאחרונים דאף בעברה דאורייתא אם אין בה מלקות צריך הכרזה כבכל פסולי דרבנן מנוס וע' בפ"ת שם סק"ו שתמה על כנ"י שכ"כ. ולפמ"ש מוכרחים דבריו מכל מילי דרבנן. אך דא"כ לדקו דברי האחרונים הנ"ל שהכריחו דאף באד"ר יש לפ"ע מה"ת משים דאם נאמר כל מילי דרבנן הם בללו דל"ת ונקראים מכשול מה"ת. אך לפמש"כ הרמב"ן וסיעתו דהוא רק אסמכתא אין ראי' ועי' סיטב בברכות [יט:]. ונלה בדעתי עוד ראי' ממש"כ התוס' שם [לח:] אהא דיליף מעלי והכה דהרואה מחברו דבר שאינו הגון צריך להוכיחו וז"ל פי' אע"ג דליתא איסור דאורייתא דאי באיסור דאורייתא פשיטא הוכח תוכיח כתיב. והלאו דלפנ"ע דמי ממש לה"ע דהת"כ וקאי רק על דבר המפורש בתורה לדבריהם. ועי' בגליון הרי"ף ברכות סו"פ ג' שאכלו אהא דאמרינן שם שאלו שמאל מהו שהסייע לימין אר"א אין נעביד לחומרא וכתב אע"ג דספד"ר להקל משום דעיקר הדור מצוה הוי דאוריי' דכי זה אלי ואנוהו. מוכח דאף במצוה דרבנן יש ואנוהו וה"כ י"ל דבאד"ר יש לפ"ע מה"ת. אך בעיקר קושיתו כבר כ' הפוסקים משום דהוי ס' חסרון ידיעה. גם דבריו ל"ע דהדור מצוה אפי' דאורייתא הוא דרבנן כמ"ש בהדיא הב"י באו"ח סי' תרנ"ו: (ב). בספר דעת קדושים על ה"ש סי' י"ח סק"ג חקר בהא דאוגרת חוט השערה אם של אדם או של משי הדק וברש"י חולין קכ"ה. כתב בפירוש על חוט השערה שהוא של אדם של ראשו וזקנו יעוי"ש ובדקכ"ו ע"ב. ולפ"ז י"ל דבכ"מ שנזכר סתם חוט השערה הוא של אדם והכי מסתבר מדלא מפרשי באיזה חוט השערה ול"ע:

(ג). נסתפקתי בהא דמבואר ביו"ד סי' רס"ה סי"ב שנוהגין לעשות סעודה ביום המילה, ויש הרבה טעמים ורמזים בזה במדרשי חז"ל. אם מה שנוהגין כעת לאכול מיני מתיקה ומרקחת וכדומה על ב"מ אם חשוב ג"כ סעודת מצוה או לא. ולכאורה פשוט דאין סעודה נקראת רק ע"ם הפת וכמבואר בפרש"י ז"ל ריש פ' וירא ובכ"מ ומהש"ס דאמר סבור לברך שהשמחה במעונו אין ראי' דהסעודה דוקא בפת דזה ודאי דעיקר המצוה בסעודת לחם אך מ"מ י"ל דגם

בלא לחם יוצאים וכל מה שסועדים שם מקרי סעודת מלוה ומהמדרש שהובא במפרשים משמע שדוקא בפת וכן מוכח לכאורה ממ"ש המ"א סי' תקכ"ח סק"י לענין סעודת ארוסין דאסור מר"ח אב ומיהו מה שנוהגין לאכול מיני מרקחת בשעת כתיבת התנאים לא מקרי סעודה. ואם להקל לא חש המג"א מכש"כ להחמיר ולא הוי סעודה כלל ואינו יוצא בזה י"ח סעומ"ל כלל. ואולי יש לחלק דהמג"א איירי כשאוכלין רק מרקחת לבד אבל כשאוכלין מיני תרגימא ולעקיך וכי"ב אולי דיוצאין וצ"ע בזה: **נד)**. נסתפקתי בהא דקי"ל דמצוה לגלח ערב הרגל לכבוד יו"ט אם דוקא עיו"ט או אף ב' וג' ימים קודם יו"ט ולכאורה אין נ"מ מאחר שלא יכנוס למועד כשהוא מנוול אבל מדסתמו וכתבו שכ"א מחויב לגלח ערב הרגל אף שאין לו שערות גדולים ולא יהי' מנוול מכ"מ משום כבוד יו"ט חייב א"כ דחייב דוקא בערב הרגל משום דאז מוכחא מלתא דלכבוד יו"ט אבל לפני פניו לא מוכחא מלתא שלכבוד יו"ט עושה. ויעוין במג"א סי' תקל"א סק"ו דמוכח דדוקא ערב יו"ט, וצ"ע: (פאוולאווקא תרכ"ד). **יוסף יוזפא צינמאן** אופ"ק.

פטשיא דאורייתא. ברשות מרנן אף אני אענה חלקי בתורה. משל הדיוט אומרים קרב לגבי דהינא ואידהן: ·

ד. (א). **שבת** [סז.] אילן שמשיר פירותיו (בתוספתא דשבת פ"ח סוקרין את האילן וטוענין באבנים ואין חוששין לא משום שביעית ולא משום דה"א). נ"ל דלגבי שביעית מתנייא וכדאיתא בירושלמי שביעית פ"ד על משנה דהמדל בזיתים, ויש לציינו בעין משפט [מיימוני פ"א מהל' שמיטה ה"ז]. והך דרבינא דתולין כובסי בדיקלא כס"ג כמו בירושלמי שם, אין תולין תוכין באילנה כיצד עושה מייתי יהור מתאנה שטר ותולה בה ואמר לה הדא עבדי ואת לית עבדית, ואסור משום שביעית. ופריך עלה מברייתא דאילן. ומשני תמן (ברייתא דאילן) דלא יתיר פירותיו והכא דיעביד לכתחלה. נ"ל לכאו' דאילן שמשיר פירותיו הדרך לסוקרו ושאינו עושה לכתחלה תולין עליו תוכין. ועפ"ז יש לפרש בירוש' פ"ד ממ"ש דתניא אילן של הקדש סוקרין בסיקרא, ומקשה ואם לומר שהא אילן שמנבל פירותיו ולא כן תני אילן שמנבל פירותיו טוענו באבנים וסוקרו בסיקרא, תמן דלא יתיר פירות והכא דיעביד לכתחלה, ומשני תני ר"א סוקרו בסיקרא תיבת הקדש. וכתב המפרש תמן דלא יתיר לא שייכא הכא. ואפ"ל שנזהר שמקשה שלא תהא ס"ד לומר כי באמת הנהיגו א"כ לתלות תוכין משום הך חששא, לזה מביא הא דמתרצינן בפ"ד דשביעית תמן דלא יתיר כו' וא"כ הא והא איתנהו. אמנם רש"י כתב על כובסי וסי' הוא שמשיר פירות, דודאי תלמודא דידן ס"ל בהך דתולין תוכין שאסור בלאו איסורא דשביעית מטעמא דדרכי אמו' כיון דאומר לה הדא עבדי ואת לית עבדית, ולאו מברייתא הוא אלא פירושא דגמ' ירוש' כן מה שמסיים שם בהך ברייתא דאילן ומבהתי לי' כו' ג"כ מפי' ירושלמי הוא (לדוגמא בחולין לד. תוד"ה מאן דהש"ס הוא דמסיים דלא כרש"י. וכזה עוד בהרבה מקומות בש"ס). דאי לשנא דברייתא היא ובריי' אחריתא היא א"כ תקשה אש"ס דידן מנ"ל לפרש טוענו באבנים דלכחוש חילי' וסוקרו בסקרא כי היכי דלחזי אינשי כו' דלמא כאידך ברייתא ודלא כאביי ורבא. וש"ס דידן ג"כ יפרש במשיר פירות הך דאין תולין תוכין וג"כ כי היכי דלחזי' כו' ולית בי' משום ד"א, דבאינו עושה לכתחלה אפשר דלא שייך כ"כ דלחזי' אינשי ויבקשו רחמים, דיש דקלים שאין עושין פירות (ב"ב פט:). והא דאסור משום שביעית יש לתרץ בע"א היינו דסוקרו בסקרא לא נראה שעשה בשביעית דלמא מאתמול עביד, אבל יתור או אשכול תמרים בודאי ניכר שעשה בשביעית דאכתי לא יבשו להכי אסור. וא"ש דברי רש"י שכתב וסי' הוא כו'. והא ל"ק אמאי קאמר רבינא כי האי תנא ול"ק כי תנא דאין תולין תוכין, דמדיוקא לא ניחא לי'. דא"א לומר כלל דבריי' ההיא לענין דד"א אתמר ופליגא על הך בריי' ולא ס"ל כפירוש' ומדויק לשנא כי האי תנא. חדא דהא בין מילי דשביעית אתמר, ועוד דאי' במלחמות סו"פ כל הכלים דהאי דא"ר כמאן כו' לאו משום דפליג כו'. והנה הך דאין תולין תוכין לא מצאתי ברמב"ם אע"ג דחשיב מילי אחריני, ודאי משום דמסיים ואומר לה הדא עבדי כו' וזה אסור בלא"ה לתלמודא דידן וסובר דפליגי הברייתו' דאע"ג דבברייתא דאילן נמי מסייתא בירוש' ומבהתי כו' גמ' דידן עיקר וכאביי ורבא. ויש לפרש באופנים אחרים וקצרתי: (מגירסא דינקותא, נדפס בקונטרסי **חלק מאב"ן**, אדעססא תרכ"ד, ולא נתפשט בעולם):

(ב). **ערובין** [פ:] ל"א מצד שאני. אל הפירושים והגהות שנאמרו ונכתבו בזה בכמה ספרים, הוספתי גם אני השערה א' שנדפסה בריש קובץ מכילתא דרבנן שהו"ל בעז"ה והשערה שני' נדפסה בהמגיד בשנת תרמ"א בלתי מתוקנת כראוי. ועתה נ"ל לתקנה באופן זה וקרובה אל האמת בע"ה: נ"ל דקאי אלמעלה עט: דאמר איזו אשרה סתם א"ר כו'. ע"ז כתב מסדר הש"ס, ל"א אמר (בדיני אשרה) רחב"א או' כו'. ומפני שמופלג הל"א מהלשון הראשון בעמוד שלם, ע"כ ציין א' מהלומדים אצל תיבת „ל"א", „מצד שני" (כצ"ל), כלומר שהוא לשנא אחרינא ממה דאמר מצד שני של הדף (עי' שבת כד. תד"ה איבע"ל, ב"מ עה: רש"י ואבע"א, ב"ק ט. רס"א) שכשעסוקין כעת בלמוד בצד זה הוא הראשון וצד האחר הוא השני (עי' ב"מ עא: רש"י זכי' מדרבנן, וב"ב מג: דאמר השני נואלי הראשון קשה הימנו ובפי' רגמ"ה ואע"ג דמשמע איפכא דיהודא הוי שני ולוי ראשון לא דייק בהכי): **ואפשר** שהכונה שהאומר זה הוא השמטה ושייך לעיל, ול"א, אינו ר"ת ללשנא אחרינא אלא לעיל **אמר** או לאחר **אמר** או **לאמר** מצד שני, כלומר שייך לקבוע המאמר זה לאחר מאמר שבצד שני. ואח"כ הכניסו בטעות את הגליון מצד שני (בשנוי שני לשאני) בפנים: **כשהצעתי הדברים לפני כבוד הרב הגאון המובהק מו"ה אברהם יואל אבעלסאן** שליט"א רב ומו"ל דפ"ק, ישרו

בעיניו למאד. ועל השערתי שנ"ל שני הוסיף נופך דאפשר דאותיות „ל"א" הוא ציון להדף מהספר, ועתה עולה כהוגן דכונת החכם המציין „דף ל"א עמוד שני", ששם שייך מימרא זו בדינא דאשרה, אחר דאתמר בדינא דאשרה הקודם. כי בדורות קודמים ששי' התלמוד בכתובים ובלא פי' ותוס' מסביב היו הדפים מועטים מחזיקים מרובה ומה שבדפוס לפנינו דף ע"ט ע"א יכול להיות בגמ' כת"י לפני החכם המציין דף ל"א ע"ב. עכ"ל, ודפח"ח: אמנם צריך חקירה אם נהגו הסופרים בזמן קדום לפני מלאכת הדפוס, לציין דפי הספרים:

(ג). חולין [כה.] רש"י מיטמאין מגבן כו' לא שנא גבו ול"ש אוירו. יעוי' במפרשים ולענ"ד פשוט דאסוקי דמלתא הוא למ"ש מקודם בד"ה ויהא כ"א ובד"ה מק"ו, וקאי אכ"א. ומתקן ל' דויהא כ"א מיטמא מגבו. ל"ש גבו כו':

שם [מ.] דומיא דמיכאל. ובר"א אע"ג דלא מתסרי כו'. נ"ל דב"א לרש"י הן שלשול קטן והן מיכאל שש"ג. ומפרש מיהו אלהות מקרו כדכי' כן נזבח תועבת מצרים, זה הוכחה על שלשול קטן (כפי' מהרמ"ל), ועל מיכאל שר"ג הוכיח מהכתוב וראית את השמש ואת הירח ואת הככבים וכל צבא השמים. הוצרך להביא כל הפסוק משום דעיקר ההוכחה מוכל צבא השמים דהיינו מלאכים כדכי' (מלכים א' כ"ב) וכל צבא השמים עומד עליו. ויאמר זה בכה וגו'. ולכן פירש"י בחומש ופן תשא עיניך להסתכל בדבר ולתת לב לטעות (וע' ש"א שם): שם: ברש"א ל"ה חטאת צ"ל מריבא כי הוה:

(ד). ב"ק [קיח:] תו' מאי לאו. ובמהרש"א אבל ק' לגי' זו האיך בעי למימר דפליגי בסלע בפלוגתא דר"א ור"י כו'. קאי אמאי דסליק תיכי' לפרש לגירסתנו לא בטלה ובפלוגתא דר"א ור"יכו' דסלע נמי איירי כש"ב שלא לדעת, ומקשה שפיר. וד' קרני ראם (בש"ס ווילנא החדשים) נפלאו ממני:

(ה). רות שש שעורים. פי' הפשוט ודאי שש סאה. וכלשון זה בגמ' ב"מ [פ:] שש עשרה שעורים. ולא תקשה איך נתן בועז' סאה והא משא אדם רק ה' סאה כדאי' שם, די"ל דו' סאה מדברי' היינו ה' סאה ירושלמית או ו' סאה ירוש' היינו ה' סאה דצפורי שהוסיפו שתות. וא"כ י"ל דהוכחת הג"מ' דמשא אדם ה' סאה מבועזורות. וכן משמע מלי הש"ס בסנהדרין [לא] וכי דרכה של אשה לטול ו' סאין, ולא אמר וכי בכחו של אדם לטול כו':

(ה). בקונ' ב' סי' י"ז על ד"א שאין להמלוה שום שעבוד על הלוה וא"י להשתעבד בו בחוזו, הקשה ממקרא מפורש (מלכים ב') ואשה א' מנשי הנביאים צעקה אל אלישע. והנושה בא לקחת את שני ילדי לעבדים ויאמר אלי' אלישע מה אעשה לך וגו'. משמע שהי' המשפט כן דאל"כ היו השופטים והנביא אלישע מוחים ביד הנושה כו'. ע"ז השיב המופ' ר"י רבינאוויטש, כי הנושה הי' יהורם בן אחאב מלוה ברבית כדאי' בסנהדרין, ולכן לא יכלו למחות בידו, כי מי יכול לדון עם שתקיף: ולענ"ד אפשר לומר מצד הסברא, כי אף שהרבו אז לפשוע נגד ה' ונגד בנ"א וגזלו שדות חמסו ועשקו, עכ"ז כל כך לא נתקלקלו לפרוץ גדר ישובו של עולם, לכבוש אדם מן השוק בשביל חובו לעבד לו שלא ע"פ השופט משרי המלך או ע"פ ב"ד, ויהורם דעבד שמתא ע"פ השופט עבד. ומטעם זה בירוש' (הובא ברשב"ם ב"ב לח:) אר"כ קרא מסייע לי' למר ויתן לה המלך סרים א' לאמר השיב את כל אשר לה ואת כל תבואת השדה וגו'. והוא הי' יהורם ומאי סייעתי'. א"ו כדאמרן. ובירמי' (ל"ד) ששבו לכבוש להם את העבדים העברים אחרי שקראו להם דרור, אינו ענין לכאן. דלא הי' שם דרגא דממונא של הלואה כלל, ורק שנמכרו להם שוב לעבדים כמו שהיו הם בעבודתם אצלם מתחלה, ונחשב להם לעון רק בטול שמטה כמפורש שם (ועדיין יל"ע בזה):

(ו). שם בסי' כ"א אות א'. על הא דיבמות עה: מדלא מנה בי' דורות ש"מ פ"ד באותו מקום, הקש' מחולין מה: חזי' לההוא גברא דטריי' לריסא אמר נתמזמז מוחא דדין כו' שלא מוליד. וא"כ מאי ראי' מדלא מנה בי' דורות הא בפצוע מראשו נמי לא מוליד. ואפ"ל דאינו דומה פצוע לנתמזמז דהיינו נתרוקן מהמוח מקצתו עי' בפרש"י שם:

(ז), בסי' מ"ב אות א' (א). בתעניתי. בפי' רגמ"ה תתאי ל"ב מיא שמואל דהוי בבבל עד לבסוף ל"ב מיא עד ס"א ויקשה מהא דב"מ פה: שמואל ירחינאה אסי' דרבי הוי. ואפ"ל שישב קבע בנהרדעא ולזמנים הי' עולה לא"י לבקר את רבי ולרפאוהו, או ע"י שליח ואגרות, או שהי' שמואל בבחרותו אסי' דרבי לעת זקנותו. ועיקר כ"ל דמ"ש „עד לבסוף" לא קאי אשמואל אלא אהא דתני חנינא עד ס', ומפרש דלשמואל עד לבסוף (כלומר עד ועד בכלל) לא בעי מיא, דהיינו עד תחלתס"א: (ח) בסי' ל"א בהך דשכונה אי ג' בתים או אפי' ג' חדרים, ותביא ראי' משבת היש בבית יחידי וכ' מהרי"ל דהיינו בחדר א' כו'. הא דשכונה משמע ג"כ חדר ומפורש בב"ב כט: א"ל אנא בשכוני גואי הואי, ופרשב"ם בחדרים הפנימים כו': (ט). בסי' ל"ו בברכות לז: מעשה בר"ג והזקנים כו' א"ל ר"ג עקיבא עד מתי אתה מכניס ראשך בין המחלוקת כו'. ומסיק להלכה דרשאי לעשות כסברתו אף נגד הרבים, מדמצינו בכמה מקומות דאסכימו מן שמיא כו'. ולכאורה יש לפקפק מהא דר"ט שהי' מתלמידי ב"ש, ואמר [ברכות י:] אני הייתי בא בדרך והטיתי לקרות כב"ש וסכנתי בעצמי מפני הלסטים א"ל כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דב"ה. וא"ל דשם דרכים בחזקת סכנה ואף לב"ש א"צ להטות אלא יקרא בהליכה. והא דלא משני הש"ס לב"ש ובלכתך בדרך דבהליכה, משום דלזה צ"ל קרא (עי' ברכות ל.). וזה בא ר"ט ללמדנו דבדרך אין לסכן בעצמו להטות משום דאף לב"ש אין כאן מצוה, והוא שהחמיר על עצמו והטה בדרך סיכן בעצמו, ואם גם נצול מהלסטים, אבל אי הוי מצוה היתה המצוה מגינה עליו ולא בא לידי סכנה כלל, [כבפסחים ח:]. וא"ל כדאי היית לחוב בעצמך (מל' להתחייב בנפשו) ולא להנצל, כי לא זו בלבד שאין כאן מצוה לב"ש כבדרך אלא אף עבירה יש כאן שעברת על דב"ה: ועיקר כ"ל, דלאו כללא

הוא, אלא דוקא בדאסכימו עליו מן שמיא אז הוא דרשאי לעשות כדבריו ואי לא לא. וניחא בר"ט דסיכן בעצמו סימן דלא אסכימו משמיא ואסור לו לעשות כסברתו. ובבהמ"ז דאסתייע מן שמיא ואשכח יונה דדהבא שם פסק רע"ג דהלכ' כב"ש. וכן יש לאוקמי כל הסוגיות להלכה בכגון זה: (ט). תענית ח. בפסקי תוס' ת"ח. כל אי מודה לחברו בין על האמת בין על השקר. לע"ד ברור דל"ל נוחדד לחברו. והוא בגמ' ז. ב' ת"ח מחדדין זא"ז. והי' כתוב ע"ז בתו' שהושמט בגמ' שלנו (כמו עוד כמה דבורי תו' שהושמטו בש"ס שלנו ע' שה"ג לחיד"א ז"ל) שהחדוד מועיל בין אלד הת"ח שמכוין אל האמת לחדד את חברו ולהעמידו על האמת, ובין אלד הת"ח השני שאינו מכוין אל האמת וחדד את חברו ע"פ דרכו אם כי לשקר עכ"פ כדאי הוא כי על"ש החדוד מביא תועלת. כבברכות לג. ורבה לחדודי לאביי הוא דבעי. ובערובין יג. לא אמרה ר"ע אלא לחדד בה התלמידים. ומתוס' זו שהושמטה בגמ' שלנו לקחו הפסקי תוס' הנ"ל:

יוד) בקובץ יגדיל תורה (שהו"ל בע"ה בשנת תרמ"ג) בסו"ס ק' במאמר א"ת בניך אלא בוניך, דקדק הרש"ג ז"ל למ"ל הך א"ת הא בהדיא כתיב וכ"ב למודי ה'. ועוד דעיקר הדרשא דת"ח נק' בונים חסר. ע"כ הגיה שצ"ל ביניך כו'. ולע"ד דלא למידרש דת"ח נק' בונים קאתי שזה השם קנוי לת"ח מכבר עד שרש"י מפרש מאי בנאין דמתני' ת"ח [שבת קיד.], ואומר ת"ח נק' בנאים מפני שבונים את העולם. והנה אי ביניך, משמע שלום בין אדם לחברו, אך מדלא קאמר מרבים שלום בישראל אלא מרבים שלום בעולם, ע"כ הכונה על השם שלום בעולם, דהיינו שלום של המדינות שלום של מנוחה ושפע ברכה אושר והצלחה כו' וזה מוכח מבוניך בוני העולם. וכן הלשון בסוטה יא. א"ת בניה אלא בוניה: וכן השערתו בסוף קונ' ג' מקובץ הנ"ל על חדש חשון שנק' מרחשון. לענ"ד אלבד מה שי"ל כי עיקר השם מרחשון בל' בבל וחשון הוא קצור השם (כבגמ' ירוש' ר' ליעזר ר' בון כו') מפני שהוא שם גדול ונם ל' מרירות ואינו לשו' יפה בזמן רביעה ראשונה, עוד אפ"ל כשם שחדש אב נק' מנחם אב לסימן הגאולה כך קראו לחשון מורה חשון (מלה"ב כי נתן לכם המורה לצדקה) לסי' טוב שיהי' המורה בעתו ולברכה היינו במרחשון [תעני' ו.] וגדול יום הגשמים כיום קבוץ גליות [שם ח:], ואח"כ נשתנה ההברה ממורה חשון למרחשון (כמו מן ראה בעניי ראובן), וכי גם מר ל' טפה (כמר מדלי) וכמש"כ הרשב"ם על מרזב [ב"ב נח:]. (אדעססא, חשון תרנ"ד):

ניא). מאי חנכה שבת [כא:]. ח"ו לחשוב על רבותינו חז"ל כי לא ידעו להעריך את גודל עיקר הנס דחנכה בהתשוע' אשר הושיע ה' עמו בידי חסידיו ולתלות הנס רק בטפל בפך השמן. הלא היו קרובים בזמן ומקום לנס החנכה ומגלות וספרים מהנסים שהיו בזמן בית שני היו מצוין להם. והנה בהודאה ל"ל עה"נ ועל הגבורות ועל התשועות ועל המלחמות כו'. ואיך יעלה על הלב דבר כזה שאין זו שחר. ובתענית [יז:] אילן יומיא דלא להתענאה בהון כו' ושם בסופו יו"ט דט"ו באב שהותרו שבטים לבא זב"ז. הרי ידעו גם ענייני אחרי ימים טובים דמגלת תענית. ובר"ה [יח:] אחר"י שאני הנכה דמיפרסם ניסא ופרש"י כבר הוא גלוי לכל ישראל: אבל הענין הוא לפע"ד, דמסגנון הלשון מאי חנכה דת"ר, משמע שלא הי' כאן שואל כלל, אלא סתמא דהש"ס השואל והמשיב (דוגמת הלשון א"ר פלוני מאי דכתיב כו'), ומסדר אדלעיל דעסקינן שם בסוגיי' מנרות חנכה, ומפרש, מה ענין יו"ט של חנכה בהדלקת נרות שקבעו לדורות, לגבורות התשמונאי' שלא בדרך הטבע, מה שלא מצינו כן בכמה נסים ותשועות שעשה הקב"ה לעמו, שי קבעו חג ויו"ט למו בהדלקת נרות ואף לא ממטבע דתנו הקדושה כלל לעשות שום אות זכרון או חג היובל לתשועת ישראל במלחמת חרב. ואין לנו אלא שתי זכרונות במלוה מעשית לגאולת אבותינו שהיתה לא בחרב ולא בחנית, פסח סכות ופורים. ואם נפסק לאמר שנרות חנכה כשמה, ולא באו אלא להזכיר לנו חנת המקדש והמזבח כידוע לכל אשר חנכו אז בנרות ובאש קדש לאחר שטהרום משקוץ מתועב, ג"כ השאלה מה נשתנה חנכה זו מכל החנכות. מדוע לא קבעו כן חנכה לדורות זכר לחנכת המשכן וב' בתי המקדש ובימי המלכים. וגם יתכן להלפין בשאלה הקלרה מאי חנכה כונה שני' לאמר: על מה סמכו חכמים לקבוע יו"ט של חנכה לדורות דוגמת ימי הפורים עי' מגלה [ז.]. וסתמא דהש"ס הוא השואל והוא המשיב לאמר: דת"ר כו'. שבחנכה זאת הי' אז נס נוסף מיוחד בקדש בפך השמן מה שלא הי' מעולם וכל עיקרו לא בא רק לאות ולמופת דאסכימו מן שמיא לקבעו לדורות, כי קמי שמיא גליא דהנס דחנכה שקול כנס פורים על שני דברים גדולים שבאו אז עם הנס הזה הגלת עם בני ישראל והחזרת אם דת למו בחנכת הבית והמזבח. ולכן הסכימו לכבדו באורים להדליק נרות בכל שנה ושנה בקדוש' כבפך השמן בקדש מעין שיו"ט, ויתר קדושה להם שאסור להשתמש לאורם כדין נרות של מקדש (ואולי גם ע"ז כוון בשאלת מאי חנכה), בכדי להודות ולהלל לשמו הגדול יתברך:

וב"ח לו"מ הו"א מלתא חדתי, דהא דאסור להשתמש לאורו אינו אלא בראיה שלהבת כבהבדלה [ברכות נג:] דתני עד שיראה שלהבת וישתמש לאורה, ובקיימא בקרן זוית אין זה נקרא נאות לאורו יעו"ש. כי בכגון זה הוא רואה רק את הבהקת האויר וכח כחם של קרני השלהבת. וכן בקדוש לבנה (או"ח תכ"ו). וכן במראה דאיסורא מיהו איכא ומהורלת בזה קושית תוס' [פסחים כו. סוכה נג.] מהא דאשה בוררת חטים. שוב ראיתי דל"ד להבדלה דצריך לראות השלהבת משום דמברך בו"מ האש ול"ע: עתה ראיתי, שבעיקר הפי' מאי חנכה כוונתי לדעת חדא"ג שכתב בקצרה: "מאי חנכה מאיזה נס קבעו להדליק בו נרות" והנאי. ויכו"ל, כי כן ביתר דברי כבר קדמוני רבנן בספריהם, ע"כ אעתירה את כבוד הרבנים החכמים יצ"ו להעיר לי בטובם ע"ז בהכנסת, ואדע חלקי בתורה מה קא זכו לימן שמיא ומה שכוונתי לדעת הגדולים בעזהי"ת: (אדעססא כ"ד) המדפיס משה אליעזר בלאאמ"ו מו"ה נחמן ז"ל בעלינסאן.

סימן סג כבוד חכמים. (מאמר על אמתת תורה שבע"פ).

א. מנחות [סה.] מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם תמידא שהיו הצדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא תמיד מאי דרוש את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים. מאי אהדרו את קרבני לחמי לאשי תשמרו שיהיו כולן באים מתרומת הלשכה. מתמניא ועד סוף מועדיא איתותב חגא דשבועיא שהיו בייתוסין אומרים עצרת אחר השבת נטפל להם ריב"ז ואמר זאת מנין לכם ולא הי' אדם א' שמשיב חוץ מזקן א' שהי' מפטפט כנגדו ואמר משה רבנו אוהב ישראל הי' ויודע שעצרת יום א' עמד ותקנה אחר השבת כדי שיהיו ישראל מתענגין ב' ימים קרא עליו את המקרא הזה אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר וגו' ואם משה רבנו אוהב ישראל הי' למה איחרן במדבר מ' שנה א"ל רבי בכך אתה פוטרני א"ל שוטה ולא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה בטלה שלכם כתוב א' אומר כו' ע"כ [הצדוקים וביתוסים האלה לפי דעת הרמב"ם הי' טמון בחובם אמונות כוזבות לא היו מאמינים בשכר ועונש ותורה מן השמים ואין להם שייכות כלל עם הנוצרים, אדרבא הנוצרים מאמינים בתורה מן השמים ושכר הנשמות ובתחה"מ ובכל יסודי אמונה אבל אלו הצדוקים היו כופרים ולכן כבר שפי תנו אין זכר מהם כלל כי נאבדו הם ודעותיה' הנשחתות מהעולם כידוע ליודעי קורות הדורות האלה]. הזקן הזה בודאי הי' מחכמיהם ואת מי התוכח עם ר' יוחנן ב"ז, ועלינו למצוא בוכוחם ענין עמוק, ומה רצה ריב"ז לאמר דמשה רבנו לאו אוהב ישראל הי' הנמצא מי שמסר נפשו על ישראל יותר ממנו ובודאי דברו ברמז ובמשל כדרכם של הראשונים כמו שבי דבי אתונא וכדומה. ונסביר הענין באופן זה, דכמו שמצינו לחכמי הטבע שחוקרין ודורשין לכל מעשה ששת ימי בראשית לידע יסודותיהם וכחותיהם, היעלו על לבם לשנות דבר מה ולהגיה בהם כי מי יבא אחרי המלך, וכוונתם רצויה אשר מחשבתם להתבונן מה גדלו מעשי ה'. האם נוכל לכנות חוקרי הטבע בשם מבקרי הטבע, כן נאמר באשר נמצאים עמודי ישראל כמו הרמב"ם וכדומה שחקר ודרש בספרו מו"נ אחרי טעמי המצות וכן ס' החינוך אשר יסוד ספרו הוא לחקור אחר שרשי כל המצות לא ע"ד בקורת כי אין לנו רשות לבקר תוה"ק גם אם תהי' כוונתנו לתן הסכמותינו עלי' וע"ז נאמר תמים תהי' עם ה' אלקיך עלינו להאמין באמונה כי דרכי' דרכי נועם רק כוונתם היתה להתבונן בינה מה מאד עמקו מחשבות ה' והיא היא הנקראת חכמת התורה וע"ז כוונו גם חכז"ל באשר שאלו מפני מה אמרה תורה מפ"מ החמירה תורה וכדומה, הוא רק להתבונן עומק השכלתה. נגד זה מצינו כ"פ שאמרו גזרת הכתוב היא לאמר כי במקום הזה לא השיגו בשכלם עומק הכונה האלקית בזה. ור"ש דדריש טעמא דקרא הי' לו בקבלה מדה זו בתורה לדרוש טעד"ק כמו יתר המדות שהתורה נדרשת בהן ומדוקדק הלשון דריש טעמא דקרא ולא אמר יהיב טעמא לקרא. ובזה יובן היטב הטעם בדברי הט"ז בי"ד סי' קי"ז דאין כח ביד חכמים לאסור דבר שפירשה התירה בפירוש להיתר דמפני חשש בקורת נגעו בה: (סוף הדברים יודפס אי"ה):

צבי בהגאון מוהר"ז לווינשטאם.

סימן סד. (לענין שבסי' הקודם).

א. והנה דברי תורה כפטיש יפוצץ סלע. ואשר אני נחזה במאמר הוכוחי הלזה, בהקדם דברי אנטיגנוס איש סוכו אל תהיו כעבדים שמשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס ויהי' מורא שמים עליכם כדי שיהי' שכרכם כפול לעוה"ב [כן מסיים מאמרו באדר"נ], וצריכין להבין במה טעו תלמידיו בדברי רבן אנטיגנוס לכפור בעולם הנשמות ובשכר ועונש בדבר שכל האומות מודים בזה, הלא בפירוש אמר להם כדי שיהי' שכרכם כפול לעוה"ב. ובעצם הענין הלא בכמה מקראות נאמר שנעבוד את השי"ת מאהבה דאם עובד מצד תקות שכר הלא הוא עובד את עצמו ולא את השם דשכרו הוא עיקר ועבודתו טפל וסיבה להשכר כמו שאר פועל האם תערב עבודה כזאת להשי"ת. עיקר עבודתינו צריכה להיות עבד למלך הכבוד כמו שבאר הגאון מלבים (שמואל א' י"ז פסוק כ"ו כ"ז) שהכריזו ובי' האיש אשר יכנו יעשרנו המלך

עושר גדול ואת בתו יתן לו לאשה. ויאמר דוד אל האנשים העומדים עמו לאמר מה יעשה לאיש אשר יכה את הפלשתי הלז, כמתמיה מה יעשה עוד כי שכר פעולתו הוא כי יסיר חרפה מעל ישראל כי חרף מערכות אלקים חיים. וע"ז ענו לו, לא בעבור הפעולה ישולם לו רק מתנות שהוא גבור כזה ויש לו מעלה גדולה כדי מעלת הגבורה וראוי מאד גודל מעלתו לא בעד שכר פעולתו. וכן אנו מפרשים ישמח משה במתנת חלקו [מה הוא] כי עבד נאמן קראת לו, וזהו המתנה היותר גדולה אצלו ושמח בזה. וכמ"כ לאנשי המעלה אין שכר גדול מזה לעבוד למלך הכבוד כמבואר בס' ארצות השלום דרוש א' וכמו כן בודאי השם ית' מאדו יגמלהו מאד מעלתו של האיש שיוכל לעבוד עבודה כזאת. וא"כ מה נרתעו כה לו"ב על דברי רבן החסיד. וכדי לבאר הענין נביא לשון האדר"נ פ"ה: אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא הי' אומר אל תהיו כעבדים כו' אנטיגנוס איש סוכו היו לו שני תלמידים שהיו שונין בדבריו והיו שונים לתלמידים ותלמידים לתלמידיהם עמדו ודקדקו אחריהן אמרו מה ראו אבותינו לאמר אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולא יטול שכרו ערבי' אלא אילו היו יודעין אבותינו שיש עולם אחר ויש תחית המתים לא היו אומרים כך עמדו ופירשו מן התורה ונפרצו מהם שתי פרצות צדוקים וביתוסין כו' והיו משתמשין בכלי כסף ובכלי זהב כל ימיהם שלא היתה דעתן גסה עליהם אלא צדוקים אומרים מסורת ביד פרושים שהן מצערים עצמם בעוה"ז ובעוה"ב אין להם כלום, ע"כ. וכל המאמר הוא פלאי ע' ברע"ב ובתי"ט פ"א מי"ג. א, מה קשה הי' להם בדברי אנטיגנוס הלא בפירוש אמר כדי שיהי' שכרכם כפול לעוה"ב. וגם מאי הוי קשיא להו אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולערב לא יקבל שכרו אדרבא הלא כתיב עין לא ראתה אלקים זולתך וגו' ומה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו' ועוה"ז הלא עולם עובר ושם עיקר השכר. וגם לפי הגרסא קשה מה זה שאמר חכמים הזהרו בדבריכם וכו' דקאי על אנטיגנוס, מה אנו מוצאים איזו שגיאה בדברי אנטיגנוס. וגם סוף דברי המאמר שהיו משתמשין בכלי כסף כו' כי אין לו באור כלל כאשר עמלו המפרשים והגהות הגר"א. וגם מש"א שבטלו כל התורה הלא רק בתושבע"פ כחשו:

ב. ואנהירינהו לעיינין משמיא באור נכון בזה ונקדים החקירה הגדולה בענין שכר המצות. הנה מצינו בכתובים רבים יעודים גשמים לשומרי תורה והמצות כפ' בחקותי אם בחקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע ואכלתם לחמכם לשובע וישבת' לבטח בארצכם, וכן בפ' והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי וגו' לאהבה את ה' אלקיכם ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנך וגו' ואכלת ושבעת השמרו לכם וגו'. וכן וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך. וכן בדברים כ"ח והי' אם שמוע תשמע בקול ה' אלקיך ובאו עליך כל הברכות והשיגוך וגו'. הרי הובטחו בעד המצות בשכר עוה"ז, כנגד זה מצינו בתורה שבע"פ אמרינן בחולין קמ"ב. ובקדושין ל"ט: דתניא ר' יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחה"מ תלוי בה בכבוד אב כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך ובשלוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות ועלה ושלח את האם ולקח את הבנים [וקיים כבוד אב ושלוח הקן ביחד] ובחזירתו נפל ומת היכן אריכות ימיו וטובתו של זה אלא למען יאריכון ימיך ליום שכולו ארוך ולמען ייטב לך ליום שכולו טוב [לתחית המתים] אלא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא אמר ר' יוסף אלמלי דרשי' אחר להאי קרא כר' יעקב בר ברתי' לא הוי חטא מאי חזא איכא דאמרי כהאי מעשה חזא ואי"ד לישנא דר"ה המתורגמן חזא דהוי מוטל באשפה אמר פה שהפיק מרגליות ילחך עפר [בקדושין נאמר שם דחזא שהי' נתון בפי ד"א נפק חטא] והוא לא ידע למען ייטב לך ליום שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך ליום שכולו ארוך עכ"ד הגמ'. ויש להפליא וכי אלישע בן אבוי' חברו של ר"ע ורבו של ר' מאיר לא ידע זה דיש צדיקים שמגיע עליהם כמעשה הרשעים והעיקר הוא חיי עוה"ב הלא זה הוא מיסודי אמונה בגמול הנפשי לעוה"ב. ובהכרח דהוא סבר אמת דאיכא שכר לעוה"ב אבל גם בעוה"ז איכא שכר מצות כפי הבטחת התורה וכדאיתא במדרש ויקרא פל"ה הסייף והספר ירדו כרוכים מן השמים אם שמרתם את התורה הרי ספר לאכול ואם לאו הרי סייף ללקות. שכונת המדרש שבעוה"ז יש

שכר על מעשה המצות לאכול ולמכסה עתיק ויש עונש בעוה"ז על מעשה העברות, ועיין עקרים מאמר ד' פכ"ט שהכריע דשכר מצוה בהאי עלמא נמי איתא והביא ג"כ מהספרי למען ירבו ימיכם בעוה"ז וימי בניכם לימות המשיח כימי השמים על הארץ לעוה"ב שירא' מפורש שבשכר המצות יעד הכתוב שכר בעוה"ז ובעוה"ב עכ"ד. ומגמ' דקדושין נמי משמע דפליגי בזה אביי ורבא דאביי סובר דעבדינן יום טב ויום בים ורבא מתרץ הא מני ר' יעקב היא דאמר דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא ומתניתין סובר' דשכר מצוה בהאי עלמא נמי איכא: ג. והנה נחזי אנן איך השכל הפשוט הנה במלכותא דארעא עבדי וממוני הממשלה שקיבלים להם שכירותם, מפריסים חלק משכרם ומקבלים אותם באוצר המלך ואחר שיכלה כחו לעת זקנותו שאי אפשר לעבוד עוד בעבודתו אזי נותנים לו פענסיע שקורין מערעטורא, והנה אם היו נותנים לו כל שכירותו מיד ולא היו מניחים על זקנותו מאומה הי' אכזריות, כמו שאנו אומרים אל תשליכנו לעת זקנה ככלות כחנו אל תעזבנו, וכן אם היו מאספים כל שכר עבודתו על עת זקנותו ולעת עתה לא היו נותנים לו כלום היתה עות מהממשלה כי מהיכן יתפרנס עתה. לכן השכילה הממשלה לחלק השכירות לתת סך בעת עבודתו וחלק לעת שלא יוכל לעבוד עוד. והנה לכאורה הי' מהראוי כי מלכותא דרקיעא כן תעשה לחלות שכר המצות מחלה מיד בחייו ומחלה השני' לאחר מותו כי לא יוכל לעבוד עוד כי במתים חפשי אזי יטול חלק משכר מצותיו שנאספו באוצר. ע"ז בא אנטיגנוס איש ואמר אל תהיו כעבדים שמשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס הוא לאמין [כמו פרוסה או פרס בשחרית ופרס בין ערבים] כלו' שיטול מחלה שכר המצות בעוה"ז. לא כן הנהגת השמימי' בעוה"ז לא תטלו כלום כדי שיהי' שכרכם כפול לעוה"ב ומאחר שעתה שלא תקבלו כלום תתרעמו על מלכות שמים ועל הנהגתה על זה אמר ויהא מורא שמים עליכם לבל להרהר אחרי מדותיו של השם ית'. והנה צדוק וביתוס תלמידיו הם לא הסכימו לדעת רבם בזה וחלקו עליו ואמרו משל איך אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולא יטול שכרו ערבית כלו' איש שישב ועסק כל היום בתורה ותפלה ושאר מצות ה' וכאשר יבוא לעת ערב לביתו לא יהי' לו מה לאכול להשביע רעבונו וישכב רעב וצמא, ובודאי מחויבת להיות גם ההנהגה העליונה כן לחלות השכר מהמצות חציו לעבדיה הצדיקים בעוה"ז וחצי הב' לעוה"ב. וזהו ג"כ שטת אחר שחטא מחמת שראה יסורי הצדיקים. והנה הפרש קטן יש בין שטת אחר וצדו"ב לבין מפלגת התנאים הסוברים ג"כ דיש שכר מצוה בהאי עלמא, לדידהו אמת כי יש שכר מצוה אבל לא תמיד כן ומלכות שמים שאני כמו שאמר הנביא ישעי' נ"ה פ' י' כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם. ולפי שקול אל דעות בהענין הלזה שלפעמים יראה לפניו ליסר להצדיק ומבלי לתת לו כלום בעוה"ז. אבל אלו, אחר צדוק וביתוס סוברים כי מחויב להיות כמש"כ בתורה יעודים גשמים ומחויב להיות בלי שום אמתלאות ופירושים ממה שקבלו בתורה שבע"פ על יעודי התורה והנהגת השי"ת בעולמו [כי היעודים המה לא שכר המצות רק כמש"כ הרמב"ם ז"ל דכל היעודים הם רק כדי שיהיו פנוים לעבודת השם שאם יחסר להם הצטרכותם ויטרדו בהם יקלרו בעבודת ה' ולפי זה שבדוק ומנוסה שיוכל לעמוד בכל ענין שיהיו לו בעבודתו ית' אליו ראוי יותר להרבות שכרו לעוה"ב ועוד כמה דרכים שקבלו ממשה הבנו ע"ה בזה] אבל השטה הסוברת כפשוטו דגם בעוה"ז יותן שכר המצוה בלי שום שנוי כלל וכלל כפי אשר יעדה התורה בראותם כי לא כן הדבר יוצאים לתרבות רעה כמו אחר והדומה לו. ובזה יובן המשנה דאבות דר"נ, התלמידים לצו"ב הם חלקו על רבם בפרט אחד כי גם שכר מצוה בהאי עלמא איכא והמשילו משל הנ"ל מפיעל שמחויב לקבל שכרו מיד בערב כמ"כ איש העובד ה' מחויב לקבל שכרו בערב על עבודת היום. וזה שאמר שהיו שונין בדבריו כלומר שחקרו בדברי רבן וחלקו עליו והיו שונין ג"כ לתלמידיהם דעת רבם ודעתם שיעודי התורה שתיעד מחויבים להתקיים גם בעוה"ז כמו המשל מהפועל, ואלו תלמידי צו"ב שנו ג"כ לתלמידיהם מה ששנו להם צו"ב רבותיהם, איך שאנטיגנוס רבם דעתו שאין לקות כלל לשכר בעוה"ז ויעודי התורה שכר בעוה"ז לא נאמרו רק לשכר את האזן עד"מ מתענוגי עוה"ז על עוה"ב, ואיך תלמידיו צו"ב רבותיהם חלקו עליו והמשילו

נגדו המשל מפועל שיעבוד כל היום ולעת ערב אחר טרחתו לא יהיה לו מה לאכול סעודת הערב ונאמר לו כי יתנו לו לעת זקנותו שלא זהו דבר שלא יתכן כלל. ואלו התלמידים תלמידי תלמידיהם התבוננו ודקדקו אחרי רבותיהם בשם תלמידי צו"ב ואמרו מה ראו אבותינו הם צו"ב לאמר אפשר שיעשה פועל מלאכה כל היום ולא יטול שכרו ערבית, הלא כל חיי האדם כיום אחד נחשב וערבית שלו היא אחר שכיבתו עם אבותיו ומאי קשיא להו מפועל, אלא אילו היו יודעים אבותינו שיש עולם אחר ויש תחית המתים לא היו מדמין לפועל שיטול שכר בערב כן האדם יטול שכרו בכל ערב וערב אחרי עבודתו ביום בתורת ה' בעוה"ז, הלא לפי אמונתנו וכפי השכל הבריא יפה שכר רוחני שעה אחת בעוה"ב מכל חיי עולם ההבלי, אלא שדעתם של צו"ב בודאי היתה שאין עולם אחר שישולם בו שכר המצות, ואם נראה כי גם בעוה"ז יש לצדיק ורע לו א"כ שוא כל עמלינו ועבודתינו, לכן חלקו על אנטיגנוס רבם באמר כי יעודי התורה בעוה"ב וכמשל הפועל הנ"ל, כן פירשו תלמידי תלמידיהם כונת צו"ב ויצא להם הכפירה בשכר הנפשי ובתחה"מ, וע"ז אמר אבטליון חכמים הזהרו בדבריכם דקאי על צו"ב שאמרו לתלמידים המשל מפועל ולא פירשו להם היטב התנאים הצריכים לזה ושהוא לא בדרך חיוב ופעמים החטא גורם כמו שפי' בתורה שבע"פ על איזה אופן כוונת התורה ביעודיה בעוה"ז ושדוקא על הכלל נאמר אם רוב ישראל צדיקים אבל לא על הפרט, וע"ז שלא פירשו היטב כונת המשל מפועל טעו לשפוט מזה כי אין שכר רוחני לנפש נבדלת רק בהיותה עם הגוף בעוה"ז שכר הגשמי מתושב"כ, ובערב בערב כשיבא לביתו יהי' לו מכל טוב העוה"ז. ומאחר שע"י הנסיון הכירו התלמידים הבאים אחריהם כי יעודי התורה אינם בפועל כפי דעתם המשובשת ירדו מטה למדרגה השני' עד שכפרו גם בתושב"כ, וכן דרכי כל הכופרים בעמנו שירדו ממדרגה למדרגה בתחלה יכחישו בתורה שבע"פ ואח"כ בתושב"כ ואח"כ גם יכפרו בעיקר ר"ל: ועתה מיושבים כל הדקדוקים שדקדק בתוי"ט פ"א דאבות מי"א ודקדוקי הגאון יעב"ץ שם בהגהות שאמרה המשנה שפירשו מן התורה משמע כללות התורה וכאן אמרינן דרק מתורה שבע"פ פירשו. ולפי האמור א"ש דמקודם פירשו רק מתורה שבע"פ אשר קבלו ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא ומה שלפעמים יקבל הצדיק טוב עוה"ז הוא רק מתנת חנם [ע' רש"י ואתחנן] והם הכחישו וטעו מהמשל דפועל שכונת אבותיהם כי רק יעודים גשמים הם שכר המצות כי לולא כן למה דחקו כ"כ עם המשל מפועל הלא אם יש שכר בעוה"ב אין צורך כ"כ להבלי עוה"ז ומסתמא אין שכר והכחישו בתו' שבע"פ ואח"כ כי ראו כי גם עוה"ז אין להם אזי הכחישו בכל התורה אפילו שבכתב. וזה כונת אבטליון שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים היינו שיהיו צרות גדולות ונוראות וישתו התלמידים הבאים אחריכם וימותו מיתת עולם כמו אלו התלמידים שראו הצרות והתחילו להכחיש גם בתו' שבכתב ואם היו מאמינים בתו' שבע"פ שהוא מקור חיי העוה"ב לא הי' להם שום רפיון באמונת ה' אבל ע"י רבותיהם צו"ב שלא נזהרו בדברי המשל ומחמת זה הכחישו בתושבע"פ ומזה באו להכחשת תו' מן השמים ובחיי עוה"ב, וכן הוא דרך כל פוקרי תורה שבע"פ בישראל סופם שיבואו לידי הכחשה גמורה וימותו מיתת עולם [השם ישמרנו]. וזהו שמסיק באדר"נ והיו משתמשין בכלי כסף ובכלי זהב, היינו צדוק וביתוס ותלמידיהם, לא שהיתה דעתם גסה עליהם מחמת תאות חומריות אלא להראות שטתם כי יעודי התורה הם בעוה"ז, אלא שהיו צדוקים אומרים [הכת הבאים אחריהם] מסורת הוא ביד פרושים שהם מצערין עצמן בעוה"ז [והיינו כפי שטת תושבע"פ שכר מצוה בה"ע ליכא ועבדינן יום טב ויום ביש] אבל דעתנו שעיקר השכר בעוה"ז ובעוה"ב אין להם כלום וכפרו בחיי עוה"ב שכר הנשמות [ואלו הכתות ככר ספו תמו מן העולם ואדרבא האומות שבזמנינו המה מאמינים בתורה ובחיי עוה"ב]: ד. ובזה תנוח דעתנו בעונש הקשה שהגיע ליאשיהו המלך הצדיק והקדוש במלחמתו עם פרעה נכה, שאמר מאחר שכתוב בתורה וחרב לא תעבור בארצכם לכן לא הניח לעבור דרך מדינתו את פרעה וירמי' ניבא לו כי יניח ויקשה עכ"פ הלא הוא הי' שוגג שלפי דעתו דברי הרב משה רבנו בתורתו ודברי ירמי' תלמידו למי שומעין הלא לתורה הקדושה שנאמר' מפי הגבורה ונענש בעונש קשה וחמור כזה, די הי' לו לאותו צדיק שינוצח אבל לא שיהרג צדיק וק'

כמוהו. אבל לפי שבארנו דעה הזאת לעמוד על פשטות התורה בלי שום קבלה תושבע"פ ושמחויב להיות כפי פשטות התורה שכר בעוה"ז בלי ספונה היא דעה מסוכנת מאד והיא רעה חולה ודעת צדוקים הוא זה שמעמידים רק על פשטות הכתובים בלי שום קבלה ובאור מתושבע"פ, ואם יהי' מגולה אולי ח"ו הרים דעת הצדוקי' והי' מכחיש בתושב"כ מאחר שלפי דעתו כתוב וחרב לא תעבור בארצכם אפי' חרב של שלום והוא יודע ועד כי לא הי' מלך שסב אל ה' בכל לבו ונפשו כמוהו ומדוע לא נתקיים יעוד התו' מאחר שתופס בפשטות בלי שום תירוץ וקבלה מפי חכמים ומפי ירמי' הנביא ולכן נענש בעונש חמור כזה ואמרו מוטב שימות זכאי וזהו שאמר קודם מותו צדיק הוא ה' כי פיהו מריתי היינו תורה שבע"פ והכיר הצדיק הזה מה שטוות במלחמתו זאת כי הוא נוגע ליסודי תורה שבע"פ מפה לאזן לאמר שיחויב להיות דוקא כפי פשטות הכתוב בלי שום באור מתורה שבע"פ:

ה. והנה כל דברינו אלה כללה תוה"ק בפ' נצבים (כ"ט) וזהו בתחלה כורת הברית עם עמו ישראל ברית עולם שיהיו נצחים ולא יתבטל שמם לעולם ועל העובר הברית הזאת אשר כרת ה' עמנו בא ע"ז לקיום התוכחה שבפ' תבוא, שוב אמר בפסוק י"ז פן יש בכם שרש פורה ראש ולענה והי' בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך למען ספות הרוה את הצמאה לא יאבה ה' סלוח לו כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא ורבצה בו כל האלה הכתובה בספר הזה וגו'. והפסוקים האלה אינם מובנים כלל. א) התיבות למען ספות הרוה את הצמאה. ב) מה שנאמר לא יאבה ה' סלוח לו, האם הוא מבקש סליחה. ג) ורבצה בו כל האלה, הלא התוכחה נאמרה על האיש רשע אף אם לא יאמר שלום יהי' לי. וגם סוף הפרשה הנסתרות לה"א והנגלות לנו ולבנינו עד עולם עמלו בו המפרשים והנה האבן עזרא הביא בשם י"א הפי' הנסתרות והנגלות לה' אלקינו. לנו ולבנינו לעשות כל דברי התורה הזאת, תיבות לה"א קאי גם על הנגלות וכתב על זה כי אין לו ראש ורגל כי אינו שייך לנהא דלעיל ולמטה. ולפי האמור כללה תוה"ק כל מה שאמרנו כי הרשע ברואתו כילא יתקיימו לעת עתה היעודים הגשמים שבתורה בשמעו את דברי האלה על עוזבי ה' והתברך בלבבו לאמר שלום יהי' לי כי בשרירות לבי אלך למען ספות הרוה [אלו הברכות] את הצמאה [אלו הקללות] כמו שפי' הראב"ע שיאמר כמו שהברכות אינן כלום כמו"כ הקללות לא נתנו אלא לאיים ולהפחיד והוא יבטל בלבו הברכות עם הקללות ביחד שאינם פועלים כלום ומשחק בלבו מזה ורק בשרירות לבו ילך, אזי הוא באופן אחר כי לפעמים הזכות תולה או כי רחום ה' ומצפה לרשע אולי ישוב ולא יספוק עליו זעמו, אבל כל זה לרשע פשוט אבל מי שמתהרה בהשי"ת ובתורתו ומחזיק אותה ללא כלום לא יאבה ה' סלוח לו בשום פנים ובשום דחיה הגורמת שהשי"ת מאריך אף אולי ישוב לא כן באיש הזה כי אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא ורבצה בו כל האלה הכתובה בלי שום דחוי ואיחור כלל, כמו שמצינו גבי אליהו ואחאב שבאו לנחם את חיאל בבנותו את יריחו ואמר אחאב השתא לעותא דמשה רבו לא נתקיים שנאמר ועצר את השמים ולא יהי' מטר לעותא דתלמידו יתקיים ותלה כילא מחנות קללת יהושע שקלל, מיד ויאמר אליהו התשבי חי ה' אלקי ישראל אם יהי' טל ומטר, והוא כמי מהאי טעמא מפני שהחזיק שאין בכח הקללה להזיק מיד נתקיי' הקללה של ועצר את השמים ולא יהי' מטר כי לאיש המתהרה ומבזה מראים בדרך חיוב מהשמים כחה של תורה שמתקיים כמו שאמר ר"ש סוטה ו' שאין זכות תולה במים המאררים שלא להוציא לעז עליהם. ואם דבאמת יקשה לן מדוע לפעמים לא מתקימות ברכות ויעודי התורה וכן עונשים, הסבה לזה כי שלובות יחד תושב"כ עם תושבע"פ אשר החליטה כי שכר מצוה ליכא בהאי עלמא כמ"כ שכר עברה עיקרה בעולם הנשמות ויש בזה שקול אל דעות מתי ינהיג עולמו בתורה שבכתב ומתי ינהיג עולמו בתושבע"פ שהוא בנסתרות בעולם הנשמות. וזה דמסיק שלא יפול לבך במאמר הרשע שרוצה לספות [כמו פן תספה בעון העיר] הברכה והקללה מהמוחש, על זה אמר, הנסתרות והנגלות לה' אלקינו הנגלות הוא שכר הגשמי והנסתרות שכר הרוחני הם מסורין בידו של השי"ת, סודות כמוסים ונעלמים דרכיו גבוהים ורמים ומשולבים ביחד בהוה עם העתיד עד הגלא הנורא אין קץ, ואין להרהר אחר זה אם כי לפי עיני בשר הנהגתו אינה סדורה כפי הבטחת

התורה כי יש עוה"ב עולם הנשמות ועולם תחיית המתים משולבים עם עוה"ז. וזה שאמר הנסתרות' והנגלות לה' אלקינו, לנו ולבנינו לעשות כל דברי התורה הזאת זה מוטל עלינו לעשות בלי שום תנאי ואמתלא כמו שאמר אנטיגנוס א"ס לעבוד שלא ע"מ לקבל פרס ובדבר השכר נעיל ונסמוך על ה' ית' הן בהנגלות שכר הגשמי ע"פ תושב"כ והן בנסתרות בשכר הרוחני בתשבע"פ. ובזה נוכל להבין כפית הר כגיגית שכתבו התו' שתורה שבכתב קבלו ברצון אבל הכפיה היתה בתורה שבע"פ ולפלא כי באמת תושבע"פ היא רק באור על תושב"כ ולא להחמיר אדרבא ברוב המקומות תורה שבע"פ מקילה ע"י באורה כמו גבי שבת אצל הקראים חמור הרבה מאד וכן באיסורין דקריבות וביותר בדינים עין תחת עין כאשר בררנו בהקדמה לספרנו שרשות החשן ח"ב ומה חרדו על תושבע"פ. אבל לפי מאמרנו רצו לקבל תושב"כ כי אז יקבלו יעודי התורה כפשוטה וזה הוא באמת טוב בהתקי' יעודי התורה בכל פרטיהן, אבל במעט תושבע"פ כי יעודי התורה יתחלפו לעולם אחר אשר לא תשורנה עיני בשר ובעוה"ז יוכלו להיות מעונים ורצוצים אף אם יקיימו התורה ע"ז האופן לא רצו כמו שלא רצו לדוק וביתוס לעמוד על זה האופן במשל שלהם מפועל, אז הראה להם הש"ת באם שלא יקיימו תושבע"פ א"כ יחיו רק חיי גופני ולא חיי נשמות ושם תהיה קבורתם תחת ההר כמו שביאר העקרים כי הדעה המוסכמת כי עיקר שכר תורה ומצות בעוה"ז הוא מחמת דעתם כי אין השארה לנפש אחר המות ומיתתו מיתת עולם כמ"כ הי' דעתם אז, אז הראה להם אם באופן זה קבורתם תהיה תחת ההר מיתה נצחית בלי תו' שבע"פ אשר על פיה והבטחתה תיעד שכר רוחני בעולם הנצחי [וכן הסכימו כל האומות בזמננו על שכר נפשי ורוחני בעולמות הרוחנים] ותושבע"פ היא היא חיי נשמות ישראל וקיומם הנצחי ככל דבר רוחני המתקיים לעולם:

ו. ועתה נבוא להמאמר במס' מנחות [סה] הנזכר פתח השער. כי מתחלה התוכחו ביסוד שעתם כאו"א לפי שטתו ואח"כ באו לדין הפרטי של עצרת. החכם הזקן הצדוקי עמד בשטתו כי משה אוהב ישראל והתורה מטרתה שיתענגו ישראל בעוה"ז ומשה רבנו מסתמא תקן שיתענגו ישראל ב' ימים זא"ז והנה בא"ת טעם קלוש הוא אבל אחוי במהוג כי מרע"ה תקן דת התורה לחיות חיים מאושרים בעוה"ז והוא משל כמו עצרת שהוא קבלת התורה משולב ומחובר עם השבתון והמנוחה שיהיה שכרה בלדה בעוה"ז לא לאחר זמן שיהי' השבתון והמנוחה יום שכולו שבת ומנוחה בעולם אחר לעת רחוקה מאד ותורתו של משה רבנו נתנה לתענוג ולא לצער שילער אדם א"ע בעוה"ז רק להתענג שני ימים היינו לעבוד ע"מ לקבל פרס בעוה"ז. ע"ז השיב לו ריב"ז והצדיקו שטתו שטת תורה שבע"פ שגם בתורה שבכתב כתוב כן כי יסוד התושב"כ הוא ג"כ להפך היום לעשותם ומחר לקבל שכרם מנ"ז שנאמר אחד עשר יום מחורב דרך ה"ש עד קדש ברנע שהוא קצה גבול א"י ואחרו במדבר ארבעים שנה למה הוא זה אבל הוא כמו דאמרינן [ברכות ה.] תניא רשב"י אומר ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכלם לא נתנו אלא ע"י יסורין ואלו הן תורה וא"י ועוה"ב תורה שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו, א"י כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מיסרך וכתיב בתרי' כי ה"א מביאך אל ארץ טובה, עוה"ב כתיב כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר. והדבר מבואר בפסוק למה היו צריכין מקודם יסורין שנאמר [דברים ח' ב'] וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה"א זה ארבעי' שנה במדבר למען ענותך לנסותך לדעת את אשר בלבבך התשמ' מצותיו אם לא ופי' שם הרמב"ן ז"ל כי הי' נסיון אם במקום מדבר כזה ישמרו מצות הש"ת והש"ת הי' יכול להוליכם בדרך הערים אשר סביבותיהם אבל הביאם בנסיון הזה כי ממנו יודע שישמרו מצותיו לעולם עכ"ד. בפסוק ה' שם, וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה"א מיסרך וכן בפסוק ט"ז המאכילך מן במדבר אשר לא ידעו אבותיך למען ענותך ולמען נסותך להטיבך באחריתך הרי דרכו ית' עם האיש הישראלי שיסבול הרע קודם ותכלית נדודם במדבר הי' להתלמד כי גם העוה"ז הוא מדבר שממה רק לעתים רחוקות יראה כר נרחב מלא דשן אבל רוב חיי איש הישראלי מלא צער ויגון דרכו סוגה בקוצים וברקני מדבר עכ"ז בימי נדודו הלזה ישמור מצות ה' כדי שיהא תכליתו טוב לנחול את החיים חיי נצח, וכן אנחנו עם ישראל נדודינו במדבר גלותנו קרוב לאלפים

שהיה לתכלית רמה נשגבה ונשאה וכל חיי העם הנפלא הלזה והנהגתו עתה מהשגחה העליונה מבלי הלעיטהו מחמדת בשרים ותענוגי בני אדם רק להוליכהו למחוז חפצו חפץ אדיר ורם ואין לנו לבקש בעוה״ז שום שכר מצוה כי אין כן כונת מלכנו צור ישראל. וזה שרמז לו ריב״ז בתשובתו ראי׳ מהאיחוי׳ במדבר כי אין עצרת משולב ומחובר עם השבתון ומנוחה תכופים יחד השבת רחוק רחוק מעצרת עפ״י רוב אינם נופלים ביחד. ואמר לו החכם הצדוקי רבי בכך אתה פוטרני לענין עיקר הדין של עצרת. ע״ז השיב לו ריב״ז כתוב א׳ אומר תספרו חמשים יום וכתוב א׳ אומר שבע שבתות תמימות תהיינה כאן ביו״ט שחל להיות בשבת כאן ביו״ט שחל להיות באמצע השבת, ולהורות כי לפעמים עצרת רחוקה משבת ותורה והצלחת חיי העוה״ז אינם צמודים יחד בהכרח. אך עכ״ז יקשה אנה היעוד מתושב״כ כמו שתמכו אחר וסיעתו והצדוקים כי עיקר שכר המצות בעוה״ז והכחישו בקבלה של תושבע״פ. אבל באמת אינו קשה כלל כי העולם נדון אחר רובו ובכללו כי כל ישראל כאיש אחד חשובי׳ כמו שבאר בס׳ העקרים מאמר ד׳ פ״מ, ואם באמת רוב האומה צדיקים שומרי תורה ומצות אזי בהכרח יקיימו יעודי התורה בעוה״ז בלי שנוי חלילה. ובזה נבין דעת קדושים מה שהקדימא הברייתא מחלוקתם של החכמים והצדוקים בענין תמיד שהיו אומרים יחיד מתנדב ומביא קרבן תמיד מחמת שנאמר בלשון יחיד את הכבש האחד תעשה בבקר והכמים דייקו מדכתי׳ את קרבני לחמי לאשי תשמרו לשון רבים, ואי דיקשה מהאי קרא תעשה, דהחכמים סברי הא דכתיב בעשיה בלשון יחיד דכלל ישראל כיחיד חשיבי בנוגע לענין המצות אבל הצדוקים סוברים דאיש א׳ כרבים חשיב וצ״ל דנדון אחר רובו דלאו כאיש א׳ חשיבי ומהיכא תיתי נצרף ונענים איש בעד רעהו ומאחר שהודו להחכמים דכלל ישראל כאיש א׳ חשיבי לקרותם בלשון יחיד א״כ העולם נדון אחר רובו כאיש א׳ שוב נתחזקה שטת חכמים בעצרת אחר השבת דיעודי התורה בעוה״ז פעמים עצרת היינו קבלת התורה ושמירתה ושכרה דבוק עם השבתון והמנוחה ופעמים הן רחוקי׳ זה מזה בתכלית הרחוק וזה מהנסתרות שלה״א והן משולבות וקשורות יחד כנחלת בשלהבת תושבע״פ עם תושב״כ לפעמים מתנהג עם תושב״כ עם יעודיה ולפעמים בהנהגת תושבע״פ להשפילנו ולהעמידנו במצולה לתכלית הטוב האמתי וחיים הנצחים [ואי״ה בקרוב נדפיס חוברת מכבוד הגביר החכם המהולל נצר מגאוני עולם בעל פני״ו ובעל תפארת צבי והגאון מהר״ש חיות, המאנקיר הנודע כ״ש ר׳ **יהושע חיות** נ״י, ומחמת גודל חביבותנו לכבוד החכם הגביר הזה, אשר עם כי הוא נחבא אל הכלים בכל זאת כל מילי דמתא נחתכים על פיו, וכל ימי חייו הוא שרשרת של נדיבות וצדקה ומוקיר רבנן והצלחה הוא היו הרבנים דפה בכל רע, אך הוא בחסדו רחם עליהם ויחלצם ממצוקתם ואף עתה הנה ידו תאמנם, לכן לכבודו הרם, העברתי עיני בעיון נמרץ על פני כל מחברתו היקרה עודה בכתובים ועשיתי לה הגהות וגם ספחתי אליה מאמרי בשם הארץ לעולם עומדת. שם הארכתי לדבר בזה, ואודות מה שמקשים כל הראשונים מדוע לא נזכר עוה״ב בתושב״ק ושם הראתי בעזה״י אור חדש בדרך ישר אשר נוכל לאמר כי כוננו אל האמת], ויעוין ב״ר פ׳ ס״ו ותדב״א זוטא פי״א:

ובזה באדנו הפסוקים: לא אמות כי אחיה ואספר מעשה יה אף כי יסר יסרני יה אבל למות לא נתנני שהאומה קימת עד היום ותקים לעולם. ועי״ז בקש דוד המלך שיפתחו לפניו שערי הצדק היינו שידע סיף הנהגתו ית׳ אשר בהגלה לו זאת יסיר כל העול והאון אשר הרשעים חושבים על השי״ת וכן הצדיקים פעמים שמהרהרים אחריו ית׳ כמו שאמר חבקוק הנביא למה תראני און ועמל תביט. על כן תפוג תורה ולא יצא לנצח משפט כי רשע מכתיר את הצדיק. וכן אמרו אנכה״ג עכו״ם מרקדים בהיכלו איה גבורותיו. עכ״פ לע״ע חושבים שממערכת השמים ירד הרע לבני אדם אבל בהפתח לנו כל שערי הנהגתו וכי כל מחשבתו של הקב״ה עלינו רק לטובה, אז יתורצו כל הקושיות עליו ית׳ וזה נקרא שערי צדק שנכיר צדקתו ית׳ בהנהגתו את עולמו. וזה שהתפלל פתחו לי שערי צדק אבא בם אודה יה, וכשראה יפיו והדרו של השער קרא זה השער לה׳ צדיקים יבאו בו וכשנכנס לפנים ונגלה לפניו כל סודות הנהגתו של השי״ת עם עמו התחיל לשבח ואמר: אודך כי עניתני בימי הגלות אבל ותהי לי לישועה. אבן מאסו הבונים הם האומות שהם בונים העולם היתה לראש פנה.

מאת ה׳ היתה זאת כל צרותינו לאלנו ודחקנו היא נפלאת בעינינו שהוא הפלא ופלא. זה היום עשה ה׳ נגילה ונשמחה בו על כל הצרות שסבלנו עד כה ואז תגלה ותראה הנהגה של תורה שבע״פ עם סודותיה לעת קץ וישולבו תורה שבכתב עם תורה שבע״פ והיו לאחת בימי המשיח ותה״מ בבי״א:

אברהם יואל אבעלסאן הופ״ק אדעססא.

סימן סה. מלואים לסי׳ סב.

ה. (א) **השי״ך** ביו״ד סי׳ קע״ו הביא דעת הר״י הלוי והראב״ד בשם רבנו יונה דאין גוד או אגוד בשותפין שקנו ע״ש והגאון האמתי רע״א בהגהותיו לחו״מ הביא שו״ת מהרא״ח ח״א סי׳ ע״ז דאם איתן שקנו הורישו אין היורשים יכולין לטעון גא״א כיון דבאו מכח קונים, והעתיקו הכה״ג באות כ״ו. ולדעתי נראה ראי׳ להפך מהא דב״ב [יג.] בפלוגתא דר״נ ור״י בדין גא״א מקשה הגמ׳ ממי שחציו עבד וחציו ב״ח, טעמא משום תקון העולם כופין את רבו לעשותו ב״ח אבל בלא״ה לא ואקשה לר״י דאמר דאית דינא דגא״א. וקשה מאי מקשה הא בגיטין [מב] מוקי מתניתין בעבד של ב׳ שותפין וא׳ מהם שחרר חלקו ובשותפין לא אמרינן גא״א אם מכרו והורישו לאחר והכא השותף ששחרר להעבד הוי כמו שמכרו לאחר ולהכי אינו יכול לטעון גא״א. אלא בהכרח דגם בכה״ג אית דינא דגא״א ושפיר מקשה הגמ׳. ואיכא למימר דגם מהרשב״א מוכח כן דהמשנה בשותפין איירי דהרשב״א בשבת ד״ד מתרץ קושית התו׳ הא המשחרר עבדו עובר בעשה דבחצי עבד ליתא לעשה דלב״ת ומקשים עליו מגיטין דל״ח מהסיא אמתא דהוי חצי שפחה וחב״ח ומ״מ מקשה הגמ׳ דעובר בעשה ומוכרחים אנו לומר דהרשב״א לא כתב זה אלא בעבד של שני שותפין שא׳ שחרר החצי שאז על השני ליכא העשה דהא בין כך ובין כך לא יוכל עוד לקיים העשה דכבר הוא מבוחרר חציו אבל אם הוא בעצמו שחרר החצי אזי בגמר השחרור מחצי השני נשלמה עברת העשה דלב״ת וניחא ד׳ הרשב״א. והנה בסוגיא דידן דמקשה על ר״י טעמא משו׳ תקנת העולם אבל בלא״ה לא מאי קושיא דלמא משום דאיכא הכא עשה דלב״ת מוכרחים לטעמא דתקנת העולם אבל במקום דליכא עשה מאי קושיא, ומוכרחים אנו לבא לסברת הרשב״א דהגמ׳ ס״ל בעבד של שני שותפין ושחרר האחד דליכא עשה דלב״ת א״כ מוכח דלא כהרא״ח. וכבר התוכחתי אודות זה עם יד״נ הרב הגאון מו״ה משה דאניעשעווסקי האבד״ק סלאבאדקא והסכים לדברי: (ב). **בטל״מ** פט״ז מה׳ מכירה הי״ב נסתפק במוכר לחברו אסורי הנאה והלוקח ידע שזה אה״נ ואעפ״כ נתחייב בדמים אם מחויב אח״כ לתן המעות להמוכר. ולפלא הלא הרא״ש בפ׳ הא״מ סי׳ נ״א כתב מפירש דהמעות מתנה והכא דלא נתן עדיין אין חיוב עליו כלל כמ״ש הק״נ שם או״ב, והכא בכ״ד דעדיין לא נתן מאן יימר לן דגמר לתן לשם מתנה דלמא בשעה שיתן המעות יאמר לו שנותן לשם פקדון. אך כנגד זה נראה בהר״ן ע״א פ״ה ד״ל ע״ב ד״ה גרסינן ומדאמרינן יאות הן עבדין וכנגדן באתנן מותר דקדקו רבותינו הצרפתים ז״ל באם הי׳ יי״נ וע״א ביד ישראל ועבר ומכרן בהקפה הדמים מותרין דעכו״ם בשעת משיכה קני להו והויא שעתא אע״ג דמשתעבד כיון דלא מיחד שעבודי׳ לא מיתסר הרי בעד אסוה״נ משתעבד אף דהכא הקונה עכו״ם מכ״מ אין נ״מ לפי סברת המל״מ שם דעיקר תלוי מחמת שלהמוכר אסור בהנאה ולא הוי שלו ומ״מ משתעבד, מ״מ יש לחלק, אבל בהרא״ש מפורש דהוי מתנה, ולע״ג: (ג). **מה** שכתב בהכנסת הג׳ כ״ג הרה״ג מאארקאוו דשליח בעי שני עדים להכיר את האשה שהיא אשתו של המשלח נעלם ממנו תשו׳ רשד״ם אה״ע סי׳ פ״ב ותשו׳ שב יעקב סי׳ ל״ה דהוי רק גלוי מלתא בעלמא:

אבא חיים מיקלישאנסקי מבאלטערמאנץ.

ו (א). **מה** שהשיג רב גדול אחד על הכנסת בסי׳ י״ז הלא בירושלמי איתא להפך וכ״ה במהרב״ת דמביא ראי׳ משמואל מהך פסוק דהשב לה וגו׳ עיקר הגרסא הוא כמו שהביאו התו׳ דמסייע למר סתמא דהוא לרב ומה שהוכיח מהרש״א פי׳ למר היינו שמואל שהי׳ רבו של ר״נ תמוה הלא שם ר״נ בר יצחק ור״נ שהי׳ תלמיד שמואל הוא ר״נ בר יעקב כמו שהוכיחו תו׳ בכ״מ וכ״ה בסה״ד וז״פ: (ב). **בשו״ת** נוב״י מ״ת אהו״ח סי׳ נ״ז ד״ה ואני כו׳ מביא ראי׳ דשרפת קדשים טמאים כשרים

בלילה לשרוף מהרמב"ם פי"ט מהל' פסהמו"ק מדויקא, מדכתב גבי יו"ט ואין שורפת טמא ופגול דוחה יו"ט אבל לגבי לילה דקדק וכתב אין שורפין את הנותר ביום כו'. ותמהני הא הרמב"ם בפ"ז מה' מעה"ק ה"ה כ' ושרפת כל הנשרפין כשרין בזר ובלילה כו'. והנה הכ"מ לא הראה שם מקומו ובאמת הוא ירושלמי מפורש סופ"ו דיומא וע"ש מש"כ בד"ה ומעתה כו'. ונ"ע ליישב ד' הירושלמי בפ' במה מדליקין עם ירושלמי הנ"ל: (ג). שם חיו"ד סי' כ"ג ד"ה מה שתמה על מהרש"ל יבמות פ"ח סי' ל"ד שפסק דנדר לא מקרי דשיל"מ כו' אבל מסוגית הגמ' לא קשה על מהרש"ל ע"ש. ולפלא אמאי לא הביא ירושלמי פ"ו דנדרים ה"ד דמפורש שם בהדיא דנדר מקרי דשיל"מ ובאמת המעיין במהרש"ל שם יראה דלא עלה על דעתו דנדר לא מקרי דשיל"מ ודוק. וי"ל דאם אסר בנדר על הכל מקרי יל"מ אבל אם נדר לו לעצמו מאחר דלאחרים לא נאסר כלל לא הוי דשיל"מ אפי' להנודר לפי שטת הרא"ש מלוניל הובא בפמ"ג יו"ד סי' ק"ב בש"ד סק"ב וא"כ אין ראי' מהירושלמי דה"ל דמיירי בנדרים שאסר לכל: **שמואל מאיר רבינאוויטש.**

ז. בבנח"י סי' מ' אות ב' הקשה דירא לומר מינך זבנתה דלמא יש בע"ח שיטרוף ממנו. ולפעד"נ דגם מבע"ח אין לו לפחוד דהא יבוא בע"ח לגבות ממנו גם אליו יטעון כן דהיית אצל המכירה ומחלת את שעבודך שיש לך על השדה הזאת וגם נתת לי שטר ע"ז ונאבד ממני. ובודאי נאמן לטעון כנגד הבע"ח כן דלא יהא עדיף כח בע"ח מבעל השדה עצמו דנאמן לומר מינך זבנתה. ובאמת בע"ח נמי צריך למהוה בסוף כל ג' וג' שנים: עוד י"ל דבפס"ג ב"ח גובה ממנו מאחר שזכה רק מכח מגו דמינך זבנתה הוי כמו באמת זבנה מיני' ונגד ב"ח אינו נאמן שמאבותיו הוא וכעין זה בב"ב דקל"ד הנאמן לומר יש לי בנים במגו דגרשתיה ודעת מו"ה בהגהות הרי"ף דאסורה לכהן מאחר דכל כח נאמנותו מכח מגו דגרושין והוי כמו גרושין, והכא הכל מודים בזה, דהבע"ח יאמר של אבותיו של לוה שלו הוא ואי מיני' זבנה הרי בקיל לשעבודי': **יהודא שרגא** חופ"ק פעטרקוב.

סימן סו. שאלת הרבנים תורה.

שאלה א. האוכל בלא כ"י פחות פחות מכזית ביותר מכדי אכילת פרס אם עובר דל"ד לבהמ"ז שתלוי בשביעה

שאלה ב. בדין כונה פי' המלות בפסוק ראשון בק"ש אם מכוין רק לפני האמירה או לאח"כ אם יצא, דדלמא בעי' שיכוין עם האמירה דוקא: **שאלה ג.** רב גדול אחד הקר, באם שהביאו בע"ב לאכס א' מעיר אחרת על יום אחד בשכר להורות להם הוראה א' ולסוף לא יכול החכם לגמור הוראתו ביום א' אם רשאי לתבוע שכר בעד שהעכבו שם עוד יום. אולי דמי להא דבכורות [כט] באם שנטל שכר הוראתו שוב א"י ליטול יותר וכ"פ בשו"ע יו"ד סי' ש"ג ס"א ובבאורי הגר"א שם: **שאלה ד.** אם מותר לאיש ישראל לעשות לו חג היובל או משתה ושמחה ליום הולדת. מאחר דאין צדיק בארץ וטוב יום המות מיום הולדו ונמנו וגמרו נוח לאדם שלא נברא משנברא. ולפי התוס' ע"א [ג] דהיינו בסתם בנ"א אבל צדיק אשרי לו ואשרי דורו, לא אמרו אלא כנגד האחרים אבל הוא בעצמו אף אם כל העולם כלו אומרים לו צדיק אתה יהי' בעיניו כאילו הוא רשע, והרז"ל אל תאמין בעצמך, ולשמחה מה זה עושה:

שאלה ה. אחד מסר לשלוחו כתב קוויטונג מהדרת מסלת הברזל לקבל כנגדו הסחורה שלו שהובאה על הבאהן ונאבד הכתב מידי השליח, וא"א לקבל בלעדו את הסחורה כפי החוק. אם הקוויטונג ג"כ בכלל שטרות או לא. דלכאורה הוי כמו מעות קרעדיט או דעפאזיט דהוי גופן ממון. ועוד דמיקרי קלי להסחורה. ולא דמי לשטר שהממון הוא ביד הלוה אבל כאן הסחורה היתה שלו ועתה ע"י יוצאת מרשותו לרשות החברה ודינא דמלכותא דינא:

שאלה ו. בדין עייל ונפיק אזוזי שאם לא נתן המעות בזמנו יכול המוכר לחזור בו וממילא גם הלוקח יל"ב ולכאו' נראה דוקא אם המוכר מגלה דעתו שחוזר בו ומבטל המקח אז יכול גם הלוקח לחזור בו אבל אם המוכר רוצה בקיום המקח ותובע את המעות מחויב הקונה לשלם דלאח"ה כל מי שיתכור סחורה לשלם בזמנו והסחורה תוזל לא ישלם הלוקח ויתבע המוכר המעות ויתבטל המקח ויהי' חוטא נשכר. לכן נראה דהדבר תלוי רק ביד המוכר שבידו לבטל אם מגלה דעתו ותובע הסחורה ואז יכול הלוקח לחזור אבל לא באופן אחר:

באתי לברר דברי בכנסת סי' י"ג ששאלו איזה רבנים ובתוכם הרב הגדול ר' חיים יעקב הס"ל נ"י מה זה שכתבתי ראי' מטרפה למדת חסידות. כונתי ע"פ הנתיבות שם סק"ג דבשוגג הוי כאוכל היתר אבל זה ידוע דלא ניחא לי' לאינש שיהא נאכל אד"ר אף דלדידי' הוי כאילו אכל היתר וכדאי' בשו"ע או"ח סי' קל"ו ט"ז סק"א ועי' ב"ש אה"ע סי' כ"א סק"ג ויש התלמוד דכ"ג דאפי' אכל בשוגג או אונס היסו' דרבנן דעת הרמב"ם דלא יברך עליו דעכ"פ לאו אכילה היא ומאחר דנאמר דע"פ מדת חסידות הוי מום במקח א"כ הוי בלא קבלה ומשלם רק מה ששוה, ומה שתי' בנתיבות דמגלגלין עליו את הכל תמוה הא אין מגלגלין יותר ממה שהזיק והדבר אינו שוה כבשרה אלא בהכרת במדת חסידות לא הוי בטול מקח. כן היה הכונה הפשוטה ורק ברמז רמזתי, כדרכו של הכנסת בכ"מ לכתוב בקצור ואח"כ ע"י הרבנים המאוה"ג יל"ו דשקו"ט בזה יתבררו הדברים להגדיל תורה ולהאדירה: **אברהם יואל אבעלסאן.**

☞ בחוברת דנא באו רק מעט ממאמרי הרבנים הגדולים יצ"ו שהגיע לידינו במשך הזמן, באשר המה בכבודם אחרו לשלוח מחד"ת עד שכבר נסדר ונמסר הקונ' להרפסה באין להוסיף דבר. ואולם בקונט' שלאח"ז יודפסו כלם אי"ה.

אדרעססע:

ОДЕССА, Ямская ул., д. № 20,

Раввину А. І. АБЕЛЬСОНУ.